

UHBAB

Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi

Nisan/Mayıs/Haziran İlk Bahar Dönemi Cilt: 2 Sayı: 4 Yıl:2013

First Spring Semester Volume: 2 Issue: 4 Year: 2013

ISSN: Print 2147-4168 Online 2147-5385

İÇİNDEKİLER

BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLERİNİN BİLGİSAYAR KULLANIM YETERLİKLERİ VE TUTUMLARININ BELİRLENMESİ	1-12	BAZI DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİN ÖĞRETİM ELEMANLARININ ÖRGÜTSEL BAĞLILIK DÜZEYİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ	88-103
<i>Hayrettin GÜMÜŞDAĞ, Emrah CERİT, Süleyman GÖNÜLATEŞ, Cansel ARSLANOĞLU, Canan BASTIK, Süleyman ŞAHİN, Cisem ÜNLÜ</i>		<i>Alper KARADAĞ, Tuba Fatma KARADAĞ Ahmet ATALAY, A. Serdar YÜCEL</i>	
AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SİSTEM SORUNU: KAMUOYU EKSİKLİĞİ VE DEMOKRASİ AÇIĞI	13-35	CLAUDE DEBUSSY'NİN MÜZİĞİNE GENEL BİR BAKIŞ	104-118
<i>Emel POYRAZ</i>		<i>Yüksel PİRGON</i>	
ATLETİZM VE BASKETBOL SPORUNA KATILAN 10-13 YAŞ GRUBU KIZ ÇOCUKLARININ KUVVET VE ANAEROBİK KAPASİTE DEĞERLERİNİN SÜRAT PERFORMANSI VE KAN LAKTAT SEVİYESİNE ETKİSİ	36-47	NİTELİKLİ BİR KORO ŞEFİNDE BULUNMASI GEREKEN YETERLİLİKLER	119-129
<i>Mesut HEKİM, Canan ALBAYRAK</i>		<i>Mustafa USLU</i>	
ULUS-KİMLİK TEN GÖKKUŞAĞI TOPLUMUNA	48-61	OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARIN BESLENMESİ KONUSUNDA EBEVEYN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ	130-144
<i>Yener ÖZEN</i>		<i>Arzu ÖZYÜREK, Zühal BEGDE, İsa ÖZKAN</i>	
YEREL YÖNETİMLER ETİK VE PATRONAJ	62-87		
<i>Levent FİNDIKCI</i>			

BAŞ EDİTÖR

Murat KORKMAZ

BAŞ EDİTÖR YARDIMCILARI

Gülten HERGÜNER

Gökşen ARAS

Nur DİLBAZ ALACAHAN

Fatma TEZEL ŞAHİN

Adalet KANDIR

EDİTÖRLER

Nezahat GÜÇLÜ

Fatma Tezel ŞAHİN

Çetin YAMAN

Erdal ZORBA

Ayhan AYTAÇ

Murat ERCAN

Mutlu TÜRKMEN

Hülya Gülay OGELMAN

Serdar TOK

Işık BAYRAKTAR

Gökhan DELİCEOĞLU

Şule Yüksel YİĞİTER

ALAN EDİTÖRLERİ

Fatma Nalan TÜRKMEN

Enver TÖRE

Fatih ÇATIKKAŞ

Ayhan HELVACI

Aylin ZEKİOĞLU

Sinem TUNA

Arzu ÖZYÜREK

Şükran Güzin ILICAK AYDINALP

Naim DENİZ

Selami GÜNEY

Serdar TOK

Birsen KOLDEMİR

Gülden ERTUĞRUL

Ramazan ERDEM

Serdar ERDURMAZ

Salih ÖZTÜRK

Neylan ZİYALAR

Havva YAMAN

Şakir BATMAZ

Nuray EKŞİ

Besim AKIN

DİL EDİTÖRÜ

Gökşen ARAS

İNGLİZCE DİL EDİTÖRÜ

Seçil BAL TAŞTAN

TEKNİK EDİTÖR

Burhan MADEN

SİSTEM EDİTÖRLERİ

Serdar TOK

Işık BAYRAKTAR

Fatih ÇATIKKAŞ

ÖLÇME DEĞERLENDİRME

Gökhan DELİCEOĞLU

ULUSLARARASI DANIŞMA KURULU

Johann KIRSTEN

Sennyne MASIKE

Alvaro ANGUIX

Gautam SENGUPTA

Stephen L.VARGO

Hing KAI CHAN

YAYIN KURULU

Murat KORKMAZ

Nalan AKDOĞAN

Gökşen ARAS

Gülten HERGÜNER

Fatma TEZEL ŞAHİN

Eva ŞARLAK

Nur DİLBAZ ALACAHAN

Nezahat GÜÇLÜ

Yener ÖZEN

Aylin ZEKİOĞLU

Serdar TOK

Naim DENİZ

Hülya Gülay OGELMAN

Ali Serdar YÜCEL

Çetin YAMAN

DERGİNİN TARANDIĐI İNDEKSLER

Murat KORKMAZ

Değerli bilim dostları;

Bu sayımızda toplam 9 adet makale kabul edilmiş ve sayıya dahil edilmiştir. Birbirinden kıymetli çalışmalarını bizlerle paylaşan yazarlarımıza, bu çalışmaların sizlere ulaştırılmasında büyük gayret ve emek sarf ederek değerlendirmesinde bulunan kıymetli hakemlerimize yürekten teşekkür ederiz. Her sayımızda daha fazla talep edilen dergimize değer katan okuyucularımıza, hakemlerimize, yayın kurulu ve editörler kurulu üyelerimize de teşekkürlerimizi borç biliriz. Değerli okuyucular, dergimiz sayı 7 itibariyle hayata geçmek üzere DOI almak adına müracaat etmiştir. 7 nci sayımız itibariyle artık dergimizde yayınlanan ilk sayı itibariyle bütün makaleler DOI alacaktır. Bu vesileyle dergimizdeki yayınlanan makalelerin tamamı uluslararası bilim dünyasında daha fazla atıf alır hale gelecektir. Bu sayı itibariyle dergimiz EBSCO, INDEX COPERNICUS ve PROQUEST indekslerine başvuru yapmıştır. Yapılan başvurularımız olumlu karşılanmış ve değerlendirmeye alınmıştır. Bir sonraki sayımız Eylül 2013 tarihinde yayınlanmak üzere sayıya ait makale değerlendirmeleri devam etmektedir. Değerlendirmede olumlu sonuçlanan makaleler sırayla sisteme yüklenmektedir. Yayınlarını takip eden yazarlarımızın belirli aralıklarla dergi ana sayfasından takip etmeleri gerekmektedir. Bir sonraki sayımızda görüşmek üzere hepinize sağlık, esenlik ve güzel günler diliyoruz.

SAYI HAKEMLERİ

Nurhayat ÇELEBİ, Gökşen ARAS, Gülten HERGÜNER, Çetin YAMAN, Ali Serdar YÜCEL, Fehmi TUNCEL, Aylin ZEKİOĞLU, Murat ERCAN, Kürsad ZORLU, Duygu SÖKEZOĞLU, Mustafa USLU, Mustafa ÖNER UZUN, Serdar TOK, Seçil BAL TAŞTAN, Osman TİTREK, Zeliha YAZICI, Fatma TEZEL ŞAHİN, Hülya Gülay OGELMAN, Fatma ÇELİK KARAPINAR, Lale ORTA, Mustafa TALAS, Nezahat GÜÇLÜ, Nur DİLBAZ ALACAHAN ve Fatoş SİLMAN'a dektek ve katkılarından dolayı teşekkürlerimizi arz ederiz.

BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLERİNİN BİLGİSAYAR KULLANIM YETERLİKLERİ VE TUTUMLARININ BELİRLENMESİ

DETERMINATION OF COMPUTER USE COMPETENCIES AND ATTITUDES OF PHYSICAL EDUCATION TEACHERS

Hayrettin GÜMÜŞDAĞ¹, Emrah CERİT¹, Süleyman GÖNÜLATEŞ², Cansel ARSLANOĞLU², Canan BASTIK³, Süleyman ŞAHİN⁴, Cisem ÜNLÜ¹

¹Hitit Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

²Gazi Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

³Bursa Teknik Üniversitesi

⁴Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü, Bursa

Özet: Bu çalışma, öğretim kurumlarında görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin bilgisayar kullanımındaki yeterliklerini ve tutumlarını sınıf içinde ve dışında nasıl kullandıklarını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Araştırma tarama modelinde hazırlanmış olup araştırmayı 7 coğrafik bölgedeki 8 ilden rastgele seçilmiş olan (Ankara, Çorum, Erzurum, Isparta, İstanbul, Gaziantep, Samsun ve Manisa illerinde eğitim öğretim kurumlarında eğitim veren 1038 beden eğitimi öğretmeni oluşturmaktadır. Veri toplama araçları olarak beden eğitimi öğretmenlerinin kişisel bilgilerinin sınıf içinde ve dışında ortak bilgisayar kullanımlarının yer aldığı 10 sorudan oluşan kişisel bilgi formu ayrıca öğretmenlerin bilgisayar kullanım yeterlikleri ve tutumlarını belirlemek için bilgisayar tutum ölçeği uygulanmıştır. Verilerin analizinde frekans ve yüzde dağılımı kullanılmıştır. Araştırmanın tüm istatistiklerinde SPSS 15 paket programı kullanılmıştır. Anketten elde edilen verilere göre katılımcıların %60,3 ünü erkekler % 39,7 sini kadınlar oluşturmaktadır. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin %52,7 sinin okulda bilgisayar kullanmadıkları, %47,3 ünün ise bilgisayar kullandığı tespit edilmiştir. Beden eğitimi öğretmenlerinin evlerinde bilgisayar kullanımlarına bakıldığında %75,4 ünün evinde bilgisayar kullanmadığı, %24,6 sının ise evinde bilgisayar kullandığı görülmektedir. Bu doğrultuda beden eğitimi öğretmenlerinin evlerinde bilgisayar kullanmalarının az olmasındaki temel nedenin yeteri kadar bilgisayar bilgilerinin olmamasından kaynaklandığı ayrıca Beden eğitimi öğretmenlerinin %87,8'i daha önceden bilgisayarla ilgili ders aldığını, %12,2'si ise daha önceden bilgisayar eğitimi ile ilgili ders almadığı belirtilmiştir. Sonuç olarak, bilgisayar kullanımı ve yaş arasında negatif korelasyon vardır. Ayrıca beden eğitimi öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun işte bilgisayar kullanırken evlerinde çok az sayıda bilgisayar kullananların olduğu belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bilgisayar Kullanımı, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenleri, Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Tutumları, Sınıf

Abstract: The purpose of this study is to determine of computer use competencies and attitudes of physical education teachers and identify how they use computers in the classroom and outside. The research carried out in the survey model. 7 geographical regions of the study, randomly selected from 8 cities in Turkey (Ankara, Çorum, Erzurum, Isparta, İstanbul, Gaziantep, Samsun and Manisa) to work as a volunteer participating physical education teacher's institutions are providing education in 1038. 10-item form of the personal information for physical education teachers, teachers in the classroom and outside the common computer applications, consisting of measure the form of computer usage, computer education students to use the computer attitude scale Percent of the data analysis, frequency analysis was used. All research is evaluated according to statistical analysis using SPSS 15 package programme. According to data obtained from the questionnaire survey to give 60.3% men 39.7% female. Use of computers 52.7 % by physical education teachers in schools and do not use computers in school 47.3%. Using the skills of physical education teachers working at home on the computer whether the state of absence examined significantly differed on the computer and internet connection at home is available for physical education teachers, while 24.6%, 75.4% were not teachers. 12.2% of physical education teachers has not been previously computer-related courses in computer-related courses is seen that 87.8% of flour. As a result, there are negative correlation between computer usage and age. An interesting result of the study is, although most of teacher have education about computer using, they do not work at home on computer.

Key Words: Computer Use, Qualification, Physical Education and Sport Teachers, Physical Education Teachers Attitudes, Classroom

GİRİŞ

Günümüz dünyasında eğitim ve eğitimde teknoloji kullanımı, birbirinden bağımsız düşünülmemeyen iki kavram olmuştur. Teknoloji, teknik bilginin yaşama geçirilmesini öngören tüm toplumsal ve ekonomik etkinlikleri ve örgütlenmeleri kapsayan bir alandır. İyimsen bir tanımla teknoloji bilimsel ilke ve yeniliklerin, sorunların çözümüne uygulanması ve yaşamın kolaylaştırılmasıdır (Komis ve diğ; 2007). Aynı zamanda, bilgi alanları ve disiplinler arasındaki ilişkileri değiştirmekte ve bilginin artmasına etki etmektedir. Toplumların geleceği açısından teknolojinin kullanıldığı en önemli alanlardan biri de eğitim ve öğretimdir. Bu nedenle başta gelişmiş ülkeler olmak üzere, bütün toplumlar teknolojiyi kullanarak kaliteli bir eğitimi bireylerine kazandırma çabasıdadırlar (Erdemir ve Bakırcı, 2009: 99-108). Her bireyin temel hakkı olan eğitim, insanın düşünce ve davranışlarında, amaçlı olarak istenilen yönde değişiklik gerçekleştirme süreci olarak tanımlanmaktadır. Eğitim ile asıl hedeflenen ise insanın ve toplumun yararı ile geleceği düşünülerek toplum içi uyumun gerçekleşmesini sağlayarak üretkenliğin ve toplum refahının artmasını sağlamaktır (Demiraslan ve Usluel, 2005: 109-113).

Son otuz yılın en önemli özelliklerinden, belki de şanslarından biri teknolojinin inanılmaz ilerleyişidir. Son on yıl içerisinde, özellikle de bilgisayar teknolojisi tüm dünyada en büyük ilgiyi görmüştür. Bu değişime paralel olarak okullar, eğitiminde kaliteyi artırmak amacıyla, bilgisayarları öğretimde kullanmaya başlamışlardır. Teknoloji; birçok eğitimci, öğretmen ve araştırmacı tarafından eğitimde yüksek kalitenin göstergesi olarak görülmektedir. Böylece, okullardaki teknoloji entegrasyonunun

öneminin arttığı gözlenmektedir. Bilgiye ulaşan ve bu bilgiyi kullanan bireyler yetiştirebilmek için öğretmenlerin teknolojik araç gereçleri (bilgisayar, internet, vs.) etkili bir biçimde kullanabilmesi ve bu yeteneklere sahip olması gerekmektedir. Diğer taraftan, yapılan ulusal ve uluslar arası çalışmalar incelendiğinde teknoloji entegrasyonu konusunda standartlaşmış bir tanımın olmadığı dikkati çekmektedir. Bu konuda son zamanlarda yapılan çalışmalar, eğitim amaçlı masaüstü veya dizüstü bilgisayarlarda kelime işlemci ve hesaplama tablosu gibi masaüstü yazılım programlarının kullanımı ya da okullarda öğretim amaçlı olarak internet teknolojisinin kullanımı, okullardaki teknoloji entegrasyonu hakkında mevcut bilgileri içermektedir (Erdemir ve Bakırcı, 2009: 99-108).

Bir sistemin amacını gerçekleştirme düzeyi kendisini oluşturan unsurların niteliğine ve birbirleri ile etkileşimine bağlı olduğuna göre eğitim sisteminin başarısı da büyük ölçüde okulda ve okul dışında öğrencileri etkileme gücüne sahip olan öğretmen davranışlarına ve niteliklerine bağlı olduğu söylenebilir. Öğretmenler, eğitim programlarının uygulayıcıları olduklarından eğitim sisteminin ve eğitim hizmetlerinin kalitesini belirleme ve sistemin başarılı olup olmaması ile ilgili sorumluluk sahibidirler (Mahiroğlu, 2009). Öğretmenlerin öğretmenlik mesleğine ilişkin olumlu tutum geliştirebilmeleri kuşkusuz pek çok değişkene bağlıdır. Bu değişkenlerden birisi bilgisayar kullanma ve beceri düzeyi olabileceği gibi bir diğeri de sınıfında öğretim teknolojilerini kullanma düzeyi olabilir. Eğitim sürecinde teknoloji ve bilgisayar kullanmaya daha fazla özen gösteren ve zaman ayıran bireylerin kendilerine güven ve yeterliliklerinin olumlu olduğu bilinmektedir (Rugayah ve diğ; 2004: 24-35). Nitekim öğretmen

yetiştirmede ve yeterliklerinin tanımlanmasında davranışçı anlayıştan, alan bilgisi ile pedagojinin ve teknolojinin bütünleştirildiği teknopedagoji (teknolojik pedagojik alan bilgisi) anlayışına doğru bir dönüşüm yaşanmaktadır. Öğretmenlere bilgisayar kullanma becerilerinin kazandırılması, eğitim sisteminin kalitesini etkileyen önemli bir değişken olarak kabul edilebilir. Öğretmenlerin bu becerilerinin eğitim sürecinin etkili ve verimliliği açısından önemli olduğu vurgulanmaktadır (Usta ve Korkmaz, 2010: 1335-1349).

Türkiye’de öğretmenlerin öğretim sürecinde kullanabilecekleri kaliteli eğitsel yazılımlar ve yazılımları eğitime uygunluk açısından değerlendirme konusunda yeterince bilgi sahibi olmadıkları tespit edilmiştir (Cüre ve Özden, 2008: 41-53). Ayrıca öğretmenler bilgisayarı derslerinde kullanabilmek için, yeterli zamanı müfredat yoğunluğundan dolayı bulamadıklarından ve yeterli teknik destek alamadıklarından şikayetçilerdir (Waite, 2004: 11-20). Hiç şüphe yok ki, beden eğitimi öğretmenleri, “eğitimde bilgisayarların başarılı olup olmayacağı konusunda” en önemli belirleyici etken olacaklardır. Beden eğitimi öğretmenleri, öğretim ortamına taşınan her türlü yenilikle ilk tanışan ve onu öğretme ortamına entegre etmekle yükümlü olan kişilerdir. Bu gerçek, öğretmenlerin bilgisayarların eğitimde kullanılmasıyla ilgili tercih ve görüşlerinin, bilgisayarların eğitimde etkin kılınmasında ne kadar önemli olduğunun bir göstergesidir. Beden eğitimi öğretmenlerinin, bilgisayarların eğitim ortamında başarıyla kullanılması ve yaygınlaşmasında anahtar role sahip oldukları birçok araştırmacı tarafından da kabul edilen bir gerçektir. Ne yazık ki, Türkiye’de beden eğitimi öğretmenlerinin kendi öğretimlerinde teknolojiyi

kullanımını etkileyen faktörler üzerinde yeterli araştırma yoktur.

Öğretmenlerin sorunlarının farkında olmak ve onların öğretimine teknolojinin yerleştirilmesini sağlamak, müfredata başarılı bir teknoloji girişine katkı sağlayacak kararlar vermeye yardımcı olacak ve 21. yüzyılın öğretmenlerini hazırlayacak eğitim programlarının hazırlanmasında rehberlik sağlayacaktır. Beden eğitimi öğretmenleri için hedeflenen beceri ve tutumların kazandırılması, öğretmenlerin bu konuda profilinin belirlenip öğretim programının bu yönde planlanması ile gerçekleşecektir. Bu gerçeklerden hareketle bu çalışma, öğretim kurumlarında görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin hali hazırdaki bilgisayar becerilerini, bilgisayarların eğitimde kullanışı ile ilgili görüşlerini ve hali hazırda bilgisayarları sınıf içinde ve dışında nasıl kullandıklarını tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır.

MATERYAL VE METOD

Çalışma Grubu

Beden eğitimi öğretmenlerinin bilgisayar kullanımındaki yeterlikleri, tutumları ve bilgisayarlar hakkındaki görüşlerine yönelik yapılan araştırmaya, 2009-2010 eğitim-öğretim yılı ikinci yarısında Türkiye’deki 7 bölgeyi temsilen 8 ilden (Ankara, Çorum, Erzurum, Isparta, İstanbul, Gaziantep, Samsun ve Manisa) 625’i erkek, 413’ü kadın toplam 1038 beden eğitimi öğretmeni katılmıştır.

Yöntem

Beden eğitimi öğretmenlerinin bilgisayar kullanımındaki yeterlikleri, tutumları ve bilgisayarlar hakkındaki görüşleri ölçmek amacıyla yapılan çalışmada tutum ve beceri ölçekleri oluşturulmuştur.

İlgili literatür taranmış elde edilen bulgular doğrultusunda madde havuzu oluşturulmuştur. Oluşturulan madde havuzu bilgisayar alanında uzman 7 kişilik grup tarafından gözden geçirilerek taslak anket formu hazırlanmıştır. Hazırlanan anket formunda kişisel bilgi formu, bilgisayar tutum ölçeği ve bilgisayar bilgisi formundan oluşmaktadır. Uzmanlardan alınan görüşler ve eleştiriler dikkate alınarak yeniden düzenlenmiş ifade hataları, gereksiz ve birbiriyle örtüşen maddeler çıkartılarak düzenli olarak anketler oluşturulmuştur. Anketin okullarda uygulanması için İl Valilikleri ve Milli Eğitim Müdürlüklerinden izin alınmış ve bu izinler doğrultusunda anketler uygulanmıştır.

Uygulama için 8 ildeki rastgele seçilmiş araştırma kapsamındaki okullara gidilerek idarecilerle görüşülmüş, araştırma hakkında bilgi verilmiş ve uygulamanın yapılabilmesi için ilgili makamlardan alınan izin belgesi verilmiştir. Anket uygulamaya başlamadan önce araştırmacı yapmış olduğu araştırma hakkında beden eğitimi öğretmenlerine açıklamalarda bulunmuş ve hazırlanmış olan anket sorularından anlaşılmayan noktalarda araştırmacıya soru sorabilecekleri bildirilmiştir. Anket uygulanan beden eğitimi öğretmenleri sorulan sorulara doğru ve samimi cevaplar vermeleri istenmiş ve belirli bir zaman sınırlamasına gidilmemiştir.

Veri Toplama Araçları

Öğretmenlerin teknolojiye karşı tutumlarını ve teknoloji kullanım düzeylerini ölçmek için daha önce geçerliği ve güvenilirliği belirlenen iki ölçek kullanılmıştır. Ölçekler ile birlikte örnekleme oluşturan öğretmenlere, Kişisel bilgilerini içeren bir form verilmiştir. Formda öğretmenlerin; branşları, cinsiyetleri, meslekteki yılları, öğrenim

düzeyleri, evlerinde bilgisayar ve internet bulunma ve bulunmama durumları, bilgisayar başında geçirdikleri süre ve interneti kullanım amaçları sorulmuştur.

Ayrıca öğretmenlerin bilgisayar kullanım yeterlikleri ve tutumlarını belirlemek için Loyd ve Gressard (1984) tarafından geliştirilen, Berberoğlu ve Çalıköğlü (1991) tarafından Türkçeye uyarlanan ve güvenilirliği Cronbach Alpha yöntemi kullanılarak hesaplanan bilgisayar tutum ölçeği uygulanmıştır. Ölçek 4'lü Likert tipi bir ölçek olup "Tamamen Katılıyorum", "Katılıyorum", "Katılmıyorum" ve "Kesinlikle Katılmıyorum" ifadelerine sahip maddelerden oluşmaktadır. Olumlu tutumların maksimum puanı 4, olumsuz tutumların minimum puanı 1 olmakla beraber, tüm ölçekte en üst düzeyde olumlu tutum 160, en alt düzeyde olumsuz tutum 40 olarak puanlanmaktadır.

Bilgisayara ilgi duymaya, bilgisayar kaygısına ve bilgisayarın eğitim öğretimde kullanılmasına yönelik tutumlarla ilgilidir (Loyd ve Gressard, 1984: 501-505).

Verilerin Analizi

Araştırmadaki veri toplama araçları ile elde edilen verilerin çözümlenmesinde SPSS paket programı kullanılmıştır. Belirtilen paket programdan yararlanılarak anketin her bir maddesine verilen cevaplar kendi içinde sınıflandırılmış ve programa aktarılırken sayısal değerlerle temsil edilmiştir. Beden eğitimi öğretmenlerinin bilgisayar kullanım yeterliklerinin nasıl bir dağılım gösterdiğini ortaya koymak amacıyla, frekans, yüzde, hesaplamaları yapılmıştır. Elde edilen veriler tablolar halinde yansıtılmıştır.

Bu çalışmaya 7 bölgeyi temsilen 8 ilden toplam 1038 beden eğitimi öğretmeni katılmıştır. Beden eğitimi öğretmenlerinin 652'si (%60,3) erkek ve 413'ü (%39,7) kadındır. Yedi bölgeden seçilen iller sırası ile Ankara, Çorum, Erzurum, Isparta, İstanbul, Gaziantep, Samsun ve Manisa'dır.

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Tablo 1. Çalışmaya Katılan Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Cinsiyete Göre Dağılımı

	Frekans N	Yüzde (%)
Erkek	625	60,3
Kadın	413	39,7
Toplam	1038	100,0

Araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin cinsiyet değişkenlerinin yüzde ve frekans dağılımlarına göre öğretmenlerin %39,7'si kadın, %60,3'ü ise erkektir. Buna göre grubun çoğunluğu, erkek öğretmenlerden oluştuğu görülmektedir.

Tablo 2. Veri Toplanılan İller ve Çalışmaya Katılanların İllere Göre Dağılımı

	Frekans N	Yüzde (%)
İstanbul	220	21,1
Ankara	195	18,8
Manisa	141	13,6
Samsun	123	11,9
Çorum	110	10,6
Gaziantep	98	9,5
Erzurum	89	8,6
Isparta	62	5,9
Toplam	1038	100,0

Araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin illere göre dağılımlarında en büyük paya sahip olan ilin % 21.1 ile İstanbul olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla %18,8 ile Ankara, %13.6 ile Manisa takip ederken en düşük katılım ise % 5.9 ile Isparta ilinde görülmektedir.

Tablo 3. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Yaş Grubuna Göre Bilgisayar Kullanım Becerisi

	Frekans (N)	Yüzde (%)
25- 35 Yaş Arası	518	49,9
36-46 Yaş Arası	412	39,7
47 Yaş ve Üzeri	108	10,4
Toplam	1038	100,0

Beden eğitimi öğretmenlerinin yaş değişkenine göre bilgisayar kullanım becerilerinin yüzde ve frekans dağılımları incelendiğinde araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin %49,9'u 25-35 yaş arası grupta yer alırken, %39,7'si 36-46 yaş grubunda, %10,4'ü ise 47 yaş ve üzeri yaş grubunda yer almaktadır. Buna göre grubun çoğunluğunu, 25-35 yaş arası grupta yer alan beden eğitimi öğretmenleri oluşturmaktadır.

Tablo 4. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Okulda Bilgisayar Kullanım Oranları

	Frekans (N)	Yüzde (%)
Okulda Kullanmıyor	548	52,7
Okulda Kullanıyor	490	47,3
Toplam	1038	100,0

Çalışmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin %52,7'si okullarında bilgisayar kullanmadıklarını belirtirken, okulda bilgisayar kullananların oranı ise %47,3 olduğu görülmektedir. Bunun başlıca nedeninin eğitim kurumlarında öğretmenlerin bilgisayar kullanım alanlarının oluşturulacağı

fiziki ortamların yeteri kadar olmamasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 5. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Evde Bilgisayar Kullanım Oranları

	Frekans (N)	Yüzde (%)
Evde Bilgisayar Kullanmıyor	783	75,4
Evde Bilgisayar Kullanıyor	255	24,6
Toplam	1038	100,0

Beden eğitimi öğretmenlerinin evlerinde bilgisayar kullanımlarına bakıldığında %75,4'ünün evinde bilgisayar kullanmadığı,%24,6'sının ise evinde bilgisayar kullandığı görülmektedir. Bu doğrultuda beden eğitimi öğretmenlerinin evlerinde bilgisayar kullanmalarının az olmasındaki temel nedenin

yeteri kadar bilgisayar bilgilerinin olmamasından kaynaklandığı sonucuna varılmıştır.

Tablo 6. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Daha Önce Bilgisayar İle İlgili Ders Alıp Almadığı

	Frekans (N)	Yüzde (%)
Bilgisayarla ilgili ders almayanlar	126	12,2
Bilgisayarla ilgili ders alanlar	912	87,8
Toplam	1038	100,0

Beden eğitimi öğretmenlerine daha önce bilgisayarla ilgili ders alıp almadıkları sorulduğunda %87,8'i bu konu ile ilgili ders aldığını,%12.2'si ise daha önceden bilgisayar eğitimi ile ilgili ders almadığını belirtmiştir.

Tablo 7. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Bilgisayar Programlarını Kullanım Beceri Düzeyleri

	İleri Düzey	İyi	Orta	Acemi	Hiç Bilmiyorum
Windows İşletim Sistemi	6,3	12,5	17,8	38,4	25,0
MS Word	1,8	8,1	16,2	28,8	45,0
MS Excel	1,8	5,4	6,3	15,2	71,4
MS Powerpoint	0,9	4,6	7,3	10,1	77,1
İnternet	4,8	19	21,9	32,4	21,9

Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Temel bilgisayar ve uygulama programları kullanım düzeylerini kendilerinin belirlediği anket sonuçlarına göre öğretmenlerin büyük çoğunluğu Windows işletim sistemi (%75) ve internet (%78,1) konusunda “acemi-ileri düzey” kullanım düzeyleri arasında olduklarını belirtmişlerdir. Ancak MS Word, MS

Excel ve MS Powerpoint uygulama programlarını hiç bilmediklerini belirten öğretmenlerin oranı sırasıyla %45, %71,4, %77,1 olarak belirlenmiştir

Tablo 8. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Bilgisayar Başında Geçirdiği Süreye Göre Dağılımı

Bilgisayar başında geçirilen süre	Frekans (f)	Yüzde %
Günde 5 saatten fazla	110	3,6
Günde 2 ile 5 saat arası	351	41
Günde 1 saatten az	282	38,3
Haftada birkaç kez	185	13,5
Ayda birkaç kez	110	3,6

Bilgisayar başında geçirilen süre değişkenine göre öğretmenlerin yüzdelik dağılımı şöyledir: Beden Eğitimi öğretmenlerinin %3,6 sı (110) “günde 5 saatten fazla”, %41’i (351) “günde 2 ile 5 saat arası”, %38,3’ü (282) “günde 1 saatten az”, %13,5’i (185) “haftada birkaç kez”, %3,6 ‘sı (110) “ayda birkaç kez” bilgisayar başında zaman geçirmektedir.

Tablo 9. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Derslerde Kullandıkları Bilgi Teknolojilerinin Dağılımı

Bilgi Teknolojisi	f	%
TV-VCD	426	40,67
Bilgisayar-Projeksiyon	324	33,43
İnternet	198	17,77
Eğitim Yazılımları	90	8,13

Öğretmenlerin, % 40.67’si (426) TV-VCD, % 33.43’ü (324) Bilgisayar ve Projeksiyon, % 17.77’si (198) interneti, % 8.13’ü (90) eğitim yazılımlarını derslerinde kullandığını ifade etmişlerdir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmanın amacı Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Bilgisayar Kullanım Yeterlikleri Ve Tutumlarının Belirlenmesini araştırmaktır. Türkiye’nin

7 ayrı bölgesinden rastgele seçilen 8 ilde yapılan araştırmada en fazla katılım % 21,1 ile İstanbul ili olduğu bunu sırasıyla %18,8 ile Ankara, %13.6 ile Manisa, %11.9 ile Samsun, %10.6 ile Çorum, %9,5 ile Gaziantep, %8,6 ile Erzurum takip ederken en düşük katılım ise % 5.9 ile Isparta ilinde görülmektedir. Araştırma sonuçları, öğretmenlerimizin bilgisayar kullanımına yönelik tutumlarının orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Araştırmada beden eğitimi öğretmenlerinin %39,7’si kadın, %60,3’ü ise erkek olduğu sonucuna varılmıştır. Deniz “İlköğretim Okullarında Görev Yapan Sınıf ve Alan Öğretmenlerinin Bilgisayar Tutumları” adlı araştırmasında İstanbul’un 14 farklı ilçesinden seçilen 20 okuldaki 564 öğretmene anket uygulamıştır. Erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre bilgisayara daha fazla ilgi duyduğunu ve erkek katılımcıların kadınlara oranla yüksek olduğunu belirlemiştir Deniz, (2005). Şerefhanoglu, Nakiboğlu ve Gür (2008) tarafından yapılan araştırmada erkeklerin kadınlara oranlara bilgisayara daha ilgili oldukları görülmüştür (Şerefhanoglu ve diğ; 2008: 785-799) . Bu doğrultuda yaptığımız araştırma Deniz ve Şerefhanoglu ve ark. çalışmalarlarıyla paralellik göstermektedir.

Ancak, Mahmood (2009)’un yaptığı çalışma sonucunda elde edilen, kız öğrencilerin bilgisayara yönelik tutumlarının erkek öğrencilere göre daha olumlu olduğu yönündeki bulguyu bu çalışmadan elde edilen bulgular desteklememektedir (Mahmood, 2009). Yüksel’in (2012) Yüksel’in yaptığı çalışmada, kurs başındaki ve sonundaki bilgisayara yönelik tutum puanları (BYTP) ile kursiyerlerin cinsiyeti arasında istatistiksel anlamlı bir korelasyon ya da doğrusal bir ilişki gözlenmemiştir. Bu nedenle, kurslara katılan ve başarılı olan kursiyerlerin bilgisayara yönelik tutum

puanlarının cinsiyete bağlı olmadığı söylenebilir (Yüksel, 2012: 223-236).

Beden eğitimi öğretmenlerinin yaş gruplarına göre bilgisayar kullanım becerilerine bakıldığında %49,9' u 25-35 yaş arası grupta yer alırken, %39,7'si 36-46 yaş grubunda, %10,4'ü ise 47 yaş ve üzeri yaş grubunda yer almaktadır. 46 yaş ve altındaki tüm grupların 47 yaş ve üstü tüm gruplardan bilgisayarı bilgi edinmeye yönelik anlamlı olarak daha çok kullandıkları görülmektedir. Ayrıca sistem bilgisi yeterlilik düzeyleri alt boyutunda ise 25-35 yaş grubunda yer alan beden eğitimi öğretmenlerinin, 47 yaş ve üzeri yaş grubunda yer alan beden eğitimi öğretmenlerine göre daha yüksek yeterlilik düzeylerine sahip oldukları söylenebilir. Bu durumda yaşın ilerlemesiyle birlikte bilgisayar kullanımının azaldığı tespit edilmiş. Bununla birlikte daha genç beden eğitimi öğretmenlerinin bilgisayara yönelik tutumları artmakta ayrıca bilgisayara daha fazla ilgi duyulmakta ve bilgisayarın eğitim ve öğretimde kullanılmasına yönelik tutumları da olumlu yönde artmaktadır. Deniz'in yapmış olduğu çalışmada genç öğretmenlerin bilgisayar kullanım tutumlarının daha olumlu olduğu yaş arttıkça bilgisayara yönelik tutumlarında olumsuzlaştığı görülmektedir. Özellikle 41 yaş ve üstünde olan öğretmenlerin genç meslektaşlarına göre belirgin olarak olumsuz tutumlara sahip oldukları anlaşılmaktadır (Deniz, 2005: 191-204).

Algan, sınıf öğretmenlerinin eğitimde bilgi teknolojileri kullanımı öz-yeterlilikleri ve yaşları arasında ilişki araştırması sonucunda sınıf öğretmenlerinin yaşları arttıkça eğitimde bilgi teknolojileri kullanımına yönelik öz yeterlilik algılarının, toplamda ve alt ölçeklerde, düştüğünü ortaya koymaktadır

(Algan, 2006). Bu araştırmalardan da anlaşıldığı üzere yaş ilerledikçe, teknolojiyle uyum sağlama oranı da azalıyor sonucuna varılabilir Ayrıca Williams ve Kingham yaş ile tutarlı bir değişken olan deneyim üzerine yaptıkları bir araştırmada da tecrübeli öğretmenlerin sınıflarında teknoloji kullanmada çok fazla istekli olmadığı görülmüştür (Williams ve Kingham, 2003: 178-184). Bu çalışmaların sonuçları, bizim araştırmamızla benzerlik göstermektedir.

Yapılan çalışmada beden eğitimi öğretmenlerinin eğitim verdikleri okullarda bilgisayar kullanım oranlarında anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir. Bilgisayarı sadece bilgi teknoloji sınıflarında kısmen kullandıklarını bunda da bilgi teknolojileri sınıflarının öğrencilerin konuyu algılamalarını kolaylaştırma, kalıcılığını artırma, öğrenme ortamını zenginleştirme ve motivasyonlarını artırmak amacı ile kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bilgi teknolojisi sınıflarını kullanmama nedenleri daha çok beden eğitimi öğretmenlerinin nitel yetersizliği, donanım sayısının ve ders saatlerinin yetersizliği olarak açıklanmıştır. Bu bağlamda beden eğitimi öğretmenleri okullarda bilgisayar donanım ve çevre birimlerinin yetersiz olması, öğretim amaçlarına uygun yazılım ve web sitelerinin bulunmaması, mevcut web sitelerinin de derslere uyarlanabilir olmaması gibi sebeplerden rahatsızlık duydukları görülmektedir.

Yıldırım, Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlı okullarda öğretmenlerin Bilgi ve İletişim Teknolojisi (BİT) kullanımına yönelik etkili teknoloji entegrasyonunun engelleri hakkında 402 ilköğretim öğretmeniyle bir araştırma yürütmüştür. Yıldırım, öğretmenlerin genellikle kendi okullarında teknoloji entegrasyonunun başarı ya

da başarısızlığından sorumlu olmalarına rağmen okullarda BİT kullanımının yaygınlaşmasında başka faktörlerin de önemli olduğu sonucuna varmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; öğretmenler, teknolojiyi (bilgisayarı) öğrencilerinin yüksek seviyedeki kavramsal yeteneklerini desteklemek yerine çalışma kâğıdı ve testler oluşturmak için kullandıkları gözlenmiştir. Ayrıca Yıldırım'ın çalışmasına katılan öğretmenler, pedagojik ve hizmet içi eğitim eksikliğinden dolayı eğitimsel yazılım kullanımında zorlandıklarını dile getirmişlerdir. Bu bağlamda Yıldırım'ın çalışmasıyla bizim çalışmamız arasında benzer sonuçların olduğu görülmektedir (Yıldırım, 2007: 171-186). Okullarda çalışan beden eğitimi öğretmenlerinin evlerinde bilgisayar bulunup bulunmama durumuna göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği incelenmiş ve öğretmenlerin %75,4'ü evinde bilgisayar kullanmadığı, %24,6'sının ise evinde bilgisayar kullandığı bu kullanımda da teknik sorunlar ve internet bağlantısında aksaklıklarla karşılaştıkları sonucuna varılmıştır.

Kiper'in İlköğretim Öğretmenlerinin Bilgi Teknolojilerini Derslerde Kullanım Durumları ve Bilgi Teknolojileri ile İlgili Almış Oldukları Hizmetiçi Eğitimler Hakkındaki Görüşleri konulu çalışmasında evinde bilgisayar bulunan öğretmenler donanım, yazılım ve eğitim gereksinimleri bakımından evinde interneti olmayanlara göre daha olumlu görüş bildirmişlerdir (Kiper, 2008). Yapılan çalışmada daha önce bilgisayar dersi alan grup ile hiç bilgisayar dersi almayan grup arasında anlamlı farkın olduğu görülmektedir. Bilgisayar dersi almış olma durumunun beden eğitimi öğretmenlerinin bilgisayar dersi tutumlarına anlamlı bir etki kattığı söylenebilir.

Dikkate alınmalıdır ki daha önceden bilgisayar eğitimi almış beden eğitimi öğretmenlerinin kullanımı için bilgisayarlar okullarında hazır bulundurulmalıdır. Aksi halde öğretmenlerin bu almış oldukları eğitimden edinmiş oldukları bilgileri uygulama ve geliştirme olanakları olamayacaktır. Ayrıca bu tür problemler öğretmenlerin bir adım daha ilerlemelerini ve bilgi teknolojilerini kullanma yeteneğini öğretim içine katmalarını engelleyici bir unsur olacaktır. Bu nedenle öğretmenlerin daha önceden almış oldukları bilgisayar eğitimiyle yeterlilik düzeyleri ve buna paralel olarak da hem eğitimde teknolojinin olumlu etkisine olan inançları hem de algı düzeyleri artış gösterecektir. Demiraslan ve Usluel tarafından yapılan çalışmada ilköğretim okulu öğretmenlerinin bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) öğrenme öğretme sürecine entegrasyonundaki durumları belirlenmeye yönelik araştırmasının sonucunda öğretmenlerin çoğunluğunun bilgisayar eğitimi alıp bilgisayar kullanabilmesine karşın BİT'in öğrenme öğretme sürecine entegrasyonu ile ilgili herhangi bir etkinlikte bulunmadıkları ve alışageldikleri yöntemleri kullanmayı tercih ettikleri ortaya çıkmıştır (Demiraslan ve Usluel, 2005: 109-113). Petük'ün "Bilgi Teknolojisi Sınıflarının Bilgisayar Destekli Eğitimdeki Rolüne İlişkin Öğretmen ve Yönetici Görüşleri" adlı çalışmasında 50 okulda 439 yönetici ve öğretmene anket uygulamış, genel olarak yönetici ve öğretmenlerin bilgisayar yeterliliğinin iyi olmadığı, bilgisayar formatör öğretmenlerinin bilgisayar kullanım yeterliliklerinin diğer branşlardaki yönetici ve öğretmenlere göre daha üst seviyelerde olduğunu belirtmiştir (Petük, 2005). Buna göre hazırlamış olduğumuz çalışma Demiraslan ve Petük'ün

yapmış olduğu çalışmalarla paralellik gösterdiği görülmektedir.

Ayrıca Beden eğitimi öğretmenlerinin Windows işletim sistemi ve İnternet becerilerine sahip olduğunu, ancak İyi-İleri düzey kullanıcı oranının oldukça düşük olduğunu göstermektedir. Bulgulara göre Beden Eğitimi Öğretmenlerinin büyük çoğunluğu hesap tabloları (Excel), kelime işlemci (Word) ve sunu hazırlama (Powerpoint) konularında çok az bilgi sahibi oldukları tespit edilmiştir. Bu doğrultuda bilgi teknolojilerinin öğretime entegre edilerek eğitim-öğretim faaliyetlerinde gerekli yeri alması sağlanmalıdır. Bunun için beden eğitimi öğretmenlerine derslerle ilgili kaliteli ve içerikli eğitim CD'leri sağlanmalı, öğretmenlerin az kullandıkları data-show, CD, tepegöz, slayt projektörü, internet, etkileşimli video gibi bilgi teknolojilerinin bu süreç içinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Araştırmanın sonucunda elde edilen verilere dayanarak, teknolojinin özellikle eğitimde kullanımının oldukça önemli olduğu günümüzde, beden eğitimi öğretmenlerinin bilgisayar tutumlarının da olumlu olduğu söylenebilir. Fakat bu noktada beden eğitimi öğretmenlerinin teknolojiyi etkili kullanabilmeleri için bu konuya yönelik eğitimlerin sayısının ve kalitesinin artırılması, bilgisayar destekli eğitim uygulamalarının sayısının artırılması, eğitimde kullanılacak kaliteli donanım ve yazılımların mevcut bulundurulması ve kullanımlarının teşvik edilmesi büyük önem arz etmektedir.

İnternet sadece insanların bilgiye ulaşma yolunu değiştirmemiş, aynı zamanda insanların öğrenme ve öğretme yollarında reform yapmıştır (Demirkıran, 2005). Eğitimin teknolojiyi, teknolojinin eğitimi etkilediği günümüzde eğitim ortamına

yansımayan ve teknolojiden yoksun bir öğretim anlayışı başarıyı olumsuz etkiler. Bu nedenle günümüz eğitiminde bilgisayar ve teknolojinin kullanımı zorunlu hale gelmiştir (Yıldırım ve Çakır, 2009: 952-964).

Beden eğitimi öğretmenlerinin bilgisayar, internet ve öğretim amaçlı teknoloji destekli öğretimi uygulayabilecek daha iyi seviyeye gelebilmeleri için bilgisayar ve teknoloji kullanımını gerektiren derslere daha fazla ağırlık verilmelidir. Okulların ilgili bölümleriyle işbirliği yapılarak, internet, bilgisayar destekli öğretimin ve öğretim amaçlı teknolojinin kullanılmasının önemi konusunda, beden eğitimi öğretmenlerine yönelik bilgilendirme yapılarak, daha olumlu özgüven, bilgi ve beceri kazanmaları sağlanmalıdır. Sonuç olarak "Bilgi Teknolojisine" erişimin sadece bilgisayar alımı ile bitmediğinin farkına varılması gerekmektedir. Bu programın başarısı için bakanlık beden eğitimi öğretmenlerinin daha önce ki tecrübelerine uygun ve sınıf içi ihtiyaçlarına yönelik etkili bir hizmet içi eğitim sunmalı ve devamlılığı olan bir destek programı hazırlamalıdır. Bunlara ek olarak bakanlık bir teknoloji planı hazırlamalıdır. Bu planda bilgisayarın eğitimsel faydaları tanımlanmalı ve bu faydaların sınıf ortamına getirilişi işleminde izlenecek yol gösterilmelidir.

KAYNAKLAR

ALGAN, E. C., (2006). Özel Okullarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Eğitimde Bilgi Teknolojileri Kullanımı Öz-Yeterlilikleri Ve Derslerinde Bilgi Teknolojilerinden Yararlanma Durumları. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

BERBEROĞLU, G., ÇALIKOĞLU, G., (1992).

The Construction of a Turkish Computer Attitude Scale, Studies in Educational Evaluation, Vol: 24, Sayı:2, pp.841-845.

CÜRE, F., ÖZDENER, N., (2008). Öğretmenlerin Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT) Uygulama Başarıları ve BİT'e Yönelik Tutumları. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt:34, ss:41-53.

DEMİRASLAN, Y., USLUEL, Y., (2005). Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Öğrenme Öğretme Sürecine Entegrasyonunda Öğretmenlerin Durumu. The Turkish Online Journal of Educational Technology - TOJET, July ISSN: 1303-6521 Volume 4, Issue 3 pp:109-113.

DENİZ, L., (2005). İlköğretim Okullarında Görev Yapan Sınıf ve Alan Öğretmenlerinin Bilgisayar Tutumları. TOJET October ISSN:1303-6521. Volume:4, Issue 4, pp:191-204.

DEMİRKIRAN, V., (2005). Özel Eğitim Kurumlarında Bilgisayar Kullanımı İle Özel Eğitim Meslek Elemanlarının Bilgisayar Destekli Eğitime İlişkin Görüşleri İle Bilgisayar Tutumlarının Belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

ERDEMİR, E., BAKIRCI B., (2009). Öğretmen Adaylarının Eğitimde Teknolojiyi Kullanabilme Özgüvenlerinin Tespiti. TÜFED-TUSED Cilt:6, Sayı:3 ss:99-108.

KİPER, A., (2008). İlköğretim Öğretmenlerinin Bilgi Teknolojilerini Derslerde Kullanım Durumları ve Bilgi Teknolojileri ile İlgili Almış Oldukları Hizmet içi Eğitimler Hakkındaki

Görüşleri (Sakarya İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

KOMIS, V., ERGAZAKIA, M., ZOGZAA, V., (2007). Comparing Computer-Supported Dynamic Modeling and Paper- Pencil Concept Mapping Technique in Students. Collaborative Activity. Volume:49, Issue:4, pp:991-1017.

LOYD, B. H., GRESSARD C., (1984). Reliability and Factoral Validity of Computer Attitude Scales. Educational and Psychological Measurement. Vol:44, pp. 501-505.

MAHIROĞLU, A., (2009). Öğretmenlik Mesleği ve Öğretmen Yetiştirmede Gelişmeler ve Yenilikler. İçinde: Ö. Demirel, Z. Kaya (Ed.), Eğitim Bilimine Giriş. Pegem Akademi. 4. Baskı

MAHMOOD, K., (2009). Gender, subject and degree differences in university students' access, use and attitudes toward information and communication technology (ICT). International Journal of Education and Development Using Information and Communication Technology, Vol:5, Sayı:3, pp:206-216.

RUGAYAH, H., HASHIM, H., WAN, N. M., (2004). Attitudes Toward Learning About and Working With Computers of Students at Unit. The Turkish Online Journal of Educational Technology (TOJET). Volume: 3 Issue:2 pp:24-35.

PETÜK, E., (2005). Bilgi Teknolojisi Sınıflarının Bilgisayar Destekli Eğitimdeki Rolüne İlişkin Yönetici ve Öğretmen Görüşleri.

Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara:
Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

**ŞEREFHANOĞLU, H., NAKİBOĞLU, C.,
GÜR, H. (2008).** İlköğretim ikinci kademe
öğrencilerinin bilgisayarla yönelik tutumlarının
çeşitli değişkenler açısından incelenmesi:
Balıkesir örneği. İlköğretim Online, Vol:7,
Sayı:3, pp:785-799.

USTA, E., KORKMAZ, Ö., (2010). Öğretmen
Adaylarının Bilgisayar Yeterlikleri ve Teknoloji
Kullanımına İlişkin Algıları İle Öğretmenlik
Mesleğine Yönelik Tutumları. Uluslararası
İnsan Bilimleri Dergisi. Cilt: 7, Sayı: 1,
ss:1335- 1349.

WAITE, S., (2004). Tools For The Job: A Report
of Two Surveys of Information and Com-
munications Technology Training and Use
For Literacy In Primary Schools In The West
of England. Journal of Computer Assisted
Learning. Volume: 20, Issue:1, pp:11-20.

WILLIAMS,H.S., KINGHAM. M., (2003).
Infusion of Technology Into The Curricu-
lum. Journal of Instructional Psychology.
Volume:30 Issue:3 pp:178-184.

YILDIRIM, S., (2007). Current utilization of
ICT in Turkish Basic Education Schools: A
review of Teacher's ICT Use and Barriers to
Integration. International Journal of Instructi-
onal Media, Volume:34 Issue:2, pp:171-186.

YILDIRIM, S., ÇAKIR, R.,(2009). Bilgisa-
yar Öğretmenleri Okullardaki Teknoloji
Entegrasyonu Hakkında Ne Düşünürler?
Elementary Education Online. Volume:8
Issue:3, pp:952-964.

YÜKSEL, M., (2012). Bilgisayar Kursiyerlerinin
Bilgisayara Yönelik Tutumlarının İncelen-
mesi: Tarsus Halk Eğitim Merkezi Örneği.
Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi, Vol:5, Sayı:2,
pp:223-236.

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SİSTEM SORUNU: KAMUOYU EKSİKLİĞİ VE DEMOKRASİ AÇIĞI

EUROPEAN UNION'S SYSTEM PROBLEM: LACK OF PUBLIC OPINION AND DEMOCRATIC DEFICIT

Emel POYRAZ

Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler A.D.

Özet: Avrupa Birliği'nin siyasal bütünleşmesinin ötündeki en büyük engellerden biri, Avrupa kamuoyunun AB projesine desteğinin gittikçe azalması ve buna bağılı olarak derinleşen demokrasi açığı olgusu ve kurumsal meşruiyet sorunudur. Avrupa'daki birlik çabalarını hızlandıran evrelerin savaşlar, çatışmalar ve ekonomik krizlerin sonrasına denk geldiği bilinmektedir. Avrupa'nın yaşadığı son ekonomik kriz, beraberinde siyasal ve sosyal krizleri de getirmiştir. Avrupa kamuoyu krizin faturasını Avrupa projesine kesmiş, birlik politikalarının ekonomik ve siyasal krizi tetiklediğine inanmıştır. Diğer taraftan tarih boyunca Avrupa'da her büyük siyasal ve ekonomik kriz döneminin ardından, uluslararası konjonktüre uygun olarak, tarihsel birikimlerin yeniden değerlendirilmesi söz konusu olmuştur. Tarihsel olarak Avrupa Birliği de bu krizden çıkmak için demokrasiyi ötelemiş, geleneksel olarak teknokrat yönetimlerin iktidara gelmesini sağlamıştır. Bu sonuç, siyasetin, ulusal hükümetlerin kontrolünden çıkmasına zemin hazırladığı gerekçesiyle Avrupa kamuoylarının eleştirilmektedir. Avrupa Birliği de özellikle kriz dönemlerinde seçilmiş yöneticiler yerine, teknokrat yöneticilerin irade sahibi olmasına zemin hazırlamıştır. Böylece; Avrupa halklarının siyasal temsilcileri, teknokratların hâkimiyetinde olan karar alma mekanizması içerisinde etkisizleştirilmektedir. Hatta bunun da ötesinde iktidardakileri kriz sorumluları olarak itibarsızlaştırıp seçim yenilgisi yoluyla siyaset sahnesinden çekilmelerine de zemin hazırlamaktadır. Avrupa kamuoyunda ise 'AB teknokrasisinin' yerini 'AB demokrasisine' bırakması gerektiği yönünde tartışmalar yapılmaktadır. Bu çerçevede makalemizde; tarihsel bir perspektifle ekonomik krizle daha da derinleşen Avrupa'daki demokrasi açığı olgusu ve kurumsal meşruiyet sorunu kamuoyu ekseninde irdelenecektir. Ekonomik krizin, sadece harcamalar meselesi ve büyümenin nasıl sağlanacağıyla ilgili değil; Avrupa bütünleşme sisteminin zayıflığı ve meşruiyetiyle ilgili olduğu sorunsal ele alınıp bu sorunun Avrupa kamuoyunda gittikçe daha hararetli bir şekilde gündeme gelmesi, okuyucunun dikkatine sunulacaktır.

Anahtar kelimeler: Avrupa Kamuoyu, Demokrasi Açığı, Uluslararası Halkla İlişkiler, Kurumsal Meşruiyet Sorunu, Uluslarüstüçülük.

Abstract: Some of the greatest challenges before the political unity of EU political integration comprise the European public's declining support for the EU project, and accordingly, the emerging phenomenon of the democratic deficit and the issue of institutional legitimacy. Historically, wars, conflicts, and economic depression stimulate the integration efforts. The recent economic downturn in Europe triggered political and social crises too. The European publics blame the European project for the last economic crisis since they are convinced that the integration policies led to economic and political crises. On the other hand, throughout European history, the historical legacy has been subject to reassessment after every major political and economic crisis in accordance with the international conjuncture. The European Union deferred democracy to get out of the depression, and encouraged the technocratic governments. This outcome has received so much criticism from European publics on the grounds that national governments lose control over domestic politics. European Union, particularly during periods of economic downturn, empowered technocratic governments instead of elected officials. Thus, political representatives and elites of the European publics have been rendered inefficient due to the decision mechanism run by technocrats. Moreover, such mechanism has operated to discredit the political elite by attributing the responsibility of the crises to the elected officials, and to dismiss them through electoral defeats. It has long been debated by the European publics that "EU technocracy" should be superseded by "European Union democracy". In this respect, the aim of this paper is to analyze, from a historical perspective, how the phenomenon of democratic deficit and the institutional legitimacy problem are perceived by European publics. It is argued that the economic downturn is not as much related to spending and economic development policies as it is about the weaknesses of the European integration system and the EU's institutional legitimacy problem. This paper seeks to demonstrate that those two issues continue to inform the European public opinion.

Keywords: European Public Opinion, Democratic Deficit, International Public Relations, Institutional Legitimacy Problem, Supranationalism.

GİRİŞ

Avrupa'yı derinden etkileyen son ekonomik kriz, sadece iktisadi anlamda harcamalar meselesi ve büyümenin nasıl sağlanacağıyla ilgili değil; siyasi anlamda Avrupa bütünleşme sisteminin zayıflığı ve meşruiyetiyle de ilgili olduğu tarihsel gerçeğini tekrar Avrupa gündemine taşımıştır. Karmaşık sorunlar yumağıyla da ilintili olan ve Avrupa kamuoyunu derinden sarsan son ekonomik kriz, İtalya ve Yunanistan gibi üye ülkelerin bütçelerinin dahi istikrar gerekçesiyle siyasetin etki alanından uzak, teknokrat idarecilerle yönetilmesi sonucunu doğurmuştur. Avrupa kamuoyunda gittikçe daha hararetli bir şekilde bu sorunun nasıl ve ne pahasına çözüleceği konusu tartışılmakta ve gündemdeki sıcak yerini korumaktadır. Başlangıçta Avro alanında görülen borç krizinin, sadece ekonomik değil, aynı zamanda siyasi ve sosyal yansımaları da olmuştur. Borç krizinin etkisiyle Yunanistan'da Lucas Papademos ve İtalya'da Mario Monti'nin başbakanlığında teknokratik hükümetlerin kurulması, Avrupa kamuoyunda zaten var olan demokrasi açığı olgusu, kurumsal meşruiyet meselesi ve AB projesinin sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir.

Bilindiği gibi tarih boyunca Avrupa'nın aşırı siyasi parçalanmışlığı ve bölünmüşlüğü sorununu önlemeye veya çözmeye çalışan entellektüeller, filozoflar ve sanatçılar Avrupa'nın birleşmesi gerektiği fikrini federasyon ağırlıklı projelerle diri tutmuşlardı. Avrupa Birliği projesi, gerçek bir siyasi hedef haline gelmeden önce yalnızca düşünürlerin ve vizyon geliştiricilerin hayallerini süsleyen bir ütopya olarak kalmıştı (Pagden (ed) 2002).

Yüzyıllar boyu sayısız entelektüel, bu karmaşık Avrupa mozağine bir düzen ve birlik getirmenin hayalini kurmuş, nihayetinde bu hayal Avrupa Birliği ile gerçek olmuştur. Tarih boyu üretilen bu projeler elitist-entellektualist bir mahiyet içeriyordu. Krizler ve çatışmalarla dolu Avrupa tarihinde yaşanan bu son ekonomik kriz, parasal ve mali sonuçlarla birlikte politik, sosyolojik ve kültürel yansımalarını da Avrupa gündemine taşımıştır. Ayrıca Avrupa Birliği bütünleşme projesinin temel yapısal eksikliklerinin hatırlanması gerektiğini de tekrar ortaya çıkarmıştır. Böylece Birlik için temel şart olan kamuoyu oluşturma, kurumsal meşruiyet ve demokrasi açığı sorunu tüm hızıyla tekrar Avrupa gündemine girmiştir.

Böylece Avrupa'da sinyallerini daha önce veren avro krizi (Kutlay, 2011: 87-111) hızla yaygınlaşan ekonomik kriz, beraberinde siyasal ve sosyal krizleri de tetiklemiş, seçilmiş hükümetler devrilmiş, demokrasiyle işbaşına gelmiş hükümetlerin yerine teknokratlardan oluşan hükümetler getirilmiştir. Alanında uzman kişilerden yani teknokratlardan oluşturulan hükümetlerin yönetimi ele almaları, birlik için eski bir sorunu, amansız düşman *demokrasi açığı sorununu*, yeniden AB kamuoyunun gündemine taşımıştır. Zaten Avrupa Birliği kuruluşundan beri, halktan kopuk oluşu ve tepeden inmeci bir yaklaşımla gelişme kaydetmesi nedeniyle Avrupa kamuoylarınınca eleştirilmiştir. Bu eleştirilerin kaynağını ise; Birlik idaresinin halkın tercihlerini göz ardı etmesi, yaşanan ekonomik krizlerin yol açtığı sosyal sorunların, Birlik düzeyinde geliştirilen önlemlerde yeterince dikkate alınmaması ve halkın AB karar alma mekanizmalarını etkileyecek yeterli araca sahip olmaması gibi yapısal sorunlar oluşturmaktadır.

Dikkatlerden kaçırılmaması gereken önemli bir husus da, karmaşık boyutları olan demokratik meşruiyet meselesi nedeninin, sadece krizin etkisiyle hükümetlerin değişmesi meselesi olmadığıdır. Çünkü kriz etkisindeki herhangi bir üye devlette, seçime gitmek suretiyle ve seçim sonuçları uyarınca yeni hükümetin oluşturulmasında itiraz edilecek bir husus yoktur. Ancak, Avro alanında borç krizinin etkisiyle gündeme gelen “demokratik ve kurumsal meşruiyet” sorununun kaynağı iki yönlüdür; seçimle belirlenmiş hükümetlerin halkın iradesine başvurulmaksızın değiştirilmesi ve demokratik bir yönetim sisteminde yine halkın iradesine başvurulmaksızın “seçilmemiş” başkanların başa getirilerek teknokratik hükümetlerin kurulmasıdır. Dolayısıyla, yetkilerini doğrudan halktan alan hükümetler, yetkilerinin kaynağı doğrudan halk olmayan hükümetler ile yer değiştirmektedir; konunun ayrıntılarına girilmeksizin bile, durumun temsili demokrasi ile bağdaşır görünmediği ileri sürülebilir. Bu noktada meseleye biraz daha derinlemesine baktığımızda karşımıza; bütünleşme sürecini henüz tamamlayamamış, hükümetler arası yapıdan giderek devletler üstü bir yapıya doğru evrilmeye çalışan, fakat bir ileri iki geri gitme eğilimde olan uluslarüstü bir yapılanma çıkmaktadır. Tarihte eşi ve benzeri olmayan türden federal yönetime ait özellikler taşıyan Avrupa Birliği projesi, kendine has bir oluşum sergilemektedir. İşte Avrupa Birliği, gerek yeni bir model olmasından gerekse birçok devleti birarada tutabilmenin zorluğundan kaynaklanan bir entegrasyon, kamuoyu oluşturma, kurumsal meşruiyet ve buna bağlı olarak bir demokrasi açığı sorunu yaşamaktadır. Makalemizde bu sorunların Avrupa kamuoyları ve AB kurumlarınca ele alınış şekli, tarihsel gelişimi kapsamında irdelenecektir.

Demokrasi Açığı Sorununun Tarihsel Gelişimi

Avrupa Birliği üye ülkeleri demokratik ilkelerle yönetilmelerine rağmen, AB projesi içinde demokrasi eksikliği ve kurumsal meşruiyet sorunu ile karşı karşıya bulunmaktadır. Demokrasi açığının temelinde, teknokratik elit kesimin rol oynadığı kurumların varlığı ve kurumlar arası dengeler büyük rol oynasa da Avrupa kamuoyunda asıl sorunun, bu çoklu yapıda demokrasinin özünü teşkil eden ortak bir müzakere alanı ve kimliğin oluşturulamaması şeklinde bir algı söz konusudur (İlgaz ve diğ; 2006:152).

Avrupa Birliği'nin tarihsel gelişimine baktığımızda, bu çok zorlu proje için uzun bir süreç lazımdır. Kömür-Çelik Birliği gibi kuruluşlar bu sürecin ilk adımlarıdır. Daha sonraki Ortak Pazar, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), Avrupa Topluluğu (AT) gibi, birbirini ardışık olarak takip eden teşekküller ise, çok ince hesaplanmış büyük bir planın ara safhalarıdır. Bu planda asıl hedef “**Avrupa Birleşik Devletleri**” idi. Avrupa Birleşik Devletleri, Avrupa’da federal bir çatı altında klasik milletlerin, milliyetçiliklerin ve ulus-devletlerin ilgasını ve çapı çok büyümüş yeni bir millet, yeni bir milliyetçilik ve yeni bir ulus-devlet inşasını öngörmektedir. Yani kısacası mevcut ulus devlet yapılanmasıyla, uluslar üstü yapılanmaya doğru evrilen AB projesi, mantıksal olarak çatışır durumdadır. Nitekim en çarpıcı örneği olan, AB Anayasasının Avrupa halk oylamalarında reddi gibi olaylar da, bunu doğrular niteliktedir (Mayne ve diğ; 1990: 123-127).

Bazı araştırmacılara göre, ortada çok zorlu bir problem vardır. Ulus-devlet ve milliyetçilik temelinde yükselen modernitenin anavatanı olan Avrupa’dır; diğer yandan ise, İkinci Roma gibi

bir “devletler-üstü” siyasi proje için en büyük engel yine ulus devlet yapılanmasıdır (Hocaoğlu, 2007). Kendi üye devletlerinin halkları dahi, bu durumu anlamış ve kendi ulus devletlerine sahip çıkmaya yönelmişlerdir. Yaşanan son ekonomik krizlerden sonra Avrupa Birliği projesi de büyük darbe almıştır.

Avrupa Topluluklarını kuran Paris ve Roma Antlaşmaları, ileride birleşik bir Avrupa Devleti’nin çekirdeğini oluşturabileceğinin bilinci içinde Toplulukları, aynen bir milli devlette olduğu gibi yasama, yürütme ve yargı görevlerini yerine getiren organlar ile donatmışlardır (Karluk, 1998: 93-94).

Bir çağdaş devlette olduğu gibi yasama, yürütme ve yargı görevlerini üstlenen AB kurumları, ulusal hükümetlerden bağımsız olarak görev yapmaya göre kurgulanmış, yani Avrupa Birliği organlarının uluslarüstü, *supranational*, yetkileri vardır.

Topluluklarda, ekonomik birleşmenin gerektirdiği işleri yönetecek bir sistem söz konusudur. Bu sistemin işleyebilmesi için oluşturulan kurumların uluslarüstü yetkileri olması gerekir. Diğer bir deyişle Avrupa Toplulukları, uluslararası değil, uluslarüstü bir örgüttür (Mad: 148-189). Ulusal hükümetlerin egemenlik haklarını, hukukları ve politikalarını bu hükümetler üzerinde bağlayıcı olan AB kurumlarında olduğu gibi uluslar ötesi kurumlarla paylaşmaları sürecine uluslarüstücülük denir. Uluslarüstü bir örgütün ayırt edici özellikleri ise; ulusal temsilcilerin çoğunluk ilkesi uyarınca karar almaları, ulusal denetimden bağımsız yasama ve yürütme kurumlarının varlığı ve kararları ulusal düzeyde bağlayıcı olan bir bağımsız mahkemenin olmasıdır. Esasında söylemden farklı olarak işleyişte fiilen Avrupa Birliği, uluslarüstücülük ile hükümetlerarasıcılığın bir karışımıdır. AB’nin

birinci sütununu oluşturan Avrupa Toplulukları özünde uluslarüstü bir nitelik taşıırken, ikinci ve üçüncü sütun Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası ile Adalet ve İçişleri alanında işbirliği neredeyse tamamen hükümetler arası niteliktedir (Bomberg ve diğ; 9).

Başından itibaren klasik bir uluslararası örgütten farklı özellikler taşıyan Avrupa Birliği’nde, kendine özgü kurgulanan iç dinamikleri ile farklı bir kurumsal yapılanma vardır. AB kurumlarının işleyişi ve yapısı, diğer klasik uluslararası örgütlerden farklı özel bir alana işaret etmektedir. Uluslararası sistemin işleyişine bağlı olarak sürekli değişen, yeni sorunlarla karşılaşan, bu sorunları ortadan kaldırma mücadelelerine zemin olan ve böylece kendisini tanımlanabilir güçlü küresel bir oyuncu olmaya hazırlayan Avrupa Birliği, bu haliyle karmaşık ve uzun soluklu özel bir işbirliğidir (a.g.e. 65).

Diğer taraftan; karmaşık bir yapılanma ve hukuk kurallarına sahip olan AB’nin kurucularının hepsi, ulus devletlerdir. AB kurumlarının sahip oldukları yetkilere baktığımızda karar alma mekanizması açısından, ulus devletlerin kurumlarına benzetilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede, ulusüstü kurumların aldıkları kararlar, hem üye ülke hükümetlerine hem de üye ülke halklarına bir takım hak ve sorumluluklar da getirmektedir.

Henüz siyasi birlik sürecini tamamlamamış olan AB’nin ulus devletlere benzer özellikler göstermesi, Avrupa kamuoyunda AB’nin demokratik niteliklerinin sorgulanmasına da yol açmıştır. Ayrıca, AB kurumları tarafından alınan kararların ve uygulanan politikaların, üye ülke vatandaşlarının çıkarlarını gözetip gözetmediği konusu hep tartışılmaktadır. Özellikle AB’nin siyasi birliğe geçiş sürecinin

dönüm noktası olarak kabul edilen, Maastricht Antlaşması ile birlikte, ulusal devletlerin bazı yetkilerinin ulusal düzeyden Avrupa düzeyine aktarılması, entegrasyon sürecinin sorgulanması gereğini doğurmuş ve Avrupa kamuoyunda hararetli tartışmalara sebep olmuştur. Demokrasi açığı, *democratic deficit*, ya da demokrasi eksikliği, sorunu olarak adlandırılan bu konu, çeşitli akademik, hukuki ve siyasi platformlarda yoğun bir biçimde tartışılmıştır. Artık 1990'ların ortalarında açıkça ifade edildiği gibi AB'nin bir demokrasi açığı sorunu yaşadığı, genel kabul gören bir konu olmuştur.

Başlangıçta Avrupa halklarına Avrupa Birliği'nin, ekonomik entegrasyon amaçlı kurulduğu propagandası yapıldığından bütünleşme süreci içinde demokrasinin varlığı ve gelişimi pek fazla sorgulanmamıştı. Ancak özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte eski komünist Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin Avrupa entegrasyon sürecine dahil olması Soğuk Savaş sonrası dönemde Avrupa kamuoyunda tartışılan kurumsal meşruiyet ve demokrasi sorununu da tetiklemiştir. Böylece elitist-entellektüalist hareketle başlayan Avrupa bütünleşme süreci, halk desteğinin de sağlanacağı yeni bir yapılanmaya girme ihtiyacı duymuştur.

Avrupa Birliği bundan sonra kurumsal boşlukları, ulusal parlamentoların sistemdeki etkisizliğini, halkın katılım isteksizliğini “demokrasi açığı” *democratic deficit* kavramı adı altında tartışmaya başlayacaktır. Bazı kesimler AB'nin belirli bir halka, *demos*, sahip olmadığını ve bu sistemde bir demokratikleşmeden bahsedilemeyeceğini iddia etse de, başka bir kesim Avrupa düzeyinde var olan bir halk kavramını savunarak demokrasi arayışına destek vermiştir. Lizbon Antlaşması'na

kadar geline süreçte AB bürokratlarının çabaları göz önüne alınırsa, demokratikleşme konusunda istekli oldukları söylenebilir. 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması, AB dönem başkanı Portekiz Başbakanı Jose Socrates'in de belirttiği gibi, “*daha modern, daha etkili ve daha demokratik bir Avrupa'nın kurulması için geleceğe yönelik bir antlaşma*” olarak görülmüştür. Ancak Avrupa Birliği içindeki kurumsal boşlukların doldurulması, üye ülke vatandaşlarının kendilerini bu birliğe ne kadar ait hissettikleri meseleleri sorgulanması gereken hayati konular olarak gündemdeki yerini korumaktadır (CNN Türk 2007).

Bilindiği gibi uluslararası örgütlerde kurulacak model ya da öngörülecek kurumsal yapı, bu uluslararası örgütü üye devletler tarafından ve örgütün kuruluş amacı göz önüne alınarak gerçekleştirilir. Bu durum, işbirliğinin en gevşek olduğu uluslararası örgütlerden en sıkı olduğu örgütlere kadar bütün uluslararası örgütler için geçerlidir. Dahası işbirliği bağları ne kadar sıklaşırsa sıklaşırsın ve ne kadar bütünleşmeye yönelinirse yönelinsin, örgütün tüm dinamikleri üye devletlerin elinde kalmaya devam etmektedir.¹ Yani uluslararası örgütlerin meydana gelmesi kadar sona ermesi ya da serpilip gelişmesi veya gelişmemesi de büyük ölçüde üye devletlerin elindedir (Tezcan, 65). Yaşanan bu son ekonomik ve siyasi krizde bize uluslararası kuruluşlar için geçerli olan bu genel kuralın, Avrupa Birliği için de geçerli olduğunu göstermiştir.

1 Üye devletlerde bu etkin durumlarına hiç mi hiç son verme niyetinde değillerdir. Hiçbir ulusal devlet kendi isteğiyle kazanılmış haklarından veya egemenliğinden kolaylıkla feragat etme taraftarı olamaz.

Avrupa Birliği'nde Kurumsal Yapılanmanın Özgünlüğü

Bilindiği gibi AB'nin temelinde bir kurumsal üçgen bulunmaktadır: Avrupa Parlamentosu, Avrupa Birliği Konseyi ve Avrupa Komisyonu (Toplumsal Gelişim Derneği, 2001: 51-60).

Avrupa Birliği'nin kendine özgü bu kurumsal üçgen yapılanması söylemde şöyledir: Üye devletlerin sesi olan Avrupa Birliği Konseyi'nde üye devletler kendi çıkarlarını gözetmektedirler. Avrupa vatandaşlarının sesi olan Avrupa Parlamentosu'nda halkların çıkarları temsil edilmektedir. AB'nin ortak çıkarlarını korumak için kurulan yürütme organı niteliğindeki Avrupa Komisyonu'nda ise, Birlik bütünü'nün çıkarları temsil edilmektedir. Bu yapılanmanın temel ilkesi, demokrasi ve hukukun üstünlüğü olarak ifade edilmiştir. Bu kurumsal yapı, Topluluk hukukuna uyulmasını sağlayan Adalet Divanı ve Birliğin mali yönetimini izleyen Sayıştay başta olmak üzere sekiz kurum tarafından daha desteklenmektedir. Ayrıca ekonomik, sosyal ve bölgesel çıkar gruplarını temsil eden çeşitli danışma kurulları vardır. Birliğin dengeli gelişimine katkıda bulunan projelerin finansmanını kolaylaştırmak amacıyla kurulmuş olan Avrupa Yatırım Bankası bulunmaktadır. Bunlardan başka Avrupa Para Enstitüsü, Avrupa Merkez Bankası ve denetleme kurumu ve şikâyet mercii olan Ombudsman görev yapmaktadır (AB Yatırım Bankası).

Bu bağlamda AB'nin kurumlarını temel kurumlar ve tali kurumlar olarak da ikiye ayırmak mümkündür. Temel kurumlar Birliğin siyasi, ekonomik ve adli konularında yasama, yürütme ve yargı yetkilerini kullanırken; Tali kurumlar ise temel kurumların işleyişini kolaylaştıran ve onlara

çalışmalarında yararlanacakları verileri ve maddi olanakları sağlayan kuruluşlar olarak görülebilir (Palabıyık ve diğ; 2006: 37-57).

1951 Paris ve 1957 Roma Antlaşmaları ile 1987 Tek Avrupa Senedi'ne dayanan kurumsal yapı, Avrupa Topluluğu olarak adlandırılmıştı. Maastricht Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle Avrupa Topluluğu, yeni oluşturulan Avrupa Birliği'nin üç temel ayağından biri oldu (EU, 1987: 5-6). 1993 Kasım'ında yürürlüğe giren AB Antlaşması ile birlikte, Avrupa Topluluğu (AT), Avrupa Birliği'nin ilk sütununu oluşturan üç topluluğun, AKÇT, EURATOM ve AET, ortak ismi oldu. Bununla birlikte AT, hala resmi olmayan çevrelerce bu üç topluluk içinde en çok bilineniyle, yani AET olarak tanınmaktadır (AET, 200-2007). Toplulukların kurumsal yapısının özgünlüğü, ilk kurulan topluluk olan Avrupa Kömür Çelik Topluluğu(AKÇT) Antlaşması'nın getirmiş olduğu kurumsal yapıdan kaynaklanmaktadır (AKÇT, 2003: 25). Bu yapının oluşturulmasının öncüleri kurucu babalar, *founding fathers*, Fransız Planlama Teşkilatı Başkanı Jean Monnet ve Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman olmuştu. Jean Monnet'e göre, Avrupa'da yeni bir savaş çıkmasını önleyebilmek için, savaşa kaynaklık eden kömür ve çelik ürünlerinin üretiminin ve kontrolünün uluslarüstü bir elde toplanması gerekiyordu (Uri, 1989: 135-141).

Bu anlamda, 1870'lerden buyana birbirlerinden öç alma psikozuna tutulmuş olan Fransa ve Almanya'nın yeniden savaş hazırlığına girmelerini önleyebilmek için, bu ülkelerdeki demir-çelik ve kömür üretimiyle ilgili egemenlik yetkilerinin uluslarüstü ortak bir otoriteye devredilmesi öneriliyordu. Monnet'in görüşüne göre; savaşları,

korkuları ve sefaletleri önlemek için ülkelerin kendi arzularıyla entegrasyona gitmeleri gerekir. Bunun için de ülkeler koalisyonu yerine halkların birleştirilmesi sağlanmalıdır. Ancak bu projenin başlangıcında bu konu üzerinde çok fazla durulamamış ve gerekli kamuoyunun oluşması sağlanamamıştı.

Diğer taraftan Avrupa’da düzenin sağlanması için, Almanya’nın büyümesinin kısıtlanması yerine, Birleşik Avrupa içinde assimile edilmesi daha uygun olacaktır. Monnet, bu görüş ve savaş sonrasında Avrupa’da sıklıkla dile getirilen *Avrupa Federasyonu* kurma önerilerinden de faydalanarak, Alman Prof. Walter Hallstein ile birlikte AKÇT kurma önerisi geliştirmişlerdi (Weigall ve diğ; 1992: 55-59). Jean Monnet ve ekibinin titizlikle hazırlamış olduğu ve Robert Schuman’ın 9 Mayıs 1950’de ilan ettiği metin “Schuman Bildirgesi” adını alacak, Avrupa kamuoyuna barış için yeni bir umut pompalanacak ve daha sonraları 9 Mayıs Avrupa Günü olarak kabul edilecektir. Bu tarih resmi olarak Avrupa bütünleşmesinin ilk safhasını temsil ettiğinden günümüzde tüm Avrupa’da hatta Türkiye’de de Avrupa Günü olarak kutlanmaktadır.

Konumuz açısından Avrupa Birliği’nin kurumsal yapısı ve yetkileri ile ilgili en temel tartışma da Birliğin gelecekte ulusüstü bir yapıya kavuşması veya hükümetler arası bir yapıda devam etmesi yolundaki tartışmalardır. Avrupa Birliği’nin ulusüstü bir yapıya kavuşmasını isteyenlerin amacı, Avrupa’da ekonomik bütünleşmenin yanı sıra siyasi bir bütünleşmeye gidilmesi ve her türlü siyasi kararın bizzat AB kurumları tarafından alınmasıdır. Buna karşılık ulus devletlerin çıkarlarını savunanlar bazı kararların AB kurumları

tarafından alınabileceğini, ancak özellikle dış politika ve güvenlik politikaları gibi stratejik konularda karar alma yetkisinin ulusal hükümetlerde kalması gerektiğini savunurlar. Esasında Avrupa Birliği başından beri bu iki görüşün dengelenmeye çalışıldığı bir seyir izlemektedir. Yine de kuruluşundan bu yana Birliğin ulusüstü bir yapıya doğru verildiği söylenebilir (Taylor, 1990-1996).

Avrupa Birliği kurumlarının aldığı kararlar, genelde üye ülkeleri bağlayıcı nitelikte olup, üye ülkelerin kendi karar organları olan Meclis ve hükümetlerinin kararlarına oranla öncelik taşımaktadır. AB’nin uluslarüstü konumu da bu özelliğinden kaynaklanmaktadır. Uluslararası örgütlerden farklı olarak, uluslarüstü bu düzenlemelerde, Avrupa Birliği ülkelerinin AB kurumlarında alınan kararları uygulamama hakkı bulunmamaktadır. AB’nin böyle bir niteliğe sahip olması, İkinci Dünya Savaşı’nın dolaylı bir sonucudur. 20.yüzyılda iki dünya savaşına sahne olmuş Avrupa’nın, böylesine bir yıkımı bir daha yaşamaması için, bu savaşların bir anlamda tetikleyicisi olan Almanya ve Fransa arasında AKÇT ile başlatılan uluslarüstü işbirliği yönteminin başarılı olması, diğer ekonomik sektörleri de içine alan Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun kurulmasını sağlamıştır. Zaman içerisinde AET, Almanya ve Fransa arasındaki kalıcı barış hedefini aşarak, bütün Avrupa’nın ekonomik bütünleşmeye dayalı bu uluslarüstü kurum şemsiyesi altında birleştirilmesi hedeflenmiştir. Bunu yaparken, ekonomik bütünleşmenin de sınırları gittikçe genişlemiştir. Elitist bir anlayışla ilk aşamada malların serbest ticareti ile eşanlamlı olan gümrük birliği amaçlanırken, daha sonra kişilerin, sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımı ile Ortak Pazar hedefine ulaşılmıştır. Daha sonra

bir taraftan ekonomik ve parasal birliğe doğru ilerlerken diğer taraftan da artık daha siyasi olarak ortak dış ve güvenlik politikası, adalet ve işbirliği gibi alanlarda ilerleme kaydedilmeye başlamıştır. İşte ortak politikaların güçlendirilmesini öngören bu süreç AB'nin *derinleşmesi*, *deepining*, olarak adlandırılmaktadır. Başka bir deyişle derinleşme; AB kurumlarının yetkilerinin artırılması, kamuoyu desteğinin sağlanması ve siyasi, sosyal ve kültürel politika alanlarının genişletilmesi sürecidir (Redmond ve diğ; 1998).

Bu çerçevede demokrasi açığı; AB kurumlarının şeffaflık, meşruiyet ve hesap verebilirlik kavramları bağlamında demokratik olmamaları ve işleyişlerinin vatandaşlardan uzak gerçekleştirmesi eleştirilerine de dayanmaktadır. Avrupa bütünleşmesi boyunca AB düzeyinde siyasal işleyişin yürütme organlarının etkisi altında kaldığı ve AB'nin yetkili olduğu siyasi alanları arttıkça ulusal parlamentoların AB kurumları üzerindeki denetimin azaldığı öne sürülmektedir. Bu sorunu da çözmekle ilgili olarak Avrupalı bürokratların ve sistem kurucuların planladığı, adeta Avrupa kamuoyunun sesi olan Avrupa Parlamentosu'nun güç ve yetkilerinin artırılması şeklinde tezahür etmiştir. Şöyle ki; Konsey ve Komisyon'da yetkilerin ulusal parlamentolardan yürütme organlarına geçmesine rağmen Avrupa Parlamentosu'nun yetkileri, bu güç devrinde oluşan boşluğu dolduracak şekilde genişletilmeye çalışılmıştır. Lizbon Antlaşması, Avrupa Parlamentosu'nun karar alma süreçlerindeki rolünü güçlendirmiş, ulusal parlamentolar ile AB kurumlarını yakınlaştırarak Birlik üzerinde parlamenter denetimi güçlendirmeyi hedeflemiştir. AP'nin yasama, bütçe ve siyasi denetim anlamında yetkilerinin artırılması uluslararası halkla ilişkiler bağlamında Avrupa Birliği'nin demokratikleşti-

rilmesine yönelik atılan stratejik adımlar olarak algılanmaktadır (Hocaoğlu, 2006).

Bu noktada, Avrupa kamuoyunda kurumlara olan desteğin sağlanması açısından Komisyon başkanının Parlamento tarafından seçilecek olması, hem Komisyon'un demokratik meşruiyetinin güçlendirilmesi hem de Avrupa seçimlerinin siyasallaşması bakımından büyük öneme sahiptir. Böylece ulusal parlamentoların AB karar alma süreçlerine yakınlaştırılması hem Birlik kurumları üzerindeki parlamenter denetimi artırarak şeffaflığının güçlendirilmesi hem de vatandaşların AB ile ilgili konulara ilgisinin çekilmesi bakımından önem taşımaktadır.

Avrupa Birliği Ne Kadar Demokratik

Bilindiği gibi, AB'nin kurucu ülkeleri yerleşik demokrasi kültürünün olduğu, sivil ve siyasi özgürlükleri güvence altına alan kurumlara sahip ileri demokratik ülkelerdir. Kamu güvenliğinin çok önemli olduğu Batı demokrasisi olarak da adlandırılan bu ülkelerde, hukuk devleti güvencelerine riayet edilir ve demokratik karar alma süreçleri bu sistemlerin ana belirleyicisidir. Ayrıca, kapitalist piyasa ekonomisine dayalı bir ekonomik düzene sahip olan üye ülkeler, dünya kamuoyunda adeta demokrasinin beşiği gibi algılanmaktadırlar. İdeolojik, kültürel ve etnik çoğulculuk olgularının bu sistemle örtüştüğünü söylemek de mümkündür.

Bu bağlamda özgür bir düzen öngören AB'de demokrasi eksikliği nasıl oluşmaktadır sorusunu irdelediğimizde ve genel bir değerlendirme yaptığımızda; Avrupa Birliği'nde "demokrasi"nin kuramsal ve uygulamaya ilişkin iki yönlü olduğu sorunu görülmektedir. Demokrasi açığı probleminin demokrasinin kuramsal yönü açısından Birlik, şu

noktalarda sıkıntı ve güçlükler yaşamaktadır. AB'nin yasama yetkilerine de sahip olan yürütme organı AB Komisyonu'nun seçilmemiş üyeler tarafından yürütülmesi; Avrupa halkaları tarafından seçilmiş tek organ olan AB Parlamentosu'nun yasama ve denetim işlevlerinin sınırlarının belirsizliği; Birlik yönetimince alınan kararların ve hükümetlerarası konferanslarda kabul edilen anlaşmaların kapalı kapılar arkasında olması yani yönetimin yeterince saydam ve açık olmaması şeklinde özetlenebilir. Bu sorun AB Parlamentosu'nun yetkilerini güçlendirmek suretiyle kısmen de olsa çözülmeye çalışılmıştır.

AB'de demokrasinin uygulanmasına ilişkin sorunlar ise çok daha karmaşıktır ve çok yönlü bir bakış açısının geliştirilmesini gerektirmektedir. Birlik kamuoyunda demokrasiye ilişkin temel tartışmalar da bu noktada kendini göstermektedir. Demokrasi açığının uygulamaya ilişkin sorunları, genel hatlarıyla şöyledir;

Halkın iletişim ve etkileşimini sağladığı alan olarak bir Avrupa kamusal alanının eksikliği; farklı ve değişebilen birçok öge ve değişkenin etkileşerek oluşturduğu karmaşık bir olgu olan kimlik konusu, yani ortak bir Avrupa kimliği yaratma konusundaki güçlükler; Birliğin siyasal anlamda belkemiğini oluşturmasına karşın sembolik bir niteliğe sahip olan Avrupa vatandaşlığı ve buna dayalı sorunlar.²

Avrupa Birliği'nde halk tarafından seçilmiş tek kurum olan Parlamento, demokrasinin savun-

ucusu ve temsilcisi konumunda olmasına rağmen AB'de demokrasi açığı probleminin yaşanmasını da tüm çabalara rağmen engelleyememektedir (Press Ltd, 1996: 7).

Avrupa bütünleşmesinin üretim ve şekillenme sürecinde son derece önemli bir yere sahip olan kamusal alan, aynı zamanda bir dayanışma biçimi ve dayanışma yolu olarak ele alınmıştı. Bu noktada, AB üyesi ülkelerin halklarının seslerini duyurabildikleri bir kamusal alanın oluşmasına önemli katkı kaynağı olarak düşünülen Eurobarometre öne çıkmaktadır. Ancak Eurobarometre çalışmaları, AB'nin demokrasi açığının kapanmasında da rol oynayabilecek potansiyelde olmasına rağmen yeterli değildir. Esasında Birlik kurumları, Eurobarometre sonuçlarını yorumlayarak AB'nin demokrasi açığını gidermek üzere adımlar atabileceği gibi, bu görüşlerden çeşitli politikalarını şekillendirmede de yararlanabilirler. Avrupa düzeyinde yapılan bazı araştırmalarda; Avrupa vatandaşları, genel olarak Birliği desteklemekte ve AB'nin Avrupa'da barışı sağlamada başarılı olduğuna inanmaktaydılar. Ancak AB, başta işsizlik olmak üzere, ekonomik sorunlara çözüm getirebildiği, sosyal dayanışmayı sağlayabildiği ölçüde, halkın gözünde siyasi bir birlik oluşturma sürecini tamamlayacak potansiyele sahip görünmektedir. Ancak değişen dünya koşulları içinde, bu yapının hangi düzeye ve yöne doğru gideceği zaman içinde görülecektir (Ilgaz ve Demir, 2006: 151-184).

Ekonomik krizle beraber Avrupa kamuoyunda AB'nin yeterince demokratik olmadığı ve işleyiş yöntemlerinin karmaşıklığı nedeniyle vatandaşlarından giderek uzaklaştığı yönündeki tartışmalar da çok sık yapılmaktadır. Böylece vatandaşlarla

2 Ayrıntılar için bk: Avrupa Birliğinde Demokratikleşme Çalışma Grubu, "AB'de Demokrasiye İlişkin Sorunlar ve Türkiye'nin Durumu", *Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü resmi web sitesi*:
http://avrupa.marmara.edu.tr/index_phd_s.35.

karar alma merkezleri arasındaki mesafenin gittikçe büyüdüğü ve açığın kapatılmadığı yönündeki eleştirilerle bağlantılı olarak demokrasi açığı kavramı gündeme gelmektedir. Bu eleştiriye göre Birlik; kurumsal yapısı, yasama ve yürütme yetkilerine sahip olan AB Konseyi ile demokratik meşruiyeti olmayan Komisyon'un egemenliği altındadır. Bir başka deyişle temsili demokratik bir politik yapıya dayanan ulus devlet politikalarının, bu tür bir yapıya dayanmayan Birlik politikaları ile yönlendirilmesi ve yönetilmeye çalışılması önemli bir demokrasi açığı sorunu oluşturmaktadır. Avrupa kamuoyunda özellikle ekonomik ve sosyal politikaların, AB kuralları etkisinde oluşması, temsili demokratik sistemin denetlenebilirliğini ve şeffaflığını da önemli ölçüde azalttığı için eleştirilmektedir. Bunun sonucunda parlamenter sistemlerdeki yasama, yürütme ve idare arasındaki ilişkiler de bulanıklaşmaktadır (Wessels, 2003: 103).

Bu durum Avrupa kamuoyunda global halkla ilişkiler açısından birliğe olan güvenin ve itibarın azalmasına da zemin hazırlamaktadır. Demokrasilerde, kurumlar arası şeffaflığın sağlanması, vatandaşların kendilerini sistemin bir parçası hissederek yasama sürecinde söz sahibi olabilmelerini gerekmektedir. Ancak Avrupa Birliği'nde var olan bu kurumsal ve sosyal boyutlu sorunlar demokrasinin gelişimine engel olmuştur. Aslında kamuoyundaki genel endişeler Avrupa Birliği'nin karmaşık sisteminden, sorumluluk eksikliğinden, şeffaf olmayışından, sosyal tabakaya hitap edememesinden ve bir Avrupa halkı kavramının olmayışından kaynaklanmaktadır. AB antlaşmalarının birkaç yılda bir sürekli değişmesi belirsizliğe ve karmaşıklığa sebep olmuştur. Örneğin, AB Anlaşması (Maastricht) ile oluşturulmuş olan üç

sütunlu yapıdaki her bir sütun kendi yasalarına ve karar-yapımına sahip olmuştur. Avrupa Birliği ile üye devlet hükümetlerinin iktidarlarının ayrı olması gevşek bir yapılanma yaratmıştır. Diğer taraftan Avrupa Birliği kurumları arasında belirgin bir yetki ayrılığı vardır. Yine kurumlar arasında karar alma sürecindeki değişken metotlar ve gayri resmi istişareler, nasıl bir mevzuat oluşturulacağına dair öngörülerini de zorlaştırmaktadır. Bu belirsizlik kurumların nasıl daha demokratik hale getirileceği hususunda giderek farklılaşan görüşler ortaya çıkarmıştır. Avrupa Parlamentosu ise bu tartışmaların tam merkezinde yer almaktadır (Shackleton, 2005: 346).

Demokrasi Açığı Sorununu Çözmeye ve Kamuoyu Desteğinin Azalmasını Önlemeye Çalışan Avrupa Birliği

Artık 1990'ların ortalarında AB'nin bir demokrasi açığı sorunu yaşadığı, tüm Avrupa kamuoyunda kabul edilen bir konuydu. Esasında bu ortak kaniya göre AB, kendisine başvuruda bulunan ülkelere zorunlu tuttuğu üyelik için gerekli demokratikleşme şartlarını karşılayamayacak durumdaydı. Oysa bundan kırk sene önce, bütünleşme sürecinin demokratik ilkeleri adeta kimse tarafından sorgulanmıyordu. O günlerden bugünlere düşünce ikliminde yaşanan bu kökten değişimin nedeni, Avrupa kurumlarının yetki alanlarındaki genişleme olarak algılanıyordu. Bu kurumların yetkileri arttıkça, demokratik denetim ve toplumsal katılım daha önemli meseleler haline geldi. Avrupa kurumlarının nasıl daha demokratik hale getirileceği konusunda yoğun tartışmalar yaşandı ve buna bağlı olarak çözüm önerileri geliştirildi (A.g.e. 346-352).

Demokrasi açığı kavramı; hem kurumsal düzenlemelerin ve siyasi pratiklerin AB içinde demokratikleşmeyi geliştirememesi, hem de ulusal düzeydeki parlamenter demokrasi kavramının, AB ölçeğinde idealize edilmesi açısından tartışma alanına girmesiyle konu daha karmaşık bir hal almıştır. Böylelikle bu kavramla birlikte ele alınan sorunlar mekan ya da düzlem değiştirerek Birlik kurumsalına da taşınmıştır. AP'nin birlik içindeki ağırlığı halkların iradesinin ağırlığı anlamına geleceğinden, parlamentonun yetkilerinin artması, demokrasinin olgunlaşması yolunda atılan önemli adımlar olarak değerlendirilmektedir. Dinamik bir yapıya sahip olan birliğin, kümülatif sürecinde halkın ağırlığının zamanla artması, ideal yönetim tarzının ileride tesis edilebileceği umudunu beslemektedir. Bu bağlamda “demokrasi açığı” olarak nitelendirilen bu durumun doldurulması kaygısıyla Birlik içinde Parlamentonun etkinliğinin artması için çabalar sürdürülmektedir (Wessels, 102-103).

Bu bağlamda, AB'nin demokrasi açığı problemine çözüm bulmak amacıyla Avrupa Parlamentosu'nun da yetki ve sorumlulukları artırılmıştır. Maasricht Antlaşması'yla AP, gerçek bir ulusal parlamento kadar olmasa da yasama çerçevesinde bir güç kazandırılarak AB'nin demokratik meşruiyetinin güçlendirilmesi yani demokrasi açığının kapatılması için karar alma sürecine yönelik yetkileri de artırılmıştır.

Diğer taraftan Avrupa Parlamentosu, sadece Topluluk içinde değil, aynı zamanda dünyada da demokrasinin ve özgürlüklerin savunuculuğunu yaptığını iddia etmektedir. Ancak demokratik bir organ olan parlamentonun konumu, demokratik meşruiyet açısından istenen yerde değildir. Bu noktadaki eksiklik de yine demokrasi açığı

kavramıyla ifade edilmektedir. Parlamentonun AB içindeki demokrasi açığının giderilmesi ve demokratik meşruiyetin işlerlik kazanması yolunda mücadele edilen bir zemin veya platform haline getirilmeye çalışıldığı da görülmektedir.³

Avrupa Birliği'nin siyasi yapısının kendisini oluşturan ulusal devletlerden farklı olması, kurumların özellikle Avrupa Parlamentosu'nun büyük ölçüde farklı bir konumda bulunması, kurumsal ve örgütsel yapısının karmaşıklığı; anlaşılabilirliğini ve saydamlığını engellemiş, vatandaşından uzaklaştırmıştır. Bu bağlamda, Avrupa Parlamentosu'nun, klasik devlet örgütlerindeki parlamentolar gibi birtakım yetkilere sahip olması, onun diğer parlamentolar kadar etkin olmasına yetmemiştir. Bu durum, AB'de çokça tartışılan kurumsal meşruiyet sorunu ve demokrasi açığı kavramının ortaya çıkmasına da neden olmuştur. İşte AP'nun bu farklı konumu onun işleyişine, etkinliğine hatta seçim yapısına bile yansımıştır.

Adeta Avrupa halklarının temsilcisi olarak kurgulanan Avrupa Parlamentosu'nun Avrupa Birliği projesi ve kamuoyu oluşturma açısından yegane bir yere sahip olması beklenmiştir. Temeli özgürlük ve demokrasiye dayandırılarak inşa edilen uluslararası örgütlenmesini daha aktif kullanmasına ilaveten, yegane seçilmiş kurum olma niteliğinin Parlemantoyu daha etkin ve güçlü kılması beklenmektedir. Aksi halde Birlik'in, halkın gözündeki inancını ve siyasi birlik oluşum sürecindeki hızını kaybetme riskini göze almak zorunda kalacağı ihtimal dahilindedir (Welsh, 60-61).

3 Ayrıntılar için bk: Juliet Lodge, “The Transformation of the European Parliament” in *Marmara Journal of European Studies*, volume:9, no:2, 2001, s. 45-67.

İlk dönemde yasama konusunda sadece danışma görevi olan AP'nin etkisinin bir ölçüde artmasına rağmen ⁴ AB'deki demokrasi açığı tartışmalarının odaklandığı nokta, AP'nin oynamakta olduğu rolün yetersizliğine ilişkindir. Çünkü demokratik yollarla seçilen AP, ulusal parlamentolarda olduğu ölçüde, yasama ve yürütmeyi sorumlu tutma yetkilerine sahip değildir. Bu ve benzeri sorunlarla beraber yöneltilen eleştiriler Avrupa Parlamentosu'nun işlevinin demokrasilerde olması gerekenden eksik olduğu; demokratik zemini olmayan karar organlarının oluşturduğu Birlik politikalarının önemli bir demokrasi sorunu yarattığı noktasında yoğunlaşmaktadır. Seçimlerde verilen oyların gerçek bir politik etki ve sonuç yaratmaktan çok, AP'ye, Birliğin demokratik meşruiyetinin göstergesi olma özelliğini sağladığı belirtilmektedir (AndrewScott, 53). Diğer taraftan her ülkenin kendi seçim sistemi içinden seçilerek AP'ye gelen Avrupalı parlamenterler aynı zamanda uluslar arası siyasi oluşumlar içinde de yer aldıklarından, tümüyle AB temsilcileri değildirler ve halklar da bunu bilmektedir. Avrupa kamuoyunda onlar ne gerçek Avrupa partileri, ne bir Avrupa bilinci oluşturabilmişlerdir ve bu da AB'nin kırılganlığının en önemli nedenlerinden biridir (AB, md. 189b).

Bu anlamda bir uluslarüstü kurumsallaşma olan AB'nin meşruiyet problemi de göze çarpmaktadır. Özellikle demokrasi açığı kavramına bağlı olarak da düşünülebilecek bir gelişme olan ve referandumlardan hayır oyuyla dönen Avrupa Anayasası, Avrupa halklarının gözünde AB'ye karşı geliştirilen meşruiyet sorunsalının özünü

oluşturmuştur. Esasında kurucu ülkelerde yapılan Anayasa referandumlarında halkın Avrupa siyasi bütünleşmesi için gerekli olan anayasaya hayır demesi de, bütünleşme konusunda halkın düşüncesinin daha fazla dikkate alınması gereğini açıkça göstermiştir.

Teknik olarak Avrupa Parlamentosu'nun yetkilerini arttırmak ve böylece AB'nin demokratik hesap verme sorumluluğunu genişletmek amacıyla Avrupa Birliği Antlaşması'nda ortaya koyulan aşırı karmaşık ortak karar usulü (AB, md. 189b) daha önceki işbirliği usulündeki iki aşamaya üçüncü bir aşama eklemekte ve AP'ye onaylamadığı teklifleri veto etme hakkı vermektedir. Aslında, ortak karar usulünün en ayırt edici özellikleri sahneye, ikinci görüşme safhasında Bakanlar Konseyi ile AP'nin tutumları farklılık gösterdiğinde çıkmaktadır. Bu durumda her iki kurumdan eşit sayıda temsilcinin yer aldığı bir uzlaşma komitesi toplanabilir. Eğer komite ortak bir metin üzerinde anlaşır, hem Konsey hem de AP, yürürlüğe girmesi için bu metne onay vermek zorundadır. Eğer komite bir ortak metin üzerinde anlaşamazsa, Konsey bu metni tek taraflı kabul edebilir, fakat salt çoğunlukla karar alan AP, metnin kabulünü veto etme yetkisine sahiptir. Ortak karar usulüyle kamuoyunda AB'nin demokratik hesap verme sorumluluğu zayıflığına ilişkin yaygın kanaatin ortadan kaldırılması amaçlanmış olmasına rağmen, usul karmaşıklığı nedeniyle AB'nin vatandaşlarıyla arasındaki fiili mesafeyi ve vatandaşları tarafından kolay anlaşılmasını sorununu karikatürleştirmiştir. ⁵

4 10 Eylül 1952 tarihinde 78 üye ile yaptığı ilk toplantısından Maastricht'e gelene kadar AP'nun yetkileri devamlı artış göstermiştir.

5 Fakat belki de, karar alma sürecine parlamentonun daha fazla katılmasıyla sürecin etkinliğinin birbirine ters düşmediğini kanıtlamak yönündeki AP arzusu nedeniyle veya belki de yalnızca bu yeni

Nitekim, “Avrupa Anayasası” iken Fransa’da halk oylaması sonucu reddedildikten sonra AB içinde uzun süreli bir krize neden olan ve yeniden düzenlenerek “anayasalıktan çıkarılan” AB Anlaşması (Lizbon Anlaşması), Fransa’da bu sefer parlamento tarafından onaylanmak zorunda kalınmıştı. İşte konumuz açısından bu olay bile yani birtakım revizyonlardan sonra adeta anayasa olmaktan çıkarılan belgenin Parlamento’da onaylanması, AB sürecindeki demokrasi açığının bir kez daha gözler önüne serilmesi açısından dikkat çekicidir. Her zaman olduğu gibi elitist-entellektüalist bir anlayışla Fransa’nın anlaşmayı, parlamentosunda *sorunsuz* bir şekilde onaylamasının ayrı bir önemi olmuştur. Bu noktada Fransa’nın Anayasayı reddederek AB’yi krize soktuğu gibi, ilk kabul edenlerden olarak krizden çıkma sürecinde de büyük bir adım attığı düşünülmektedir. Ancak, krizden çıkmanın bedeli demokrasiden uzaklaşmakla ödenmiş oldu. Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy’nin cumhurbaşkanlığı seçim propagandasında da AB Anlaşması’nı halk oylamasına götürerek risk almayacağı açıkça belirtiliyordu. AB’yi içinde bulunduğu krizden çıkarmanın tek yolunun parlamento oylaması olduğunu belirten Sarkozy ve bunu onaylayan üye devletlerin liderlerinin neredeyse tamamı, bu şekilde AB’nin sorunsuz işleyişini, demokrasiye tercih etmiş oldular. Belgenin halkın oyuna sunulmamasına

---

teknik kullanışlı olduğundan her ortak kararın alınması ortalama bir yıl sürse de, ortak karar, usul açısından başarı sağlamıştır. Nice Antlaşması ile ortak karar usulünün kapsamı genişletildi ve bu usulün kapsamına giren bir alanda güçlendirilmiş işbirliği kurmak için gereken onay yoluyla AP’nin sorumlulukları artırıldı. Bu prosedür, oybirliğinden nitelikli çoğunluk oylamasına geçen yedi hüküm için geçerli olacaktır. Ayrıntılar için bk: Desmond Dinan, *a.g.e.*, s. 223-224.

muhalefetteki Fransız Sosyalistleri’nin büyük çoğunluğu itiraz etmesine rağmen, parlamentodaki oylamada olumlu oy kullandılar (Altınbaş, 2008).

Zaten Almanya’nın güçlenmesi ve AB’nin genişlemesi gibi sebeplerle Birlik içindeki liderlik konumunu yitiren Fransa, belgeyi reddederek entegrasyon sürecine ve AB’nin geleceğine yönelik şüpheci tavrını ortaya koymuştur. Bu durumun, ülkeyi Birliğin çekirdeğinden daha da uzaklaştırarak bölgesel gücünü ve etkinliğini kaybetmesine neden olacağı inancı, aslında sosyalistlerin de anlaşmayı kabul etmesindeki başlıca neden olarak algılanmıştır. Nitekim Sarkozy’nin anlaşmanın kabul edilmesiyle Fransa’nın “Avrupa’daki yerine döndüğünü” söylemesi bu düşüncüyü güçlendirmiştir. ⁶

Bu örnekten de anlaşılacağı gibi; AB içindeki demokrasiden uzaklaşma süreci, ulus devletlerin sadece halk oylamalarından kaçmalarıyla sınırlı olmayıp, adeta elitlerin can çekişen projelerine sahip çıkarak durumu düzeltmeye çalıştıkları geleneksel bir vakanın tipik bir yansımasıdır. Ayrıca AP’deki şeffaflık sorunu da bu durumun bir başka örneğini teşkil etmiştir. Bu bağlamda örneğin, Avrupa kamuoyunda da çok tartışılan AP’de yaşanan hortumcu vekil kriziydi (Vatan Gazetesi, 2009). Ekonomik kriz nedeniyle her geçen gün daha da gerilen Avrupa’da bir de hortumcu vekiller kriz yaratmıştı. İngiliz Sunday Times Gazetesi’nin haberine göre; 25 ülkeden 785 milletvekilinin görev yaptığı AB’nin yasama organı AP’de vekil ödeneklerinin doğrudan mil-

---

6 Diğer taraftan, 2008 yılının ikinci yarısında dönem başkanlığını alan ve büyük planları bulunan Fransa’nın, bu altı ayı verimli bir şekilde kullanabilmesi için, AB’nin tam da çekirdeğinde yer aldığı kanıtlanması gerekliydi. *A.g.m.*

letvekillerinin cebine girdiği, vekillerin paravan şirketlerle ödeneklere konduğu, hatta akrabalarını yanlarında çalışıyormuş gibi gösterip yüzbinlerce dolar haksız kazanç elde ettikleri tespit edilmişti (Times Gazetesi).

Diğer taraftan özellikle lobicilik konusunda AP'nin daha etkili şeffaflık uygulamaları geliştirmesi gerektiği, kamuoyunun önemli tartışmaları arasında yerini almıştı. Brüksel'de 15-20 bin kadar farklı çıkar gruplarına hizmet eden lobici bulunmaktadır. Ancak, bunların çok az bir bölümünün gerçekten kim olduğu, neyi ve kimleri temsil ettiği ve ne kadar harcama yaptığı bilinmemektedir. AP'deki komitelerden bir çoğu lobiciler için daha şeffaf ve katı kurallar getirmek istediğini açıklarken, buna karşı çıkan milletvekilleri, bürokrasiyle başa çıkmanın zorluklarını ileri sürerek gönüllülük, gizlilik ve esneklik esasını savunmaya devam etmişlerdir. İlginç olan, AP'nin önceki yıllarda lobilerle ilgili şeffaflık ve etik alanlarında yapmaya çalıştığı düzenlemeler, lobicilerin etkisiyle kabul edilmemiştir. Bugün de hâlâ özellikle mali alanlardaki düzenlemelere itiraz ederek mevcut durumun korunmasını savunmaktadırlar. Demokrasi savaşı verenler, bir kez daha kaybedecek gibi görünmektedir.

Bilindiği gibi 1997 Amsterdam Antlaşması ortak karar usulünün kapsamını büyük ölçüde genişletmiş ve üçüncü aşamayı kaldırarak usulü basitleştirmiştir. Maastricht ve Amsterdam Antlaşmalarıyla demokratik meşruiyete bir adım daha yaklaşarak Konsey ve Parlamento arasında karar alma süreci bakımından bir denge sağlamak söz konusu olsa da bu yeterli görülmemektedir. Hala Avrupalılar tarafından kuşkuyla bakılan, bilinmeyen ve her alanda denk olmayan oldukça geniş yetkilere

sahip, görece genç bir parlamento olan AP'nin AB içindeki rolü özellikle federalistlerin çabaları sonucu, son yıllarda önemli bir gelişme göstermiştir. Rolünün ve etkinliğinin daha da gelişmesi, temelde Avrupa bütünleşmesinin geleceği gibi gelecekteki rolü de belirsizliğini korumaktadır. Ayrıca AB derinleşme yolunda ilerlese de, merkezi bir yapıya dönüşme ihtimali saklı kalsa da, AB kurumlarının demokratik hesap verebilirliğinin güçlendirilmesi gerekeceğinden, bu süreç sırasında AP'nin, kendisini daha iyi tanıtmak ve kabul ettirmek için çaba göstermek zorunda kalacağı ve giderek daha tutarlı ve daha denk yetkilere sahip olabileceği yönünde genel kabul gören bir algı söz konusudur (Jacobs, 52).

Demokrasi açığı konusunda sorunun sadece AP'nin yetkilerinin kısıtlı olması ya da ulusal parlamentolar seviyesinde olmamasında aranması, eksik bir yaklaşım olabilir. Burada görülen ve demokrasinin gereklerinden en önemli unsur olan kamuoyu eksikliği ve kamusal alan yaratılması sorunu da, konunun bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Bu sorunlar halledildiği ölçüde ve AB'nin nasıl bir yönetim modeline göre şekilleneceği belirlendikten sonra Avrupa Parlamentosu'nun konumu daha iyi bir biçimde ortaya çıkacaktır. Zaten demokrasi üzerine temellenen böyle bir oluşumda halk tarafından seçilmiş bir kurumu geri plana itmenin düşünülemeyeceği de açıktır (Demir, 155). Bu çerçevede, başka bir çalışmanın konusunu oluşturan, AP'nin Türkiye'yi özellikle demokrasi konusunda eleştirmesi, diplomatik nezaketten uzak, kaba ve çok kırıcı ifadelerle kararlar alması dikkat çekicidir. Temsili bir kurum olması ve demokratik değerleri tüm dünyada yaygınlaştırma konusunda verdiği çabalar, Parlamento'nun Birliğin demokratikleşme süreci

çinde önemli bir konumu olduğunu göstermektedir. Bununla beraber, kendisinin de çok önemli bir kaygısı olan demokrasi açığı problemiyle baş etmeye çalışırken, öncelikle insan hakları, demokratikleşme bağlamında Kürtçülük olmak üzere yaratılmak istenen yeni Azınlıklar Sorunu, Kıbrıs, Ege Sorunları, sözde Ermeni Soykırım İddiaları, Patrikhane ve Heybeliada Ruhban Okulu, IMF programlarının uygulanması vb. meselelerle ilgili aldığı kararlar ve hazırladığı bazı raporlar, üyelik için bekleyen Türkiye'nin önüne zaman içinde farklı formatlarda fakat aynı içerikte Konsey veya Komisyon kararı olarak çıkmaktadır. Dolayısıyla, Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye'ye yönelik politikalarının analizi, özellikle Gümrük Birliği Protokolünün imzalanmasından sonra Türkiye'nin tam üyeliğinin Avrupalılar için öneminin ve anlamının kalmadığı, 1995-2005 yılları arasında Türkiye'nin ulusal ve stratejik çıkarlarıyla örtüşmeyen, birlik ve bütünlüğünü tehdit eden kararları ve raporlarının hazırlanması sürecinin irdelenmesini elzem kılmaktadır.

Tercih Sıkıntısı: Demokrasi mi? Teknokratlar Avrupa'sı mı?

Bireylere içselleştirme sorunu yaşatan en önemli faktörler maddi ve manevi açıdan kitlesel etkiler yaratan siyasi, ekonomik ve sosyal krizlerdir. Yaşanan son ekonomik kriz İtalya ve Yunanistan gibi üye ülkelerin bütçelerinin dahi istikrar gerekçesiyle siyasetin etki alanından uzak teknokrat idarecilerle yönetilmesi sonucunu doğurmuştur. Esasında bu projenin başlangıcında halklar yoktur, halkların ikna edilmesi gerekmektedir. Avrupa projesinin başlangıcında ve ilerleme sürecinde, Avrupalı halklar, olup bitenin çok da farkında değildir. Bu proje, tamamen elitist-entellektüa-

list bir siyasi mühendislik ürünüdür. Çok geniş kapsamlı, sistematik ve ince hesaplar yapılarak hazırlanmış bu planın uzun soluklu programlar, uluslararası halkla ilişkiler ve kamu diplomasisi faaliyetleri ile desteklenmesi, hayati önem arz etmektedir. Yani; halkların bu projeye ikna edilmesi ve inandırılması gerekmektedir (Pagden, 2002).

Bu sonuç, siyasetin, ulusal hükümetlerin kontrolünden çıkmasına zemin hazırladığı gerekçesiyle Avrupa kamuoylarınınca eleştirilmektedir. AB'de, özellikle kriz dönemlerinde, seçilmiş yöneticiler yerine teknokrat yöneticilerin irade sahibi olması, siyasi temsilcileri, teknokratların hâkimiyetinde olan karar alma mekanizması içerisinde etkisizleştirmektedir. Hatta bunun da ötesinde iktidardakileri kriz sorumluları olarak itibarsızlaştırıp seçim yenilgisi yoluyla siyaset sahnesinden çekilmelerine zemin hazırlamaktadır. Bu hususlar ışığında Avrupa kamuoyunda 'AB teknokrasisinin', yerini 'AB demokrasisine' bırakması gerektiği yönünde tartışmalar yapılmaktadır.

Yunanistan'ın içinde bulunduğu kriz koşullarındaki durumunun, son dönemde demokrasi açığının önemli örneklerinden biri haline geldiği ileri sürülmektedir. Bunu birkaç durumla açıklamakta fayda vardır. Almanya Başbakanı Angela Merkel Yunanistan'ın Avro bölgesinde kalıp kalmamasıyla ilgili ülkede referanduma gidilmesini önermiş, hatta Fransa'nın eski cumhurbaşkanı Nicholas Sarkozy ile birlikte Yunanistan'ın eski başbakanı George Papandreou'yu referanduma gitmeye teşvik ederek adeta iktidardan düşmesine zemin hazırlar bir tutum sergilemişlerdir. Siyasi sürecin işlemesine fırsat vermek Papandreou için AB ile yapılan anlaşmalara bağlı kalma yönünde bir zorunluluk olabilirdi. Fakat durum böyle olma-

mış, siyasi süreç askıya alınarak teknokratik bir hükümet iktidara gelmiştir. Referandum önerisinde olduğu gibi Merkel, bu sefer de Yunanistan'da siyasetin meşruluğuna zarar veren müdahalelerle teknokratik hükümetin gözetmenliğini yapmıştır. Yunanistan'da Haziran ayında gerçekleştirilen seçimlerle iktidara gelen Antonis Samaras hükümeti, Almanya ve Fransa'nın isteklerini göz önünde tutmak durumunda kalmıştır. Bütçesinde 14 milyar avroluk açık bulunan Yunanistan, ekonomik durumunu iyileştirmek için AB'deki demokrasi açığını genişleten bir aktör konumuna gelmiştir. Esasında bunun sorumlusu tek başına Yunanistan değildir. Yunanistan'ın bu konumu Avrupa'daki bütünleşme sisteminin de bir sonucudur. Bu noktada sistemle aktörler arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur (Leonard, 2012).

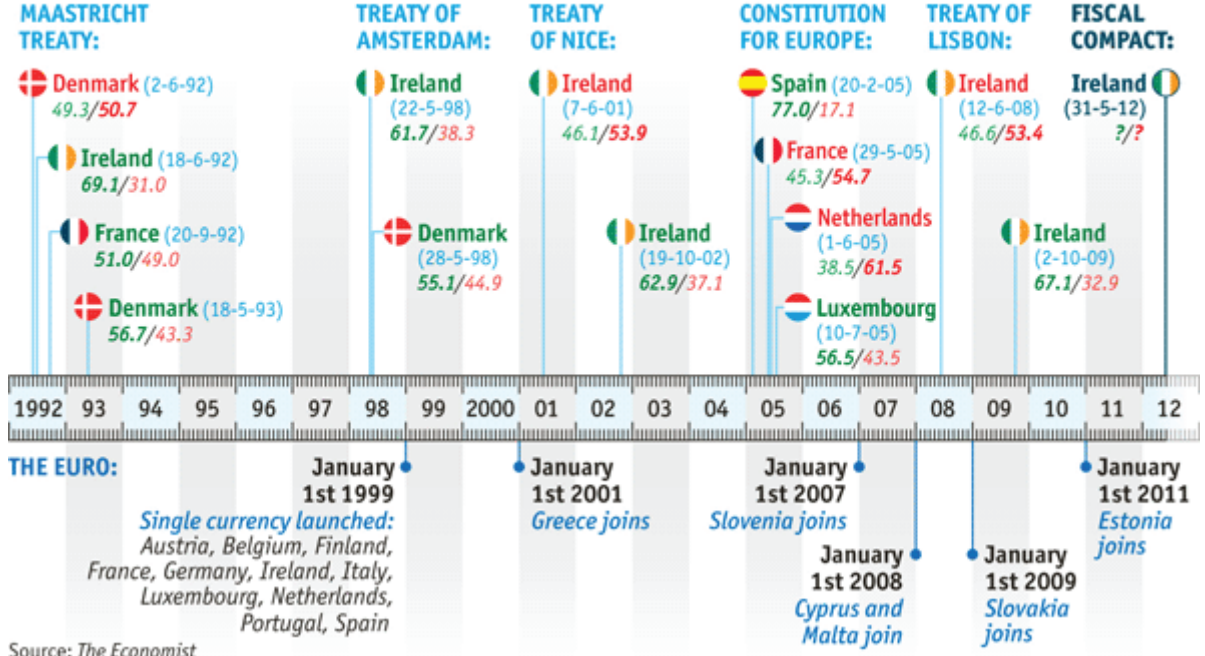
Avrupa bütünleşme sisteminin geleneksel metodu siyasi ve ekonomik meselelerin bürokratik meseleler haline dönüştürülmesini içermektedir. Buna 'Monnet Metodu' da denebilir. Bu metodun temel özelliği, üye ülkelerdeki siyasal alanların, Avrupa düzeyinde geniş çaplı bir siyasal alan yaratılmadan daraltılmasıdır. Bir başka deyişle, üye ülkelerdeki siyasi ve ekonomik meseleler, bürokratik meseleler haline getirilmekte ve bu siyasi meselelerin Avrupa düzeyinde temsil edilmesine zemin olacak bir siyasal alan yaratılmamaktadır. Avrupa'da piyasalar, liderler bütünleşme yönünde gerekli adımları atmadıkları takdirde AB'nin dağılabileceği yönünde korkuya sahiptirler. Bu korku hükümetlerin kendilerine kabul ettirilen kurallara uymalarını gerektirir. Bunun paralelinde, siyasal alan eksikliğinin de teşvikiyle ilgili kamuoylarında hâkim olan alternatifsizlik algısı ya da kaygısı tepkisel hareketlerle birlikte meşruiyet sorununu beslemektedir (A.g.e).

Geleneksel olarak konuyu ele aldığımızda Avrupa'da demokrasi açığı, bir başka deyişle bütünleşme sisteminin zayıflığı, ekonomik krizle öne çıktığı gibi sadece harcamalar meselesi ve büyümenin nasıl sağlanacağıyla ilgili değil; meşruiyetle ilgilidir. Avrupa genelinde yapılan seçimler ve referandumların demokrasinin güçlendirilmesi için tek başına yeterli olup olmadıkları yönündeki bir sorunun cevabı olumlu olmayacaktır. Bunun belirtilerini tipik örnekler olarak; 1992'den 2008 yılına kadar geçen sürede gerçekleştirilen referandum sonuçlarından anlamak mümkündür. Maastricht Antlaşması'na 1992'de Danimarka'da yapılan referandumda %50.7'yle; Nice Antlaşması'na 2001'de İrlanda'daki referandumda %53.9'la karşı olunmuş; AB Anayasası 2005'te Hollanda ve Fransa tarafından sırasıyla %61.5 ve % 54.7'lik karşı oylarla reddedilmiş, Lizbon Antlaşması'na 2008'de İrlanda halkı tarafından %53.4'le karşı duruş sergilemişti. Sonrasında ise hükümetlerin yönlendirmeleriyle, tekrarlanan oylamalarda sonuçlar olumlu hale getirilmeye çalışılmıştı. Bu durum aşağıdaki şemada görüldüğü gibidir (The Economist, 26.05.2012).

Continental covenants

EU treaty referendums since 1992

Result: *for/against*

Esasında mesele sadece AB içerisinde de değildir. Birlik, üye ülkeler dışında, başta Türkiye olmak üzere AB üyeliğine aday tüm ülkelerle ilişkilerini belli ölçülerde teknokratik bir nitelikte yürütmektedir. Bu da taraflar arasında ihtiyaçların ve tercihlerin değil, teknik koşulların ya da yeterliliklerin ön plana çıktığı adeta suni bir ilişkiye yol açabilmektedir. Birlik idaresinin halkın ihtiyaç ve tercihlerini göz ardı ederek yönetim işlevini yerine getirmesinden kasıt budur. Bunun diğer bir ayağı da, kararlaştırılan politikaların sosyal etkilerinin yeterince dikkate alınmamasıdır. AB, ihtiyaçlarla teknik koşulları uyumlaştırdığı ölçüde teknokrasiden demokrasiye kayacaktır.

Avrupalı bürokratlar ve teknokratlar tarafından AB'de genişleme süreci derinleşerek ve yaygınlaşarak sürdürülmeye çalışılmıştır. Daha geniş bir AB'nin daha zayıf bir AB olmaması kaygısıyla, AB'nin genişlerken aynı zamanda derinleşmesi

gerektiği konusunda genel bir kanı mevcuttur. Bu yüzden AB teorisyenleri ve elitler tarafından AB kurumları yeni yetkilerle donatılırken, üyeler arası bağları güçlendirici önlemler alınarak içerik desteklenmeye ve aynı zamanda yeni üyelerle kapsam yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. (Europarl).

Görünen o ki gelişmenin en önemli ayağı bütçeye yönelik mali sorunlar ve tartışmaların kaynağı da bütçe sorunlarından çıkmaktadır. Şöyle ki, bütçeye, üye ülkelerden her birinin ne kadar katkıda bulunacağı; bölgesel politikalara kaynak ayrılması; yeni üyelerin sebep olacağı ek giderler; tek paranın getireceği sorunlar; tarım alanında çözümsüz sorunlar ve ekonomiyi etkileyen sosyal tepkiler, göç sorunu gibi zaman içinde ve AB genişledikçe çoğalan bir yığın problem, iç ve dış tartışmalara ve sıkıntılara sebep olmaktadır. Bu bağlamda, 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşması diğer adıyla

Maastricht Antlaşması, genişleyen Avrupa'da kurumsal yapıyı önemli ölçüde değiştirmiş ve revize etmiştir (Leiden, 1993).

Büyük ümitlerle 1 Mayıs 1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması, hukuki açıdan, AB Antlaşmasını ve Avrupa Topluluklarının kurucu antlaşmalara bazı eklemeler yapmakta ve AB'nin kurumsal yapısını, Maastricht Antlaşması ile tespit edilmiş olan AB'nin üç temel direği çerçevesinde sağlamlaştırmaktaydı. Zamanın konjonktürüne ve iklimine uygun olarak Amsterdam Antlaşması'yla alınan temel kararlar demokrasi eksenliydi. Avrupa Birliği'ne üyelik için yeni koşullar getirilmiş, temel hak ve özgürlükler ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne riayet etmek, AB'ye tam üyelik için bir koşul olmuştur. Bu ilkelere aykırı davranma eğilimini sıklıkla gösteren ülkelerin AB Konseyi'ndeki oy hakkı, diğer üyelerin üçte birinin teklifi ve oybirliği ile karar alması sonucu askıya alınabilecektir. Topluluk politikaları açısından; kamu sağlığı ve tüketicinin korunması gibi konularda Topluluk politikaları geliştirilmektedir. Ortak Dış ve Güvenlik Politikası açısından Petersberg Bildirisi çerçevesindeki misyonlar, AB savunma politikasının kapsamında yer almaktadır.⁷ Adalet ve içişleri alanında işbirliği konusunda ise Avrupa Parlamentosu'nun yalnızca Topluluk politikaları açısından değil, ikinci ve üçüncü temeller çerçevesindeki rolü de artırılmaktadır. Avrupa Komisyon Başkanı'nın atanması için Parlamento'nun uygun

7 Petersberg Bildirisi, 1992 yılında kabul edilmiş ve Batı Avrupa Birliği'nin AB'nin savunma unsuru olarak geliştirilmesi ve NATO'nun Avrupa kanadının kuvvetlendirilmesini öngören bir deklarasyondur.

görüşü gerekli kılınmaktadır (Bomberg ve diğ.; 2003: 57-58).

Böylece özellikle 1992 Maastricht ve 1997 Amsterdam Anlaşmaları, Avrupa Parlamentosu'nu da danışma organı kimliğinden yasama parlamentosu kimliğine taşımış ve ulusal parlamentolara benzer yetkilerle donatmıştır. Tüm Parlamentolar gibi Avrupa Parlamentosu'nun üç temel yetkisi vardır; yasama, denetim ve bütçe. Avrupa Parlamentosu AT hukukunun ve Topluluk bütçesinin oluşturulması ve Avrupa Komisyonu ve Bakanlar Konseyinin faaliyetlerinin denetlenmesi sorumluluklarına sahiptir. Bu çerçevede AP, Komisyon'un önerilerini inceler ve Konsey ile birlikte yasama sürecine katılır; yönelttiği yazılı veya sözlü sorularla başta komisyon olmak üzere tüm AB kurumlarını denetleme yetkisine sahiptir. AB'nin yıllık bütçesini onaylamak ve uygulanmasını denetlemek suretiyle Konsey ile birlikte bütçe yetkisini paylaşır.⁸

AB Antlaşması madde üçe göre " Birlik tek bir kurumsal çerçeveden yararlanır ve bu çerçeve Birliğin amaçlarına ulaşmak amacıyla sürdürdüğü etkinliklerin tutarlılık ve sürekliliğini sağlar; AB öte yandan, topluluğun kazanılmış haklarına saygılıdır ve bunları geliştirir." Bilinen anayasa yapılarında hiçbir şey aynı değildir; demokrasilerde denenmiş güçlerin ayrılması ve işbirliği AB'de de aynı değildir. Anayasa projesi metinleri belirginleştirmiştir ki birçok kurum farklı düzeylerde yasama ya da icra denebilecek işlemlere katılabilirler (Mathieu, 2006: 46).

2000'li yıllarda AB, geçen 40 yıl içinde gerçekleştirmiş olduğu ilerlemenin ışığında, geleceğini

8 Toplantıları ve tartışmaları kamuya açık olan AP'nin kararları, tutum belgeleri ve toplantı tutanakları AB Resmi Gazetesi'nde yayınlanır.

yeniden tartışılmaktadır. Bütün Avrupa kıtasını şemsiyesi altına almaya hedefleyen AB, aynı zamanda, bu geniş birliğin kurumsal altyapısını oluşturmaya çalışmaktadır. Nitekim 2000 Nice zirvesine genişleme perspektifi ve kurumsal reformlar damgasını vurmuş, temel tartışma konusunu oluşturmuştu. Zaten Avrupa Birliği'ndeki kurumsal reform konusu 1990'lı yılların başından beri gündemde olan bir konudur. Özellikle Doğu Bloku'nun yıkılması sonucu özgürlüğüne kavuşan Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinin AB'ye girmek istemeleri ve AB'nin genişleme perspektifi çerçevesinde ele alınan kurumsal reform konusudur. ⁹

26 Şubat 2001 tarihinde imzalanan ve 1 Şubat 2003 tarihinde yürürlüğe giren Nice Antlaşması'nın¹⁰ başlıca amacı Birliği, yeni üyeler olarak genişlemeye hazırlamaktı. Zirve sonucunda kabul edilen Nice Antlaşması, genişleme dalgalarıyla büyüyen birliğin kurumsal sisteminin bu genişlemelere uygun olarak düzenlenmesine yönelik ilke ve kuralları saptamaya yönelmişti Birlik kurumlarının üye sayılarında ve yapılarında değişiklikler yapılmış, Konseyde oy ağırlıkları, salt çoğunluk uygulamasının genişletilmesi ve Komisyon reformu olarak bilinen üç alan bu Antlaşmada ele alınmıştı. Antlaşma ile Bakanlar Konseyi'ndeki ağırlıklı oy

⁹ Ayrıca karar alma süreçleri, temel hak ve özgürlükler, güvenlik ve savunma politikası, ceza hukukunda işbirliği, Avrupa siyasi partilerinin niteliği gibi çeşitli konularda da bazı değişiklikler söz konusu olmuştur.

¹⁰ 7-11 Aralık 2000'de gerçekleştirilen Nice Zirvesi AB tarihindeki en uzun ve çekişmeli zirve olmuştur. Zirve sonucunda kabul edilen Nice Antlaşması 26 Şubat 2001'de üye devletlerce imzalanmış ve üye devletlerin kendi iç hukuklarında öngörülen onay prosedürünün ardından 1 Şubat 2003'te yürürlüğe girmiştir. Nice Antlaşması için bk: *Treaty of Nice: A Comprehensive Guide*, (http://europa.eu.int/scadplus/nice_treaty/index_en.htm)

oranları değiştirilmektedir. Konsey'de toplam 237 oy olacaktır. Yeni sistemde herhangi bir kararın çıkması için 169 oy yeterli olacaktır. Salt çoğunluk için aranan eşik yeni üyeler Avrupa Birliği'ne katıldıkça değişecektir. Konsey'in karar verme mekanizması da sadeleştirilmekte, Antlaşma'da bulunan 27 hüküm ile oybirliği kuralından nitelikli çoğunluk koşuluna geçilmektedir. Yeni üye ülkelerin temsil edildiği 2004-2009 dönemi Avrupa Parlamentosu'nun üye sayısı 732'ye çıkarılmıştır. Avrupa Komisyonu'nun üye sayısı her devleti temsil eden bir üye olacak şekilde 25 olarak sınırlandırılmıştı. Avrupa Birliği 27 üye devlete ulaştığında atanacak ilk Komisyon'dan başlayarak, Komisyon üyelerinin sayısı üye devletlerin sayısından daha az olacaktır. Komisyon üyeleri, bütün ülkeler için adil olan bir rotasyon sistemiyle seçileceklerdir. Komisyon'un oluşumunda ve oyların ağırlık dağılımında Nice Antlaşması'nın getirdiği değişiklikler, 1 Kasım 2004'ten başlayarak geçerli olacak, Avrupa Parlamentosu'nun yeni oluşumu ise 2004 seçimlerinden başlayarak geçerli olacaktır. ¹¹

SONUÇ

21. yüzyılın ilk döneminde Avrupa Birliği'nin siyasi bütünleşmesini değerlendirenlerin dile getirdikleri ve tartıştıkları demokrasi açığı olgusu ve kurumsal meşruiyet sorunu genişlemeyle birlikte derinleşmiş, yaşanan son ekonomik, sosyal ve siyasi krizle zirve yapmıştır. Avrupa kamuoyunda daha fazla yurttaş katılımı, daha fazla saydamlık, daha fazla demokrasi nasıl gerçekleşebilir? Sorularına yanıtlar aranmaktadır. Geleneksel

¹¹ Ayrıntılar için bk: *Treaty of Nice: A Comprehensive Guide*, (http://europa.eu.int/scadplus/nice_treaty/index-en.htm)

Avrupa sorunsalı ‘Demokrasi demokratikleştirilebilir mi?’ tartışması Avrupa’da bir kez daha güncellenmektedir.

“Demokrasi açığı, ancak Avrupa toplumlarının kendine özgü demokratik gelenekleri ile uyumlu bir yaklaşımla kapatılabilir; AB içindeki sosyal, dayanışmacı, demokratik, barışçı bir Avrupa arayışının başarısı veya başarısızlığı, farklı içerik ve şekle sahip bir demokrasi anlayışını da ortaya çıkaracaktır (Şanlı, 2005).

şeklindeki yaklaşımların gerçekleşmesi Avrupa kamuoyu ve siyasilerin takınacakları tutumla yakından ilgilidir. Avrupa Birliği tarihi süreç içerisinde kamuoyu desteğini artırmak, kurumsal meşruiyet ve demokrasi açığı sorununu giderebilmek için çeşitli antlaşmalar ve düzenlemeler yapmıştır. Bunlardan en dikkat çekenleri Maastricht, Amsterdam ve Lizbon Antlaşmaları olmuştur. Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları’nda AB’nin demokrasi ilkelerine bağlı olduğu vurgulanmış ancak sorunların çözümüne yönelik somut adımlar atıl(a)mamıştır. Bundan sonra demokrasi sorunu üzerine düşünülmesi ve çözüm aranması doğrultusunda Laeken Deklarasyonu ve ardından hazırlanan Taslak Anayasa ile Lizbon Antlaşması önemli adımlar olmuştur. 1 Aralık 2009’da yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması’nın temel hedeflerinden biri, daha demokratik ve daha şeffaf bir Avrupa algısının yerleştirilmesi yönünde atılan adımlar olmuştur. Lizbon Antlaşması ile Avrupa Birliği demokratik yönetim anlamında; demokratik eşitlik, temsili demokrasi ve katılımcı demokrasiyi garanti etmeye çalışmış ve bu bağlamda kamuoyu desteğini kazanacağını planlamıştır. Böylece; Avrupa kurumlarının tüm Avrupa vatandaşlarına eşit davranacağı, Avrupa

Parlamentosu ve ulusal parlamentolara daha fazla söz hakkı verileceği vaat ediliyordu. Bu noktada Avrupa kurumları ve vatandaşlar arasında yeni etkileşim ve iletişim yollarının geliştirilmesi esas olmalıydı. Bu antlaşmaların getirdiği değişikliklerden güçlenerek çıkan ilk kurum Parlamento olmuştur. Parlamento, Lizbon Antlaşması’yla birlikte ortak karar usulünün uygulama alanının genişlemesiyle yasama faaliyeti içerisindeki rolünü daha da güçlendirmiştir.

Ayrıca bütçe, uluslararası antlaşmalar ile kurucu antlaşma değişikliği sürecinde demokratik meşruiyetin artırılması amacına katkıda bulunmuştur. Kâğıt üzerinde daha demokratik bir Avrupa için adımlar atılmış olsa da, kurumlar içinde Lizbon Anlaşması ile yapılan reformların uygulanması için denetim mekanizmaları kurulmalı ve süreklilik sağlanmalıdır.

Avrupa Birliği; yurttaşlarına ulaşabilmek için antlaşmanın getirdiği değişikliklerin ötesinde, doğrudan halka ulaşabileceği sosyal politikalara dair yeni yöntemlere başvurmalıdır. Komisyon ve Konsey, parlamenter sistemlerde olduğu gibi Avrupa Parlamentosu’na karşı daha fazla sorumluluk taşımalıdır. Demokratik bir AB için her şeyden önce toplumsal meşruiyetin sağlanması gerekecektir.

Halka daha yakın olma gerekliliği unutulmamalıdır. Bunun için de Lizbon Anlaşması ile getirilen bir yenilik olarak Bakanlar Kurulu yasama toplantılarının kamuya açık yapılması konusunda titiz davranılmalıdır. Lizbon Anlaşması her ne kadar umut vaat etse de antlaşma sonrasında, demokrasi açığının “halk ile yakınlaşma” kısmı üzerinde çalışılmaya devam edileceği açıktır. Sonuç olarak, Avrupa Birliği’nin demokratik

gelişiminin Lizbon sonrası evrimini görebilmek için stratejik olarak biraz daha zamana ihtiyaç olduğu ortadadır.

Avrupa bütünleşmesi önemli bir dönemde bu-
lunuyor. Avrupa Birliği'nin çözmeye çalıştığı en
önemli sorunlardan biri, Avrupa kimliği, meşruiyet
ve siyasi yapı arasındaki ilişkiyi düzenlemek
şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada, Avrupa Birliğinin yapılanmasın-
daki demokrasi açığı, kurumsal meşruiyet ve
kamuoyu eksikliği tarihsel bir çerçeve içerisinde
incelenmiştir. Birlik, zaman içerisinde sadece
ekonomik amaçları olan bir topluluktan politik
ve sosyal bir yapıya büründükçe, demokratik
kimliği de sorgulanmaya başlandığı ve Avrupa
kamuoyunda tartışıldığı tespit edilmiştir. Bu
çalışmada, Birliğin teknokrat ve elitist kurumsal
yapılanmasının, söz konusu demokrasi eksikliğine
yol açtığı savunulmaktadır.

Mevcut kurumsal yapıda gerekli değişikliklere
gidilmediği takdirde demokrasi eksikliği proble-
mini daha da kötüleştirceğinden gerekli tedbirler
bürokratlar ve teknokratlar tarafından alınmış ve
siyasilerin onayına sunulmuştu. Bu nedenle, söz
konusu sorunları ve öncelikle demokrasi eksik-
liği sorununu ortadan kaldırmak ve genişleme
sonrasında Birliği, kendisini oluşturan üye ülke
halklarının gözünde daha meşru kılmak için, Birlik
kurumları yeniden yapılandırılmaya çalışılmıştı.

Soğuk Savaş sonrası dönemde ve özellikle 2004
yılı Mayıs ayında siyasal kaygılar ve stratejik
hedefler yüzünden gerçekleşen genişleme ile
mevcut sorunlar derinleşmiş ve yaşanmakta olan
son kriz ile tüm çıplaklığıyla bu sorunlar gün
yüzüne çıkmıştır.

Avrupa vatandaşlarının demokrasi açığı ve tek-
nokrasi sorunuyla karşı karşıya kaldıkları açıktır.
Ulusal düzeylerde vatandaşların sahip olduğu
siyasi-sosyal hakların ve vatandaşlık hissini AB
düzeyinde sağlanamadığı genel kabul gören bir
olgudur. Başlangıcından beri AB, elitist-entellek-
tüalist projelerle bütünleşme sürecinde sınırların
kaldırılmasına dayalı negatif yaklaşıma uzunca
bir süre ağırlık vermesinin bedelini anayasanın
halk tarafından onaylanma sürecinde ve yaşanan
son ekonomik krizde ödemiştir. Ortak bir sosyal
ve kamusal alanın yaratılmasına dayalı 'pozitif
bütünleşmeyi' geri plana atmasının sıkıntısını hala
yaşamakta ve mevcut ekonomik krizin tetiklediği
siyasi ve sosyal yansımaları bu sorunu daha da
derinleştirmektedir. AB'nin, değerlerine aykırı birçok
uygulamaya içten içe sahip olması onu yeni haklar
temelinde geliştireceği dönüşümlere itmektedir.
Söylemde karar verme süreçleri, yetki ikamesi
veya paylaşımı ilkesiyle Avrupa vatandaşlarına
daha yakınlaştırılmakta ve şeffaflık ilkesiyle de
daha görünür kılınmaya çalışılmaktaysa da fiili
durum buna engel olmaktadır. Şeffaflık ilkesi-
nin Bakanlar Konseyi ve üye ülkeler tarafından
pratiğe yansıtılmaması veya gizliliğin gerektiği
konuların olduğunun düşünülmesi nedeniyle yan-
sıtılmak istenmemesinin söz konusu olabileceği
de göz ardı edilmemelidir. Fakat bunlar sistem
sorununun büyüklüğü karşısında küçük adımlar
olarak kalma tehlikesiyle karşı karşıyadır.

AB düzeyinde siyasi bilgi donanımını ve siyasi
katılımı sağlamak için karşılıklı etkileşime dayalı
bir iletişim ağının kurulması, Avrupa vatandaşları
ve Avrupa siyasi sistemi arasındaki kopukluğu
bir ölçüde gidermeye katkı sağlayabilecek çözüm
önerileri olarak gündeme gelmektedir. AB'nin
resmi otoritelerinin çeşitli kurumlarla, çıkar grup-

larıyla, halk temsilcileriyle, uzmanlarla fikir alış verişi yapabilecek, onların Avrupa politikalarını ve yasama sürecini etkileyebilecek bir danışma-diyalog platformunun oluşturulması, benzer bir katkıda bulunabilir.

Ayrıca Avrupa vatandaşlarına Birlik düzeyinde bir siyasal alan sunacak bir parti sistemi de kurulabilir. Demokrasi, teknokrasi ve meşruiyet sorunlarının kaynaşmasından oluşan koşullar ancak halk tercihlerinin sunulabileceği siyasal alanın ve karar alma mekanizmalarını etkileyecek araçların varlığıyla dönüştürülebilir. Bu sayede bürokratik meselelere dönüştürülmeye çalışılan hususlar, aslında ait oldukları siyasal alanda kalabilir yönündeki görüşler dikkate değerdir.

KAYNAKÇA

ARI DÜŞÜNCE ve TOPLUMSAL GELİŞİM

DERNEĞİ, (2001). Değişim ve Gelişim Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye, İstanbul: Form Yayıncılık, Kasım

DENİZ, A., (2008). Krizsiz AB İçin Halksız AB Yaratılıyor, 28 Şubat 2008, Türk Ocakları Genel Merkezi Resmi web sitesi Strateji Yazıları http://www.turkocagi.org.tr/strateji_k_yazilar.php (Erişim: 22.10.2012).

ELIZABETH, B., ALEXANDER, S., (eds), (2003). The European Union: How Does it Work The New European Union Series John Peterson and Helen Wallace(eds), New York: Oxford University Press

HOC AOĞLU, D., (2006). Avrupa Birliği'nin Buhran Kaynakları Üzerine, *Su Dergisi*, sayı:16 Ağustos-Eylül, 2007. Durmuş Hocaoglu resmi web sitesi www.durmushocaoğlu.com.tr.

HOC AOĞLU, D., (2006). AB Nedir, Ne Değildir? **AB'nin Büyüsü mü Bozuluyor? "**, *Bayburt Vakfı Dergisi*, Sayı:4, Kasım 2006. http://www.durmushocaoğlu.com/d_h/yazi.asp?yid=4888062

KARLUK, R., (1998). Avrupa Birliği ve Türkiye, İstanbul:Beta Yayınları, 5.baskı, Haziran

KUTLAY, M., (2011). Stopping 'Blame Game', Revealing the Euro Zone's Design Faults: Complex Interdependence Within the Nation-State Framework', *Review of International Law&Politics*, Uluslararası Hukuk ve Politika, UHP cilt:7, Sayı:27

LODGE, J., (2001). The Transformation of the European Parliament" in *Marmara Journal of European Studies*, volume:9, No:2

LUC, J.M., (2006). Avrupa Birliği, Çev:İsmail Yerguz, Ankara: Dost Kitapevi Yayınları, Eylül

ILGAZ, D., DEMİR, N., (2006). Avrupa Birliği ve Demokrasi, *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, İstanbul: MÜATE yayını, Cilt:14, Sayı:2

MAYNE, R., JOHN, P., JOHN, R., (1990). Federal Union: The Pioneers: A History of Federal Union Basingstoke: Macmillian,

SHACKLETON, M., (2005). Demokrasi Açığı, Avrupa Birliği Ansiklopedisi, Cilt I, ed. Desmond Dinan, Çev:Hale Akay, İstanbul: Kitap Yayınevi

SCOTT, A., (2003). Analysing the Democratic Deficit" in J.J.H. Weiİer, Iain Begg, John Peterson, *Integration* (eds), *Integration in an*

- Expanding European Union: Reassessing the Fundamentals, Oxford: Blackwell Publishing,
- TEZCAN, E., (2003).** Avrupa Birliği'nin Kurumsal Yapısı ve Karar Alma Mekanizması: Üye Devletlerin Rolü Üzerine Değerlendirmeler, Beril Dedeoğlu (der), Düinden Bugüne Avrupa Birliği, İstanbul: Boyut Yayınları, Ekim
- Treaty of Nice: A Comprehensive Guide,** (<http://europa.eu.int/scadplus/nice-treaty/index-en.htm>)
- Treaty of Nice: A Comprehensive Guide,** (http://europa.eu.int/scadplus/nice-treaty/index_en.htm)
- TAYLOR, P., (1996).** The European Union in the 1990s, New York: Oxford University Press,
- PAGDEN, A., (2002).** Europe: Conceptualizing a Continent' in Anthony Pagden (ed), The Idea of Europe From Antiquity to the European Union, Cambridge: Woodrow Wilson Center Press and Cambridge University Press.
- PAGDEN, A., (2002).** The Idea of Europe From Antiquity to the European Union, Cambridge: Woodrow Wilson Center Press and Cambridge University Press.
- REDMOND, J., GLEDA, G.R., (1998).** The Expanding European Union: Past, Present, Future, Boulder: Lynne Rienner “*Avrupa Birliği'nde* ‘hortumcu vekil’ krizi”, *Vatan*, 23 Şubat 2009.
- WEIGALL, D., PETER, S., (1992).** The Origins and Development of the The European Community, London Leicester University Press,
- WELSH, M., (?).** Europe United? The European Union and the Retreat from Federalism,
- WESSELS, W., (2003).** Reassessing the Legitimacy Debate: A Comment on Moravcsik, in J.J.H. Weiler, Iain Begg, John Peterson, Integration (eds), Integration in an Expanding European Union: Reassessing the Fundamentals, Oxford: Blackwell Publishing,

ATLETİZM VE BASKETBOL SPORUNA KATILAN 10-13 YAŞ GRUBU KIZ ÇOCUKLARININ KUVVET VE ANAEROBİK KAPASİTE DEĞERLERİNİN SÜRAT PERFORMANSI VE KAN LAKTAT SEVİYESİNE ETKİSİ¹

EFFECT OF FORCE AND ANAEROBIC CAPACITY VALUES OF 10-13 AGE GROUPS GIRLS WHO JOINED IN ATHLETICISM AND BASKETBALL SPORT ON SPEED PERFORMANCE AND BLOOD LACTATE LEVEL

Mesut HEKİM¹, Canan ALBAYRAK²

¹Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi BESYO

²Sakarya Üniversitesi BESYO

Özet: Bu araştırmanın amacı, atletizm ve basketbol sporu yapan 10-13 yaş grubu kız çocuklarının bacak kuvveti ve anaerobik kapasite değerlerinin sürat performansı ve kan laktat seviyesine etkisini belirlemektir. Çalışmaya düzenli olarak atletizm ve basketbol sporu yapan 10-13 yaş grubu toplam 24 kız çocuk katılmıştır. Araştırmaya katılan çocuklara bacak kuvveti, 30 m sürat koşusu ve kan laktat testleri uygulanmıştır. Bunun yanında atletizm ve basketbol sporu yapan çocukların anaerobik kapasitelerindeki farklılıkları belirlemek için 400 maksimal koşu testi uygulanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde de SPSS 15.0 for Windows programında tanımlayıcı istatistikler, Mann Whitney U testi, Regresyon analizi ve Wilcoxon testi kullanılmıştır. Araştırmanın sonunda her iki grupta da bacak kuvvetinin 30 m sürat performansını anlamlı düzeyde etkilemediği bulunmuştur ($p>0,05$). Atletlerin basketbolculara göre daha iyi 400 m koşu derecesine sahip oldukları tespit edilmiştir ($p>0,05$). Basketbolcularla karşılaştırıldığı zaman atletlerin 400 m maksimal koşu testinden sonra istatistiksel olarak daha düşük kan laktat seviyesine sahip oldukları bulunmuştur ($p>0,05$). Sonuç olarak 10-13 yaş grubu atletizm ve basketbol sporuna katılan çocuklarda bacak kuvveti ve sürat performansları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı, buna karşılık anaerobik kapasite ile kan laktat seviyesi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu gözlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Kuvvet, Sürat, Anaerobik Kapasite

Abstract: The aim of this study was to determine the effect of leg strength and anaerobic capacity values of children making basketball and athleticism sport on speed performance and blood lactate level. Totally 24 female children at 10-13 age group making basketball and athleticism sport were participated in research. Leg strength, 30m speed running and lactate tests were applied. Besides, 400m maximal running test was applied to determine differences between anaerobic capacity of children making athleticism and basketball sport. Descriptive statistics Mann Whitney U test, Regression analyze and Wilcoxon test in SPSS 15.0 for Windows package program were used in analyze of data obtained. In the end of research, it was found that leg strength don't significantly impact on speed performance at each two groups ($p>0,05$). It was established that athletes had better 400m time than basketballers ($p<0,05$). It was found that a thletes had statistically lower blood lactate level than basketballers after 400m running ($p<0,05$) when they were compared with basketballers. As a result, it was observed that there was no statistically relationship between leg strength and speed performance of children making athleticism and basketball sport, after all there was statistically significant relationship between anaerobic capacity and lactate level.

Keywords: Strength, Speed, Anaerobic Capacity

¹ Bu araştırma Mesut HEKİM'in Mayıs 2012 de Sunduğu Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezinden Türetilmiştir.

1.GİRİŞ

İnsan vücudu doğuştan gelen özelliklerinden dolayı sürekli hareket etme ihtiyacı duymaktadır. İçinde bulunduğumuz yüzyıla gelinceye kadar insanlar günlük hayattaki işlerinin büyük bir kısmını kas güçlerini kullanarak yapmışlardır. Ancak 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarından itibaren teknolojinin gelişmesi ile insanların hareket gereksinimleri azalmıştır (Zorba 2007:44-47).

Hareketsiz yaşam tarzı ise, insanlarda koroner kalp hastalıkları, yüksek tansiyon, yüksek kolesterol, kanser, obezite ve kas-iskelet rahatsızlıkları gibi hipokinetik hastalıklara yakalanma riskini arttırmaktadır (Peker ve arkadaşları 200: 33-46). Bu nedenle hareketsiz yaşamın getirdiği rahatsızlıklardan korunmak için spora yönelme gün geçtikçe önem kazanmaya başlamıştır (Bavlı 2009: 239-246).

Düzenli fiziksel aktivite, organizmanın fizyolojik, metabolik ve psikolojik yapısının güçlendirir. Bunun yanında düzenli fiziksel aktivite, birçok kronik hastalık ve erken ölüm riskini azaltır, kemik, kas ve eklem sağlığının sürdürülmesine yardımcı olur (Heyward 2006:1-5). Yapılan araştırmalar, en hareketsiz insanların bile hafif yürüyüşler yaparak sağlık kalitelerine katkı sağlayabileceklerini göstermiştir (Biçer ve arkadaşları 2009:1-14).

Yetişkin bireylerde yapılan araştırmalarda, özellikle koroner hastalıklarla ilgili risk faktörlerinin çocukluk dönemlerine kadar uzandığı gözlenmiştir. Yapılan bir çalışmada, 12-15 yaş grubu çocukların % 15-23 ünde artmış kan basıncı, % 12-25 inde istenmeyen lipit profili ve % 18-34 ünde aşırı vücut yağı olduğu bulunmuştur.

Bu nedenle sağlıklı bir yaşam için çocukluk döneminde spora başlamak zorunlu bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Baltacı 2008:7-9). Ayrıca çocukların yapmış olduğu antrenmanlar fizyolojik ve biyomotorik özellikleri geliştirmenin yanında sportif performansın artırılmasında da önemli bir yere sahiptir (Kalkavan ve arkadaşları 2005:111-118). Çocukların spora katılımlarını sağlamanın yanında performans gelişimlerini de takip etmek gerekmektedir. Bunun için çocuklara çeşitli performans testleri uygulanarak gelişim düzeyleri belirlenebilir (Pekel ve arkadaşları 2006:299-308).

Bu araştırmada, atletizm ve basketbol sporu yapan çocukların bacak kuvveti ve anaerobik kapasite değerlerinin sürat performansı ve kan laktat seviyesine etkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

2.ÇOCUK VE SÜRAT

Fizyolojik açıdan değerlendirildiği zaman sürat yeteneği, kaslar ve sinir sistemlerinin hızlı çalışma yeteneğine bağlı olan hareketsel bir yetenektir (Muratlı ve ark. 2007:375). Buna göre sürat, hareketlerin mümkün olduğu kadar hızlı uygulanabilme yeteneğidir (Sevim 2007: 71). Sürat yeteneği birçok spor türünde verimliliği belirleyen en önemli unsur olduğu için, mümkün olduğunca erken yaşlardan itibaren eğitilmelidir. Çocuklarda 5-7 yaşlarında genel hareket (aksiyon) süratinde bir artış gözlenmektedir. İyi bir reaksiyon sürati ise 9-10 yaşlarında, aksiyon süratının önemli bir parçası olan hareket frekansı ise 12 yaşlarında en yüksek değerine ulaşmaktadır. Kısa mesafeli sprint çalışmaları üzerine yapılan araştırmalarda, kızlarda ve erkeklerde ergenlik dönemine kadar sürat gelişiminin aynı oranda devam ettiği ve

cinsiyetler arasında nerdeyse hiç gelişim farklılığı olmadığı gözlenmiştir (Muratlı 2007:206). Çocuklara uygulanan sürat antrenmanlarına uygun cevaplar alınabilmesi için doğru dönemde doğru antrenman modelleri uygulanmalıdır. Bunun yanında çocukluk dönemlerinde yapılan sürat antrenmanlarının eksikliklerini ileri yıllarda düzeltmek oldukça zordur (Balyi 2001:25-28).

3.ÇOCUK VE KUVVET

Kuvvet; bir direnci yenebilme ya da o dirence karşı koyabilme becerisi olarak tanımlanır (Sevim 2007: 33). Çocuklarda maksimal kuvvet gelişimi 10-13 yaşlarında yavaş iken bu yaştan sonra hızlanmaya başlamaktadır. Çabuk kuvvet gelişimi kızlarda 13-14 yaşlarında en üst seviyeye çıkarken, erkeklerde bu süreç daha ileri yaşlarda gerçekleşmektedir. Kuvvette devamlılık gelişiminde ise kız ve erkek çocuklarının benzer düzeyde gelişim gösterdikleri, sadece erkek çocuklarının 10 yaşından sonra gelişimlerinin biraz daha hızlı olduğu görülmektedir (Muratlı 2007:169-171). Çocuklarda kuvvet gelişimini amaçlayan antrenmanlarda hangi kuvvet özelliği geliştirilmek isteniyor ise, o amaca uygun olarak kuvvet çalışmaları yapılmalıdır. Düşük hızlarda yapılan kuvvet çalışmaları ile düşük hızlardaki kuvvet performansı, yüksek hızlarda yapılan kuvvet egzersizleri ile yüksek hızdaki kuvvet performansı geliştirilmektedir (Eniseler, 2010:178). Çocukluk ve gençlik yaşlarında genel ve çok yönlü vücut gelişiminde kuvvet antrenmanı önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca bu özellik hareket hızını da etkilemektedir (Şahin 2007:3). Çocuklarda kuvvet antrenmanlarında kassal hipertrofidan ziyade kas fibrilleri ile sinir sistemi koordinasyonu gelişmektedir (Faigenbaum 2001:24-30).

4.ÇOCUK VE ANAEROBİK KAPASİTE

Anaerobik kapasite, yoğun olarak laktasit enerji sisteminin (anaerobik glikoliz) kullanıldığı çalışma biçimi olarak tanımlanmaktadır (Bencke et al. 2002: 171-178). Bu döngüde artık ürün olarak laktik asit birikimi söz konusudur. Ancak dayanıklılık antrenmanları ile organizmanın laktat eşik düzeyi yükselmektedir (Karatosun 2008:185). 40-45 saniye boyunca dinamik olarak yapılan yüklenmeler ile maksimal kan laktat düzeyine erişilir. Sürekli artan yüklenmelerde ise (yaklaşık 2 dakikaya kadar olan yüklenmeler) laktik anaerobik ortamında enerji yüklü fosfatlar çalışmayı sürdürür. Daha sonra çalışma yerini aerobik enerji oluşumuna bırakır (Sevim 2007:20). Literatürde yer alan araştırma bulgularına göre, çocukların anaerobik kapasite gelişim düzeyleri yetişkinlerden düşüktür. Çocuklarda yaşa ve fizyolojik gelişime bağlı olarak anaerobik kapasite gelişmektedir (Armstrong et al. 2001:118-124). Uzun süreli anaerobik verim kızlarda 11 yaşında platoya ulaşırken, erkeklerde verim artışı 17 yaşına kadar böyle bir plato göstermez. Buna göre 13-19 yaşlarında cinsiyet farkı belirginleşir (Muratlı 2007:143). Bu nedenle hem kız hem de erkek çocuklarda yaşa bağlı olarak anaerobik kapasitede meydana gelen değişimlerin tespit edilmesi gerekir. Bu durum spora katılımın güvenilir hale gelmesi ve uygulanan antrenman programlarının yararlı hale gelmesi için önemlidir (Ziyagil ve arkadaşları 2010: 50-59).

5.KULLANILAN YÖNTEM VE VERİLER

Araştırmaya düzenli olarak basketbol antrenmanı yapan 12 kız ile düzenli olarak atletizm antrenmanları yapan 12 kız katılmıştır. 10-13 yaş grubunda bulunan tüm katılımcılar kendi spor dallarında düzenli olarak antrenman yapmanın yanında, aynı

zamanda ilgilendikleri spor dallarında yerel ve ulusal olarak yapılan resmi müsabakalara katılan sporculardan oluşturulmuştur. Araştırmaya katılan sporcuların boy ve kilo ölçümlerinin yanında araştırmanın alt değişkenlerine ait verilerin elde edilmesi için bazı performans testleri uygulanmıştır. Sporcuların izometrik bacak kuvveti ölçümleri, 30 m sürat koşu testleri, 400 m maksimal koşu ve kan laktat testleri literatürde yer alan ölçüm metodlarına uygun olarak yapılmıştır.

İzometrik bacak kuvveti ve 30 m sürat koşusu testleri bacak kuvveti ile sürat performansı arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek için yapılmıştır. Anaerobik kapasite ile kan laktat seviyesi arasındaki ilişkinin incelenmesi için sporculara maksimal hızda 400 m koşu testi uygulanmış, test bitiminde de sporcuların kan laktat testleri alınmıştır. Araştırmada 400 m maksimal koşu testi, sporcuların anaerobik ortama girmeleri ve kan laktat değerinin anlamlı düzeyde yükselmesi amacıyla uygulanmıştır.

Boy ve Kilo Ölçümü

Deneklerin boy uzunlukları, 0.01 cm duyarlılıkta olan boy skalası ile ölçülmüştür. Denekler boy skalasına çıplak ayak ile çıkmışlardır. Sporcu dik pozisyonda iken başın en üst noktasından ölçüm alınmıştır. Elde edilen değer cm cinsinden kaydedilmiştir. Kilo ölçümünde de 0.1 kg hassasiyetli elektronik baskül kullanılmıştır. Denekler üzerinde ağırlık yapmayacak giysi ile çıplak ayakta tartının üzerine çıkmışlar ve test değeri kg cinsinden kaydedilmiştir (Tamer 2000:180).

Bacak Kuvveti

Saygın ve arkadaşlarının (2005:205-212) çalışmalarında yaptığı biçimde uygulanmıştır. Buna

göre, Ölçüm, Takkei marka sırt ve bacak (Back and Lift) dinamometresi kullanılarak yapılmıştır. Denekler beş dakikalık ısınma evresinin ardından, dizleri bükük durumda dinamometre sehпасının üzerine ayaklarını yerleştirdikten sonra, kollar gergin, sırt düz ve gövde hafifçe öne eğikken, elleri ile kavradığı dinamometre barını dikey olarak maksimum oranda bacaklarını kullanarak yukarı çekti. Bu çekiş üç kez tekrar edilip her denek için en iyi değer test skoru olarak kaydedildi.

30 m sürat testi

Toprak atletizm pistinde açık ve rüzgarsız hava şartlarında 0-30 m arasına kurulan fotoselli kronometre ile ölçülmüştür. Sporculara 30 m sürat koşusu testinde üç deneme hakkı verilmiştir. Üç deneme sonunda elde ettikleri en iyi test skoru değerlendirmeye alınmıştır. Elde edilen dereceler saniye cinsinden kaydedilmiştir. 30 m sürat testi grupların günlük antrenman saatleri içerisinde alınmıştır.

400 m Koşu Testi

400 m koşu testi, deneklerin uzun süreli anaerobik performanslarını tespit etmek için yapılmıştır. Denekler maksimal hızda 400 m koşusundan önce kendi rutin antrenmanlarında uyguladıkları ısınma yöntemini kullandıktan sonra koşu testine geçmişlerdir. 400 m koşu testinde Casio marka el kronometresi ile dereceler tespit edilmiş ve elde edilen dereceler sn cinsinden kaydedilmiştir.

Kan Laktat Ölçümleri

Kan laktat ölçümlerinde Lactate Scout marka kan laktat analizörü kullanılmıştır. İlk ölçüm 400 m koşu testinden 1 dakika önce, alkol, pamuk, steril kan lanseti kullanılarak parmak ucundan kapiller

kan örneği alınmıştır. Yüklenme sonrası ölçüm ise Güvenç (2007: 83-84)' in çalışmasında yaptığı gibi yüklenmeden 1 dakika sonra alınmıştır.

İstatistiksel Analiz

Elde edilen verilerin analizinde SPSS 15.0 for Windows Paket programı kullanılmıştır. Araştırmaya katılan grupların kendi içindeki ortalamaları belirlemek için “descriptive statistics”, basketbol

ve atletizm sporu ile uğraşanların motorik özelliklerinin arasındaki farkları tespit etmek için “Mann Whitney U” kullanılmıştır. Bacak kuvvetinin 30 m sürat performansına etkisini incelemek içinde “linear regression” analizinden faydalanılmıştır. Grupların kendi içindeki 400 metre öncesi ve sonrası laktat değerlerini karşılaştırmak için ise “Wilcoxon” ikili ilişki testi kullanılmıştır.

Tablo 1. Deneklerin yaş, boy ve vücut ağırlığı ortalamaları

Değişken	Alt Değişken	N	X	Ss
Boy (cm)	Basketbol	12	148,58	3,84
	Atletizm	12	146,75	4,84
Yaş (yıl)	Basketbol	12	11,67	1,23
	Atletizm	12	11,83	1,11
Vücut Ağırlığı (kg)	Basketbol	12	42,17	1,58
	Atletizm	12	38,33	2,34

Araştırmaya katılan basketbolcu kız çocukların ortalama boy uzunlukları 148,58±3,84 cm, ortalama yaşları 11,67±1,23 yıl, ortalama vücut ağırlıkları ise 42,17±1,58 kg olarak bulunmuştur. Araştırmaya katılan atletizm gru-

bu kız çocuklarının ortalama boy uzunlukları 146,75±4,84 cm, ortalama yaşları 11,83±1,11 yıl, ortalama vücut ağırlıkları ise 38,33±2,34 kg olarak bulunmuştur.

Tablo 2. Grupların bacak kuvveti değerlerinin karşılaştırılması

Değişken	Alt Değişken	X	Ss	Z	p
Bacak Kuvveti (kg)	Basketbol	41,86	8,80	-,260	,799
	Atletizm	43,38	11,60		

Araştırmaya katılan basketbolcu kız çocukların ortalama bacak kuvveti değeri 41,86±8,80 kg, atletizm grubu kız çocuklarının ise 43,38±11,60 kg olarak bulunmuştur. Bu sonuçlara göre atletizm

spor yapan grubun bacak kuvveti değerleri daha yüksek bulunmuş olsa da, gruplar arasındaki bu farkın istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olmadığı bulunmuştur (p>0,05).

Tablo 3. Grupların 400 m maksimal koşu test skorlarının

Değişken	Alt Değişken	X	Ss	Z	p
400 Metre (sn)	Basketbol	87,46	2,66	-4,099	,000
	Atletizm	79,01	2,75		

Araştırmaya katılan basketbolcu kız çocuklarının ortalama 400 metre derecesi $87,46 \pm 2,66$ sn, atletizm grubu kız çocuklarının ise $79,01 \pm 2,75$ sn olarak bulunmuştur. Bu bulgulara göre atletizm sporu yapan kız çocuklarının basketbol grubuna göre yaklaşık olarak 8 saniye daha iyi performans

gösterdikleri belirlenmiştir. Basketbol ve atletizm sporuyla uğraşan kız çocuklarının 400 metre performansları arasındaki bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0,05$). Buna göre atletizm sporuna katılan çocukların anaerobik kapasitelerinin daha iyi olduğu bulunmuştur.

Tablo 4. Grupların 400 m koşu testi öncesi kan laktat değerlerinin karşılaştırılması

Değişken	Alt Değişken	X	Ss	Z	p
Laktat Değeri (mmol)	Basketbol	1,80	,42	-,646	,551
	Atletizm	1,66	,32		

Araştırmaya katılan basketbolcu kızların 400 metre koşusu öncesi ortalama laktat değeri $1,80 \pm 0,42$ mmol, atletizm grubu kız çocuklarının ise $1,66 \pm 0,32$ mmol olarak bulunmuştur. Elde edilen

bu sonuca göre, 400 metre koşusu öncesinde basketbolcu ve atletizmciler kız çocuklarının laktat seviyelerinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Tablo 5. Basketbol sporcularının laktat ön-son test değerleri arasındaki farkın anlamlılık düzeyi

Değişken	Alt Değişken	X	Ss	Z	p
Laktat Değeri (mmol)	Ön Test	1,80	,42	-3,059	,002
	Son Test	14,05	1,47		

Basketbolcu kız çocukların 400 metre koşusu öncesi kan laktat ortalamaları $1,80 \pm 0,42$ mmol iken, 400 metre koşusu sonrasında bu değer $14,05 \pm 1,47$ mmol seviyesine yükselmiştir. Buna

göre basketbolcu kızların 400 m koşu testi öncesi ve sonrasında kan laktat seviyelerinde anlamlı düzeyde bir artış meydana geldiği bulunmuştur ($p < 0,05$).

Tablo 6. Atletizm sporcularının laktat ön-son test değerleri arasındaki farklılığın anlamlılık düzeyi

Değişken	Alt Değişken	X	Ss	Z	p
Laktat Değeri (mmol)	Ön Test	1,66	,32	-3,061	,002
	Son Test	10,64	1,63		

Atletizm grubu kız çocuklarının 400 metre koşu testi öncesi kan laktat değerlerinin ortalaması $1,66 \pm 0,32$ mmol iken, 400 m koşu testi sonrasında bu değer $10,64 \pm 1,63$ mmol olarak bulunmuştur.

Buna göre atletizm grubu kız çocuklarının 400 m koşu öncesi ve sonrası kan laktat değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$).

Tablo 7. Grupların 400 m koşu testi sonrası kan laktat seviyelerinin karşılaştırılması

Değişken	Alt Değişken	X	Ss	Z	p
Laktat Değeri (mmol)	Basketbol	14,05	1,47	-3,642	,000
	Atletizm	10,64	1,63		

Araştırmaya katılan basketbolcu kız çocuklarının 400 metre koşusu sonrası ortalama kan laktat değerleri $14,05 \pm 1,47$ mmol, atletizm grubu kız çocuklarının da $10,64 \pm 1,63$ mmol olarak bulunmuştur. Elde edilen bu sonuca göre, 400 metre koşusu sonrasında kan laktat değerlerinde grup-

lar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Buna göre 400 m maksimal koşu testi sonrası atletlerin basketbolculara göre daha düşük kan laktat seviyesine sahip oldukları bulunmuştur.

Tablo 8. Grupların 30 m sürat koşusu test sonuçlarının karşılaştırılması

Değişken	Alt Değişken	X	Ss	Z	p
30 Metre (sn)	Basketbol	5,38	,39	-,491	,630
	Atletizm	5,34	,36		

Araştırmaya katılan basketbolcu kız çocuklarının ortalama 30 m derecesi $5,38 \pm 0,39$ sn, atletizm sporu yapanların ise $5,34 \pm 0,36$ sn olarak bulunmuştur. Basketbol ve atletizm sporuyla uğraşan

kız çocuklarının 30 metre performansları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p > 0,05$).

Tablo 9. Atletizm ve basketbol sporcularının bacak kuvveti değerlerinin 30 m sürat koşu performanslarına etkisi

Değişken	Alt Değişken	Gruplar	R	p
Bacak Kuvveti (kg)	30 Metre (sn)	Basketbol	,069	,766
		Atletizm	,244	,365

Araştırmaya katılan kız çocuklarının bacak kuvvetlerinin 30 m performansına etkisini incelediğimizde; basketbolcu kızların bacak kuvveti değerlerinin 30 m sürat performansları üzerinde % 6,9'luk bir etkiye sahip olduğunu bulunmuştur. Bacak kuvveti fazla olan basketbolcu kız çocukları, bacak kuvveti düşük olanlardan daha iyi 30 m performansı göstermişlerdir. Ancak aradaki bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$). Atletizm grubu kız çocukların bacak kuvveti değerlerinin 30 m sürat performansı üzerinde % 24,4'lük bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Bacak kuvveti fazla olan atletizm grubu kız çocuklarının 30 metre sürat performansı bacak kuvveti düşük olanlara göre daha iyidir. Ancak aradaki bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$).

5.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Araştırmaya katılan basketbolcu kızların $41,86\pm 8,80$ kg, atletizm grubu kız çocuklarının ise $43,38\pm 11,60$ kg olarak bulunmuştur. Buna göre her iki grubunda bacak kuvveti değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı tespit edilmiştir.

Her ne kadar spor dalları farklı karakterlerde de olsa bu yaş grubu kız çocuklarında bacak kuvveti değerleri arasında benzerlik çıkması, çocukların gelişimleri ile ilgilidir. Nitekim gelişime bağlı olarak 11-14 yaşlarında baldır kaslarında belirgin bir artış olmasına karşın 13-14 yaşlarında (statik) kuvvette

devamlılıkta kızlarda bir yavaşlama görüldüğü bilinmektedir (Doğan ve Altay, 1995:101-103). Ayrıca 7-18 yaşları arasındaki gelişim profiline bağlı olarak, okul çocuğu çağı sonunda kuvvet gelişimi sınırlı oranda kaldığı ve her yaş grubunda çocukların kuvvet gelişimin farklı düzeyde olacağı bilinmektedir (Muratlı 2007:167). Bunun yanında çocuklara uygulanan bazı antrenman modelleri ile çocuklarda kas kuvvetinde artış sağlanacağını gösteren çalışmalar da mevcuttur ((Faigenbaum et al. 2002:416-424; Bencke et al. 2002:171-178).

Yaptığımız çalışmada sporcuların anaerobik kapasite farklılıklarını belirlemek için 400 m maksimal koşu testi uygulanmıştır. Test sonunda basketbolcu kızların 400 m derecesi $87,46\pm 2,66$ sn, atletizm grubu kız çocuklarının ise $79,01\pm 2,75$ sn bulunmuştur. Grupların 400m performansları arasındaki farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Ortaya çıkan bu sonuca göre atletizm sporuna katılan çocukların basketbol sporcularına göre daha iyi anaerobik kapasite özelliğine sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bunun temel nedeni atletizm sporcularının hem antrenman hem de müsabakalarda basketbolculara göre uzun süreli anaerobik yüklenmeleri daha fazla yapması olabilir. Nitekim iyi antrenmanlı çocukların antrenmana adaptasyon olarak anaerobik kapasitelerinin geliştiğini gösteren bir çok çalışma bulunmaktadır (Jones ve Carter 2000:373-386;

Dupont et al. 2004:584-589; Saygın ve arkadaşları 2005:205-212; Erol ve arkadaşları 1999:14-20).

Araştırma sonunda 400 m koşusu öncesi ortalama kan laktat değeri basketbol grubunda $1,80 \pm 0,42$ mmol, atletizm grubunda ise $1,66 \pm 0,32$ mmol, 400 m koşusu sonrasında ise basketbolcuların $14,05 \pm 1,47$ mmol, atletlerin ise $10,64 \pm 1,63$ mmol olarak bulunmuştur. Buna göre 400 m koşu değerleri ve dolayısıyla anaerobik kapasite özellikleri basketbolculardan daha iyi olan atletlerin maksimal yüklenme sonrasında kan laktat değerlerinin düşük çıkması beklenen bir sonuçtur. Çünkü atletizm sporuna katılan çocukların yapmış olduğu bransa özgü dayanıklılık çalışmaları, basketbolculara göre daha uzun süreli anaerobik yüklenmeleri içermektedir. Spor dalına özgü yapılan dayanıklılık antrenmanlarının da anaerobik kapasiteyi ve anaerobik eşik düzeyini geliştirdiği bilinmektedir (Muratlı ve arkadaşları 2007:197).

Araştırma sonunda basketbolcu kız çocuklarının ortalama 30 m derecesi $5,38 \pm 0,39$ sn, atletizm sporu yapanların ise $5,34 \pm 0,36$ sn olarak bulunmuştur. Saçaklı (1998:36) ise, 14 yaş grubu futbolcularda, 30 m sprint ortalamalarını $4,65$ sn olarak bulmuştur. Ölçülü ve arkadaşları (2010:32-40) tenis sporu ile ilgilenen çocuklarda toplu ve topsuz hareket eğitiminin çocuklarda bazı fiziksel parametrelere etkisini incelemişlerdir. Bu çalışmada toplu eğitim çalışması yapan ve yaş ortalamaları $10,40 \pm 0,74$ yıl olan çocukların 30 m sürat dereceleri $5,72 \pm 0,55$ sn, topsuz eğitim çalışması yapan ve yaşları $10,93 \pm 0,70$ olan çocuklarda ise bu değeri $5,84 \pm 0,32$ sn olarak belirlemişlerdir. Savucu, (2005) "Atletizmci Erkek Çocukların 12 Haftalık Oyunlu ve Oyunsuz Uygulanan Atletizm Eğitiminin Fiziksel Uygunluklarına Etkisi"

konulu araştırmalarında oyunsuz motor hareket eğitimi alan çocukların ön test 30 m koşu testi ortalamaları $5,87 \pm 0,30$ sn, son test ortalamaları $5,82 \pm 0,28$ sn, oyunlu hareket eğitimi alan grubun ön test 30 m koşu testi ortalamaları $5,69 \pm 0,51$ sn, son test 30 m koşu testi ortalamaları ise $5,77 \pm 0,51$ sn olarak belirlenmiştir. Saygın ve arkadaşları (2005) "Çocuklarda Hareket Eğitiminin Fiziksel Uygunluk Özelliklerine Etkisi" konulu araştırmalarında, 11-16 yaş grubunda yer alan çocuklarda 30 m test skoru ortalamalarını $5,60 \pm 0,45$ sn olarak tespit etmişlerdir.

Yaptığımız çalışmada bacak kuvveti ile sürat performansı arasındaki ilişki değerlendirilmiş ve basketbolcularda bacak kuvvetinin 30 m sürat performansını % 6,9, atletlerde % 24,4 oranında katkı sağladığı bulunmuştur. Buna göre her iki grupta da sporcuların bacak kuvveti değerleri yükseldikçe 30 m sürat performanslarının da yükseldiği gözlenmiştir. Ancak bacak kuvvetinin 30 m sürat performansına sağladığı bu katkının istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olmadığı bulunmuştur. Literatürde yer alan bilgiler ise kuvvet ile maksimal sürat arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu, kuvvet gelişimi ile sürat gelişimi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ifade etmektedir. Ancak sürati sadece kuvvet özelliğinin değil aynı zamanda kas fibril türü, kasın biyokimyası, kaslar arası ve kas içi koordinasyon, sinir ileti hızı, kasların esnekliği ve gevşeme yeteneği, antropometrik etkenler, psikolojik etkenler, adım uzunluğu ve adım sıklığı gibi etmenlerde etkilemektedir (Muratlı ve arkadaşları 2007:375-391). Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada, uygulanan 8 haftalık kuvvet antrenmanları ile katılımcıların sürat performanslarında anlamlı bir gelişme olduğu bulunmuştur (Karayel 2009: 61).

Sonuç olarak, atletizm ve basketbol sporu yapan kız çocuklarının bacak kuvveti ve 30 m sürat koşusu performanslarının benzer düzeyde olduğu, atletizm sporuna katılan kız çocuklarının basketbolcu kızlara göre daha iyi anaerobik kapasiteye ve yüklenme sonrası daha düşük kan laktat seviyesine sahip oldukları bulunmuştur. Bunun yanında her iki spor dalında yer alan sporcuların bacak kuvveti değerlerinin sürat performansını anlamlı düzeyde etkilemediği tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR

- ARMSTRONG, N., WELSMAN, J.R., CHIA, M.Y., (2001).** "Short Term Power Output İn Relation To Growth And Maturation" Br. J. Sports Med, 35(2):118-124.
- BALTACI, G., (2008).** "Çocuk ve Spor" Klasmat matbaacılık, Ankara, 7-9.
- BALYI, I., (2001).** "Sport System Building And Long-Term Athlete Development İn Canada" The Situation And Solutions İn Coaches Report, 8(1): 25-28.
- BAVLI, Ö., (2009).** "Beden Eğitimi Ve Spor Yüksek Okulu Öğrencilerinin Spora Başlama, Bölümü Seçme Nedenleri Ve Geleceğe Yönelik Beklentilerinin İncelenmesi" Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 3(3): 239-246.
- BENCKE, J., DAMSGAARD, R., SAEKMOSE, A., JORGENSEN, P., JORGENSEN, K., KLAUSEN, K., (2002).** "Anaerobic Power And Muscle Strength Characteristics Of 11 Years Old Elite And Non-Elite Boys And Girls From Gymnastics, Team Handball, Tennis And Swimming" Scand. J. Med. Sci. Sports, 12:171-178.
- BİÇER, B., YÜKTAŞIR, B., YALÇIN, H.B., KAYA, F., (2009).** "Yetişkin Bayanlarda 8 Haftalık Aerobik Dans Egzersizlerinin Bazı Fizyolojik Parametreler Üzerine Etkisi" Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 11 (3) : 1-14
- DOĞAN, F. VE ALTAY, F., (1996).** Sportif Ritmik Cimnastik, Ankara, 101-103.
- DUPONT, G., AKAKPO, K., BERTHOİN, S. (2004).** "The Effect of In-Season, High Intensity Interval Training in Soccer Players" Journal of Strength and Conditioning Research, 18(3): 584 – 589.
- ENİSELER, N., (2010).** "Bilimin Işığında Futbol Antrenmanı" Birleşik matbaacılık, İzmir, 178.
- EROL, E., CİCİOĞLU, İ., PULUR, A., (1999).** "13-14 Yaş Grubu Erkek Basketbolculara Yönelik Dayanıklılık Antrenmanının Vücut Kompozisyonu İle Bazı Fiziksel ve Fizyolojik ve Kan Parametreleri Üzerine Etkisi" Gazi Beden Eğitimi ve Spor Dergisi, 4: 12-20.
- FAİGENBAUM, A.D., MİLLİKEN, L.A., LOUD, R.L., BURAK, B.T., DOHERTY, C.L., WESTCOTT, W.L., (2002).** "Comparison of 1 and 2 Days Per Week Of Strength Training in Children" Research Quarterly for Exercise and Sport, 73(4): 416-424,
- FAİGENBAUM, A.D., (2001).** "Strength Training and Children's Health" Journal of Physical Education, Recreation & Dance, 72(3): 24-30.

- GÜVENÇ, A., (2007).** “Antrenmanlı Erkek Çocuklarda Aerobik Ve Anaerobik Güç ve Kapasite Değişkenliğinin İncelenmesi” Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Bilimleri ve Teknolojisi Programı Doktora Tezi, Ankara, 83-84.
- HEYWARD, V.H., (2006).** “Advanced Fitness Assessment and Exercise Prescription” Human Kinetics, USA, 1-5.
- JONES, A.M. VE CARTER, H., (2000).** “The Effect Of Endurance Training On Parameters Of Aerobic Fitness” Sports Med, 29(6): 373-386.
- KALKAVAN, A., PINAR, S., KILINÇ, F., YÜKSEL, O., (2005).** “Basketbolcu Çocukların fiziksel Yapılarının, Bazı Fizyolojik ve Biyomotorik Özellikler Üzerine Etkisinin Araştırılması” Erciyes Üniversitesi Sağlık bilimleri Dergisi, 14(2): 11- 118.
- KARATOSUN, H., (2008).** “Egzersiz ve Spor Fizyolojisi” Altıntuğ Matbaası, Isparta, 185.
- KARAYEL, B., (2009).** “8 Haftalık Squat Çalışmasının 100 Metre Sürat Performansı Üzerindeki Etkisi” Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 61.
- MURATLI, S., KALYONCU, O., ŞAHİN G., (2007).** “Antrenman ve Müsabaka” Ladin matbaası, İstanbul, 132-391.
- MURATLI, S., (2007).** “Antrenman Bilimi Yaklaşımıyla Çocuk ve Spor” Nobel Yayınları, Ankara, 143-171.
- ÖLÇÜLÜ, B., CENİKLİ, A., KALDIRIMCI, M., BOSTANCI, Ö., (2011).** “Tenisçi Çocuklarda Toplu Ve Topsuz Uygulanan Hareket Eğitiminin Fiziksel Uygunluk Değerlerine Etkisi” Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi, 2(1): 32-40.
- PEKEL, H.A., BAĞCI, E., GÜZEL, N.A., ONAY, M., BALCI, Ş.S., PEPE, H., (2006).** “Spor Yapan Çocuklarda Performansla ilgili Fiziksel Uygunluk Test Sonuçlarıyla Antropometrik Özellikler Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi” Kastamonu Eğitim Dergisi, 14(1): 299-308.
- PEKER, İ., ÇİLOĞLU, F., BURUK, Ş., (2000).** “Egzersiz ve Egzersiz + Diyetin Kan Lipidleri Üzerine Etkisi” Spor Araştırmaları Dergisi, 4(2): 33-46.
- SAÇAKLI, M., (1998).** “Dörtüyz Minik-Yıldız 14/16 Genç Takım Futbolcularında Kuvvet Parametrelerinin Tespiti ve Yetenek Seçimindeki Etkisi” Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 36.
- SAVUCU, Y., POLAT, Y., BİÇER, Y.S., (2005).** “Atletizmci Erkek Çocukların 12 Haftalık Oyunlu Ve Oyunsuz Uygulanan Atletizm Eğitiminin Fiziksel Uygunluklarına Etkisi” Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 19 (3): 199-204.
- SAYGIN, Ö., POLAT, Y., KARACABEY, K., (2005).** “Çocuklarda Hareket Eğitiminin Fiziksel Uygunluk Özelliklerine Etkisi” Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 19(3): 205- 212

SEVİM, Y., (2007). “Antrenman Bilgisi” Fil
Yayınevi, Ankara, 20-71.

ŞAHİN, O., (2007). “Düzenli Egzersiz Eğitimi-
nin 12–14 Yaş Çocukların Bazı Fiziksel Ve
Fizyolojik Parametreleri Üzerine Etkisinin
İncelenmesi” Yüksek Lisans Tezi. Selçuk
Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü,
Konya, 3.

TAMER, K., (2000). “Fiziksel-fizyolojik per-
formansın ölçülmesi ve değerlendirilmesi”
Bağırhan yayınevi, Ankara, 180.

ZORBA, E., (2007). “Yaşam ve Egzersiz” Gazi
Haber Dergisi, 2007, 44-47

**ZİYAGİL, M.A., TÜRKMEN, M., SIVRİKAYA,
H., ELİÖZ, M., ÇEBİ, M., (2010).** “Samsun
İlindeki 14-17 Yaş Erkek ve Kız Öğrencilerin
Fiziksel Ve Fonksiyonel Özellikleri Arasında-
ki İlişki” Spor ve Performans Araştırmaları
Dergisi, 1(1): 50-59.

**ULUS-KİMLİKTEN GÖKKUŞAĞI TOPLUMUNA
“Ulus Kimliğinin Yitimi Bireyi Psikonevrotizmaya Götürür mü?”
(Sosyal Psikolojik Bir Yaklaşım)**

**FROM NATIONAL IDENTITY TO RAINBOW SOCIETY
“Does loss of national identity lead the individual to psychoneurotism?”
(A Socio-psychological Approach)**

Yener ÖZEN

Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Özet: Bugünün dünyasında “kimlik” en büyüleyici ve en ilgi çekici kavramlardan biridir. Kimlik, bir özellik, bir nitelik belirtisidir. Birer özellik, birer nitelik gösteren kimlikler her şeyden önce farklılıkları da ortaya koyar. Kimliğe yüklenebilecek işlem ise bir sınıflama işlemidir ve bu işlem farklılıkları belirtir. Kimlik en geniş anlamıyla, bireyin tüm özelliklerini kapsar; hem kişinin kendisini nasıl gördüğü, hem de toplum tarafından nasıl görüldüğü, kimlik kavramıyla ilgili konulardır. Hâlbuki kişilik bir örgütlenmedir. Kişilik, bireyin kimlikler içinde ve kimliklerle bir örgütlenmesidir. Kültürün, kimliklerin temel belirleyicisi olduğu düşünüldüğünde kültürün katılığı ve esnekliği, kimliğin katılığı ve esnekliğini doğurmaktadır. Kültürün tanımına bağlı olarak farklı aidiyetler ön plana çıkmakta, kimlik de bu unsurlara göre şekillenmektedir. Ergenlik döneminde kimlik kazanma sorunun çözülmesiyle kurulan “pozitif kimlik duygusu” psiko-nevrotik ve nevrotik karakterli sorunların oluşmaması için gereklidir. Bu yolla geliştirilen, kişi için olumlu sayılabilecek bir kimlik duygusu, bireyin içinde yaşadığı sosyal yapıyla yani grup, kültür ya da ulusla kurduğu ilişkinin karşılıklılık esasına dayanmasına bağlıdır. Ergenlikte oldukça güçlü biçimde ortaya çıkan aidiyet duygusu “bireyin kendisini belli bir topluluğun üyesi olma ve onunla var olma bilinci ile tanımlanması” olarak açıklanabilir.

Anahtar kelimeler: Kimlik, ulus-kimlik, çokkültürlülük, çokkültürcülük

Abstract: “Identity” is one of the most attractive and interesting notions of today’s world. Identity indicates an attribute, a characteristic. Identities with a feature or characteristic manifest above all differences. The function to be attributed to identity is a function of classification, which indicates differences. Identity in its most general sense includes all the characteristics of the individual. Questions like how an individual perceives himself or is perceived by society are related with the notion of identity. However personality is an organization. Personality is the organization of the individual with and within identities. Considering that culture is the major determinant of identities, the rigidity or flexibility of culture also determines that of identity. Various forms of belonging prevail with reference to definition of culture, which also shape the identity. “Positive sense of identity” attained by the resolution of the problem of identity development in the adolescence period is necessary for inhibition of psycho-neurotic and neurotic problems. Development of such a sense of identity, which may be considered positive for the individual, is dependent upon the reciprocal nature of individual’s relation to the social group in which he lives, that is; to a group, culture or nation. The sense of belonging which is felt most strongly in the adolescence period may be explained as “identification of oneself as a member of a definite community as conscious of existing within it.”

Keywords: Identity, national identity, multiculturalism, politics of multiculturalism

1. GİRİŞ

Günümüzde en çok suiistimale uğrayan kavramların başında kimlik kavramı gelmektedir. Hemen hemen herkes, kendine göre bir kimlik tanımı yaparken kavramı tanımlayacak en önemli yaklaşım gözden kaçmaktadır. Bu yaklaşım “kimlik” in tarihsel olarak psikolojik bilimlerin alanında ele alınmış ve hakkında hayli bilgi üretilmiş olan bir kavram olduğudur. Bu nedenle kimliğin toplumsal işlevlerini ve yansımalarını psikolojik bilimlerin sunduğu şekilde tanımlamak ve tartışmak, bu alandaki kargaşayı giderme konusunda oldukça işlevsel olabilir. Kimlik öncelikle bireyin davranışları, düşünceleri, duyguları kısacası ruhsal yaşamını inceleyen psikolojik bilimlere ait bir kavramdır. Çünkü her ne kadar toplumsal kimlik gibi kavramlardan söz edilmekteyse de, kimlik denilen şey öncelikle bireye aittir ve bireyi açıklamada psikolojik bilimler, bize büyük imkânlar sağlamaktadır. İnsan kümelerine genellenen ve adına kimlik denilen durumlara, işaretlere ise ancak o kümeyi oluşturan bireylerin kimliklerini tanıyarak ulaşabiliriz (Hakan, 1995:146).

Her şeyden önce kimlik, insana özgü bir kavramdır. Kimliği oluşturan iki bileşen vardır. Bunlardan birincisi tanınma ve tanımlama, ikincisi ise aidiyettir. Tanınma ve tanımlama bireyin toplum içerisinde, toplum tarafından nasıl tanındığı ve kendisini nasıl tanımladığıdır. Bunun aracı ise dil ve kültürdür. Aidiyet ise bireyin kendini herhangi bir toplumsal gruba dâhil hissetmesiyle kendini gösterir. Burada önemli olan nokta şudur; her ne kadar toplum bireyi belli bir kimlikle tanımlıyorsa da, birey kendini söz konusu kimliği oluşturan topluluğa dâhil hissetmiyorsa, o kimliğe sahip olduğu söylenemez (Aydın 1999: 12).

Kimlik kavramı, 1940’lardan sonra psikoloji ve sosyal psikolojinin kapsamında ele alınmış, 1980’lerden itibaren ise kimlik oluşumunda bireyin kendisinden çok toplumun etkili olduğunun fark edilmesiyle birlikte daha çok sosyoloji, sosyal antropoloji ve siyaset kapsamında incelenmeye başlanmıştır. Sosyal psikolojide kimlik kavramı analizlerinde benlik kavramı önemli konu başlıklarından birisi olmuştur. Benlik ve benliğin çeşitli özellikleri, bireyin toplum içindeki davranış ve etkileşimlerini, plan ve eylemelerini ortaya çıkarma niteliğine sahiptir. Sosyal davranış benliğin çeşitli özelliklerini oluşturur. Bunun yanı sıra sosyal ortam ve sosyalleşme süreçleri de benliğin oluşumunu önemli ölçülerde etkiler. Benliğin çeşitli özellikleri sayesinde ortaya çıkan sosyal davranış ve benliğin oluşumu, iç içe geçmiş kavramlar olarak ifade edilebilir. Benlik, sosyal etkileşimin ürünüdür. Aynı zamanda kişinin benliği ile ilgili bilgileri yansıtması açısından bilişsel ve içgüdüsel; eylem anlamında da sosyal bir yapıdır (Kağıtçıbaşı, 2000: 86).

Kimlik terimi, bir anlamda, bireysel ve sosyal olanın bir araya getirildiği bir içeriğe sahiptir. Kimlik, sosyal psikolojide, bireyi diğerleriyle ve toplumla ilişkisini gerçekleştiren ve yaşatan kavram olarak yer almaktadır. Kimlik, kişiler arası etkileşimi ve bu etkileşimi gerçekleştiren sosyal gerçekliği hem gerçekleştirmekte hem de sosyal gerçeklikten kaynak almaktadır. “Kimlik, bireyin kendi kendisini, davranışları, ihtiyaçları, motivasyonları ve ilgileri belirli bir ölçüde tutarlılık gösteren kendi kendine sadık, diğerlerinden ayrı ve farklı bir varlık gibi algılamasını içeren, bilişsel ve duygusal nitelikte bileşik ve zihinsel bir yapıdır” (Bilgin, 1996: 182–3).

2. SOSYAL PSİKOLOJİK AÇIDAN KİMLİK

Bir insanın kendini tanımlama ve konumlamasını ifade eden kimlik kavramı, daha ziyade kolektif kimlik anlamında kullanılıyor. Bu çerçevede insanın kendini çeşitli topluluklara aidiyetine gönderen ulusal, dinsel ve etnik kimlikler üstünde bir odaklaşma görülüyor (Bilgin, 1994:161). Aslında “bireyin kimliği” denilen şey, en geniş anlamda onun tüm özelliklerini kapsar. Hem kişinin kendini nasıl gördüğünü, hem de toplum tarafından nasıl görüldüğü kimlik kavramıyla bağlantılı durumlardır. Kimlik, kişinin yaşamda kendine biçtiği-uygun gördüğü rol ve kendisini algılayış biçimi şeklinde tanımlanabilir. Bu nedenle insan yaşamında gelişimin temel özelliklerinden en önemlisi “kimlik arayışı”dır. Kimlik, uzun çabalar sonucu ulaşılabilen öznel bir süreklilik, bütünlük ve tutarlılık duygusudur. Yine ve belki sadece, kişinin “kim olduğu” ile ilgili kendi kendine sorduğu sorunun cevabıdır. Bu soruya verilen cevap; bedensel yapı özellikleri, yaşananlar, cinsiyet, etnisite, yaş, statü, toplumsal konum, meslek gibi insanın hem kendisini algılayışı, hem de başkaları tarafından algılanışı çerçevesinde şekillenmektedir. Kimliğin oluşum süreci ergenlikle birlikte başlayan önemli bir psikolojik olgudur (Erikson, 1980:337).

İnsanın yetiştiği çevrenin onun kimliğinin belirlemede önemli bir rolü olduğu ve çevre dışında bu yapıyı belirleyen kalıtsal ve biyolojik yapıdan söz edilebilir. Değiştirilemez olan kalıtsal ve yapısal boyut dışta tutarsak büyük ölçüde kimliğin diğer insanlarla olan ilişkilerimizle ve özdeşimlerle şekillendiğini söyleyebiliriz. Kimliğin psiko-sosyal yanı çocukluk ve gençlik döneminde yapılan özdeşimlerle ve öğrenmeyle kurulur. Yani kişinin

kimliği oluşurken doğuştan getirdiği özelliklerle diğer insanlardan ve çevresinden aldıkları eklenirken, bir yandan da kalıtsal ve yapısal özellikler çevrenin etkisiyle biçimlenir, kimileri körülenirken kimileri desteklenir.

Kimlik, çok yönlü bir kavramdır ve kimliğin oluşumunda manevi, sosyo-kültürel, politik ve ekonomik olmak üzere dört ana süreç belirleyicidir. Bu dört kimlik unsurundan birinin eksik oluşu, bireyin içinde yaşadığı toplumla kurması gereken bağlarında da eksiklik olması demektir. Bireysel kimlik oluşumunda yaşanan krizlerin çözümlenmesinde insanın yaşadığı çevrenin ve ait olduğu toplumun etkisi de göz önünde bulundurulduğunda, bu süreçlerin önemi daha da iyi anlaşılacaktır. Her toplumun tarihi, kültürel ve sosyal değerler sistemi tarafından kendiliğinden oluşturulmuş,, kendine özgü bir kimlik yapılıması bulunmaktadır. Bireyler kendileri dışında gelişmiş nesnel süreçlerin sonucu olan bu kimlik yapılarını, içinde doğup büyüdüğü toplumun içinde yaşantılayarak edinirler. Süreç bu nesnel kimliklerin öznelleştirilmesi ile devam eder ve bireyin sadece kendisine ait olan fakat kaynağı kendi dışında var olan nesnel kimlik yapısından alan yalnızca kendine özgü öznel bir kimlik geliştirebilmesini sağlar. Buradan anlaşılacağı üzere öznel bir kimliğin geliştirilebilmesi, nesnel kimlik yapısının var olduğu bir ön koşulda söz konusudur (Kuşat, 2003:49).

Kimliğin ortaya çıkışı, kendisini “kimlik duygusu” şeklinde hissettirir. Kimlik duygusu, kimlik gelişiminin belli bir düzeye geldiğinin işareti, özdeşimlerdeki bütünleşmenin yaşanması ve buna bağlı güven duygusudur. Kimlik duygusu, sağlam bir beyin, “ben neyim, kimim?” soruları

karşısında duraksamadan vereceği cevapları vardır. Bunun rahatlıkla yapılabilmesi için kişi, kendi bireysel benliğine yerleşmiş olan süreklilik ve aynılık duygusuna gereksinim duyar.

Ergenlik döneminde kimlik kazanma sorunun çözümlenmesiyle kurulan “pozitif kimlik duygusu” psiko-nevrotik ve nevrotik karakterli sorunların oluşmaması için gereklidir. Bu yolla geliştirilen, kişi için olumlu sayılabilecek bir kimlik duygusu, bireyin içinde yaşadığı sosyal yapıyla yani grup, kültür ya da ulusla kurduğu ilişkinin karşılıklılık esasına dayanmasına bağlıdır. Ergenlikte oldukça güçlü biçimde ortaya çıkan aidiyet duygusu “bireyin kendisini belli bir topluluğun üyesi olma ve onunla var olma bilinci ile tanımlanması” olarak açıklanabilir. Bu dönemde bireyin yaşantıladığı “neye değer vereceğini bilememe kaygısı” da ancak grup tarafından bireye verilen kimlikle çözümlenebilir ve birey böylece “kim olduğu” konusunda sağlıklı bir “kendilik bilinci” geliştirir (Hastings, 1973:3). Kısaca, ergenlik döneminde kimliğin başarıyla oluşturulmasıyla birey, toplum organizmasına veya toplumsal dokuya, yeni ve sağlam bir hücre olarak katılırken, toplum da bu yeni hücreyi kültürü oluşturan değerler, idealler, semboller ve normlarla besleyerek canlı kalmasını sağlayacaktır. Kimlik duygusu ile birlikte kolektif toplumsal yapı içerisinde toplum tarafından ortaklaşa kurulan “birlik duygusu” da bireyi toplumsal ideallerin bir parçası haline getirir. Birey bu yolla toplumsal entegrasyonu organize bir yapıda yaşantımlarken, aynı toplumsal realite içerisinde yine “benlik kimliğini” oluşturur. Bütün bunların sonucunda denilebilir ki hem birey hem de toplum, psiko-nevrotik ve nevrotik kaynaklı bunalımların pençesine düşmekten kurtularak sağlıklı bir biçimde hayatlarına devam edeceklerdir.

3. ULUSAL KİMLİK EDİNİMİ BİREYSEL KİMLİK KAZANIMI İLE BAĞLANTILI MIDIR?

Bireysel kimlikle ilgili bu kadar belirsiz ve karışık bir alan söz konusu iken, bireysel ve ulusal kimlik arasındaki ilişkiyle ilgili basit sayılabilecek açılmalar yapmaya çalışarak yanıltıcı olabilecek sonuçlara ulaşmak kolayca kaçmak olarak değerlendirilebilir.

İnsan, ontolojik olarak bir “grup-varlık” tır; dolayısıyla “ben kimim?” sorusuna verilen cevabın oluşturduğu “bireysel kimlik”, her zaman şöyle ya da böyle, “biz kimiz?” sorusuna verilen cevabı da, yani mensubiyet ve aidiyet unsurların içermek zorundadır. Örneğin; bir insan aynı anda hem Fransız, hem Yahudi, hem de kadın kimliğine sahip olabilir. Kimlik kavramının dini, öğrenci veya bilimsel kimlik gibi farklı anlamlarda kullanılması, bireyin toplum içinde çeşitli veçheleriyle ortaya çıkmasını ifade etmektedir. Buna göre her tür sosyal özellik bir başka kimliğe işaretir. Böylece bir sosyal nitelik vurgulanmaktadır. Dini, seküler, bilimsel, linguistik, siyasi, milli vs. kimlik gibi. Dini kimlik inançla, linguistik kimlik dille, siyasi kimlik ise politik görüşler, tutum ve davranışlarla ilgili nitelikleri ifade etmektedir.

Topluluk bilinci ise, bu soruya verilecek cevapların kesişim noktaları üzerine inşa edilecektir. Bu aidiyet ve mensubiyet unsurları yer almaksızın, bütünleşmiş bir kimliğin ayrılmaz parçası olan tutunum çerçevesi sağlanamayacak, bireysel kimlik fragmente ve kırılmış kalmaya mahkûm olacaktır. Aidiyet ve mensubiyet unsurları, bireyin kişilik oluşumu süreci sonucunda geliştirdiği “farklılıklara göre değil benzerliklere göre algılama biçiminin” ulaştığı son noktadır (Maslow, 1971:87).

Bireysel kimlik oluşumu için sağlam bir topluluk (kolektif) kimliği ve bilinci gereklidir. Ancak bizim ele almak istediğimiz ise, ulusal kimlikle bireysel kimlik arasındaki bağlantıdır. Bu nedenle öncelikle topluluk (kolektif) kimliği ve ulusal kimlik üzerinde ve dolayısıyla psikolojik bakımdan topluluk ve ulus oluşumunu aktaracağız.

Kolektif Kimlik ve Cemaatten Ulus'a:

Kolektif kimlik, belirli bir insan grubunun kendi hakkındaki bilinci ve duygusuyla ilişkilidir; topluluğun kendine özgü niteliklere sahip olduğu ve bir tekil taşıdığı yönündeki bilinci ve aidiyet duygusudur. Bu bağlamda, dil, kültür, din, tarih, yaşam alanı, maddi koşullar gibi öğelerin yanı sıra, topluluğun belleği, kolektif kimliği yapılandırılan önemli bir faktör olarak belirlemektedir. Kolektif bellek bir topluluk tarafından yaşanmış ve içselleştirilmiş deneyimlerin bilinçli olan veya olmayan anılarının bütünü olarak topluluğun geçmişinden kalanı ve süregelenini ve bu topluluğun geçmişini ne yaptığını ifade etmektedir. Bir grup veya topluluğun kimliğini tanımlama çabaları, onların zorunlu olarak geçmişlerine bakmalarını içermektedir. Kolektif kimlik bu anlamda, bir dolaylılık ve bir uzun süreklilik, yapı ve bir konjonktür ifade etmektedir.

Kolektif kimlik belirli bir alanda (territoire) kök salmış bir takım grupların (etnik toplulukların) diğer gruplardan farklılıklarını ortaya koyma, vurgulama talebidir. Bir grup bireyin, kendilerini tanımak ve ilgileri, mekânları, sosyal ilişkileri grup halinde işlenebilen, yönetilen, doğrulanabilen bir grup oluşturmak için geliştirdikleri bir eğilimdir.

Kolektif kimlik, belirli bir durumu değil bir süreci yansıtır. Bir topluluğun kimliği, diğer topluluklarla

ilişki içerisinde ve zamanla değişir. Tek başına ve zaman mekan dışı bir tüzel kimliğe sahip olmak olanaksızdır. Nasıl ki bireysel kimliğin oluşumu kişiler arası ilişkiler bağlamında mümkünse, kolektif kimliğin oluşumu da topluluklar arası ilişkiler bağlamında söz konusu edilebilir.

Kolektif kimlikte geçmişe dönük bir yan vardır çünkü kolektif kimlik, bir takım semboller, ayınlar, sanat eserleri, töreler, alışkanlıklar, değerler, inançlar ve bilgilerle yüklü bir gelenekten, geçmişin mirasından, kısacası kolektif bellekten hareketle inşa edilir. Berque'ye (1978) göre kolektif kimlik birbirine karşıt bir takım boyutları kapsamaktadır:

1. Kimlik, hem güvenlik verici, hem de harekete geçiricidir.
2. Kimlik, hem devamlılık, hem transformasyon içerir; dönüşüm olmadan kimlik yoktur; dönüşümün olması ise, bir şeylerin "biz" olarak dönüşmesini gerektirir.
3. Kimlik, objektif ve subjektif özellikleri birleştirir.
4. Kimlik, bir bütünselliktir. Ayrıştırılabilir.
5. Kimliğin çeşitli yanları, aktörleri ve kategorileri birbirleriyle değiştirilebilir.
6. Kolektif kimliğin özellikleri şu şekilde sıralanabilir:
7. Kolektif kimlik, grup üyeleri tarafından subjektif olarak algılanır ve yaşanır.
8. Kolektif kimlik, diğerine karşıtlık içinde bir kontrast ve diğerlerinden fark olarak tanımlanır.

Gruba aidiyet bilincinden kaynaklanır.

Çeşitli temsillerin bir sistemi içinde kavranır. Bu temsiller içinde bir takım negatif (kaçınılacak şeyler) ve pozitif (etnosentrik kabuller) nitelikler bulunur (Bilgin, 1999:60-61).

Ulus Kavramı ve Ulusal Kimlik:

Ulus kavramıyla ilgili literatürde üç farklı yaklaşımdan yola çıkarak açıklamalar görebiliriz.

1. Primitif ya da ilkçi yaklaşım,
2. Etno-sembolcü yaklaşım,
3. Modernist yaklaşım.

Primitif ya da ilkçi yaklaşıma göre, milletler dilin ortaya çıkışından itibaren var olmuşlardır. Bu yaklaşımı benimseyenler dili milletleri oluşturan tek önemli temel öge olarak görmekteler. Bu yaklaşıma göre farklı dilleri paylaşan insan grupları zaten farklı değerler, inançlar, bilgiler, semboller ve ortak geçmişe sahipler. Bu yüzden bu ortak öğeleri paylaşan kolektif kimlikler zaten bir milleti temsil etmeye yeterlidir.

Etno-sembolcü yaklaşıma göre de ulus tarihin ürünü, topluluğun kolektif ruhunun ifadesidir. Burada ortaklığı sağlayan, kapsayıcı bütünsellik, geçmişte kök salmış gelenek, yaşayan bir ırk ve dil topluluğuna mensup oluşun organik doğal bağlarıdır. Bu yaklaşım çeşitli ulusların birbirlerine indirgenemez bir heterojenliği olduğunu ulusların arasında en iyi halde aşılabilir bir türülük, en kötü halde yatıştırılmaz bir çatışma bulunduğunu öngörür. Bu bağlamda kozmopolitizmden koparak milliyetçilik ufkuna yönelir.

Modernist ya da sözleşmeye dayalı ulus yaklaşımı, siyasetin “ortak bir yasa altında yaşayan ortaklar birliği” olarak bir ulus tanımı ortaya atar. Bu ulus,

hakları ve görevleri bakımından eşit olan ve bu eşitliği karşılıklı olarak kabul eden insanlardan oluşur; kısacası ulus, sosyal sözleşmenin ilkelere katılma üzerine temellenmiş ve özgür bir sözleşme iradi bir birleşmeyi içerir.

Anthony Smith’e göre, cinsiyet, mekan ya da ülke/toprak, sosyal ekonomik toplumsal sınıf ve din bireysel “Kendi”yi oluşturan kategoriler ve rollerdir. Smith, milli kimliği temel özelliklerini şöyle açıklar:

1. Tarihi bir toprak/ülke ya da yurt,
2. Ortak mitler ve tarihi bellek,
3. Ortak bir kitlesel kamu kültürü,
4. Topluluğun bütün fertleri için geçerli olarak yasal hak ve görevler,
5. Topluluk bireylerinin ülke üzerinde serbest hareket imkanına sahip oldukları ortak bir ekonomi.

Bu bağlamda Smith’e göre millet, tarihi bir toprağı/ülkeyi, ortak mitleri ve tarihi belleği, kitleyi bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğunun adı olarak tanımlanabilir (Smith, 2004: 31–32).

Her topluluk ulus değildir. Bir topluluk yaşantısının ulus düzeyine yüksebilmesi için, etnisite ve sosyo-biyolojik refleksler belki gereklidir ama asla yeterli değildir. Ulus olabilmek sosyo-biyolojik reflekslerden ziyade, topluluğun birlik bilincinin kültürel ve siyasal olarak organize olabilecek kadar gelişmiş olması gerekmektedir. Ulus, kendilik bilinci etnisiteden yani paylaşılan bir kültürel kimlik ve konuşma diline sahip insan topluluklarından çok daha fazla gelişmiş olan bir

cemaate karşılık gelmektedir. Kültürel ve siyasal olarak organize olabilmek; bireylerin tamamı için bağlayıcı hak ve ödevler sistemini oluşturan ve denetleyen bir devleti kurup yaşatabilmek demektir (Hastings, 1997:63).

Millet, varoluşunu kültürel ve siyasal olarak organize edebilen topluluktur. Bu toplulukta yer alan birey, manipülasyonlarla değil spontane bir biçimde, kendisini bu oluşuma mensup hisseder, o tinsellikten kendi kimliğine kolay sindirilebilen öğeler alır. Devlet, milletin kendi iradesiyle meşru güç kullanımını, erki devrettiği organizasyondur. Ulus, milletin modern zamanlardaki görünümüdür. “Ulusal kimlik” ise bir ulus devletin çatısı altında yaşama bilincinin getirdiği ve bireysel kimliğimize kattığı, bir hissiyat olarak yaşadığımız, ulus devlet fenomeninden türeyerek, ulus içinde tüm bireysel kimlikleri saran bir tinsel oluşumdur. Ulus-devletin olmadığı yerde ulusal kimlikten bahsedilemez; olsa olsa ulusal kimliğin muhalif söylemlerinden bahsedilebilir (Göka, 2005:22).

“Ulus-devlet” ve “ulusal kimlik”, kendinden önceki devletin ve kimliğin yani geleneğin temelleri üzerine kurulur ama aynı zamanda “modern” in gelenekselden kopukluğu ölçüsünde onlardan bir kopuşu da gerektirir. Ulus-devlet, modern bir organizasyondur ve doğal olarak modernliğin karakteristikleri olan rasyonaliteyi ve teknolojiyi kullanır. Modern rasyonalite ve teknolojinin, geleneksel yaşantı ve teknikten farkı kadar, ulus devletin ve ulusal kimliğin tarihsel öncüllerinden farkı vardır. Bu farkın en belirgin yanlarından birisi, düşünümSELLİĞE dayalı, “yukarıdan aşağıya inşa” dır; en “demokratik” olanları da dahil olmak üzere, her modern ulus-devletin bir dizi siyasal öğreti, tarihsel anlatı, örnek şahsiyetler, kutlamalar ve

anma törenlerinden oluşan bir “sivil din” (resmi ideoloji) oluşturmaya girişmesi bu nedenledir. Ama ne ki, modern yönetim teknolojilerinin öngördüğü, “yukarıdan aşağıya inşa” ya rağmen, asıl olan milletin tarihsel-tinsel varlığı ve onun “aşağıdan yukarıya doğru” yaydığı dalgalarıdır (Miller, 1999:19). Sonuç olarak denilebilir ki, bireysel kimlik ulusal kimlikle ister onu benimsemek ister ona muhalif olmak bağlamlarında olsun, çok sıkı bir bağdaşım içerisinde.

4. ULUSAL KİMLİKTEN ÇOK KÜLTÜRLÜLÜĞE YA DA ULUS DEVLETEN GÖK-KUŞAĞI TOPLUMUNA

Modernizmin evrensellik vurgusu, eşsiz rasyonel bütüncül bir özne tasarımı üzerine kuruluydu. Post-modern düşünce öncelikle evrensellekle çatışarak özneyi daha parçalı, merkezsiz, irrasyonel bir perspektiften kavramaya çalıştı. 1968’in “toplumsal hareketler” i ile birlikte düşünüldüğünde, bu, farklı, marjinal ve küçük olana ya da diğer bir anlatımla , “öteki” ne duyulan ilginin artışı beraberinde getirdi (Altunoğlu, 2005:73).

Ulus-devletin Fransız Devrimi’nden aldığı mirasla tek bir ulusal kimliği merkeze alınan üniter yapısı, son dönemlere kadar “öteki”nin, farklı olanın hiçbir şekilde tanınmamasına ya da asimile edilmesini gerektiriyordu. Kimi zaman şiddeti de içeren politikalarıyla ulus devletler ötekini, farklı olanı tanımaktan, varlığını onaylamaktan oldukça uzaktı (Kymlicka, 2004:453). Farklılık, bünyesinde çeşitli yorumları barındıran bir kavramdır. Bu nedenle, konuyla ilgili herhangi bir tartışmanın veya çalışmanın anlamlı olabilmesi için, öncelikle kavramın ne ifade ettiğinin açıklanması gerekmektedir (Hubbard, 2004:27). Williams ve O’Reilly’ye göre (1998) farklılık;

“Bir insanın bireysel farklılıkları keşfetmek için kullandığı, herhangi bir özellik” şeklinde tanımlanırken (Mannix ve Neale, 2005:31); Jackson, Joshi ve Erhardt (2003:802) tarafından yapılmış olan bir çalışmada farklılıklar; “Bir çalışma biriminin birbirinden bağımsız üyeleri arasındaki, kişisel özelliklerin dağılımı” şeklinde tanımlanmaktadır. Farklılıklar; “İnsanlar arasında, ırk, kültür, cinsiyet, cinsel yönelim, yaş ve fiziksel yeterlilikler açısından var olan farklar” şeklinde tanımlanmaktadır. Bazı farklılık tanımları; etnik köken, ulusal köken, sınıf, din, öğrenme ve iletişim tarzı, doğum yeri ve meslek gibi çeşitli boyutları da içermektedir (Sonnenschein, 1997:3). Nitekim farklılıkların sadece demografik farklar olarak değerlendirilmemesi gerektiğini belirten McGrath vd.’ne göre (1995) farklılıklar; “Demografik (ırk, cinsiyet, yaş vb.); işle ilgili bilgi ve yetenekler; değerler, inançlar ve tutumlar; kişilik, bilişsel ve davranışsal stiller; örgütteki statü / konum gibi özelliklerin bütünü” ifade etmektedir (Point ve Singh, 2003:751).

Farklılık kavramı 1968’in toplumsal hareketlerinin sağladığı başarı beraberinde söz konusu politikalarda oluşan çatlakları getirdi. Sovyet Bloğu’nun dağılması da evrenselci liberal özgürlük politikasının, yerini çoklu toplumsallıkları dikkate alan bir politikaya bırakmasını doğurdu (Müftüoğlu, 2003:167). Bugün artık farklı olana karşı oldukça duyarlı bir sosyal politika ulus-devletler tarafından yürütülmektedir. Özellikle küreselleşme tartışmaları ekseninde düşünüldüğünde, kültürel kimliğin kimi boyutlarıyla birlikte homojenleşmese rağmen, alt kimliklere (etnik, dinsel ya da cinsiyete dayalı) yapılan vurgunun öne çıktığını görüyoruz. Dolayısıyla süreci salt bir homojenleşme olarak görmektense, farklılığı,

heterojenliği de içeren bir bütünlük olarak görmek gerekliliği artık bir karineye dönüştü. Böylesi bir çevrede “çokkültürlülük”, tartışmalarını kapsayan önemli kavramlardan biri olarak gündeme getiriliyor. “Tanıma siyaseti”, “kimlik politikaları”, “farklılık siyaseti” gibi kavramlar da aynı süreci ifade etmek üzere kullanılan diğer önemli kavramlardır (Zizek, 2002:195).

Çokkültürlülük, çağın ruhuna uygun gözde kavramlardan biri. Sözlük anlamı itibariyle, “aynı ülkede pek çok kültürün birlikte varoluşu” anlamına gelen bir terim. Fakat, üzerinde çok konuşulduğu ölçüde, sınırları kaybolan, belirsizleşen, buharlaşan bir nebülöz kavram. Konjonktüre bağlı bir yanı var. Zira 1960’lı yıllarda, bir ülkedeki farklılıkları ifade etmede pota, salata, mozaik, kaleideskop, gökkuşağı topluluğu metaforları kullanılırken günümüzde aynı olguları ifade etmede çokkültürlülük kavramının referans alındığı görülüyor. Bu demektir ki uygulandığı ülkelere, sorunlara göre farklı çözümleri ve özlemleri ifade ediyor (Bilgin, 2005:52).

Sosyal psikolojide ve siyaset biliminde kültür kavramı, etnologların, antropologların kullandığı yakın bir anlamda kullanılıyor. “İnsanın doğanın üstüne eklediği her şeyi” kapsayan kültür belirli bir insan topluluğunda sonradan kazanılmış davranış biçimlerinin bir bütünü ifade ediyor. Söz konusu kültür, insanların bir topluluğa aidiyetini ifade eden, “cemaat (komünöter) aidiyetini sabitleyen” inançların işaret ettiği kültürdür. Teknik terimiyle bir yakın düzen ürünüdür; yüzyüze, sıcak ve dolayimsız ilişkilerde yaşanır (Grosser, 2003:23).

Bir insanın kendini tanımlama ve konumlamasını ifade eden kimlik kavramı, daha ziyade kolektif kimlik anlamında kullanılıyor. Bu çerçevede insanın

kendini çeşitli topluluklara aidiyetine gönderen ulusal, dinsel veya etnik kimlikler üstünde bir odaklaşma görülüyor.

Cemaat (komünote) terimi daha sorunlu. Genel olarak cemaat, üyeleriyle birlikte yaşayan, ortak ilgi ve amaçlara sahip dinsel, etnik veya kültürel bir grup veya topluluktur. Terim geniş anlamda bir kentsel topluluk, bir ulus, bir devletler birliği ve hatta uluslararası topluluk için de kullanılabilir. Bunun yanında dinsel topluluklar, mistik gruplar, sendikalar, terör örgütleri, işçi sendikaları vb gruplar içinde kullanılmaktadır. Topluluk içindeki kişilerin birbirlerine ve topluluğun bütününe karşı dayanışma duygusuyla hareket eden, aynı inançlara katılan, aynı bireysel veya kolektif amaçları izleyen kişiler olması, farklı cemaat tiplerini ayırt etmeye yetmiyor (Bilgin, 2005:53).

Bu perspektiften bakıldığında, cemaat, bir uça köktenci, öbür uça bir aidiyete duyarlı ve dayanışmacı; bir yanda demokrasiye aykırı, öte yanda demokrasiyle bağdaşan gruplar olmak üzere, birbirinden çok farklı toplulukları nitelendirmektedir.

Tenzer'e göre (1994:156); bir cemaat, daha geniş ve pek çok katılıma ya da kopmayı içeren bir cemaatle çatışma dışında düşünülemez. Eğer cemaatlerin uç örnekleri bir yana bırakılırsa ara anlamda cemaatler, kendilerine özgü geleneklerin korunması ve yayılmasına, genel topluma kıyasla iç grupla dayanışmaya girilmesine, grupla özdeşleşmenin dış göstergelerinin yüceltilmesine yönelik çabaları, ancak kalan konularda "genel topluma entegrasyonu ve grubun özgülüğünün ortak yasayla bağdaştırılması" na çaba gösterirler. Tenzer (1994:164). , modern ve laikleştirilmiş versiyonunda cemaatin, bazı olgulara duyarlı olan bir grubu ifade ettiğini öne sürer ve buna

örnek olarak hak eşitliği, hakikate saygı veya tarihsel bir belleğe saygı talebeden baskı ya da çıkar gruplarını zikreder.

Ancak kimlik siyasetiyle birlikte cemaat kavramı, arkaik veya geleneksel organizasyon biçimlerine veya "bunların modern toplumdaki kalıntılarına uygulanan, salt sosyolojinin bir kategorisi" ve sadece betimsel bir kavram olmaktan çıkmıştır. Bunun yanı sıra, insanın iradi müdahalesine öncel ilkel ve doğal durumu, tıpkı maddi, biyolojik bir gerçeklik gibi kendini dayatan bir durumu belirtmektedir. Bunlarda, "ortak hayatın ve ortak düşüncenin zorunlu ve doğal varoluşu gibi birleşmiş bir insanlık" varsayılarak, ona ideolojik bir anlam vermeye yol açan bir tür radikalleşmeye doğru gitmektedir (Levy, 1997:145).

Geçen yüzyılın sonunda, endüstrileşmenin tam ortasında, cemaatten topluma doğru geçilmiştir, ama bugün tam tersi bir süreç vardır; modern toplumların ve kurumlarının kalıntıları üzerinde bir yandan üretim, tüketim ve iletişimin genel ağları, öte yandan cemaate dönüşebilmektedir. Her yanda kimlikçi gruplanmalara, ortak aidiyete dayalı dernekler, örgütler, mezhepler, tarikatlar, milliyetçilikler çoğalmakta, toplumlar cemaatleşmektedir. Ve bu nedenlerle, günümüzde çokkültürlükten söz edilmekte ve çokkültürcülük bir akım olarak yayılmaktadır (Touraine, 1997:201).

Çokkültürcülük ülkelere göre, farklı siyasal projelerin ifadesi olmaktadır. Bazen kültürel farklılıkların kamusal alanda da ifade edilmesini, bazen de azınlıklara, özel haklar verilmesini, hatta durumlarını geliştirmeye, eksikliklerini telafi etmeye yönelik ayrıcalıklar tanıma projesini gütmektedir. Bu anlamda çokkültürcülük, çokkültürlükten ayrılır ve sosyolojik gerçekliği

resmetmenin, etnografik bir saptamanın ötesinde toplumun belirli bir proje ve bir takım normatif önermeler etrafında ideolojik olarak inşasını ifade eder. Bu siyasal çokkültürcülüktür ve “ortak iyi” ve “doğru”nun alternatif bir vizyonu yüceltmeye yönelik bir inşa etkinliğini içerir; özel bir kimlik talebindeki kişi veya grupların lehinde bir anlayışla, toplumdaki kurumlar, mekanizmalar, normlar ve değerler, sürekli olarak müzakere konusu edilir. Buna ek olarak çokkültürcülükte, belirli bir kamu politikası anlayışı, yani etik veya felsefi ideal doğrultusunda somut gerçeklikteki kamu politikalarını yönlendirme anlayışını ifade eder (Constant, 2000:21).

Çokkültürcülük, anlayış ve akım olarak cazibesini, siyasal bir bütün içinde insani potansiyeller bakımından zengin ve çoğulcu bir anlayış ve kabulü içermesinden kaynaklanmaktadır (Weiler, 1998:119). Çokkültürcülüğün gündemde öne çıkışı, bir takım sosyal süreçlerle ilişkilendirilebilir. Birbirinden farklı yaşam tarzına ve köküne sahip ve birlikte yaşamının bir tarzını bulmaya mecbur gruplar tarafından giderek önem kazanan kültürel ve kimliksel çeşitliliğin keşfi. Sanayi toplumundan post-endüstriyel topluma geçişe paralel olarak sosyal sorunun, kültürün cemaatçi taleplerin merkezine geçmesi şeklinde yenilenmesi. Ve son olarak, kutsal devletin ve normatif kurumlarının krizi; sosyal bağın merkezi kurumlarının zayıflaması akımın taraftarını artırmakta ve şiddetini güçlendirmektedir (Constant, 2002:8).

Çokkültürcüler, “somut gerçekçi” olma iddiasındadırlar; burada somut gerçeklik, insanların oldukları “subjektif gerçeklik”dir. Bu anlayışta, bir grup insan “birbirleriyle birlikte”, “kendi aralarında” olduklarına inandıklarında bir kültür oluşmakta-

dır; herkes bu kültürde, istediği kökleri seçebilir, listeleyebilir veya kendileyebilir. Ancak temsiller, kolayca yok olup gidebilecek, buharlaşabilecek bir niteliktedir ve bunların otantikliği, bir anda tersine dönebilir; paylaşıldığına inanılan kimlik, değerini yitirebilir ve yeni bir kimlik krizine girebilir. Zorunlu olduğu varsayılan aidiyet ile bu subjektiflik, mantıksal olarak bir arada tutabilir mi? Bazı cemaatçiler, mitsel bir tarih üreterek cemaatlere bağlı kültürel totaliteler inşa etmeye götürmekte ve liberalizmin inşa edilmiş soyut yurttaşlık anlayışına karşı “somut” gruplara kök salmayı öne çıkarmaktadır. Bunlar, inşacı değil, realist olma iddiasındadırlar. Fakat, “soyut ilkelere dayalı yapay bütünlüklerin inşasına kıyasla gelenekte ve tarihte kök salmış doğal cemaatlerin somut yanlarına dayanmayı daha gerçekçi saymaları” tartışmaya açıktır; zira “Burke ve Alman romantiklerinden gelen bu anlayışla birleştirici gelenekleri ve kültürleriyle somut olduğu varsayılan cemaatler, aslında onların karmaşıklıklarını indirgeyen mitsel bir soyutlama içerisinde inşa edilmişlerdir” (Lukes, 1995:188).

Çokkültürcü söylem, temelinde kültürel görecelik bulunan kültüralist bir antropoloji anlayışdır; gerçeklikte kültürlerin çeşitli olması gibi apaçık bir olgudan kültürlerin çoğulculuğuna geçmektedir. Oysa kültürlerin çeşitliliği, onların çoğulluğunu, yani süreksizliğini içermez. Çoğulluk tezinde ayrı bir birlik, her kültürün kendi üstüne odaklanmış tutarlılığı postülası vardır, ama gerçekte böyle bir birliktelik yoktur. Buradaki mantık, ırkçılığın mantığından farksızdır. Kalıtımsal özelliklerimizin türülüğünden ırkların çoğulluğuna geçen klasik ırkçılıktan fiziksel özellikler çıkarıldığında, geriye kültüralizmin esası kalır: “Bir topluluk, dilinde, sanatında, dininde, politik organizasyonunda ka-

yıtlı kendine özgü ve tamamen tekil bir varoluş tarzına sahiptir” ve bunun her bir ögesi, ancak bütünle ilişkisinde anlaşılabilir. Oysa kültürlerarası karşılıklı bağımlılık ve etkileşimler, son derece büyük boyutlardadır ve insan kültürü bir süreklilik arz eder (Pierrot, 1998:249).

Aslında çokkültürcü olduğu sanılan Kuzey Avrupa ülkelerinin durumunun, tam tersine “merkezi değerlere katılıma dayalı toplum” modeline uygun olduğunu, bu ülkelerin çokkültürcü olmaktan çok ulusalcı olmalarının, ulus fikrinin evrensel bir kapsam taşıdığını söyleyebiliriz. Kendi kendini gerçekleştirmede özgürlük, sosyal yarışmada eşitlik ve yabancı düşmanlığına karşı kardeşlik gibi ulusal değerleri ulusal kimlikçiler de önermektedirler. Kendilerini ulusalcı olarak niteleyen kişiler, ortak kültürün üzerinde, bunun gerçekten evrensel olması için tekrar tekrar düşünüyorlar ve kültürel türülülüğe ilişkin sorunları açıkça tartışıyorlar.

Çokkültürlülüğün estetiği adına cemaatlerin restore edilmesi sosyolojik ve sosyal psikolojik açıdan da riskli görünüyor. Tarih boyunca küçük veya büyük gruplarda cemaatçilik, daima, kendisinin içsel bir özelliği olan “dışlamacılık” la birlikte görülmüştür. Geleneksel toplumların tarihi kadar, çağdaş sosyal psikologların çalışmaları da bunu işaret etmektedir. Cemaat ortaklığı yaşantısı, daima kapanmakta ve kapatmaktadır (Camileri, 1998:438). Çokkültürcülüğü savunanlar tarafından, çokkültürcülüğün çağdaş, yenilikçi ve hatta “zamanın ruhu”, kısacası çağın havasına uygun olarak görülmesi, çokkültürcülüğü sorgulayanları çağ dışı, statükocu, muhafazakâr ve benzeri kişiler gibi görme ve gösterme eğilimini beslemektedirler. Her şeyden önce, bu konudaki

söylemlerin anlamı, bakış açısına ve her bir somut olaya göre farklılaşmaktadır. Daha da önemlisi, çokkültürcülüğün taraftarları gibi karşıtlarının da, sağ veya sol olarak belirli bir ideolojik kampı ve sabit bir pozisyonu yoktur. Örneğin Fransız aydınlarından Elisabeth Badinter şöyle diyor: “Benim iki özelliğim var; ben hem kadın hem Yahudi’yim. Bunlardan herhangi birisinin bana etiket olarak yapıştirilmesinden nefret ediyorum; ben ulusal topluluğa mensup olan bir Fransız vatandaşıyım. Bunu özellikle talep ediyorum; çünkü gençliğimde farklılık hakkı için mücadele ettikten sonra, bugün Le Pen’in de aynı şeyi söylediğini duyuyorum: ‘Evet, evet siz farklısınız, köşenizde kalınız’. Böylece, farksız olmanın hem önemini, hem değerini anladım. Benzerliklerini, ortak olan yanlarını öne çıkarmak yerine, farklılıklarını öne çıkarmak, dışlama ve ardından da çatışma kaynaklarını provoke etmek demektir” (Ardoino, 2005:..5-8).

5. SONUÇ: YENİDEN ULUS DEVLETE VE ULUSAL KİMLİĞE OLAN İHTİYAÇ

Dünya gittikçe parçalanan bir yapıya doğru giderken, bu parçalardaki sorunlara, total bir çözüm perspektifinden bakmak, tek tek yerliklerin özgüllüklerinin ihmaline yol açacak ve yanıltıcı olacaktır. Bu nedenle sorunlara karşı “ulusal kimlik”lerin eritilmesinin aksine ayakta kalması, sorunların çözülmesinde yardımcı olabilecek bir anlamlar sistemi olarak öne çıkmaktadır. Dünya üzerinde kapsamlı bir biçimde yaşanan paradoksal değişim süreci, bir takım psikolojik ve sosyolojik sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu sorunları çözebilecek mekanizma, sorunların en net biçimde gözlemlendiği, sitemin en küçük yapı taşı olan bireyin psikolojisinde aranmalıdır. Birey,

ulusal kimliğin gerilemesi, yıpratılması ve hakir görülmesiyle birlikte, değişim karşısında, kendi bireysel kimliğini de tehdit altında hissedecektir. Bu içsel kaos ortamında akışkanlık kazanan eski kimliğinin yerine eline tutuşturulan yeni kimliğe ya çok şiddetle reddetme şeklinde tepki verecek ya da içgüdüsel ve irrasyonel bir biçimde, yeni kimliği kabullenecektir. Bu suni kimliğin içsel düğümleri çözme vaatleri, vaatlerin temel aldığı tarihsel, sosyolojik, kültürel ve siyasal arka fonun yetersiz kalması sorunuyla yepyeni ve daha karmaşık kimlik yanılsamalarını da beraberinde getirecektir. Bireyin zihninde oluşan sorular ve acabalar, dar kimlik tanımlamalarıyla kolay biçimde gideriliyor gibi görünecektir. Böylelikle birey, insanın en özsel karakteristikleri olan etnik özelliklerinden, soy bağlarından ve tarihsel süreçlerden beslenen mikro-milliyetçiliklere sarılacak ve aslında kendini oldukça dar biçimde tanımlama yolunu seçecektir.

Bireysel kimlikleri temel alan ulusal kimlikler parçalandığında karşılaşılabilecek yapı, muhtemelen borderline (sınır) kişilik bozukluklarında ortaya çıkan belirti kümelerindeki yapıya benzer olacaktır. Buna bir de cinsiyetçilik konusunda kısırtılan farkları ilave edersek, borderline görüntünün cinsel kimlik karmaşasıyla daha da kaotikleşeceği bir tablo ortaya çıkacaktır. Renkli ama ne olduklarını, kim olduklarını bilmeyen, dürtülerinin etkisiyle oradan oraya sürüklenen insanlar, topluluklar etrafta başıboş gezinmeye başlayacaklardır.

Sonuç olarak denilebilir ki, bireysel kimlik ihtiyacı gibi ulusal kimlik ve içinde oluşacağı ulus-devlet de bireysel birer ihtiyaçtır, bireyin hayatını sağlıklı sürdürebilmesi için ulusal kimlik ve ulus-devlet henüz alternatifli olmayan yapılanmalardır. Ge-

rek nesnel ve öznel bireysel kimlik, gerekse bu bireysel kimlik üzerine inşa edilen ulusal kimlik olguları sosyal bilimlerin bütüncül yöntemlerinin yanı sıra öncelikle psikolojinin diyalektik ve analitik yöntemleriyle incelenmeye muhtaçtır (Göka, 2005:26).

Toplumumuzda bazı entelektüellerin ve medya organlarının sorunlara ulusal entegrasyon çerçevesinde çözüm arama yerine ‘çağın havası’na uygun pek çok tema gibi çokkültürlülüğü de -kuşkusuz, statükocu olmama, sorunlu bozuk yapıyı değiştirme, demokrasiyi geliştirme, Batılı entelektüeller gibi davranma, dezavantajlı grupları destekleme ve benzeri iyi niyetlerle- yüceltmeleri, bu tür sonuçları bakımından onlara tarihsel bir sorumluluk yüklemektedir.

KAYNAKLAR

- ALTUNOĞLU, M., (2005).** “İki Farklı Çokkültürlülük Yorumu”, Türkiye Günlüğü Dergisi, Sayı. 81, s.73-88, Cedit Neşriyat, Ankara.
- ARDOINO, J., (1999).** Editorial, “Anaynes, Pratiques de Formation”, Le Travail de l’Interculturel, n. 37/38, s.5-8
- AYDIN, S., (1999).** Kimlik Sorunu, Ulusallık ve Türk Kimliği, Ankara, Öteki Yayınları.
- BİLGİN, N., (1994).** Sosyal Bilimler Kavşağında Kimlik Sorunu, Ege Yayıncılık, İzmir.
- BİLGİN, N., (1996).** İnsan İlişkileri ve Kimlik, Sistem yayıncılık, İstanbul.
- BİLGİN, N., (1999).** Kolektif Kimlik, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

- BİLGİN, N., (2005).** “Çokkültürlülük ve Ulusal Kimlik”, Türkiye Günlüğü Dergisi, Sayı.80, s.52-65, Cedit Neşriyat, Ankara.
- CAMILERI, C., (1998).** “Communautes et lien Social, in Integration et Exclusion”, (ed. G. Ferreol), Presses Universitaires de Lille, s.428-439
- COSTANT, F., (2000).** “Multiculturalisme”, ed. Flammarion, Paris
- CONSTANT, F., (2002).** “Self-Selection, Earnings, and Out-Migration: A Longitudinal Study of Immigrants to Germany,” IZA Discussion Papers 672, Institute for the Study of Labor
- GÖKA, E., (2005).** “Kimlik Siyaseti”, Türkiye Günlüğü Dergisi, Sayı. 83, s. 17-26, Cedit Neşriyat, Ankara.
- GROSSER, A., (2003).** L’Europe du quotidien et de l’intimite, in Europe Identite Plurielle, ed. Autrement, Paris, s.17-46
- HAKAN, M., (1995).** “Kimlik Nedir?” Türkiye Günlüğü, 33, 146 – 150, Cedit Neşriyat, Ankara .
- HASTINGS, A., (1997).** The Coonstruction of Nationhood: Ethnicity, Religion and Nationalism. Canbridge University Pres. Canbridge
- HUBBARD, E. E., (2004).** “The Manager’s Pocket Guide to Diversity Management”, Amherst, Massachusetts: HRD Press, Inc.
- JACKSON, S. E., JOSHI, A., ERHARDT, N. L. (2003).** “Recent research on team and organizational diversity: SWOT analysis and implications”, Journal of Management, 29 (6), 801-830.
- KAGITÇIBAŞI, Ç., (2000).** “Kültür Bağlamında İnsan ve Aile”, Kültürel Psikoloji, İstanbul, Evrim Yayınevi.
- KUŞAT, A., (2003).** “Bir Değerler Sistemi Olarak “Kimlik” Duygusu ve Atatürk”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı. 15, s.48-49
- KYMLICKA, W., (2004).** Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, (çev:Ebru KILIÇ), 1. Baskı, İstanbul.
- LEVY, A., (1995).** Les Sciences Cliniques et Les Organisations Sociales, ed. PUF, Paris
- LUKES, S., (1995).** “L’attachement social et ses mythes: sur la querelle entre liberalimse et communautarisme”, Le banquet, Revue Politique de CERAP, n.7, s.174-190
- MANNIX, E., NEALE, M. A., (2005).** “What differences make a difference: The promise and reality of diverse teams in organizations”, Psychological Science in the Public Interest, 6 (2), 31-55.
- MASLOW, A.H., (1971, 1980).** The Farther Reaches of Human Nature, Viking Pres, N.Y
- MILLER, D., (1999).** On Nationality, Clarendon Pres, Oxford, s.19
- MÜFTÜOĞLU, A., (2003).** “Kültürcü Liberalizmin Anti-Liberalizmi”, Toplum ve Bilim, Sayı, 96, s.166- 184, İstanbul.
- PIERROT, A., (1998).** Le Multiculturalisme, in İntegration et Exclusion (ed. G. Ferreol), Presses Universitaires de Lille, s.229-261
- O’REILLY, C. A., (1998).** “Beyond simple demographic effects: The importance of

- relational demography in superior-subordinate dyads”, Academy of Management Journal, 32 (2), 402-423.
- POINT, S., SINGH, V. (2003).** “Defining and dimensionalising diversity: Evidence from corporate websites across Europe”, European Management Journal, 21 (6), 750-761.
- SMITH, ANTHONY D., (2004).** Milli Kimlik, İstanbul, İletişim Yayınları
- SONNENSCHNEIN, W., (1997).** The Diversity Toolkit: How You Can Build and Benefit From A Diverse Workforce. New York: Mcgrawhill Companies.
- TENZER, N., (1995).** “Le communautarisme contre la communauté”, Le Banquet, Revue Politique du CERAP, n.7, s.155-173
- TOURAINÉ, A., (1997).** “Critique de la Moderne”, ed. Fayard, Paris
- WEILER, J.J.H., (1998).** “Les droits fondamentaux et les limites fondamentales”, in Quelle Identité Pour L’Europe? 8ed. R. Kastoyano), Presses de Sciences Po, s. 119, Paris
- ZİZEK, S., (2002).** Kırılgan Temas, (çev:Tuncay Birkan), Metis Yayınları, İstanbul.

YEREL YÖNETİMLER ETİK VE PATRONAJ

LOCAL GOVERNMENT ETHICS AND PATRONAGE

*Levent FİNDİKCI¹**Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi*

Özet: Halka en yakın ve demokratik bir yönetim birimi olma özelliği taşıyan yerel yönetimlerin en önemli görevi, vatandaşın beklentilerine uygun müşterek yerel hizmetleri sunmaktır. Seçim ile göreve gelen yerel yönetimlerin, bunlar içinde de özellikle belediyelerin, tekrar göreve gelmeleri yerel halkın memnuniyetini sağlamalarına bağlıdır. Yerel yönetimler, demokratik bir yönetim birimi olarak vatandaşların beklentilerine ve isteklerine uygun kamusal hizmetler sunarak vatandaşı memnun etmenin uğraşısı içerisinde yer alırlar. Halka en yakın hizmet birimi olan belediyelerin, halkın ihtiyaç ve isteklerine duyarlı davranmaları, halkın sürekli desteğini ve beğenisini kazanmaları belediye yönetimleri için önemli bir durumdur. Yerel yönetimlerde yapılan uygulamaların kamusal etik çerçevesinde, etik değerleri kapsayacak şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Günümüzde yerel yönetimlerdeki etik dışı davranışlar araştırmamızın temelini oluşturmaktadır. Bu etik dışı davranışlardan birisi de “patronaj” denilen uygulamadır. Kurumların performansının objektif olarak belirlenmesi; kaynakların etkin ve etkili biçimde gördüğü uygulamaların tespiti ve analizi, hedeflere ne ölçüde ulaşıldığının tespiti açısından çalışma önem arz etmektedir. Çalışmamızda etik, yolsuzluk ve türlerinden sonra patronaj hakkında bilgi paylaşımı yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Etik, Yerel Yönetim, Yolsuzluk, Patronaj

Abstract: The most important task of local governments, the closest to the citizens and the body of democratic governing is to provide common local services fitting the expectations of citizens. Local governments coming to work with selection, especially municipalities in these, to acquire again selection are depends on provide the satisfaction of the local people. Local governments, citizens' expectations and meet the requirements of a democratic government as a unit providing public services to satisfied citizens are in a pursuit. Public service unit of the nearest municipalities, sensitive to the needs and desires of the people to act, and the appreciation of the continued support of the public is an important condition to acquire the municipal governments. Local governments within the framework of the practices of public ethics, ethical values should be carried out to cover. Today, our research is the basis of non-ethical behavior of local governments. This is one of unethical behavior “patronage” the so-called practice. Objective determination of the performance of institutions, resources efficiently and effectively considers the identification and analysis of applications of the objectives is important to study the purposes of determining to what extent been achieved. In our study, ethics, corruption and patronage, about the types of information-sharing will be made later.

Keywords: Ethics, Local Government, Corruption, Patronage

¹ *Bu çalışma yazarın Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Bitirme Projesi referans alınarak hazırlanmıştır.*

GİRİŞ

Patronaj literatürde farklı kavramlar ve anlamlar ile ifade edilmektedir. Özellikle siyasi ve politik süreç içerisinde sıkça kullanılan kelime anlam içeriği olarak da farklılıklar göstermektedir.

“Politik süreç içerisinde iktidar gücüne sahip parti ya da yönetim mekanizması göreve geldiği andan itibaren; kamu kurum ve kuruluşlarında yetki bakımından üst düzeyde bulunan çalışanların yöneticilerin görevden alınarak, bu görevlere siyasi yandaşları, ideoloji, nepotizm-kronizm gibi faktörler esas alınarak yapılan atamaların gerçekleştirilmesine (patronaj) denir” (Aktan, 2001: 1-19).

Yukarıdaki tanımdan da anlaşıldığı gibi siyasi ve politik otoritenin kendine yakın gördüğü, hakimiyet ve hüküm süreceği kamu kurum ve kuruluşlarında yetki sahibi “yönetici” kademesinin nepotizm-kronizm faktörlerinin temel alınmak koşuluyla uygulanmasına patronaj denmektedir.

Nepotizmin temelinde kayırmacılık, kartel, aynı fikir ve düşüncenin hâkim egemen olduğu bir yapı söz konusudur. Başarı, kabiliyet, eğitim, beceri ve hakkaniyet gibi unsurlar bu yaklaşımın temelinde görülmez. Burada en önemli faktör aynı düşünce yapısı içerisinde ortak hareket etmek ve tek bir amaca hizmet etmek gayreti söz konusudur. Bu kavramın bir diğer adının literatürdeki ismi ise “Akraba, yandaş kayırmacılığıdır”. Yine bu kavramın literatür tanımlarına baktığımızda geleneksel bir toplum anlayışına yönelik uygulamalara işaret ettiği görülmektedir.

“Nepotizm; belirlenen amaç ve hedeflere en etkin ve sorunsuz şekilde ulaşmayı kolaylaştıran, akraba, eş, dost ve aynı fikir ile düşünceye sahip

bireylerin ortak hareket etmesini sağlayan amaçlar bütünüdür” (Robertson, 1982: 1-9).

Tollison’a göre nepotizm aynı düşünce ve yapıya sahip grupların kendi çıkar ve menfaatlerinin ön planda tutularak sağlanan faydadır. Hiçbir bereci, kabiliyet ve eğitim kalitesine sahip olmayan örgütün amaç ve beklentilerinin karşılanmasına yönelik hizmet eden kişilerin iktidar yetkisine sahip otoritenin yetki ve gücüyle yönetimime getirilmesidir. (Tollison, 1982: 575-576).

Patronaj kavramının en anlamlı tanımını yapmak istersek; iktidar gücünün ya da yönetim gücünün yaptığı yanlışlar, hata ve olumsuzlukların bertaraf edilmesinde sorun yaşanmaması için kendi yandaşlarının yanında olmasını sağlamaktır. Bir diğer taraftan baktığımızda ise aynı düşünce ve beklentilere hizmet eden örgüt üyelerinin yönetim noktasında kadrolaşması olarak da tanımlanabilmektedir.

Eş ve dost kayırmacılığı onların çıkar ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin ortaya atılan “kronizm” ise mevcut otoritenin ya da iktidarın destekçilerine kamu tarafından sağlanan imkan ve olanakların tümünü kapsamaktadır. Burada en önemli husus ise kamunun imkan ve olanaklarının iktidar yandaşları “Eş-Dost” tarafına sorunsuz ve kolay şekilde fayda sağlamasına imkan ve olanakların tam olarak açılmasıdır.

Nepotizm ile kronizm arasındaki fark birisinde kendi düşünce ve amaçlarının kamusal yetkilerle donatılması ile uygulamaya iktidar olması iken; diğerinde kendi düşünce yapısına sahip destekçi ve kayırmacı olan yandaşlarının kamu imkan ve olanaklarının onlar adına kullanımına imkan ve olanak sağlamasıdır. Yine kronizm kavramına

yapılan literatür çalışması bulunmaktadır. Bu çalışmalarda kavrama ilişkin çok farklı tanımlar yapılmıştır.

“Etik olarak olması gereken eşitlik, yeterlilik (Liyakat) sahibi olması gerekirken, eş dost ve akrabaların ilişki içerisindeki esas teşkil eden kurallar dikkate alınarak kayırmacılık, çıkarıcılık ve menfaat sağlanmasına yönelik yapılan uygulamaların tümüdür” (Kuzu, 1987: 1-11).

Günümüzde birçok kamu kurum ve kuruluşunda eş dost kayırmacılığının ciddi boyutta olduğu bilinen bir gerçektir. Özellikle kamudan özel sektöre sağlanan iş imkânları ve ihalelerde bu durum çok sıklıkla karşılaştığımız çıkmaktadır. Kamu ihtiyacı gereği alınması gereken hizmet, ürün ve malzeme temininde bu durum çok sık rastlanan olaydır. Burada dikkat çeken husus ise, toplumsal fayda ve menfaatlerin göz ardı edilmesi, iktidar gücü yandaşlarının menfaat ve çıkarları dikkate alınmasıdır. Aynı toprak parçası üzerinde yaşayan, fakat farklı düşünce ve inanışa sahip ülke bireylerinin hak ve hukuku göz ardı edilerek, iktidar gücünün yanında yer alan kurum ve bireylerin menfaat ile çıkarlarının ön planda tutulmasıdır. Sosyal devlet anlayışına ters düşen bu durum, toplumsal yozlaşma, adaletsizlik ve en önemlisi toplum bireyleri arasında yaşanan kargaşanın ortaya çıkmasına neden oluşturmaktadır.

Yukarıda yapılan tanımlardan da anlaşıldığı gibi patronaj kavramı kısaca etik olmayan kamusal alandaki imkân ve olanakların eş dost ilişkisi temel alınarak gerçekleştirilen uygulamaların tamamını içine almaktadır.

Bu çalışmada patronaj kavramının yerel yönetimlerde uygulanmasına ilişkin değerler bütünü ele

alınarak, literatür çalışması yapılmıştır. Yapılan çalışmada özellikle olması gereken hakkaniyet ve adalet kavramlarının bertaraf edilerek, çıkarıcılık, kayırmacılık, menfaat, görüş ve aynı inançların hâkim sürdüğü olumsuzluklar üzerinde durulmuştur.

Çalışmada yöntem olarak patronaj kavramının literatür açısından değerlendirilerek tartışma sonuç şeklinde sonuca gidilmesidir. Yapılan literatür araştırmasında patronaj kavramının yerel yönetimler üzerindeki uygulamalarına ilişkin çalışmalar dikkate alınmış, fakat genel olarak kamu kurum ve kuruluşlarında gerçekleştirilen uygulamalara da değinilmiştir.

Etik değerler çerçevesinde yine literatür taraması yapılarak patronaj kavramı karşılaştırılarak olumlu ya da olumsuz yönlerine de değinilmiştir.

1.ETİK

İlgili literatür incelendiğinde bugüne kadar konu ile ilgili birçok tanım yapıldığı görülmektedir. Etik sözcüğü Yunanca “karakter” anlamına gelen “Ethos” sözcüğünden türetilmiştir. Etik, doğruyu, yanlış, iyiyi, ya da kötüyü tanımlamaya çalışan bir kavramdır. Günümüzdeki anlamı, geçmiş, bugün ve geleceğe ilişkin doğru ve yanlış ölçülerin anlatımıdır. İnsanların töresel ve ahlaksal ilişkilerini, davranış biçimlerini ve görüşlerini araştırın bir felsefe dalıdır. Başka bir ifade ile etik; her şeyden önce istenilecek bir yaşamın araştırılmasıdır(Yatkin,2008).

Etik, ahlaki davranış, eylem ve yargıları ilgilendiren bir konu olarak felsefe ve bilimin önemli bir parçası ve sistematik bir çalışma alanı olmuştur. Ahlak yanlış-doğru, iyi-kötü, erdem ve kusur ile davranışları ve davranışların sonuçlarını değerlendiren ile ilgilidir. Ahlak felsefesi ya da etik,

ahlaki konu edinen felsefe dalıdır. Kullanılan ahlak terimlerini ve ahlaki yargıların statüsünü analiz eden etik, takınılan ahlaki tutumların ardında yatan yargıları ele alır (Aydın,2012).

Toplumsal düzenin temelini oluşturan kuralların oluşumunda önemli ve belirleyici bir unsur olan etik, neyin yapıp yapılmayacağını, neyin istenip istenmeyeceğinin ya da neye sahip olunup olunamayacağını ortaya konulmasıdır. İyinin yolunda gidilmesi için gerçekten neyin yapılması gerektiğini yalnızca etik söyleyebilir. İdeal anlamda etik, evrensel olarak doğru davranışı tanımlayan bir hukuk kodudur: bu bütün insanlar için iyiyi kötüden ayıran bir koddur (Özmen,2008).

Etik günümüzün önemli konulardan biridir. Etik ve ahlak kavramları tamamen aynı olarak algılanmakta, birbirlerinden kesin olarak ayrılmamaktadır. Her iki kavramın günlük konuşma dilindeki anlamları ile bilim ve felsefe çalışmalarındaki anlamlar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Genel olarak, belli toplumsal alanlarda beklenen, talep edilen eylem ve davranışlar ‘ahlak ‘ kavramı ile karşılanırken, beklenen ve talep edilenlerin dışındakiler ‘ahlak dışı ‘ olarak görülmektedir(Dursun,2005).

Etiğin tanımı konusunda ortak bir ifade oluşturmak birçok bilim adamı için zor olmuştur. Günümüzde literatürde etiğe dair çeşitli tanımların yapıldığı görülmektedir. Bir grup görüş etiği, ‘bir bireyin izlemesi gereken ahlaki standartlar ve kurallar’ biçiminde ele alırken, daha sonra etik, ‘bireylerin doğru olarak nasıl davranacağını açıklayan ve tanımlayan ilkeler, değerler ve standartlar sistemi’ şeklinde ifade edilmiştir(Köprü,2007).

Kurumların sosyal sorumluluğuyla, kurum faaliyetlerinin toplumun etiksel, yasal, kamusal ve ticari

beklentilerini karşılayan ve hatta bu beklentileri aşacak şekilde yerine getirilmesini öngören bir yaklaşım ifade edilir. Bu yaklaşıma göre kurumlar, kararlarını etik değerler çerçevesinde; insanların, toplumun, çevrenin beklentilerine ve yasal yükümlülüklerle uygun şekilde almak zorundadırlar. Kurumların bu sorumluluğu, tepe yönetimi tarafından desteklenen, teşvik edilen, karar alma ve iş faaliyetlerini yerine getirmek için gereksinim duyulan geniş kapsamlı politikaları, faaliyetleri ve programları da içerir (Yüksel vd.2012).

Kamu görevlilerinin istenilen davranışlara uymaması gibi durumlarda, yasalar çerçevesinde soruşturma, disiplin gibi yaptırımlara başvurulur. Temel etik değerler dizisi ve davranış kuralları gibi etik altyapısı genelde mevzuata dahil edilmiştir. Temel değerlerin ihlal edilmesi durumunda ise cezai yaptırımlar uygulanır. Örnek olarak, OECD ülkelerinde, kamu görevlilerinin etkin karıştıkları yolsuzluk gibi durumlarda ceza kanunları uygulanmaktadır. Ayrıca, doğrudan veya dolaylı olarak karışılan yolsuzluklar da ceza kanunlarına girmektedir. Karar vermede tarafsızlık kamuoyunun güvenine sahip olmak Kamu Yönetiminin en temel değerlerinden biri haline gelmiştir(OECD,2000).

Kamu yönetiminde etik dışı faaliyetler, hukuk sistemine ve devlete olan güveni azaltmaktadır. Böyle bir durumda, bireyler, kuralları tanımamaktadır. Kamu yönetiminde etiğin en önemli özelliklerinden birisi, sosyal sorumluluk bilincini içermesidir. Bu durumda, topluma karşı sorumluluk gerekir. Kamu görevlileri, topluma karşı sorumluluk bilinci içerisinde görevlerini gerçekleştirirler. Etik bilincinin devlet yönetiminde var olması, bir siyasal sistemin iyi işleyişinin de göstergesidir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomik,

sosyal ve siyasi sitemlerinin gelişmesini sağlamak için etik standartların yerleşmiş olması gerekir. Kamu yönetiminde etik dışı faaliyetler, ülkenin kalkınmasına da olumsuz etkilerde bulunacaktır. Kamu yönetiminin görevlerini verimli olarak yapabilmesi için, etik davranış ilkelerine bağlılık gerekir. Kamu yatırımlarındaki etik dışı faaliyetler, büyümeyi olumsuz yönde etkiler. Belirli bir proje, yapılan analizlerin sonucuna göre değil, bazı çıkar guruplarının ve kamu görevlisinin çıkarına hizmet edecek şekilde onaylandığında, yatırımların verimliliği de etkilenir. Bu da sonuçta büyüme oranını etkiler. Kamu yönetiminde etik dışı faaliyetler mevcutsa, altyapı ve hizmetler için ayrılan kamu kaynakları da etkin şekilde kullanılamaz. Bu durumda, altyapı ve hizmetlerin kalitesi de düşük olacaktır. Kamu yönetiminde etik dışı davranışların yerli ve yabancı yatırımcıların yatırım kararları üzerinde ciddi olarak etkileri vardır. Etik dışı davranışların olduğu yerde, yolsuzluk da olacaktır. Yatırımcılar, etik dışı faaliyetlerin çok olduğu ülkelerde yatırım yapmak istemez. Kamu yönetiminde etik dışı faaliyetlerin olduğu ülkelerde, bürokratik işlemler yavaştır, her türlü işlem daha yavaş ilerler. Etik dışı faaliyetler, devlete olan güveni olumsuz yönde etkiler, sosyal ve ekonomik kurumların verimli bir şekilde çalışmasını engeller, kaynak dağılımını olumsuz yönde etkiler.

2.YÖNETİM ETİĞİ İLKELERİ

Kamu yönetiminde ve ekonomisinde reform çalışmalarının paralelinde yürütülen “etik” konusu uluslararası kuruluşlarca da sahiplenilmiş ve bu konuda gerek kurumsal ve gerekse pratikte bazı düzenlemeler ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda(Altay);

- Birleşmiş Milletler-Kamu Görevlileri için Uluslararası Davranış Kuralları
- Avrupa Konseyi-Kamu Görevlileri için Model Etik Davranış Kodu Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu (GRECO)
- Uluslararası Saydamlık Örgütü
- OECD Etik Raporu’ndan söz etmek mümkündür.

Etik ilkeler, iyi ve kötü unsurları birbirinden ayırmaya yarayan, karmaşık insan ve toplum ilişkilerinden ortaya çıkan unsurlardır. Her meslek gurubu için ortak olan, ancak yönetimde de uyulması gereken yönetim etiği ilkeleri aşağıdaki gibidir (Baydar,2005):

2.1.Eşitlik

Adalet, eşit toplumsal şartlar ve imkanlar temelinde, tüm insanların özgürce ve çok yönlü olarak gelişmesini, herkese temel eşit hak ve ödevler tanınmasını, kişinin erdemlerinin toplumca ve toplumun tüm üyelerince güvence altına alınmasını öngören bir etik ve hukuk ilkesi olarak tanımlanmaktadır. Genel olarak eşitler arasındaki eşitliği, örgütsel açıdan ise çalışanların örgüte katkıları oranında haklarını, kurallarını aykırılıkları oranında cezalandırılmalarını öngörmektedir(Başaran,1992). Eşitlik ise, yararların, sıkıntıların, hizmetlerin dağıtılmasında uygulanacak sınırların belirlenmesini içeren, dürüstlük ve adalet kavramları ile bütünleşmiş bir ilke olma özelliğini taşımaktadır(Aydın,2012).

2.2.Açıklık

Kamu yönetiminin geleneksel özelliklerinden birisinin yönetimde gizlilik, bilgi ve belgeleri paylaşmada isteksizlik olduğu bilinmektedir. Weber çok önceden bürokrasilerin bu eğilimini keşfetmiş

ve bütün bürokrasilerin, bilgilerini ve niyetlerini gizli tutarak, meslekten yetişmiş olanların üstünlüğünü artırmaya çalıştığını, bürokratik yönetimin her zaman için “gizli oturumlar” yönetimi olmak eğiliminin bulunduğunu ve bilgisini ve eylemlerini eleştirel gözlerden olabildiğince saklamaya özen gösterdiğini ifade etmiştir Ancak, başta iletişim ve haberleşme olmak üzere, teknolojinin gelişmesi, bilgi toplumu olan günümüzde bilginin stratejik bir konuma ulaşması, halkın eğitim seviyesinin yükselmesi sonucu, Weberyen bürokrasi anlayışına yönelik eleştiriler artmıştır. Kamu yönetiminde kapalı ve hiyerarşik bir yönetim şeklinden, katılımcı ve şeffaf bir düzene geçiş zorunlu olmuştur. Kavramsal olarak değerlendirildiğinde gizlilik, bilgi ve belgeler, verilerin açıklanmamasını ifade ederken, açıklık kavramı, saklanan şeylerin bilinmesini anlatmak için kullanılır. Yönetim biliminde açıklık, ‘ idari açıklık, ‘yönetimde şeffaflık gibi kavramlarla açıklanmaktadır(Eken,1994).

Tüm yaşam ve bireylerin gerçekler üzerine kurulmasını gerektiren doğruluk, gerçeklerin bireyin kendi duygu, düşünce, inanç ve yararları doğrultusunda değiştirilmemesini gerektirmekte ve ahlaklı davranışın temel ilkelerinden biri olarak kabul edilmektedir(Aydın,2012). Kamu yönetiminde gizlilikten uzaklaşılması ve yönetimin işleyişini iyileştirmek, halkla ilişkileri yumuşatmak, yönetime demokratik bir nitelik kazandırmak amacına dönük olarak açıklık ihtiyacının belirmesi, biri devletin müdahaleci politikalarındaki artış, diğeri eğitim ve kültür düzeyindeki değişimler olmak üzere başlıca iki nedene dayandırılmaktadır. Ayrıca, yönetimde gizliliğin, kamu görevlilerinin tutum ve davranışları ile geleneklerinden ziyade, yasal düzenlemelerden kaynaklandığı ifade edilmektedir. Yönetimde açıklık düşüncesi ev uygulamaları,

özellikle 1960’lı yıllardan itibaren hızla gelişmeye başlamıştır. Eğitim düzeyi ve teknolojik alanda yaşanan gelişmelerle birlikte, yönetimde açıklık anlayışı gelişmeye başlamış, kamu yönetiminin halka karşı sorumlu olması ve hesap vermesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu durum, hem kamusal hem de bireysel güvenlik açısından bir ihtiyaç olarak nitelenen gizlilik anlayışından uzaklaşılması, halkın yönetimi denetlediği ve hesap sorabilmekle birlikte, bilgi edinme hakkının da doğmasına sebep olmuştur. Bu konuda, A.B.D. İsveç gibi ülkeler belirli bir düzeye ulaşmışlar, fakat gelişmekte olan ülkelerde istenen düzeye ulaşıldığını söylemek zordur(Eken,1994). Gelişmekte olan ülkelere uygulamaya ilişkin temel sorun, bu ülkeler için yönetimde açıklığın uluslararası kuruluşlar tarafından adeta bir şart olarak öne sürülmesidir. Farklı yönetim kültürlerine ve sosyo-ekonomik gelişme düzeylerine sahip olan ülkelere yönetimde açıklık uygulamalarının önemi ancak geniş zamanda ve tecrübelerle birlikte kazanılmaktadır.

2.3.Tarafsızlık

Tarafsızlık, insanın bireyleri veya nesnelere oldukları gibi görebilme ve bu görüntüyü bireysel istek ve korkuları ile oluşturduğu görüntülerden ayırabilme yetisidir. Bir kamu görevlisi olarak yöneticilerin, vatandaşlara veya astlarıyla olan ilişkilerinde yansız davranmak ve hizmet sunmak yükümlülüğü bulunmaktadır. Yöneticilerin astlarına karşı taraflı davranması, çalışanların yöneticileriyle olan ilişkilerinde kapalı bir tavır almalarına ve adalet ve güven duygularının zedelenmesine neden olabilir(Aydın,2012).

2.4.Hesap Verebilirlik

Hesap verebilirlik veya hesap verme sorumluluğu kavramı daha çok mali açıdan öne çıksa da, özen-

de etik bir içeriği barındırmaktadır. Avustralya, İngiltere, Kanada gibi ülkelerde etik davranış ilkeleri arasında ağırlıklı yerini korumaktadır. Ülkemizde, Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması hakkındaki kanunda, hesap verebilirlik şeklinde ifade edilen ilke, Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri Hakkındaki Yönetmelikte ‘yöneticilerin hesap verme sorumluluğu ‘ olarak yer almıştır(Kesim,2005).

Yönetim fonksiyonlarının halkla birlikte ve halk adına yürütüldüğü ve yöneticilere eylemlerinin hesabını verme yükümlülüğü getiren modern yönetim anlayışına göre ise, hesap verme sorumluluğu, kendilerine yetki verenlerin ve kaynak tahsis edilenlerin bu yetki ve kaynakları ne kadar iyi kullandıklarını sergileme, raporlama sorumluluğu olarak anlaşılmaktadır. Eylemlerinden dolayı rapor vermesi gereken kurum veya kişi, iyi performansından dolayı ödüllendirilir veya yetersiz performansının sonuçlarına katlanır. Böylece hesap verebilirlik, başarı ve hizmeti göstermenin bir fırsatı olarak kabul edilmekte ve sonuç odaklı ve şeffaf bir yönetim kültürünün yaratılmasında ve geniş anlamıyla hükümetler ve vatandaşlar arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde olumlu bir itici güç olarak değerlendirilmektedir.

3.BAZI ETİK DIŞI DAVRANIŞLAR

Günümüzde yerel yönetimlerde etik dışı davranışların görünmeyen yönü çoğunlukla ahlâk ile ilişkilendirilmektedir. Burada etik, bir sosyal bilim dalı olarak toplum içerisinde oluşmuş örf ve adetlerin, değer yargılarının, normların ve kuralların oluşturduğu sistemin bütününcü incelerken, ahlâk ise bireyin toplumsal hayatta uyduğu ve uyma gereği duyduğu kurallar bütünü olarak ortaya çıkmaktadır. Etik, ahlâk üzerine düşünebilme

etkinliği iken, ahlâkın olgusal ve tarihsel olarak yaşanması söz konusudur. Etik, bu olguya yönelik felsefi disiplinin adıdır. Ahlâk ise, gelenek, adet, alışkanlıklar içerisinde yapılması ya da uyulması toplumca arzu edilen ve beğenilen hareketlerden çok daha fazla yaptırım gücü olan, uyulmadığı ya da uygulanmadığı zaman toplum tarafından, sosyal olarak cezalandırılan davranışlar ya da normlardır. Ahlak nasıl davranılmasına ilişkin yazılı olmayan standartları içerirken, etik ise daha soyut kavramlara dayalıdır. Bu kavramlardan neler çıkarılabileceği üzerinde yoğunlaşır. Ahlâk kavramında aynı eylem için farklı gruplarda farklı değerlendirmeler içermesi hatta aynı grupta bile zamandan zamana farklı yorumlara yer verilmesi söz konusudur(Özer,2012). Aydın(2012) çalışmasında etik dışı davranışları aşağıdaki gibi sıralamıştır. Bunlara kısaca değinelim;

1.Ayrımcılık: Ayrımcılık, önyargılı tutumlarla davranmaktır. Önyargı bir duygu, ayrımcılık ise eylemdir. Bir grup insana karşı, adaletsiz ve zarar verecek biçimdeki her türlü davranış, ayrımcılık olarak tanımlanır. Genellikle ayrımcılık iki türde ortaya çıkmaktadır. Birinci tür ayrımcılık, “açık ayrımcılık; ikinci tür ayrımcılık ise “kurumsal ayrımcılık” olarak adlandırılabilir.

2. Kayırma: Para ya da mal gibi ekonomik güçler yerine aile-akrabalık bağları gibi maddesel olmayan etkileme araçlarının kullanılarak, kamu görevlilerinin yetkilerini bazı kişilere kamu işlemlerinde ayrıcalık sağlamak amacıyla kullanmalarına kayırma denir. Burada kamu görevlisi, ruhsal-duygusal nitelikteki geleneksel bağlılıkları ve yükümlülüklerle yakın çevresine ya da yakın çevresi veya üzerinde nüfuzu olan

başkalarının etkisi ile birtakım kişilere ayrıcalıklı davranmaktadır.

3. Rüşvet: Kamu görevlilerinin para, mal, hediye gibi birtakım maddesel çıkarlar karşılığında bunu sağlayan kişi ya da kümelerle ayrıcalıklı bir kamu işlemi ile çıkar sağlaması rüşvet olarak tanımlanır.

4. Psikolojik yıldırma (Mobbing): Gücü elinde bulunduran kişinin ya da grubun, diğerlerine psikolojik yollardan, uzun süreli sistematik baskı uygulamasıdır. Kişiyi iş yaşamından dışlamak amacıyla kasıtlı olarak yapılır. Kişinin saygısız ve zararlı bir davranışın hedefi olmasıyla başlar. İma ve alayla, karşısındakinin toplumsal itibarını düşürmeye yönelik saldırgan bir ortam yaratarak kişiyi işten ayrılmaya zorlar. Bu tür duygusal saldırılar, aynı düzeyde yaşananlar arasında yaşanabileceği gibi ast ve üst arasında da görülebilir.

5. İhmal: Türk Ceza Yasası'nın 230. maddesine göre İhmal, hangi nedenle olursa olsun görevin savsaklanması ve geciktirilmesi veya üst tarafından verilen buyrukların geçerli bir neden olmadan yapılmaması olarak tanımlanabilir.

6.Sömürü (istismar): Sömürü, insan ya da nesnelere adaletsiz kullanımını ve çıkar sağlama amacına yöneliktir. Sömürü, insanın başka insanları kendi amaçları için bir araç olarak kullanması ve kaynakların adaletsiz kullanımını niteler. Sömürünün çeşitli türleri vardır. (1) Sömürücü, sömürülen kişiyi zorlayabilir ya da aldatarak kullanabilir. (2) Sömürülen kişi, yapılan eylemlere gönüllü olarak rıza gösterebilir. (3) Sömürülen kişinin amacı, çıkar sağlamak ve kazancını güvenceye almaktır. Ancak bu durum sömürülen kişinin (a) aleyhine olabilir, (b) ne aleyhine ne de yararına olabilir, (c) eylemlerden yarar sağlayabilir ancak

bu yarar sömürülenin yararından daha azdır. (4) Genellikle sömürülen birey, kendisine haksızlık yapılan bireydir.

7.Bencillik: Bencillik, insanların başkalarının yararını düşünmeden; kimi kez onlara zarar vererek; davranışlarını yalnız kendi gereksinimlerini giderecek, kendine çıkar sağlayacak biçimde yönlendirmesidir.

8. Yolsuzluk: En genel anlamıyla yolsuzluk, bir çıkar karşılığında, kamu yetkilerinin yasa dışı kullanımı olarak tanımlanabilir. Burada sağlanması amaçlanan kazançlar maddi ya da parasal olmayan özel amaçlara yönelik olabilir. Patronajda günümüzde yolsuzluk çeşitleri arasında yer almaktadır. Çalışmamızın amacı gereği patronaj hakkında bilgiye ilerleyen kısımda yer verilecektir.

9. Şiddet-Baskı-Saldırganlık: Şiddet sözcüğü, aşırı duygu durumunu, bir olgunun yoğunluğunu, sertliğini, kaba ve sert davranışı nitelendirir. Saldırgan davranışlar, kaba kuvvet, beden gücünün kötüye kullanılması, yakan, yıkan, yok eden eylemler şiddetin kapsamındadır. İnsanda saldırgan davranışlar kalıplaşmış olup, kızgınlık ve öfke durumunu dışa yansıtan yüz ifadelerinden ya da bir sözcükten, doğayı, canlıyı yakan, yıkan, yok eden şiddet eylemlerine kadar yayılabilir.

10. İş İlişkilerine Politika Karıştırma: Her kamu görevlisi gibi, yöneticinin de tarafsız davranması ve tarafsız hizmet sunması gereklidir. Yöneticinin politığe olması durumunda, kurum bir politik kurum olarak görülecek ve öyle davranış görecektir. Böylece, kamu görevlileri kurumla ilgili sorunlarının çözümünde ve beklentilerinin karşılanmasında yöneticiden çok politikacıyı aracı

olarak görecekler ve birçok sorunlarını politikacıya götüreceklendir.

11. Hakaret ve Küfür: Sözlü taciz olarak değerlendirilebilecek olan hakaret ve küfür, sözel bir şiddet gösterisidir ve tüm şiddet gösterileri gibi, saldırganlık içerir. Köknel'e göre hakaret ve küfür, basmakalıp sözcüklerle başkalarının kişiliğine saldırıdır. Başkalarına küfür ya da hakaret ederek saldıran insanlar, onların kişiliğini küçültüp, örseleyerek kendi bencil kişiliklerini yücelttiklerine inanırlar.

12. Bedensel ve Cinsel Taciz: Bedensel taciz, şiddetin bir ürünüdür. En sık karşılaşılan bedensel taciz türü ise dayaktır. Cinsel taciz ise, çocuğa, gence, kadına söz atma, el, kol hareketi yapmakla başlayan, ırza geçmeye kadar varan geniş bir yelpaze içinde yer alır.

13. Görev ve Yetkinin Kötüye Kullanımı: Bir makam adına elde edilmiş olan yetkiler kamu görevlilerince kötüye kullanılamaz. Kurum açısından yetkinin kötüye kullanımı, yetkinin, veriliş amacından başka bir amaç için kullanılmasıdır. Yetkisini kötüye kullanan bir görevlinin, bu yetkiyle yapılacak işleri bir yana bırakarak, kendine ya da başkalarına çıkar sağlar, başkalarına ya da kuruma zarar verirse yetkisini kötüye kullanıyor demektir.

14. Dedikodu: Genel olarak dedikodu, gerçek olup olmadığı bilinmeden başkalarına karaçalmak, insanları kötülemek, kınamak, suçlamak amacıyla yapılan konuşmalardır.

15. Zimmet: Kamu görevlisinin para ya da mal niteliği taşıyan kamusal bir kaynağı, yasalara aykırı olarak kişisel kullanımı için harcaması ya da kullanması olarak tanımlanabilir. Zimmetin bir

yolsuzluk türü olmasına karşın rüşvetten farkı, bir takas süreci olmaması, yani alıcı ve verici olmaması, ancak personelin kamu kaynaklarını tek taraflı olarak kişisel kullanımına geçirmesidir.

Günümüzde yerel yönetimlerde etik dışı davranışlar sosyal ahlâk ve sosyal sorumluluk gereği yönetimlerin insanlar için olduğu gerçeğinin de ötelenmesine yol açmıştır. Modern yönetim anlayışında devlet ve yöneticiler, hem merkezi hem de yerel yönetimler olarak, sosyal ahlâk ve sorumluluklarının gereği olarak hizmet isteyen değil hizmet götüren durumda olmalıdırlar. Yerel yönetimlerdeki sosyal sorumluluk bilincini geliştirme ve sosyal ahlâk problemlerini önlemenin yolu, sosyal ahlâk ve sorumluluk bilinci açısından toplumsal eğitimden geçmektedir. Bu şekilde, toplumda sosyal sorumluluk ve etik standartların geliştirilmesi, yöneticilere uygulamalarının sapma seviyesini de gösterebilecektir(Özer,2012).

Son yıllarda yerel yönetimlerde bir başka ahlâki sorumluluk alanı olarak ekonomik konular oldukça ön plana çıkmıştır. Yerel yönetim hizmetlerinin sunulmasında ve bu hizmetlerle ilgili tedarik işlemleri sırasında ekonomik ilişkilerden kaçınmak mümkün olmadığından, yerel yönetimlerde de ekonomik ilişkilerden kaynaklanan ahlâki problemler söz konusu olabilmektedir. Yerel yönetimlerde ekonomik ahlâkla ilgili problemlerin belli başlıları; ekonomik verimliliğe dikkat etmeme, piyasa düzenini koruyamama, çarşı denetimini sağlayamama, haksız rekabeti önleyememe vb. olarak sıralanabilir. Dünyada ekonomik alanda yaşanan krizlerin yaygınlaşması, ekonomik konuların günlük yaşamda ön plana çıkmasına ve toplumlarda etik alanda yozlaşmanın hız kazanmasına yol açmıştır(Özer,2012).

4. YOLSUZLUK VE TÜRLERİ

Yozlaşma; genel anlamda devlet sistemindeki bozukluğun yani kamu görevlilerinin görevleriyle ilgili menfaat sağlamalarını ve her türlü ayrıcalıklı işlem yapmalarını ve özellikle kamu görevlerine yapılan atamalardaki kayırmacılık, haksızlık ve yanlış uygulamaları ifade etmektedir. Ayrıca literatürde “Yozlaşma” kavramının karşılığı olarak bazı durumlarda “Yolsuzluk” ya da “Rüşvet ve Yolsuzluk” gibi kavramlar da kullanıldığı görülmektedir. Ancak yozlaşma kavramının ifade ettiği anlam “Yolsuzluk” veya “Yolsuzluk ve Rüşvet” kavramlarının ifade ettiği anlamdan daha geniş olup onları da içine almaktadır. “Yolsuzluk” terimi; maddesel kazanç için (örneğin rüşvet), ya da parasal olmayan özel amaçlara yönelik olarak (örneğin kayırma) kamusal yetkinin yasadışı kullanımını içeren davranış ve eylemleri kapsamaktadır (Çevikbaş,2006).

Yolsuzluk, siyasal nitelikli yozlaşmaların birkaç türüne (başlıca; rüşvet, zimmet ve adam kayırmacılık) verilen bir isimdir. “Siyasal yozlaşma” ise, yolsuzluğun ifade ettiği anlamdan daha geniş bir anlama sahiptir. Bir başka ifadeyle “siyasal yozlaşma”, yolsuzluğu da içeren şemsiye bir kavramdır. En geniş anlamda, siyasal karar alma mekanizmasında rol alan aktörlerin (seçmenler, politikacılar, bürokratlar, çıkar ve baskı grupları) “özel çıkar” sağlama gayesiyle toplumda mevcut hukuki, dini, ahlaki ve kültürel normları ihlal edici davranış ve eylemlerde bulunmalarına “siyasal yozlaşma” adı verilir(Güntürkün,2008).

Yolsuzluk kavramı genellikle, rüşvet, zimmet ve adam kayırmacılık gibi davranış ve eylemlerin tümünü ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Bazen, sadece rüşvet kavramı yerine yolsuzluk

kavramı kullanılmaktadır. Berkman, yolsuzluk kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: “Yolsuzluk terimi, maddesel kazanç için (örneğin, rüşvet) ya da parasal olmayan özel amaçlara yönelik olarak (örneğin, kayırma) kamusal yetkinin yasadışı kullanımını içeren davranış ve eylemleri kapsamaktadır. İngilizce’de “corruption” sözcüğü yaklaşık olarak bu anlamdadır.” (Aktan,2001).

Etik dışı davranışların görünen yönü son yıllarda sık sık karşılaştığımız yozlaşma kavramının unsurlarında kendisini göstermektedir. Sözlük anlamıyla yozlaşmak, canlı ve cansız bir sistemin bazı kurucu özelliklerini kaybetmesi veya bazı alt sistemlerin işlevlerini kaybetmesi sonucu, kuruluş kodunun dışında davranması veya işlevinin farklılaşması olarak tanımlanabilir. Bu durumun bireyin yozlaşması, toplumun yozlaşması, kültürel ve manevi yozlaşma, fiziki yozlaşma gibi türleri bulunmaktadır(Özer,2012).

Yolsuzluğun sadece Türkiye’de değil tüm dünya ülkelerinin kronikleşen sorunu olduğunu ortaya koyan bir çalışmada TIGCB örgütü tarafından açıklanan 2004 Global Yolsuzluk Barometresi ilk kez kutlanan BM Yolsuzlukla Mücadele Günü’nde (9 Aralık 2004) açıklanmıştır. 62 ülke halkına ülkelerindeki yolsuzluklar hakkındaki düşüncelerinin sorulduğu bu araştırmaya göre, yolsuzluk ve rüşvetin yaygın olduğu kurumların başında, siyasi partiler gelmektedir. Araştırmaya katılan 62 ülkenin 36’sında siyasal partiler yolsuzluk ve rüşvet konusunda ilk sırada yer almıştır. Siyasi partileri sırasıyla parlamento, polis teşkilatı, adalet ve vergi sistemiyle özel sektör izlemektedir. Rüşvetin en az görüldüğü alanlar ise ordu ve dini kurumlardır. Aşağıdaki tabloda bu kurumların sıralaması görülmektedir.

Bu tabloda kurumlar ve sektörler 1 ile 5 arasında bir değerle değerlendirilmiştir. 1 hiç yolsuzluğun olmadığını göstermekte iken 5 yolsuzluğun en yüksek olduğunu ifade etmektedir. Bu tabloda

karşılaştırma yapabilmek amacıyla Türkiye'nin verdiği cevaplar da toplam cevaplarla birlikte verilmiştir(Durna ve Patoğlu).

Tablo 1: Yolsuzluğun en çok karıştığı düşünülen kurum ve sektörler

KURUM VE SEKTÖRLER	YOLSUZLUK DEĞERİ	Türkiye'nin Ankete Verdiği Değerler
Siyasi partiler	4,0	4,0
Parlamento/Yasama	3,7	3,8
Adalet sistemi/Yargı	3,6	3,9
Polis	3,6	4,0
İş Dünyası/Özel Sektör	3,4	4,1
Vergi İdareleri	3,4	4,2
Gümrükler	3,3	4,1
Medya	3,3	3,8
Sağlık Hizmetleri	3,3	4,1
Eğitim sistemi	3,1	3,9
Kayıt ve İzin Hizmetleri	3,0	3,8
Kamu Hizmetleri	3,0	4,1
Ordu	2,9	3,1
Sivil Toplum Örgütleri	2,8	3,5
Dini Kuruluşlar	2,7	3,3

Kaynak: Transparency International, Global Corruption Barometer 2004, s. 18

Kaynak:TIGCB,2004;Aktaran, Durna ve Patoğlu

Yolsuzlukla mücadele amacıyla faaliyet gösteren, uluslararası bir sivil toplum örgütü olan Uluslararası Saydamlık Örgütü'nün (TI) ağırlıklı olarak uluslararası ekonomik ve ticari ilişkilerde alınıp verilen rüşvetleri dikkate alarak hazırlayıp her yıl yayınladığı yolsuzluk algılama endekslerinde (CPI), 10 üzerinden yapılan değerlendirmelerde, AB ülkeleri (15 ülke) 6,6 ile 7,6 arasında, OECD ülkeleri (29 ülke) 6 ile 7,1 arasında, G7 ülkeleri 7,2 ile 7,4 arasında değişen değerlendirmelere

sahipken, Türkiye 3,2 ile 4,10 arasında değişen değerleri ile batılı ülkelerin çok gerisinde kalmakta ve yolsuzluğu bir yaşam biçimi haline getirmiş ülkeler arasında yer almaktadır (Çukurçayır vd,2012). Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün her yıl hazırladığı Yolsuzluk Algılama Endeksi'ne göre ülkemizin her geçen yıl durumu daha da kötüye gidiyor. 1995 yılından bu yana örgüt tarafından incelemeye dahil edilen Türkiye'nin yolsuzluk tablosu aşağıdadır.

Tablo 2: Son 10 Yılda Türkiye'nin Transparency International Algılama Endekslerindeki Yeri

<u>Yıl</u>	<u>Türkiye'nin Derecesi</u>	<u>Endeksteki Ülke Sayısı</u>	<u>Türkiye'nin Sırası</u>
1995	4.10	40	27
1996	3.54	54	33
1997	3.21	52	38
1998	3.4	85	54

1999	3.6	99	54
2000	3.8	90	50
2001	3.6	91	54
2002	3.2	102	64
2003	3.1	133	77

Kaynak:www.saydamlik.org/algilamaendeksi.htm, 09.01.2013

Endekse göre ülkeler yolsuzluk derecelerine göre 0 ile 10 arasında değerler almaktadır. Ülkelerin aldığı puanlar yolsuzluk göreceli olarak az veya çok olmasına göre yolsuzluğun artmasıyla birlikte sıfıra yaklaşmaktadır. Buna göre Türkiye'nin 1995'ten bu yana gerilediği ve yolsuzluk oranının arttığı tablodan da rahatlıkla görülebilmektedir. Tabii bu durum beklentiler aksine gerçekleşmiş ve beraberinde olumsuz sonuçları getirmekten geri kalmamıştır.

Yolsuzluğun maliyeti bakımından TI Yolsuzluk Algılama Endeksi'ni ele almak mümkündür. Uluslararası Para Fonu tarafından yapılan bir araştırmaya göre bir ülkenin 0 ile 10 arasındaki yolsuzluk algılama endeksindeki bir puanlık olumsuz artış (temizlik endeksinde gerileme), kişi başına Gayri Safi Milli Hasıla'da yüzde 0.3 ile yüzde 1, 8; yatırımların GSMH'ye oranında ise yüzde 1 ile yüzde 2.8 ve yoksulların gelirinde yüzde 2 ile 10 arasında düşüşe neden olmaktadır. Yolsuzluk algılama endeksindeki 1 puanlık artış; kamu eğitim harcamalarının GSMH'ye oranının yüzde 0.7 ile 0, kamu sağlık harcamalarının GSMH'ye oranında ise yüzde 0.6 ile 1.7 arasında azalmaya sebep olmaktadır. Bu 1 puanlık düşüş bebek ölüm oranlarında ise binde 1.1 ile binde 2.7 arasında artışa yol açmaktadır. Buna göre yolsuzluk algılama endeksindeki 1 puanlık kaybın

(0.9 ile 1.7 rakamları dikkate alındığında) Milli Eğitim Bütçesi'ne etkisi 76 trilyon 584 milyar lira, Sağlık Bakanlığı bütçesine etkisi ise 42 trilyon 887 milyar liradır(Şener,2003).

Çalışmamızdaki etik dışı davranışların bireylerin yozlaşmasına yol açması ve bu durumun yerel yönetimleri olumsuz şekilde etkilemesidir. Çalışmamızda verdiğimiz soyut tanımın yanında yozlaşma ile anlatılmak istenen, hizmet sağlanmasında kayırma, siyasallaşma, aracıya başvurma, rüşvet ve kabilecilik gibi etik dışı davranışların görünen yönünün yaygınlık kazanması halidir. Siyasal atamaların yaygınlaşması, siyasal tutum ve davranışların dikkate alınarak hizmet sağlanması, yaygın rüşvet, kayırmacılık niteliğindeki uygulamalar, aracı kullanmanın sıklığı, yönetsel yozlaşmanın en çarpıcı örnekleridir(Özer,2012).

4.1.Siyasal Yolsuzluk

Siyasal yolsuzluk; kamu görevlisi ve yolsuzluktan yararlanan üçüncü şahıslardan oluşan yolsuzluk sürecine demokratik mekanizmalarla seçilmiş siyasetçilerin de dahil olduğu yolsuzluk olarak nitelendirilebilir(Demirel,2003).

Yolsuzluğun siyasal olarak nitelendirebilmesinin temelinde yolsuzluğu yapanların görev ve yetkilerinin sınırları belli kamu görevlisi ile birlikte

siyasetçiler olması yatmaktadır. Bu sebeple yapılan yolsuzluğun siyasal yönetim, siyasa yapma ve karar alma gibi siyasal işlemlere dönük olduğu görülmektedir. Ayrıca siyasal yolsuzluk, yasaların yapım aşamasında gerçekleştiğini şeklinde de özetlenebilir. Örneğin bir milletvekilinin kendisine sağlanan menfaat karşılığında bir yasa taslağını çıkar sağlayanların isteği doğrultusunda etkileme ya da etkilememe davranışı ya da bir de iktidardaki siyasal gücün, kendi yandaşlarının çıkarlarını gözetecek biçimde, gücünü ve yetkisini kullanması siyasal yolsuzluktur (Özsemerci,2002).

Siyasal yolsuzluğun üç ana özelliği vardır. İlki siyasal yolsuzluğun idari yolsuzluktan ayrıldığı noktada bulunur. İdari yolsuzluk bürokratik kurumların bünyesinde veya bunların vatandaşlarla ilişkilerinde siyasi bir otoritenin olmadığı ve işlevsel olarak siyasi bir unsur taşımadığı zaman söz konusu olur. Bu tanımlamadan hareketle idari yolsuzlukların siyasal yolsuzluklardan bağımsız olarak ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Ne var ki, siyasal yolsuzluklar mutlaka idari yolsuzluklarla beraber ortaya çıkmaktadır. Yani siyasal yolsuzluklar idari yolsuzlukları da kapsamaktadır. Çünkü idari bir yolsuzluk yapılmadan siyasal yolsuzluğun gerçekleşmesi pek olanaklı olmayacaktır.

Örneğin bir devlet dairesinde bir vatandaşın işi önce görülsün diye bir memura rüşvet vermesi siyasal bir işlev taşımadığı ve siyasi bir otorite barındırmadığı için idari bir yolsuzluktur. Yahut, bir müteahhidin kamu ihalesini alabilmek için, ihale komisyonundakilere özel menfaat sağlaması idari yolsuzluktur. Ancak aynı müteahhit adına ihale komisyonuna, ya da potansiyel rakiplere baskı yapmak amacıyla, siyasi kadrolar devreye

giriyorlarsa, burada, idari yolsuzluğun yanında, siyasi yolsuzluk da devreye girmektedir (Demirel,2003).

Son olarak siyasal yolsuzluklar kamunun büyük çoğunluğunun vicdanını rahatsız eden ve kamu çıkarını hiçe sayan olaylardır. Türkiye’de siyasal yolsuzlukların en çok gözlemlendiği alanlar Kamu İktisadi Teşebbüsleri, kredi ve teşvikler, kamu ihaleleri ile kent planlama ve imar işleridir.

Yerel yönetimler, belde halkının ortak yerel ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş, dolayısıyla topluma karşı çeşitli sorumlulukları bulunan kamu kurumlarıdır. Bu sorumluluk çerçevesinde yerel yönetimler, kararlarını etik değerlere ve toplumun beklentilerine uygun şekilde almak zorundadırlar. Bu nedenle toplumun yapısını, temel ihtiyaçlarını ve önceliklerini tanımak, en kısa sürede ve istenen düzeyde bunlara cevap vermek, etkin yönetimin bir gereği olmaktadır(Yüksel vd.,2012).

Yerel yönetimlerde etik davranış ilkelerinin benimsenmesi öncelikle çağdaş demokratik ülkelerde kabul edilen etik sisteminin unsurlarının iyi anlaşılmasını gerekli kılmaktadır. Etik, en basit tanımıyla insan ilişkilerinde iyi veya doğru ya da kötü veya yanlış olarak adlandırdığımız değer yargılarını inceler. Günümüzde etik ilkeler mevzuat ve etik davranış kodlarında yazılı hale getirilip, yaptırımlara bağlanılarak sistemleştirilmektedir. Etik düşünme ve davranmanın sadece yasalarla düzenlenemeyeceği düşüncesi göz önünde tutularak, dürüst ve etik değerlere bağlı bir yönetim ortamı sağlayabilmek için kurumların, ahlak kavramına büyük önem veren çok daha yenilikçi, ahlak denetimini esas alan bir yönetim oluşturmaları gerekir(Yaktın,2008).

4.2Yönetmel Yolsuzluk

Yasaların ve hükümet politika ve programlarının kamu bürokrasisi tarafından uygulanmasında ortaya çıkan yolsuzluk yönetmel yolsuzluktur. Uygulama kamu bürokrasisince gerçekleştirildiğinden yönetmel yolsuzluğun taraflarından biri her zaman kamu yöneticileridir. Yine özetleyecek olursak, yönetmel yolsuzluğun yasaların uygulama aşamasında gerçekleşen yolsuzluk olduğu söylenebilir. Yönetmel yolsuzlukta “maddi çıkar içerikli yolsuzluk” ve “dayanışma içerikli yolsuzluk” söz konusudur.

Yolsuzlukların bir kısmı ceza yasalarında veya ceza hükmü içeren özel yasalarda yaptırıma bağlanan eylemler olarak sayılırken, bir kısmı da herhangi bir suç tanımı içinde yer almamaktadır. Türkiye’de doğrudan ceza yaptırımına tabi olan yolsuzluk türleri, rüşvet, irtikâp, zimmet, dolandırıcılık vs. sayılabilir. Dolaylı olarak ise, ceza kanununda veya ceza hükmü içeren diğer kanunlarda suç olarak tanımlanmayan, ancak ihmal veya suiistimal suçlarının kapsamında düşünülebilecek yolsuzluk eylemleri olarak açıklanabilir. Bu yolsuzluk türleri ise şunlardır(Şirin,2006):

Rüşvet: Maddesel kazanca yönelik yolsuzlukların en bilineni rüşvettir. Rüşvet, kamu görevlilerinin kendi çıkarları arttırmak ve karşıdaki grubun çıkarlarına hizmet etmek için para, hediye, ticari kazanç kabul etmeleri olarak tanımlanabilir. Kişilerin rüşvet alma ya da almama eğilimleri rüşvetin kendilerine sağladığı yarara biçtikleri değer ile rüşvet alma sırasında ortaya çıkacak olan maliyetin bedeli arasındaki farka göre değişim göstermektedir. Rüşveti alan veya veren kişinin elde edeceği yarar bu davranışın kendi çıkarlarına ne derece hitap ettiğine göre artacak veya azalacaktır. Rüşvet almanın maliyeti ise bu

davranış sonucu yakalanma riskine göre ortaya çıkabilecek maddi veya manevi zararlara tekabül etmektedir. Rüşvet, yapılması sağlanmak istenilen işlemin ya hızlandırılması ya da yasalara aykırı bir biçimde gerçekleştirilmesi talebi sayesinde hayat bulmaktadır.

Haraç: “İrtikâp” ya da “aktif rüşvet” olarak da geçen haraç olgusunun rüşvetten ayrımını yapmak oldukça zordur. Haracı rüşvetten ayıran nokta talebin kamu görevlisinden gelmesidir. Hizmeti alan taraf, hizmeti sağlayan memur tarafından bu hizmet karşılığı bir bedel ödemeye zorlanır. Aksi takdirde memur normal koşullar altında gerçekleştirilmesi gerekiyor olsa bile bu hizmeti sağlamaz.

Zimmet: Zimmet tek taraflı olmasından ötürü diğer yolsuzluk türlerinden rahatlıkla ayrılabilir. Devlet malının ya da kaynağının kamu çalışanının üzerine geçirilmesine dayanır. Memur yasalara aykırı bir biçimde para ya da mal niteliği taşıyan bir kamu kaynağını kendi özel kullanımına tahsis etmektedir.

Rant Kollama: Rant kollama, “çıkart ve baskı gruplarının, devlet tarafından suni olarak yaratılmış bir ekonomik transferi elde etmek için giriştikleri faaliyetlerdir(Özsemerci,2002).” Devlet tarafından suni olarak yaratılan bu ekonomik transferlerin çeşitlerine göre monopol kollama, tarife kollama, lisans kollama, kota kollama, teşvik kollama ve sosyal yardım kollama olarak görülmektedir. Rant kollama, “çıkart ve baskı gruplarının, devlet tarafından suni olarak yaratılmış bir ekonomik transferi elde etmek için giriştikleri faaliyetlerdir. Suni rant, bazı ekonomik faaliyetlerin devlet tarafından düzenlenmesi veya ekonomik faali-

yetler üzerine sınırlar konulması suretiyle ortaya çıkmaktadır.

Kayırmacılık: Kamu işlemlerini yerine getiren memurun yakınlarını yasalara aykırı bir biçimde ve haksız yere kayırmasıdır. “İltimas” kavramıyla eş anlamlıdır. Kayırmacılık yakınlık kavramından kaynaklanan farklar nedeniyle birkaç çeşidi vardır. Bunlar kimi zaman eş-dost kayırmacılığı(kronizm) veya akraba kayırmacılığı(nepotizm) şeklinde gerçekleşirken, kimi zaman da adam kayırmacılığı diye de tabir edilen ve memurların kendi geleceklerini düşünmeleri sonucu sözü geçer kişileri kayırması ile ortaya çıkan siyasal kayırmacılık (partizanlık) ve hizmet kayırmacılığı olarak da görülmektedir. Adam kayırmacılık, bir kişinin beceri, kabiliyet, başarı ve eğitim düzeyi gibi faktörler dikkate alınmadan yalnızca politikacı ve bürokratlar ile olan akrabalık, arkadaşlık-dostluk ilişkileri esas alınmak suretiyle, kamu görevlisi olarak işbaşına getirilmeleridir. Atamanın akrabalık ilişkilerine dayalı olarak yapılmasına “nepotizm”, arkadaşlık-dostluk ilişkilerine dayalı olarak yapılmasına da “kronizm” adı verilmektedir. Türkçe’de kullanılan “iltimas” kelimesi de esasen bu iki kavramı ifade etmektedir. Halk dilinde nepotizm ve kronizm, adam kayırmacılık ve torpilcilik gibi kavramlarla özdeşleşmiş durumdadır. Eş-dost ilişkilerinden kaynaklanan bu tür yozlaşmayı kimi yazarlar da “kabilecilik” veya “kulüpçülük” olarak tanımlamaktadırlar. Onlara göre kabilecilik, kamu yönetimi birimlerindeki ilişkilerde ya da bu birimlerle toplumsal çevre arasında meydana gelen karşılıklı ilişkilerde, aynı okulda okumuş olmak, aynı yöreden olmak ve aynı siyasal partinin çizgisinde bulunmak gibi özgül ölçülerin ön plana alınması, yönetim çalışmalarını düzenleyen evrensel ilkelerin ise geri

planda bırakılması olayıdır. Günümüzde birçok ülkede kamu görevlilerinin işe alınmalarında liyakat (yeterlik) ve eşitlik ilkeleri yerine, objektif olmayan birtakım ölçütler gözetilerek adam kayırma işlemi yapıldığı bilinmektedir. Adam kayırmacılığın nepotizm ve kronizm dışında diğer bir özel türü de “siyasal kayırmacılık” ve “patronaj”dır. Siyasal partilerin iktidara geldikten sonra, kendilerine destek veren seçmen gruplarına değişik şekillerde ayrıcalıklı işlem yaparak bu kimselere haksız çıkar sağlamalarına “siyasal kayırmacılık” adı verilmektedir. Diğer bir anlatımla, bu tür yozlaşmada siyasal partiler yandaşlarını, seçim dönemlerinde ettikleri yardımlar nedeniyle bir anlamda ödüllendirmektedirler. Siyasal kayırmacılığın, “partizanlık” veya “politik yandaşlık” olarak da ifade edildiği görülmektedir (<http://www.ekitapyayin.com/id/027/ikincibolum1.htm>).

Siyasal kayırmacılık, siyasal partilerin, iktidara geldikten sonra kendilerini desteklemiş olan seçmen gruplarına çeşitli şekillerde ayrıcalıklı davranılarak bu kişilere haksız menfaat sağlamaları olarak tanımlanmaktadır. Partizanlık, merkezi kuruluşlardan ziyade yerel kamu hizmetlerini yürüten kurumlarda yaygındır. İngilizce’de “Patronage” olarak ad bulan siyasal kayırmacılık kavramı, partilerin iktidara geldikten sonra kendilerine yakın buldukları kişileri idari kadrolara atamalarıdır. İdari anlamda yapılan atamalarda “ehliyet ve liyakat” yerine partilere yakınlığı bir ölçü olarak almak ve buna göre atmalarda bulunmak yönetimi partizanlığa götürür. Bunun en uç örneği bir zamanlar Amerika’da uygulama alanı bulan ganimet ya da yağma sistemi olarak ta isimlendirilen “Spoil System” dir. Yağma sisteminde temel anlayış bir siyasal partinin iktidara gelmesi sonucunda, onu destekleyen

yandaşlarının, kamu personel kadrolarına yeterli düzeyleri dikkate alınmaksızın atanmak suretiyle ödüllendirilmeleridir. Siyasallaşmanın ve partizanlığın idari anlamda doğuracağı en olumsuz görünümünden biriside, yükselmenin en kestirme yolunun ehliyet, liyakat ve başarı yerine siyasal parti ya da kişilerle iyi ilişkilerden geçtiği gibi bir sonucun hâkim düşünce olmasıdır(Şirin,2006).

Patronaj: Siyasal süreç içerisinde siyasal partilerin iktidara geldikten sonra kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan “üst düzey bürokratları” görevden almaları ve bu görevlere yine siyasal yandaşlık, nepotizm-kronizm gibi faktörler esas alınarak yeni kişiler atamalarına literatürde “patronaj” adı verilmektedir(Özsemerci, 2002). Aşırı partizanlık, özellikle yerel kamu hizmetlerini yürütmekle görevli hizmet birimlerinde çok daha yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. Diğer yandan politik süreç içinde yaralan siyasal partilerin, iktidarı ele geçirdikten sonra kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan üst düzey yöneticilerini görevden almaları ve bu görevlere yine siyasal yandaşlık, ideoloji, gibi faktörlere göre yeni atamalar yapmalarına da “patronaj” denilmektedir. Aşırı patronajlık ve aşırı partizanlık, birçok toplumda yönetsel ve siyasal yozlaşmaların en yaygın olarak uygulanan türlerini oluşturmaktadır.

Oy ticareti: Oy ticareti, yasama faaliyetlerinin yürütüldüğü aşamada ortaya çıkan siyasal bir yozlaşma türüdür. Yasama faaliyetlerini yürüten parlamentoda, siyasal kararların alınmasında, siyasi partilerin, menfaatleri doğrultusunda parlamentoya sundukları kanun tasarısı ve tekliflerini karşılıklı olarak desteklemelerine “oy ticareti” denir. Bu durum karşılıklı oy alışverişi anlamına gelmektedir.

Lobicilik: Lobicilik, çıkar ve baskı gruplarının siyasal karar alma sürecinde, iktidar partilerini, muhalefet partilerini, bürokratları etkileyerek, kendi menfaatleri doğrultusunda yönlendirmeleridir. Bu tür faaliyetlerle, kamu sektöründe en uygun kararın alınması engellenmektedir. Lobicilik, çıkar ve baskı gruplarının siyasal karar alma sürecinde, iktidar partilerini, muhalefet partilerini, bürokratları etkileyerek, kendi menfaatleri doğrultusunda yönlendirmeleridir.

5. PATRONAJ

Geçmişte ve günümüzde iktidar gücü her zaman kendine en yakın hissettiği ya da aynı görüş ve düşüncede olduğu kişi ve kurumlarla iç içe olmak istemiştir. Bu nedenle de kendi çerçevesi içerisinde aynı düşünce ve beklentiye sahip yandaşlarıyla çalışma imkan ve olanakları yaratmıştır. Kadrolaşmanın en önemli nedenleri arasında iktidarın mevcut kamu kurum ve kuruluşlarında etkinlik sağlaması, kendini güvende hissetmesi ve oluşabilecek sorunlara daha hızlı ve kendisi açısından en doğru kararın çıkmasına yönelik yapılanmadır.

İktidarın beklenti ve yaptığı politikaların uygulanabilmesi, daha sağlam ve kalıcı rant elde etmek adına kadrolaşması, çıkar ilişkilerinin temelinin tesis edilmesi nedeniyle patronaj uygulamalarına başvurması kaçınılmaz bir durumdur.

Yapılan bu uygulamalara yönelik oluşan kadrolaşma nedeniyle kamu kurum ve kuruluşlarının geçmişten günümüze kadar birçok noktada zarar ettiği, olumsuzlukların yaşandığı da bilinen gerçekler arasında yer almaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalara baktığımızda özellikle hukuksal ve ekonomik açıdan yaşanan sorunlar ilk sırada yer almaktadır.

“Geçmişten günümüze kadar siyasi yapılanma içinde olumsuz kavramlar arasında gösterebileceğimiz patronaj uygulamaları nedeniyle kamu kurum ve kuruluşlarının ciddi anlamda yozlaştığı, zarar ettiği ve toplumsal çıkarların göz ardı edildiği gerçeğini unutmamak gerekir” (Pektaş, 2007).

Patronaj kelimesinin Türk Dil Kurumu Türkçe sözlük anlamına baktığımızda ise “Cezaevinden yeni çıkan ya da bırakılan suçlunun toplumsal yaşantı içerisinde kendine yeni bir yer edinmesi, uyum sağlaması ve mevcut şartlar ile kurallara uyması” şeklinde tanımlanmaktadır. Bir başka sözlük tanımında ise gözetim, yönetim anlamında da kullanılan bir kavramdır.

“Adam kayırmacılık nedeniyle kamu kurum ve kuruluşlarının etik kavram değerlerinden uzaklaştığı, toplumsal yozlaşma ve kurumların temel yapılarının bu uygulamalar nedeniyle bozulduğu gözlenen gerçekler arasındadır. Beceri, eğitim, kalite ve nitelik bakımından yoksun olan bireylerin kamu kurum ve kuruluşlarının başına yetkili olarak tayin edilmesiyle birlikte ortaya çıkan ekonomik zarar boyutları oldukça ciddi durumdadır. Son 20 yıl içerisinde gerçekleşen iktidar kargaşası nedeniyle Türkiye Cumhuriyeti ekonomisi ciddi anlamda zarara uğramış ve büyük boyutlarda kayıplara neden olan yönetim sorunları ortaya çıkmıştır” (İGİAD, 2008: 1-44).

Yukarıda yapılan tanımlardan da anlaşıldığı gibi patronaj uygulamaları nedeniyle kamu kurum ve kuruluşlarının başta ekonomik olmak üzere etik anlamda da yozlaşmanın paralelinde ciddi zarar ettiği belirtilmektedir. Patronaj uygulamalarıyla birlikte etik ahlaki değerlerin yok edildiği, toplum menfaatlerinin göz ardı edilerek halkın imkan ve olanaklarının sömürüldüğü gözlenmektedir.

“Patronaj uygulamaları kurumların siyasi iktidarın kendi ürettikleri politikaları uygulayabilmek için kabiliyet gayretiyle kendi yandaşlarının kamu kurum ve kuruluşlarının başına yönetici olarak getirilmesidir. Bu durum kamu kurum ve kuruluşlarının bilgi, beceri, içtihat ve en önemlisi hukuki değerleri göz ardı edilmek üzere yok edilmesine imkan ve olanak sağlanmasındır” (Aktan, a.g.e.)

Patronaj kavramının temelinde iktidarın kendi istek ve emellerinin hukuka uygun olmadığı durumlarda bertaraf edilerek kendi çıkar ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin yapılan uygulamalar olduğu görülmektedir.

Her iktidar kendisi için en uygun politik uygulamaları tercih eder. Bu uygulamaların hayata geçirilmesi ve toplumsal alanda uygulanabilmesi için kendi taraftarları ile aynı düşünceye sahip yandaşlarının kamusal kurumların başına getirilmesidir. Etkili siyaset ancak kendi egemenliği altında bulunan kurumların imkan ve olanaklarıyla sağlanabilir. Bu nedenle mevcut kamu kurumlarının sevk ve idaresinin kendi taraftar ile yandaşları tarafından idare edilmesi ancak patronaj uygulamaları ile gerçekleştirilmektedir.

Siyasi iktidar kanadında her zaman endişe mevcuttur. Endişenin temelinde ise genellikle yanlış yapma ihtimalinin olabilmesidir. Yapılacak yanlışlıklar her zaman iktidarın egemenliğine gölge düşüreceğinden, oluşan ya da oluşabilecek sorunların hızlı ve etkili şekilde yok edilmesi ya da iyileştirilmesi gerekir. Burada yerel yönetimlerin etkinliği oldukça önemlidir. Çünkü toplum bireyleriyle sosyo-demografik açıdan en iç içe olan kurumlar yerel yönetimlerdir.

Yapılan çalışma ve literatür kaynaklarına bakıldığında patronaj kavramının iki yüzünün olduğu görülmektedir. Birinci yüzünün daha makul gerekçeler ile siyasi iktidarın politikalarının uygulanmasına yönelik yaptığı çalışmalardır. İkinci yüzü ise tamamen rant elde etmek, kamu kurumlarının imkan ve olanaklarını kendi çıkar ve menfaatleri için kullanmaktır.

Genel olarak bakıldığında patronaj uygulamaları siyasi iktidarın kabiliyet ve becerilerini uygulamak adına daha rahat hareket etmesine yönelik çalışmalar olarak görülse de aslında bunun tam tersi kendi şahsi veya hizip çıkarlarının korunmasına ilişkin yapılan çalışmaları desteklemektedir.

Tarihi geçmişe baktığımızda her zaman iktidar kuvveti ya da siyasi partiler yönetim kademesinde söz sahibi olabilmek adına birçok alanda çapa sarf etmiştir. Kamusal yönetim ise kendi içinde anlaşıldığı gibi kamu alanlarına ait kurum ve kuruluşların yönetilmesidir. Bir siyasi partinin ya da iktidar kanadının daha etkin hareket edebilmesi, kendi çıkar ve menfaatlerini koruyabilmesi için bu kamu kurum ve kuruluşlarının sevk ile idaresinin kendisi tarafından yönetilmesiyle sağlanabilir. Bu nedenle patronaj uygulamaları siyasi iktidarın en önemli temelidir. Çünkü her siyasi iktidar kendi yandaş ve paydaşlarıyla daha etkili bir siyaset ve uygulama yapabilir. Karşıt görüşe sahip yönetim kademesi ile istediği sevk ve idareyi gerçekleştiremez. En önemlisi ise kendi çıkar ve menfaatlerini istediği gibi kullanamaz. Bu durumda patronaj uygulamasındaki asıl gaye amaç kendi çıkar ve emellerinin gerçekleştirilmesi amacıyla yapılan çalışmalardır. Bu tanımları daha ileriye taşımak istediğimizde; kamu kurumlarının asıl kurulma ya da yapılandırılmasındaki amaç toplumsal

ihtiyaçların toplum yarar ve çıkarlarına hizmet etmesi amacıyla kurulmuş olmasıdır. Toplumun ortak ihtiyaçları hukuki çerçeve içerisinde bu kamu kurum ve kuruluşları tarafından karşılanır.

Toplum menfaatine yönelik politikaların üretilmesi, üretilen politikaların yine toplum menfaatleri için kullanılması ancak etkin çalışan bir yönetimle sağlanabilir. Yetki ve sorumluluklar üretilen politikaların uygulanma birliğinin şeklini belirleyen en önemli faktörlerden birisidir. Siyasi iktidar ise bu kurumların ürettiği hizmet ve materyallerin topluma iletilmesinde kamu kurum ve kuruluşlarının yetki ve sorumluluklarını kullanır. Kullanılan imkânlar siyasi otorite ve iktidarın başarısını ya da başarısızlığını en güzel gösteren durumdur.

İktidar olan bir siyasi parti anayasanın kendisine tanıdığı haklar çerçevesi içerisinde kendi politikalarını uygular. Fakat ürettiği politikaları etkin ve stratejik olarak halka yansıtabilmesi için öncelikli olarak kanuni çerçevede kamu kurumlarının yönetimine kendi taraftarı olan bireyleri yönetici olarak konumlandırır. Konumlandırılan yöneticiler ise siyasi iktidarın istek, talep, öneri, hizmet ve diğer her türlü uygulamasını kendi çıkar ve menfaatleri ön planda tutulmak koşulu ile halka iletilir. Bugüne kadar yapılan çalışmalar ve uygulamalara bakıldığında ise hiçbir siyasi iktidarın toplumsal menfaat ve çıkarları ön planda tuttuğunu göstermemektedir. Yapılan araştırma ve çalışmalara bakıldığında da durum bunu desteklemektedir. Her siyasi iktidar kendi çıkar ve menfaatlerini toplum menfaat ve çıkarlarının önünde tutmuş, birçok kamu kuruluşunun zarar etmesine neden olmuştur.

“Siyasal süreç içerisinde siyasal partilerin iktidara geldikten sonra kamu kurum ve kuruluşlarında

çalışan “üst düzey bürokratları” görevden almaları ve bu görevlere yine siyasal yandaşlık, ideoloji, akraba, eş-dost kayırmacılığı gibi faktörler esas alınarak yeni kimseler atamaları yaygın bir durum arz edebilmektedir. Aşırı patronaj, bazı bakanların çeşitli görevlere atama yapılması, danışman istihdam edilmesi vb. konularda sınırsız bir yetki ve güce sahip olması anlamına gelmektedir. Aşırı partizanlık ve aşırı patronajlık pek çok toplumda siyasal yozlaşmanın en yaygın türlerinden birini oluşturmaktadır. Bu sistemde, her seçim sonucu, memurlar yerlerini, seçimi kazanan siyasal partinin memurlarına bırakmaktadır. “Ganimet Sistemi” olarak adlandırılabilir bu sistemde, memuriyet siyasal iktidarın siyasal yandaşlarına dağıttığı bir ganimet olarak düşünülmektedir”(Güntürk,2008).

Türkiye’de patronaj ilişkileri, “*merkez- çevre ilişkileri*” çerçevesinde ele alınabilir. Türk siyasal hayatında klientelistik ilişkiler 1950 sonrasında yaygınlaşmıştır. 1950’ye kadar toplumu dönüştürme, modernleştirme anlayışı çerçevesinde devlet örgütünün tümüne seçkinci, bürokratik bir dünya görüşü hakim olmuş ve siyasal katılma yolları kapalı tutulmuştur. Diğer bir ifadeyle “1950’ye kadar, profesyonel kamu görevlilerinin oluşturduğu bir tür kapalı kurum mevcut olmuştur; bunların politikacı sıfatlarıyla yaptıkları kanunları, meslektaşları bürokrat sıfatıyla uygulamışlardır.” (Arıkboğa,1998).

6.YEREL PATRONAJ

Yerel yönetimler, bir ülkenin kamu yönetimi yapısı içinde önemli bir yeri teşkil etmektedir. Federal ya da üniter yapıya sahip olmasına bakılmaksızın her ülke yönetim yapısı içinde yerel yönetimlere yer vermektedir. Ancak her

ülkede yerel yönetim birimleri farklı şekillerde ve birimlerde örgütlenmektedir. Türkiye’de yerel yönetimler il özel idaresi, belediyeler ve köyler olarak üçlü bir yapıya sahiptir(Akyıldız,2012).

Yerel yönetimler, demokrasi açısından önemli olduğu kadar, yerel hizmetlerde verimliliği ve etkinliği sağlamada da vazgeçilmez kurumlardır. Kamu yönetiminde halkla en yakın ilişki içerisinde olan birim yerel yönetimlerdir. Yerel ekonomik yapılanmaları ile de farklılaşma çabaları gözlenen yerel yönetimler, son yıllarda halka sundukları hizmetlerde iyileştirme sağlayabilmek için stratejiler geliştirmeye başlamışlardır. Yerel yönetim hizmetlerinde en önemli noktalardan biri, bu hizmetlerin yerine getirilmesinde vatandaşların memnuniyetinin ne derece sağlanabildiğinin ölçülebilmesi ve düzeltici-önleyici faaliyetler geliştirilerek, vatandaş odaklı bir hizmet sunumu gerçekleştirilebilmesidir(Kurgun vd.2008).

Yerel yönetimlerin özerkliği, yasalarla belirlenen sınırlar içerisinde yerel nitelikli işleri, kendi sorumlulukları altında ve kendi organları eliyle yerel nüfusun çıkarları doğrultusunda düzenleme ve yönetme hakkı ve imkânıdır. Yerel yönetimler, kararlarını etik değerlere ve toplumun beklentilerine uygun şekilde almak zorundadırlar. Bu nedenle toplumun yapısını, temel ihtiyaçlarını ve önceliklerini tanımak, en kısa sürede ve istenen düzeyde bunlara cevap vermek, etkin yönetimin bir gereğidir(Başaran).

Patronaj ilişkileri, hem merkezi yönetim düzeyinde hem de yerel yönetimler düzeyinde kaynakların verimsiz kullanılmasına ve israfa yol açmakta, devletin başarısızlığına neden olmaktadır. Patronaj nedeniyle iktidar sahipleri kaynakları gerektiği gibi kullanmak yerine siyasi

yandaşlarına avantaj sağlamak, onları memnun ederek gelecek seçim döneminde tekrar oy alabilmek amacıyla kullanılmaktadır(Memişoğlu ve Durgun). İtalya’da iller belediye ve bölgelerin giderek güçlenmesi karşısında önemini yitirmiştir. Ancak, siyasi patronaj sistemi içindeki rolünü devam ettirmektedir. İller idari olarak işlevlerini yitirmelerine karşın sayıları giderek artmaktadır. Örneğin 1997’de sayıları 101 olan il sayısı 2006’da 110’a ulaşmıştır(Toksöz vd,2009).

Patronaj, özellikle merkezi yönetim düzeyinde ve özellikle üst düzey bürokraside yaygın olarak görülen bir siyasal hastalıktır. Yerel yönetimlerde ise partizanlık, nepotizm, kronizm, hemşehricilik ve saire yozlaşmalar çok daha yaygındır. Özellikle büyük şehir belediyelerinde kentleşmenin beraberinde getirdiği rantlar dolayısıyla rant kollama adı verilen siyasal yozlaşma türü ortaya çıkmaktadır(Aktan).

Yerel patronaj ilişkilerinde siyasi partiler çok önemli bir role sahiptirler. Siyasi partilerin yerel siyasette başrol oynama istek ve beklentisinde olmalarına rağmen her zaman bu gerçekleşmeyebilmektedir. Merkezi ve yerel düzeyde siyasal iktidar mücadelesi veren siyasi partilerin birçok konu gibi kentleşme, yerleşme, çevre, konut, kent yönetimi ve belediyeçilik konularında görüşleri vardır. Yerel seçmenin siyasal desteğini almak suretiyle belediyelerde iktidarı elde ettiklerinde ise, yerel politikaları kendi siyasal görüşleri doğrultusunda belirlemektedirler. Partinin gösterdiği aday belediye başkanı olunca kendi görüşlerini gerçekleştirecek veya partide söz sahibi olan kişilerin yakınlarını belediye kadrolarına alma çabaları içerisinde olacaktadırlar(Başaran). Yerel yönetimlerde patronajın toplumun kenarında

tutulmakta olan kesimleri merkeze taşıyan bir etkisi de vardır ve bu göz ardı edilmemelidir. Hemşehri öbekleri üzerinden yürütülen belediye başkanı ve üst yönetim patronajı vasıtasıyla merkez çevre dengesizliğinin bir miktar yumuşatılması mümkün olmaktadır. Fakat, yine de patronajsız siyaset en iyi siyaset, patronajsız kurum en iyi kurumdur. Tabii ki, patronaja ihtiyaç duymayan bir toplum da en iyi toplumdur(Şen).

Daha çok az gelişmiş ülkelerde karşımıza çıkan, oy kaygısıyla siyasal partilerden cevap bulabilen, dolayısıyla karşılıklı olarak birbirini besleyen bir sürece dönüşen patronaj ilişkileri de bir siyasal katılmadır. ‘Klientelistik ilişkiler’, ‘patron müşteri yaklaşması’, kollamacılık- kayırmacılık gibi kavramlarla Türkçe literatürde kullanılan patronaj, hızlı sosyo- ekonomik değişimin yaşandığı geçiş toplumlarında, geleneksel otorite kalıplarının zayıfladığı fakat modern otorite kalıplarının tümüyle yerleşmediği durumlarda ortaya çıkar. Kollamacılık modernite öncesindeki toplumsal ilişki kalıplarının modern ya da modernleşen toplumlar içindeki devamı olarak görülür. “Siyasi güç toplamak, yandaş ve oy arttırmak için siyasette kollama yapmak, siyaseti yakınları için çıkar sağlama amacıyla kullanmak modern siyasal yapıların dayandığı eşitlik, liyakat gibi temel ilkelere ters düşen bir görünüş içindedir... Bu tür ilişkilerin modern yapıların olgunlaşması ile yok olacağı varsayılır.” Patronajın özünü kamu görevlilerinin hizmet üretme, yatırım kararları alma, kredi kullandırma gibi konularda belirli kişi ve grupları kollaması oluşturur. Bu sistemde kollanan kişiler de yine kişisel çıkarlarını gerçekleştirmek için kişisel ilişkilere başvurmuşlardır(Arıkboğa,1998).

Çakkoğlu(2000) çalışmasında 0 ila 10 arasında bir skala kullanmıştır. 0 puan tamamen kayırmacılık yapıldığını, 10 puan işe hiç kayırmacılık yapılmadığını göstermektedir. Altı soru yerel yönetimlerin değerlendirilmesi için yöneltilmiştir. Eu çerçevede, yerel yönetimlerin, (a) imar uygulamasında kişilere ne derecede eşit muamele yaptıkları, (b) şehrin çöplerini toplarken şehrin mahallelerine ne derece eşit bir uygulamada buldukları, (c) zabıta hizmeti sunarken işyerlerine

ne derece eşit bir muamelede buldukları, (d) itfaiye hizmeti verirken şehrin mahallelerine ne derece eşit bir hizmet götürdükleri, (e) park ve bahçe hizmeti verirken şehrin mahallelerine ne derece eşit davrandıkları ve (f) kaldırım taşı döşeme gibi projeleri ihale ile bir şirkete inşaaı için verirken bu şirketi seçme aşamasında bazı şirketleri siyasi veya maddi çıkar karşılığında kayırıp kayırmadıkları sorulmuştur. Sorular ve verilen cevapların ortalaması aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3: Yerel Patronaj

	Ortalama
Sizce belediyeler imar uygulamasında kişilere ne derecede eşit muamele yapıyor?	3.5
Sizce belediyeler şehrin çöplerini toplarken şehrin mahallelerine ne derece eşit bir uygulama yapıyor?	5.8
Sizce belediyeler zabıta hizmeti sunarken işyerlerine ne derece eşit bir muamele yapıyor?	4.4
Sizce belediyeler itfaiye hizmeti verirken, şehrin mahallelerine ne derece eşit bir hizmet götürüyor?	6.7
Sizce belediyeler park ve bahçe hizmeti verirken, şehrin mahallelerine ne derece eşit bir uygulama yapıyor?	4.8
Sizce belediyeler kaldırım taşı döşeme gibi projeleri ihale ile bir şirkete inşaaı için verirken, bu şirketi seçme aşamasında bazı şirketleri siyasi veya maddi çıkar karşılığında kayırıyor mu?	3.7

Kaynak: (Çakkoğlu,2000).

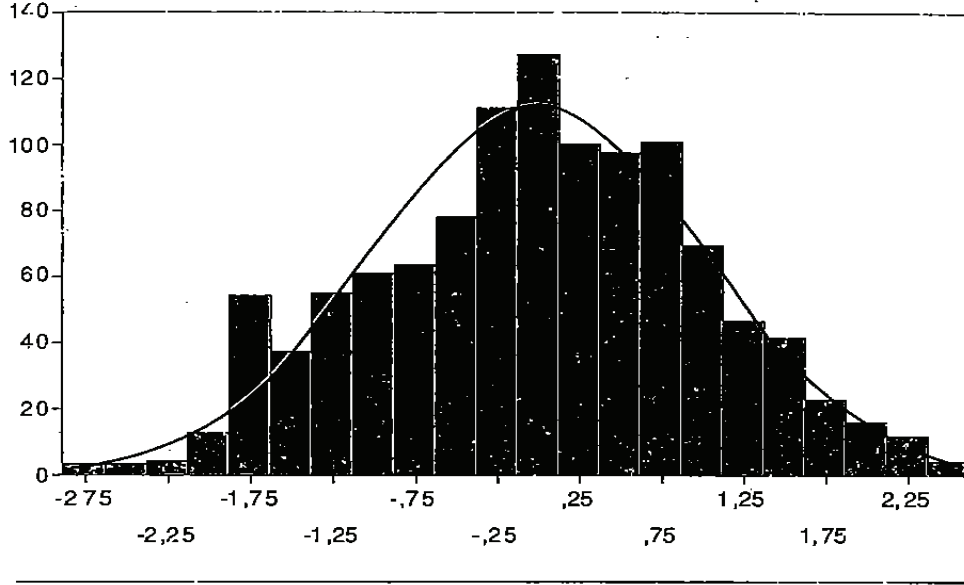
İkinci boyutta belediyelerin değişik uygulamalarında var olan kayırmacılığın değerlendirilmeleri yer almaktadır. Bu boyutta en etkili görülen iki değerlendirme çöp toplama ile park ve bahçe

hizmetleridir. Bu iki konudaki değerlendirme nodan belediyelerin almış oldukları en düşük ortalama değerlendirme değildir. Çöp toplamada 10 üzerinden 5,8, park ve bahçe hizmetlerinde ise

4,8 ile kayırmacılıkta ortalama değerlendirmeye yalan puanlar gözlenmektedir. Yine bu boyutta en az etkili olan imar ve ihale uygulamalarına ait olan

değerlendirme de sırasıyla ortalama 10 üzerinden 3,5 ve 3,7 ile belediyelerin faaliyet alanlarında en kötü değerlendirmeyi almıştır(Çakkoğlu,2000).

Şekil 1: Belediyelerde Patronaj

Kaynak: (Çakkoğlu,2000).

Görülmektedir ki, belediyelere ait değerlendirmelerde göze çarpan, belediyeleri negatif olarak değerlendirenlerle pozitif olarak değerlendirenlerin simetriğe yalan ve ne eşit ne kayırmacı anlamına gelen orta sıfır noktası etrafında dağılımıdır(Çakkoğlu,2000).

Nitekim TESEV tarafından yapılan “Türkiye’de Yerel ve Merkezi Yönetimlerde Hizmetlerden Tatmin, Patronaj İlişkileri ve Reform” araştırmasına göre halkın merkezi yönetimden memnuniyet düzeyi 2000 yılına göre 2004 yılında 2,8’den 5,8’e; yerel yönetimlerden memnuniyet oranı ise, aynı yıllar itibariyle 5,1’den 5,3’e yükselmiştir(Özel vd.,2009).

Yapılan çalışmada, merkezi ve yerel yönetimlerin birtakım alanlarda ne denli patronaj ilişkisi içinde

olduklarına dair algıları sorulduğunda, ortaya çıkan manzara, genel olarak, merkezi yönetimde yaşanan patronajın 2004 yılına göre hafifçe artmış, yerel yönetimde ise hafifçe azalmış olduğu yönündedir. Ancak, her iki durumda da, patronaj ağlarının etkinliğinin yüksek olduğu yönündeki algı devam etmektedir. Ayrıca, kamu kurumlarında işe girmek isteyenlerin ne şekilde değerlendirildiklerine dair soruya verilen cevaplar da, patronajın yaygınlığı yönündeki değerlendirmeyi destekler durumdadır: Cevap verenlerin %37’sinin devlet sektöründeki ve %32’sinin de belediyelerdeki işe alımlarda torpil ve kayırmanın en geçerli yol olduğunu düşünmesi söz konusudur(Adaman vd,2009).

Kamuoyu çalışmalarında da “rüşvet” konusu ayrıntılarıyla pek incelenmemiş bir konudur. El-

bette bunun başlıca nedeni bu konudaki davranış, tecrübe ve hatta tutumların ölçümünün çok zor olmasıdır. Ancak, kısıtlı da olsa elinizdeki birkaç araştırma kamuoyu nezdinde Türkiye'nin en önemli sorunları arasında rüşvetin yeri konusunda ipuçları vermektedir.

SONUÇ

Yerel nitelikli kamu hizmetlerinin sunumunda hizmetlerden yararlananların memnuniyetini artırmak, hukuka uygunluğu, etkinliği ve verimliliği sağlamak için vatandaş taleplerini temel alan bir anlayışı yönetime hakim kılmak gerekmektedir. Sonuca, yani çıktılara odaklanan bir yönetimde hesap verebilirliği, açıklığı, saydamlığı, katılımı, öngörülebilirliği kapsayan mekanizmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu yeni yapı yerel yönetimlerde görülen yolsuzluklar konusunda önleyici bir etken olacaktır. Yolsuzluklar karşısında sonradan denetimi ve cezalandırmayı esas alan anlayıştan beklenen sonuçların alınamaması, bu yapıya geçmeyi zorunlu kılmaktadır.

Ülkemiz açısından düşündüğümüzde, gerek merkezi yönetim gerekse de yerel yönetimlerde görülen yozlaşmanın kapsamını ve boyutunu iyi analiz edebilmek için son on yılda gerçekleşen ve toplumda büyük tepki çeken olaylara bakmak yeterli olacaktır. Özellikle bu dönemde bürokraside görülen partizanlıklar, arpalık şeklinde değerlendirilen kurumların oluşması, literatürde patronaj olarak adlandırılan, ehliyetsiz kişilerin kamu kurumlarında istihdamı, siyasal iktidarların icraatlarını açıklık ve şeffaflık içerisinde sürdürmemeleri, baskı ve çıkar gruplarının bürokrasi ve siyasiler üzerindeki etkinlikleri, iktidarın kişiselleşmesi, somut olarak ortaya çıkarılan rüşvet ve yolsuzluk skandalları, özellikle yerel

yönetimlerde görülen yönetimde kişisellik ve bunun sonucu yandaşları kayırma, özelleştirme ve hizmet satın alma sürecinde görülen usulsüzlükler yozlaşmanın kapsamı ve boyutunu rahatlıkla gözler önüne sermektedir.

Özellikle yerel yönetimlerde yönetim sisteminde görülen yozlaşmanın kapsam ve boyutu, bu durumun ekonomik etkileri belirlendiğinde de çok açık bir şekilde karşımıza çıkacaktır. Her şeyden önce yozlaşma ile önemli gelir kaynaklarına ihtiyaç duyan yerel yönetimlerde mevcut ve oldukça da az olan ekonomik kaynaklar israf edilmektedir. İller Bankası aracılığı ile yerel yönetimlere tahsis edilen kamu kaynakları kötü kullanılmakta ve dağıtılmaktadır. Baskı ve çıkar gruplarının devletten ekonomik transfer elde etme çabaları, milli ekonomideki optimum kaynak dağılımını bozmaktadır. Bu durum doğal olarak merkezden yerel yönetimlere olan kaynak transferlerinde yanı kamu harcamalarında belirgin artışlara yol açmaktadır. Böylelikle tüm vatandaşların üzerindeki vergi yükü de artmış olmaktadır. Ayrıca yozlaşma sonucunda dar bir kesim gelirini artırırken, vergi yükünün artması ile tüm toplum cezalandırılmış olmaktadır.

Yerel yönetimlerde etik dışı davranışların soyut özelliğinden dolayı yol açtıkları sorunların çözümü de oldukça zor olmaktadır. Temelde sorun insan faktöründen kaynaklandığı için, bu alanda getirilecek çözümlerin çok boyutlu ve olabileceklere göre düşünülmesi gerekmektedir. Çünkü, özellikle ülkemiz açısından düşünüldüğünde bu alanda alınan tedbirler, çok çabuk çözülmüş, bu duruma karşı da tedbir alınmadığı için, bu alanda sorunlar yıllardır birikerek bugünkü haline ulaşmıştır. Yerel yönetimlerde etik dışı davranışların

önüne geçebilmek için, bu çalışma kapsamında değerlendirmeye aldığımız alan sorunun hukuksal yönüdür. Çünkü etik dışı davranışların toplumsal kökleri, sosyal, kültürel ve ekonomik alanda alınacak tedbirlerle açığa çıkartılabilir ve bunların olumsuz sonuçlarına yönelik gerekli tedbirler alınabilir.

Yönetimin iyi, etkin ve verimli çalışması için, genellikle çalışanların seçiminde, bilgi, uzmanlık ve liyakat özelliklerinin ön plana çıktığı bir yaklaşımla hareket edildiği görülmektedir. Oysa yönetim, çağımızda sadece teknik ve siyasal bir olgu olmayıp, aynı zamanda etik olarak işleyiş özelliğine sahiptir. Çünkü etik kavramı, en üstün ve kutsal değerler olan ahlak, hukuk ve dini değerleri temel alan belirleyici bir olgu olup, bu özelliği ile de kişinin davranışlarına temel teşkil eden değerlerin tümüdür. Bu değerlerin unsurları ise; görev ve sorumluluk, vicdan ve iyi niyet, iyilik ve doğruluk, sevgi, onur ve kamu yararı olarak karşımıza çıkmaktadır. İşte çalışanların eylem ve işlemlerine yön veren mesleki ve yönetsel etik aynı zamanda verimlilik ve etkinlik için de gerekli olmaktadır.

Yerel siyasette patronaj etkisi vardır ve çok güçlüdür. Bu, siyasetin doğasından kaynaklanmaktadır. Bir yerde siyasal patronaj varsa, orada, ona ihtiyaç olduğu gibi bir meşrulaştırmaya gitmemek şartıyla, bunun sebepleri iyice irdelenmek zorundadır. Siyasal patronaj genel olarak olumsuz görülür. Gerçekten de, yerel siyasetteki patronaj etkisi kurumlarda kaynak israfına, verimsizliğe sebep olmaktadır. Zaten, patronajın kendisi bizzat bir usulsüzlük ve bir nevi yolsuzluktur. Ancak, özellikle bizim gibi toplumlarda salt kötü olarak alınmamalıdır.

KAYNAKLAR

- ADAMAN, F.A., ÇARKOĞLU, Ş., (2009).** Hanehalkı Gözünden Kamu Hizmetleri Ve Yolsuzluk, Tepav Yayınları, No: 43, Ekim
- AKTAN, C.C., (2001).** Yolsuzlukla Mücadele Stratejileri. Ankara: Hak-İş Yayınları, ss.1-19
- AKYILDIZ, F., (2012).** Belediye Hizmetleri Ve Vatandaş Memnuniyeti: Uşak Belediyesi Örneği, Journal Of Yasar University, 26(7) 4415 - 4436
- ARIKBOĞA, E., (1998).** Yerel Yönetimler, Katılım Ve Mahalle Muhtarlığı, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- AYDIN, İ., (2013).** Kamuda Etik. http://www.tbmm.gov.tr/etikik_omisyonu/belgeler/makaleikam_udaetik-inayetaaydin.pdf, Erişim Tarihi:15.03.2013
- BAŞARAN, İ., (2001).** Yerel Patronaj ve Network (Ağ) İlişkileri, Yerel Siyaset Dergisi
- BAŞARAN, İ.E., (1992).** Yönetimde İnsan İlişkileri, Ankara: Gül Yayınevi, s.105.
- BAYDAR, T., (2005).** Baydar, Tülay, “Yönetim Etiğine Genel Bir Bakış”, Türk İdare Dergisi, 2005/ 449, Aralık
- ÇAKKOĞLU, F., (2000).** Adaman Ah, Türkiye’de Yerel Ve Merkezi Yönetimlerde Hizmetlerden Tatmin, Patronaj İlişkileri Ve Reform, Devlet Reformu, İstanbul.

ÇEVİKBAŞ, R., (2006). Yönetimde Etik Ve Yozlaşma, İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 20, Nisan, Sayı: 1

ÇUKURÇAYIR, M., AKİF, M., ÖZER, K.T., (2012). Yerel Yönetimlerde Yolsuzlukla Mücadelede Yönetişim İlke Ve Uygulamaları, Sayıştay Dergisi, Sayı:86/ Temmuz – Eylül

DEMİREL, T., (2013). “Türkiye’de Siyasal Yolsuzluk Olgusu”, http://www.liberal-dt.org.tr/dergiler/ldsaiy20/2003_.htm, Erişim Tarihi: 15.03.2013

DURNA, M., PATOĞLU, A., Türkiye Yolsuzluk Raporu, Milletvekillerini Ve Seçilmişleri İzleme Komiteleri/Derneği(Tümikom)

DAVUT, D., (2005). “Siyaset Ve Ahlak, Gerçeklikle İdealin Bağdaşmazlığı Sorunu”. 2. Siyasette Ve Yönetimde Etik Sempozyumu. s.18-25.

EKEN, M., (1994). “ Kamu Yönetiminde Gizlilik Geleneği Ve Açıklık İhtiyacı ‘, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 27, Sayı 2, s.26- 39.

GÜNTÜRKÜN, O., (2013). Siyasal Yozlaşma. www.airkule.com, 20 08, Erişim Tarihi: 15.03.2013

KESİN, E., (2005). ‘Bir Etik Davranış İlkesi Olarak Hesap Verebilirlik; Hesap Verme Sorumluluğu’, 2. Siyasette Ve Yönetimde Etik Sempozyumu, Sakarya Üniversitesi, s.269- 270.

KÖPRÜ, B., (2007). Türk Kamu Yönetiminde Etik Değerlerden Sapma Ve Yönetimsel Yozlaşma, Gazi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mater Tezi. Ankara.

KURGUN, A., ÖZDEMİR, A., KURGUN, H., BAKICI, Z., (2008). Belediyelerde Hizmet

Yeterliliğinin Ve Hizmet Kalitesinin Artırılmasını Etkileyen Faktörlerin Analizi: İzmir Karşıyaka Belediyesinde Uygulama, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:10, Sayı:2

KUZU, B., (1987). Anayasa Hukukumuzda Yürütme Organının Düzenleyici İşlem Yapma Yetkisi Ve Güçlendirilmesi Eğilimi. İstanbul: Filiz Kitabevi

İĞİAD, (2008). İş Ahlakı Sempozyumu. 31 Mayıs 2008 Cumartesi İTO Meclis Salonu. İstanbul.

MEMİŞOĞLU, D., DURGUN, A., Devlet Başarısızlığına Yol Açan Etkenlerden Biri Olarak Patronaj İlişkileri, Yerel Siyaset Dergisi

OECD (2000). Devlet Ve Birey Arasındaki Güven İlişkisi, Oecd Ülkelerinde Alınan Etik Altyapı Önlemleri

ÖZEL, M., EREN, V., İNAL, E.M., (2009). Yerel Siyaset Ve Yerel Halkın Belediye Hizmetlerine Bakışı: Yerel Hizmetlerden Memnuniyet Düzeyi Üzerine Bir Araştırma, Alanya İşletme Fakültesi Dergisi 1/1, s.33-50

ÖZER, M.A., (2013). Yerel Yönetimlerde Etik Dışı Davranışlar, <http://www.kentakademisi.com> /[yerel-yonetimlerde-etik-disi-davranislar/16575/#iedn15](http://www.kentakademisi.com/yerel-yonetimlerde-etik-disi-davranislar/16575/#iedn15), Erişim Tarihi: 15.03.2013

ÖZMEN, A., (2008). Kamu Yönetiminde Etik Davranışlar: Kocaeli Tapu Sicil Müdürlüklerinde Bir Uygulama, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, Haziran

ÖZSEMERÇİ, K., (2002). “Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzluklar, Nedenleri, Zararları Ve Çözüm Önerileri”. s.21

PEKTAŞ, E.K., (2013). Büyük Kent Belediyelerinin Eğitim Ve Kültür Hizmetlerine Siyasal Parti İdeolojilerinin Yansıması. http://www.ekitapyayin.com/id_/027,Erişim Tarihi:15.03.2013

ROBERTSON, K.G., (1982). Public Secrets-A Study In The Development Of Government Secrecy-. New York: St. Martin’s Press. pp.1-9

ŞEN, M., Bir Ahlaki Sorun Ve Toplumsal Gerçeklik Olarak Siyasal Patronaj, Yerel Siyaset Dergisi

ŞENER, N., (2003). “Ya Kurtulacağız Ya Da Yolsuzluk Hepimizi Yutacak”, Aralık www.tusiad.org/yayin/gorus/57_/7.pdf,Erişim Tarihi:15.03.2013

TOKSÖZ, F., ÖZGÜR, A.E., ve diğ., (2009). Yerel Yönetim Sistemleri, Tesev Yayınları, Ağustos

TOLLISON, R., (1982). “Rent Seeking: A Survey”. Kyklos, Vol 35. s.575-576.

YATKIN, A., (2008). Etik Düşünce Ve Davranışın Yerel Yönetimlerde Hizmet Verimliliğinin

Arttırılmasında Rolü Ve Önemi (Elazığ Belediyesi Örnek Alan Araştırması). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt: 18.Sayı: 1 Ss.211-231, Elâzığ.

YÜKSEL, F., BOZKURT, G., GÜVEN, A., (2013). Yerel Yönetimlerde Etik Çerçevesinde Sosyal Sorumluluk Bilinci: Tokat Uygulaması. http://www.etiksempozyumu.sakarya.edu.tr/etik/3.2/2gamze_%20bozkurt.pdf,Erişim Tarihi:15.03.2013

İNTERNET ERİŞİM ADRESLERİ

http://www.ekitapyayin.com/id/027/iki_mcboluml.htm,Erişim Tarihi:15.03.2013

BAZI DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİN ÖĞRETİM ELEMANLARININ ÖRGÜTSEL BAĞLILIK DÜZEYİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

REVIEW OF THE EFFECT OF DEMOGRAPHIC FEATURES ON ORGANIZATIONAL COMMITMENT LEVEL OF INSTRUCTORS

Alper KARADAĞ¹ Tuba Fatma KARADAĞ² Ahmet ATALAY¹

A. Serdar YÜCEL²

¹Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Ardahan Üniversitesi, Ardahan-Türkiye

²Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Fırat Üniversitesi, Elazığ-Türkiye

Özet: Bu çalışma, Ardahan Üniversitesinde görev yapan akademik personelin örgütsel bağlılık düzeyini belirlemeyi ve seçilmiş demografik değişkenlerin akademik personelin örgütsel bağlılık düzeylerine olan etkisini araştırmak amacı ile planlanmıştır. “Betimsel Tarama Modeli” kullanılan araştırmaya, toplam 165 akademik personelden (Öğretim Üyesi, Öğretim Görevlisi, Okutman ve Araştırma Görevlisi) 96’sı gönüllü olarak katılmıştır. Araştırmada, Kartal (2003) tarafından 5 noktalı Likert ölçeği tipinde tasarlanmış 18 sorudan oluşan “Örgütsel Bağlılık Ölçeği” kullanılmıştır. Elde edilen verilerin istatistiksel analizleri için SPSS 16 paket programından yararlanılmıştır. Belirleyici istatistiklerin (frekans, ortalama) yanı sıra, grupların eleman sayısı ve verilerin dağılımına göre ikili karşılaştırmalarda t-testi, çoklu karşılaştırmalar da ise tek yönlü varyans analizi (anova) yapılmış, sonuçlar $p < 0.05$ düzeyinde değerlendirilmiştir. Araştırmada, katılımcıların örgütsel bağlılık düzeyinin (4.22 ± 0.63) yüksek olduğu ve görev yeri (merkez veya ilçe), toplam hizmet süreleri ile son çalıştıkları kurumdaki (Ardahan Üniversitesi) hizmet süreleri bakımından “örgütsel bağlılık düzeylerinin” farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Üniversite, Akademik çalışanlar, Örgütsel bağlılık, Demografik özellikler

Abstract: This study was planned to define the organizational commitment level of instructors working in Ardahan University and to research the effect of selected demographic variables on the organizational commitment level of instructors. To the study in which “Descriptive Survey Model” was used, from total 165 instructors (professor, teaching assistant, lecturer and research assistant), 96 persons attended voluntarily. In the research, “Organizational Commitment Scale” including 18 questions designed in the form of 5-point likert scale by Kartal (2003). For the statistical analysis of obtained data, SPSS 16 package was used. Besides decisive statistics (frequency, average), according to the member numbers of groups and distribution of data, in paired comparison t-test; and in multiple comparisons, single way anova was analyzed, the results were evaluated at the level of $p < 0.05$. It was established that “Organizational Commitment Level” of employees whose Organizational Commitment Level is 4.22 ± 0.63 differs in terms of employees’ place of duty (city centre or county), total service and period of service at their last place of duty (Ardahan University).

Keywords: University, Instructors, Organizational commitment, Demographic features

GİRİŞ

Araştırma ve eğitim-öğretim olmak üzere iki önemli işlevi üstlenen üniversiteler, bilgi üretmek ve ürettikleri bilgileri yaymak ile sorumludurlar. Üniversitelerin bu işlevleri başarıyla yerine getirebilmeleri ise, nitelikli akademik ve idari personele, fiziksel ve teknolojik altyapıya, finansal kaynaklara ve yönetsel özerkliğe sahip olmalarına bağlı bulunmaktadır (Aydemir ve Erşan, 2007: 56)

Bir iş tutumu olarak örgütsel bağlılığın, örgüt ve çalışanlar üzerindeki etkileri çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur ve bu çalışmalarda, genelde örgütsel bağlılığı yüksek olan çalışanların, kuruma katkılarının daha fazla olacağı yönünde sonuçlar üzerinde durulmaktadır (Mathieu ve Zajac, 1990'dan aktaran: Boylu ve ark, 2007: 56)

Her organizasyonda olduğu gibi üniversitelerin de başarısının artması için çalışanlarının örgüte olan bağlılıklarının üst düzeyde bulunması gerekmektedir. Söz konusu bu durum şüphesiz ki, üniversite çalışanlarının üniversitelere olan katkılarını artıracak etkenlerdendir.

Bireyin belli bir örgütle bütünleşmesi için gereken göreceli güç (Mowday ve ark, 1979: 224-247), örgütün amaçlarına uygun biçimde davranabilmek için içselleştirilmiş çabaların toplamı (Wiener, 1982: 418-428); mesleğe bağlılık, bireyin mesleğine yönelik tutumu (Blau, 1985: 280), bireyin seçilmiş bir meslekte (görevde) çalışma motivasyonu (Carson ve ark, 1994'den aktaran: Özmen ve diğ., 2005: 2) gibi farklı biçimlerde tanımlanan örgütsel bağlılık, işgörenlerin ve örgütlerin performansını açısından oldukça önemli bir durumdur. Çünkü işgörenler kendilerini örgütlerine bağlı hissettikleri ölçüde işyerinde başarılı olacaklardır.

Aksi durumda, her an o işletmeden uzaklaşmanın yollarını arayacaklar ve kendilerinden bekleneni veremeyeceklerdir (Özdevecioğlu, 2003: 113-130; Çırpan, 1999). Diğer taraftan, örgütsel bağlılıkları artan çalışanların moral ve motivasyonları yükselecek, devamsızlıkları (Özdevecioğlu, 2003: 113-130) ve işten ayrılma olasılıkları düşecektir (Çırpan, 1999; İbicioğlu, 2000: 13-22).

İletişim bir örgütün başarı ya da başarısızlığında en temel belirleyici süreçlerden biri olarak kabul edilmektedir. Nitekim örgütsel iletişim örgütün işleyiş ve amaçlarını gerçekleştirmek için, örgütün bölümleri ile çevresi arasında sürekli düşünce ve bilgi akışı gösteren bir süreç olarak değerlendirilmektedir (Yüksel, 2005: 292)

Örgütsel bağlılık ile ilgili yapılan ilk çalışmalarda bağlılık, örgütün hedef ve değerlerini benimsemek, örgütün bir parçası olmak için çaba göstermek ve güçlü bir aile üyesi gibi hissetmek olarak ele alınmıştır (Steers, 1977: 46)

Örgütsel bağlılık tanımı üzerinde tam bir fikir birliğine varılmamakla birlikte “örgütsel bağlılık”; “örgüt ile işgörenin amaçlarının bir bütünlük ve uyum içinde olması” (Mowday vd., 1982: 20), “iş görenlerin örgüte sadakatleriyle ilgili bir tutum” (Luthans, 1995: 130); “örgüt ile iş görenin amaçlarının bir bütünlük ve uyum içinde olması” (Mowday vd, 1982: 20); “iş görenin örgütüyle ve amaçlarıyla özdeşleşmesi ve örgütteki üyeliğini devam ettirme arzusu” (Robbins, 1998: 143); “kişinin örgütle özdeşleştiği, örgüte yönelik bir tutum” (Sheldon, 1971: 143); “örgütsel amaç ve çıkarları karşılayacak şekilde davranmak için içselleştirilmiş normatif baskıların toplamı” (Wiener, 1982: 421); “parasal kaygılar olmaksızın örgütte kalma isteği duyarak örgütün amaç ve

değerleriyle özdeşleşmesi” (Geartner ve Nollen, 1989: 446) şeklinde tanımlanabilmektedir. Tüm tanımlarda örgütsel bağlılık kavramı, örgüt ile birey arasındaki ilişkinin ortaya konduğu temel unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Örgütsel bağlılık sadece işverene sadakat değil, aynı zamanda örgütün başarısının sürmesi için örgüte dâhil olanların çaba gösterdikleri bir süreçtir (Yüksel, 2000: 76). Örgütsel bağlılık, iş görenin örgütüyle özdeşleşme derecesi olduğundan, aktif olarak örgüte katılımı gerektirmektedir (Newstorm ve Davis, 1993, s.198’den aktaran: Sığırı, 2007: 262)

Örgütsel bağlılığı farklı boyutlarda ele alan 2005-2011 yılları arasında yapılmış çalışmalarda elde edilen sonuçlar toplamda örgütsel bağlılık stratejileri ile ilgili olarak önemli mesajlar vermiştir.

Dokuz Eylül Üniversitesi’nde gerçekleştirilen araştırmada akademisyenlerin mesleğe olan bağlılıklarının örgüte (üniversiteye) olan bağlılıklarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Özmen ve ark, 2005: 3). Araştırmacılar genel olarak mesleki ve örgütsel bağlılığın duygusal ve normatif bağlılık boyutlarının birbirine yakın, devam bağlılığının ise düşük olduğunu gözlemlemişlerdir (Özmen ve ark, 2005: 7).

Bilkent ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi’ndeki teknoparklardaki bilgi işçileriyle gerçekleştirilen araştırmada, örgütsel bağlılık ile mesleki bağlılık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı beyan edilmiştir (Gümüşlüoğlu ve Karakitapoğlu, 2010’dan aktaran: Aydemir ve Erşan, 2007: 64).

Gazi Üniversitesi’nde gerçekleştirilen bir araştırmada akademisyenlerin duygusal bağlılıklarının devam ve normatif bağlılıklarına göre daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir (Boylu ve ark, 2007: 55-74).

Selçuk Üniversitesi akademisyenleri üzerinde gerçekleştirdiği araştırmasında, katılımcıların yarısının örgütsel bağlılıklarının düşük olduğu sonucuna varmıştır (Yüceler, 2009: 445-458).

Türkiye’nin farklı illerinde 8 devlet ve 6 vakıf üniversitesinde görev yapan İngilizce öğretim elemanlarıyla gerçekleştirilen araştırmada, vakıf üniversitelerindeki öğretim elemanlarının duygusal bağlılıklarının daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Her iki grupta da devam ve normatif bağlılık düzeyleri “orta”, duygusal bağlılık düzeyleri ise “iyi” derecede bulunmuştur (Al, 2007).

Bu çalışmada kuruluşunun henüz 4. yılında olan bir üniversitenin öğretim elemanlarının örgütsel bağlılık düzeyleri belirlenmeye çalışılmış ve seçilmiş bazı demografik özelliklerin örgütsel bağlılık düzeyine olan etkisi incelenmiştir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Örneklem

Araştırmaya 2008 yılında kurulan Ardahan Üniversitesinin 165 öğretim elemanından, 96 tanesi gönüllü olarak katılmıştır.

Veri Toplama Aracının Belirlenmesi

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak anket yönteminden yararlanıldı. İki bölümden oluşan araştırma soru formunun, birinci bölümde

10 sorudan oluşan kişisel bilgiler, ikinci bölümde ise Kartal (2003) tarafından 5 noktalı Likert ölçeği tipinde tasarlanmış 18 sorudan oluşan Örgütsel Bağlılık Ölçeği kullanılmıştır.

Anket maddeleri Likert tipi beşli derecelendirme ölçeğinde 1, 2, 3, 4 ve 5 puan sıralaması ile tablo 1'deki gibi ele alınmıştır. Algı düzeyleri: 1.00 - 1.80 arası "hiçbir zaman", 1.81- 2.60 arası "çok nadiren", 2.61- 3.40 arası "bazen", 3.41- 4.20 "sık sık" ve 4.20- 5.00 arası "her zaman" olarak beşli ölçeğe göre değerlendirilmiştir.

Tablo 1: Çalışmada Kullanılan Likert Tipi Beşli Derecelendirme Ölçeği

Sıralama	Seçenekler	Puan sınırı
1	Hiçbir zaman	1.00 - 1.80
2	Çok nadiren	1.81- 2.60
3	Bazen	2.61- 3.40
4	Sık sık	3.41- 4.20
5	Her zaman	4.21 - 5.00

Veri Toplama Aracının Güvenirlik ve Geçerlik Analizi

Araştırmada kullanılan Örgütsel Bağlılık Ölçeği'nin güvenilirliğini ölçmek amacıyla Cronbach Alpha katsayısından yararlanıldı. Ölçeğin geçerliliği faktör (AFA) analizi ile test edildi. Ölçeğe ait güvenirlilik ve geçerlik analizi sonuçları ayrı ayrı açıklandı.

Tablo 2: Örgütsel Bağlılık Alt Ölçeği Faktör Yük Ve Madde Toplam Korelasyon Analizi Sonuçları

Maddeler	Faktör Yük Değerleri
2. Kurumun amaçlarına karşı güçlü bir bağlılık hissediyorum.	,817
1. Kuruma, benden beklenenden daha fazlasını verme çabası içindeyim.	,768
15. Mesleğimin yaşamımı anlamlı kıldığını düşünüyorum.	,712
8. Kurumun değerleri ile sahip olduğum kişisel beklentiler örtüşüyor.	,692
4. İşimi severek yapıyorum.	,683
9. Mesleğimde yeterliliğimin gün geçtikçe arttığını düşünüyorum.	,676
5. Kuruma ilişkin eylem ve düşüncelere zaman ayırıyorum.	,666
13. Kendimi mesleğimle özdeşleşmiş olarak görmüyorum.	,631
12. Kurumun amaçlarının gerçekleşmesi için göstermem gereken rollerin kendi iyiliğim için olduğuna inanıyorum.	,630
3. Mesleğimle ilgili araştırma, inceleme vb. çalışmalar yapıyorum.	,603
16. Mesleğimi kendime olan özsaygının önemli bir etkeni olarak görüyorum.	,586
10. Mesleğime verdiğim değere katkıda buldukları için çalışma arkadaşlarımla olumlu iletişim içerisinde oluyorum.	,551
17. Kendimi değerlendirirken temel ölçüt işimdeki performansım oluyor.	,503

18. Kurumumdaki meslektaşlarımla samimi bir ilişki ve arkadaşlık bağım vardır.	,460
7. Yaptığım işin kişisel beklentilerime uygun düşmediğini hissediyorum.	,403
14. Kurumda mesleğimle ilgili iş ve işlemlere gönüllü olarak katılmıyorum.	,394
6. Başka bir iş teklif edildiğinde mesleği bırakmayı düşünüyorum.	,375
Alpha: 0.808	

18 maddeden oluşan örgütsel bağlılık ölçeğinde 11. maddenin haricindeki faktörlerin yük değerleri 0,3'den büyük olduğundan her bir madde değerlendirilmeye alınmıştır.

Analiz sonrasında örneklem yeterliliğini test eden KMO (Kaiser Meyer Olkin) katsayısının (0,790) faktör analizinin yapılması için önerilen en düşük değer olan

60'dan yüksek olduğu tespit edilmiştir (Pullant, 2001). Benzer şekilde Bartlett's Testi sonucu elde edilen değerlerden (Ki-Kare değeri: 817,217, df: 153 ve $p < 0.01$) değişkenler arasındaki korelasyonun güçlü olduğu ve faktör analizi yapılabileceği görülmüştür (Çoşkun ve ark, 2005).

Tablo 3: Örgütsel Bağlılık Alt Ölçeğine Ait Kaiser Meyer Olkin (Kmo) Ve Bartlett Testi Sonuçları

KMO		,790
Bartlett Testi	Chi-Square	817,22
	Df	153
	P	,000

Örgütsel bağlılık alt ölçeğinde yer alan maddelerin ayırt edici olup olmadıklarını incelemek amacı ile

yapılan madde analizi sonucunda madde toplam korelasyonlarının tümü istatistiksel olarak anlamlı ($p < 0.05$) bulunmuştur.

Verilerin İstatistiksel Analizi

Çalışmada verilerin istatistiksel analizi için SPSS 16 paket programı kullanıldı. Belirleyici istatistiklerin (frekans, ortalama) yanı sıra, grupların eleman sayısı ve verilerin dağılımına göre ikili karşılaştırmalarda t-testi, çoklu karşılaştırmalar da ise tek yönlü varyans analizi (anova) yapıp, sonuçlar $p < 0.05$ düzeyinde değerlendirildi.

BULGULAR

Çalışmaya katılan öğretim elemanlarının bireysel özellikleri dikkate alındığında cinsiyet bakımından çoğununun erkek (69 kişi, % 71.9) ve görev yeri bakımından da büyük bir kısmının (85 kişi, % 84.4) merkezde çalıştığı görüldü (Tablo 4).

Yaş özelliği bakımından katılımcılardan 29 ve altı kategoride 56 (% 58.3), 30-35 arası kategoride 23 (% 24), 36 ve üzeri olan kategoride ise 17 (% 17.7) kişinin olduğu ve medeni durum değişkenine göre katılımcıların 48'inin (% 50) evli olduğu belirlendi.

Tablo 4: Öğretim Elemanlarının Bireysel Özelliklerine Göre Dağılımı

Değişken	Grup	Sayı (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	27	28.1
	Erkek	69	71.9
Medeni Durum	Evli	48	50.0
	Bekar	48	50.0
Görev Yeri	Merkez	85	84.4
	İlçe	15	15.6
Yaş (Yıl)	29 ≥ Yaş	56	58.3
	30 ≤ Yaş ≤ 35	23	24
	36 ≤ Yaş	17	17,7
Toplam Hizmet Süresi (Yıl)	4 ≥ Süre	64	66.7
	5 ≤ Süre ≤ 10 arası	17	17.7
	11 ≤ Süre	15	15.6
Son Çalıştıkları Kurumdaki Hizmet Süresi (Yıl)	1 ≥ Süre > 0	28	29.2
	2 ≥ Süre > 1	36	37.5
	3 ≥ Süre > 2	22	22.91
	Süre > 3	10	10.4
İdari Görev Durumu	Evet	22	22.9
	Hayır	74	77.1
(Evli Olan Akademisyenlerde) Eşin Çalışma Durumu	Evet	28	58,33
	Hayır	20	41,66
Gelir düzeyi	Düşük	6	6.3
	Orta	71	74.0
	Yüksek	19	19.8

Toplam 165 öğretim elemanından (Öğretim Üyesi, Öğretim Görevlisi/Okutman ve Araştırma Görevlisi) 96'sının gönüllü katılımı ile gerçekleştirilen çalışmada katılımcıların örgütsel bağlılık düzeyleri; cinsiyet, medeni durum, idari görev, eşin çalışıp-çalışmama özelliği, yaş ve gelir düzeyi bakımından benzerlik gösterirken ($p>0.05$) (Tablo 5, 6, 8, 9, 10, 13), görev yeri, toplam hizmet sü-

resi ile son çalıştıkları kurumdaki hizmet süresi bakımından farklılık sergiledikleri tespit edilmiştir ($p< 0.05$) (Tablo 7, 11, 12).

Tablo 5: Örgütsel Bağlılığa İlişkin Görüşlerin “Cinsiyet” Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Gruplar	N	%	$\bar{X}$	SS	P
Örgütsel bağlılık	Bayan	27	28,1	4,32	,64	,359
	Bay	69	71,9	4,18	,62	

Tablo 5’e göre katılımcıların örgütsek bağlılık düzeyleri cinsiyet bakımından farklılık göstermemiştir ($p>.05$).

Tablo 6: Örgütsel Bağlılığa İlişkin Görüşlerin “Medeni Durum” Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Gruplar	N	%	$\bar{X}$	SS	P
Örgütsel bağlılık	Evli	48	50.0	4,29	,33	,305
	Bekar	48	50.0	4,16	,51	

Katılımcıların örgütsel bağlılık düzeyleri medeni durum değişkenine göre farklılık göstermemiştir ($p>.05$).

Tablo 7: Örgütsel Bağlılığa İlişkin Görüşlerin “Görev Yeri” Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Gruplar	N	%	$\bar{X}$	SS	P
Örgütsel bağlılık	Merkez	81	84.4	4,08	,64	,039*
	İlçe	15	15.6	4.48	,46	

* $p < 0.05$

Tablo 7 incelendiğinde katılımcıların örgütsel bağlılık düzeylerinin görev yeri değişkenine göre farklılık gösterdiği gözlenmektedir. İlçede çalışan

akademik personelin örgütsel bağlılık düzeyleri daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 8: Örgütsel Bağlılığa İlişkin Görüşlerin “İdari Görev” Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Gruplar	N	%	$\bar{X}$	SS	P
Örgütsel bağlılık	Evet	22	22.9	4,31	,65	,465
	Hayır	74	77.1	4,20	,62	

Katılımcıların idari görev değişkeni bakımından örgütsel bağlılık düzeylerinde bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 9: Örgütsel Bağlılığa İlişkin Görüşlerin “Eş Çalışma Durumu” Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Gruplar	N	%	$\bar{X}$	SS	P
Örgütsel bağlılık	Evet	28	58,33	4,27	,52	,804
	Hayır	20	41,66	4,31	,49	

Tablo 9’a göre, evli katılımcıların örgütsel bağlılık durumu değişkenine göre örgütsel bağlılık düzeyleri görüş ortalamalarının yüksek olduğu, eş çalışma düzeylerinde ise bir farklılık olmadığı gözlenmektedir.

Tablo 10: Örgütsel Bağlılığa İlişkin Görüşlerin “Yaş” Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.

Bağımlı Değişkenler	Gruplar	N	%	$\bar{X}$	SS	P
Örgütsel bağlılık	1) $29 \geq$ Yaş	55	57.3	4,21	,67	1-2; 0,974
	2) $30 \leq$ Yaş $\leq$ 35	24	25.0	4,24	,58	
	3) $36 \leq$ Yaş	17	17,7	4,25	,57	1-3; 0,961
	Toplam	96	100.0	4,22	,63	2-3; 0,998

Katılımcıların örgütsel bağlılık düzeylerinin yaş değişkenine göre farklılık göstermediği gözlenmektedir ($p > .05$).

Tablo 11: Örgütsel Bağlılığa İlişkin Görüşlerin “Toplam Hizmet Süresi” Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Gruplar	N	%	$\bar{X}$	SS	P
Örgütsel bağlılık	1) $4 \geq$ Süre	64	66.7	4,31	,61	1-2; 0,010*
	2) $5 \leq$ Süre $\leq$ 10 arası	17	17.7	3,81	,65	
	3) $11 \leq$ Süre	15	15.6	4,31	,47	2-3; 0,55
	Toplam	96	100.0	4,22	,50	

* $p < 0.05$

Katılımcıların Örgütsel bağlılık düzeylerinin toplam hizmet süresi değişkenine göre 4 yıl ve daha az çalışanlar ile 5 ile 10 yıl arası çalışanlar arasında anlamlı bir farklılık

olduğu gözlenmektedir. 5 ile 10 yıl arası çalışanların diğer yaş gruplarına göre örgütsel bağlılık görüş ortalamaları düşük çıkmıştır.

Tablo 12: Örgütsel Bağlılığa İlişkin Görüşlerin “Son Çalıştıkları Kurumdaki” (Ardahan Üniversitesi) Hizmet Süresi (Yıl) Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.

Bağımlı Değişkenler	Gruplar	N	%	$\bar{X}$	SS	P
Örgütsel bağlılık	1) 1 ≥ Süre > 0	28	29.2	4,49	,63	1-2; 0,166
	2) 2 ≥ Süre > 1	36	37.5	4,17	,55	1-3; 0,095
	3) 3 ≥ Süre > 2	22	22.91	4,09	,61	1-4; 0,46*
	4) Süre > 3	10	10.4	3,90	,73	
	Toplam	96	100.0	4,22	,63	2-3; 0,951
						2-4; 0,581
						3-4; 0,852

* p < 0.05

Katılımcıların Örgütsel bağlılık düzeylerinin çalıştıkları kurumdaki hizmet süresi değişkenine göre 1 yıl ve daha az çalışanlar ile 3 yıldan daha fazla çalışanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu

gözlenmektedir. Kurumda 1 yıl ve daha az çalışanların örgütsel bağlılık görüş ortalamalarının daha yüksek çıktığı gözlenmektedir.

Tablo 13: Örgütsel Bağlılığa İlişkin Görüşlerin “Aile Gelir Durumu” Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Gruplar	N	%	$\bar{X}$	SS	P
Örgütsel bağlılık	1) Düşük	6	6.3	3,94	,78	1-2; 0,540
	2) Orta	71	74.0	4,22	,66	1-3; 0,373
	3) Yüksek	19	19.8	4,33	,43	
	Toplam	96	100.0	4,22	,63	2-3; 0,767

Tablo 13’e göre katılımcıların örgütsel bağlılık düzeyleri aile gelir durumu

değişkenine göre farklılık göstermemiştir (p>.05).

Tablo 14: Örgütsel Bağlılığa İlişkin Görüşlerin “Akademik Ünvan” Değişkenine Göre KWH Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Gruplar	N	%	X	Sıra Ortalaması	Sd	KWH	P
Örgütsel bağlılık	Öğretim Üyesi	19	19.8	4.50	56,47			
	Öğretim Görevlisi	52	54.2	4.15	45,08	2	2,382	,304
	Okutman							
	Araştırma Görevlisi	25	26.0	4.21	49.56			

Tablo 14’e göre katılımcıların örgütsel bağlılık düzeyleri akademik ünvan durumu değişkenine göre farklılık göstermemiştir ($p>.05$).

TARTIŞMA

Öğretim Elemanlarının katılımı ile gerçekleştirilen bu çalışmada örgütsel bağlılık düzeyi 4.22 ± 0.63 olarak tespit edilmiştir. Bu sonucun likert tipi beşli derecelendirme ölçeğinde 4.21-5.00 aralığına ve “her zaman” ifadesine karşılık geldiği görülmüştür (Tablo 1). Katılımcıların örgütsel bağlılık düzeyleri demografik özelliklerden cinsiyet, medeni durum, idari görev, eşin çalışıp-çalışmama özelliği, yaş, gelir düzeyi ve akademik ünvan bakımından benzerlik gösterirken ($p>0.05$) (Tablo 5, 6, 8, 9, 10, 13), görev yeri, toplam hizmet süresi ile son çalıştıkları kurumdaki (Ardahan Üniversitesi) hizmet süresi bakımından farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$) (Tablo 7, 11, 12).

Kök (2006), bir devlet üniversitesinin öğretim elemanlarının iş tatmini ve örgütsel bağlılığını konu alan çalışmasında yaş, cinsiyet, pozisyon ve medeni durum değişkenlerinin alt gruplarında anlamlı farklılığın olmadığını rapor etmiştir (Kök, 2006: 309).

Ardahan Üniversitesi akademisyenlerinde örgütsel bağlılık puanları idari görev değişkeni bakımından

idari görevi olan ve olmayanlarda benzer olarak bulunurken (Tablo 8), örgütlerde yönetici gruplarının astlara oranla daha çok örgütü destekleme arzusu içinde oldukları, örgüt ilke ve politikalarına daha çok bağlılık gösterdikleri beyan edilmiştir. Başka bir ifade ile bireyin hiyerarşik kademesi yükseldikçe örgüte bağlılık ve örgüt ilkelerini destekleme durumunun da arttığı belirtilmiştir (Şimşek ve ark, 2005).

“Toplam hizmet süresi” değişkenindeki alt gruplardan 4 yıl ve aşağı hizmeti olan grup ile 11 yıl ve üstü hizmeti olan grupta yer alanların örgütsel bağlılık düzeyleri benzer iken bu grupların örgütsel bağlılık puanları 5 ile 10 yıl arasında hizmet süresi olan grubun puanından daha yüksek bulunmuştur (Tablo 11).

Katılımcıların örgütsel bağlılık puanları görev yeri değişkeni bakımından ilçede görev yapan personel lehine farklılık göstermiştir (Tablo 7). İlçedeki sosyal ve kültürel alanlardaki imkansızlıklar ve çalışanların yaş ortalamasının ($X=29,04$) genç olmasına karşın, akademik personelin örgütsel bağlılık düzeyinin yüksek olması, kurumdaki örgütsel kültür ikliminin, iletişim ve işbirliğinin olumlu yansımaları olarak görülebilir. Ayrıca çalışanların “Başka bir iş teklif edildiğinde mesleği bırakmayı düşünüyorum” sorusuna % 93,3’lük

bir oranla “Hiçbir zaman” yanıtı vermeleri mesleğe bağlılık düzeylerinin de yüksek olduğunu ve bununla örgütsel bağlılığa etki edebileceğini ortaya koyabilir.

Çalışmanın yapıldığı söz konusu kurumdaki (Ardahan Üniversitesi) çalışma süresi kategorileri dikkate alındığında örgütsel bağlılık düzeyinin en yüksek 0-1 yıl arasında hizmeti olan grupta olduğu anlaşılmıştır (Tablo 12). Genç oluşumlu bir üniversite olan Ardahan üniversitesinde çalışanların işe yeni başlamanın idealizmi ve hevesiyle bağlılık düzeylerinin yüksek olduğu görülürken zaman içerisinde örgütsel bağlılık düzeylerine etki eden olumsuz etkenlerin şekillenmesiyle yeni çalışanlarda yüksek olan bağlılık düzeylerinin belirli bir ivmeyle azaldığı söylenebilir.

Ayrıca, Mowday ve ark. (1979), yaş ve kıdem arttıkça başka örgütlerde iş bulma alternatifi azaldığından mevcut işe olan bağlılığın artmakta olduğunu ifade etmiştir (Özden, 1997’den aktaran: Karagöz, 2007: 27)

Özmen (2005), akademisyenlerde örgütsel ve mesleki bağlılığın incelenmesine ilişkin araştırmasında yaş ile bağlılık ilişkilerini incelediğinde elde edilen korelasyon değerlerinin düşük düzeyde ilişkilere işaret ettiğini ifade etmiştir. Yaş ve kıdem arttıkça yapılmış olan yatırımların dolayısıyla bağlılığın da artacağı öngörülmektedir. İlerleyen yaş ile birlikte kişilerin alternatiflerinin azalması da bir başka gerekçe olarak öne sürülmüştür (Özmen ve ark, 2005: 5).

Kurşunoğlu ve arkadaşları (2010) çalışmalarında 46 ve üzeri yaş grubundaki öğretmenlerin duygusal bağlılıklarının 35 ve altı yaş grubundaki öğretmenlerden daha yüksek olduğunu saptamışlardır.

Ayrıca literatürde yer alan bazı araştırmalarda (Angle ve Perry, 1981; Mathieu ve Zajac, 1990; Durna ve Eren, 2005; Salami, 2008) örgütsel bağlılık ile yaş arasında bir ilişki bulunduğunu; bazılarında ise (Stevens, Beyer ve Trice, 1978; Morris ve Sherman, 1981; Cohen, 1992; Wahn, 1998; Hartman ve Bambacas, 2000; Özcan, 2008; Karahan, 2008: 231-246) anlamlı ilişkiye rastlanmadığını ifade etmişlerdir (Kurşunoğlu ve arkadaşları, 2010: 111).

Bunlara ek olarak literatürdeki bazı araştırma bulguları, genel olarak yaş artışına bağlı olarak iş tatmininin artacağı yönündedir. Davis (1988)’in çalışmasında belirttiği gibi beş ayrı ülkede yürütülen çalışmalar, yaşlı çalışanların genç çalışanlara göre iş tatminlerinin daha yüksek olduğunu göstermiş ve bunun nedenini, deneyimle birlikte örgüte uyumun artması olarak ifade etmiştir (Davis, 1988’den aktaran: Karataş ve Güleş, 2010: 86)

Çalışmamızda ise yaş değişkeni açısından örgütsel bağlılık düzeyinde yaş arttıkça bağlılık düzeyinde ortalamalar bazında azda olsa artış olduğu görülmüş, ancak gruplar arası anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır

Aydemir ve Erşan (2011) duygusal boyutta örgütsel bağlılığın erkeklerde daha yüksek olduğunu, ünvana göre öğretim üyelerinin (profesör hariç) diğer akademik personelden (Öğretim görevlisi, okutman ve uzman) daha düşük bağlılık puanı aldıklarını beyan etmişlerdir (Aydemir ve Erşan, 2011: 64). Çalışmamızda öğretim üyelerinin örgütsel bağlılık düzeylerine ilişkin ortalamalar incelendiğinde, öğretim üyelerinin bağlılık düzeylerinin diğer akademik personelden (Öğretim görevlisi, okutman ve araştırma görevlisi) daha yüksek olduğu görülmektedir. Aydemir ve Erşan (2011)

çalışmasında öğretim üyelerinin bağlılıklarının daha düşük olma nedenlerini üç grupta toplamış ve bu nedenlerin, 1) Mesleğin özellikleriyle ilgili nedenler, 2) Üniversite ile ilgili nedenler ve 3) Üniversitenin içinde yer aldığı kent ile ilgili nedenler olduğunu ifade etmiştir. Örgütsel bağlılık düzeylerinin etkileyen birçok etken bulunmaktadır. Çalışmamızda elde edilen sonuca ilişkin Ardahan Üniversitesi'ndeki öğretim üyelerinin kariyerden çok örgüte bağlı oldukları, mesleki ve üniversite ile ilgili bağlılık düzeylerini etkileyecek sorunlarla çok fazla karşılaşmadıkları sonucu çıkarılabilir. Ayrıca kurumsallaşmanın örgütsel bağlılıkta bir diğer etken olduğu düşünülürse Ardahan Üniversitesinde kurumsallaşmanın sağlandığı söylenebilir.

Örgütsel bağlılık ve cinsiyet arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar incelendiğinde, kadınlarla erkeklerin örgütsel bağlılık dereceleri konusunda fikir birliğine varılamamış ve farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bazı çalışmalarda erkeklerin genellikle kadınlardan daha iyi pozisyonlarda ve daha yüksek ücretle çalıştıkları için örgüte daha fazla bağlı oldukları ileri sürülmüştür. Bir diğer görüşe göre ise, kadınlar aile içindeki rollerini esas aldıkları için çalıştıkları kurum ikinci planda kalmakta ve örgüte genellikle erkeklere oranla daha az bağlanmaktadır (Aven vd., 1993: 646'dan akt. Yalçın ve İplik, 2007: 488). Bu bulguların tersine, Angle ve Perry (1981); Mathieu ve Zajac (1990), araştırmalarında kadınların bağlılıklarının erkeklerden daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. (Kurşunoğlu ve arkadaşları, 2010: 111) Kurşunoğlu ve arkadaşları (2010) çalışmalarında erkek öğretmenlerin normatif bağlılıkları, kadınlardan daha fazla çıkmıştır. Çalışmamızda erkek ve bayan katılımcıların örgütsel bağlılık düzeyleri benzer ve yüksek bulunmuştur

Bilgi işçileri (Özmen ve ark, 2005: 1) olarak nitelendirilen akademisyenlerin cinsiyet ayrımı olmaksızın kurumlarına benzer ve yüksek düzeyde örgütsel bağlılıklarının olmasını yüksek emek ve yüksek performans gerektiren, severek ve isteyerek yapılabilecek bir iş olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Pelit ve arkadaşları (2005), çalışmalarında akademisyenlerin gerek üniversitenin geneline gerekse görev yaptıkları fakülteye ilişkin duygusal devamlılık ve normatif bağlılık düzeylerinin, cinsiyetlerine göre istatistiksel açıdan önemli bir farklılık göstermediğini beyan etmişlerdir. (Pelit ve arkadaşları, 2005: 114).

Öğretim elemanlarında gelir düzeyi akademik ünvana bağlı olarak artmasına rağmen, kendilerini farklı gelir grubunda tanımlayan akademik çalışanların örgütsel bağlılık puanlarının benzer bulunması, "gelir düzeyinin" yaşam standartlarını oluşturan temel gereksinimlerin göreceli bir şekilde algılanmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Örgütsel bağlılık ile medeni durum arasındaki ilişkiyi inceleyen çok az araştırma yapılmıştır. Bu konuda olası tartışmalardan biri, evli çalışanların ekonomik sorumluluklarından dolayı işe devam etme konusunda daha hassas oldukları yönündedir (Özkaya, Kocakoç ve Kara, 2006: 77-96). Bu çalışmada öğretmenlerin normatif bağlılıklarında medeni durum değişkenine göre anlamlı bir farklılık çıkmıştır. Evli öğretmenlerin normatif bağlılıkları bekar öğretmenlerden daha fazladır. Bu bulgu, Özkaya ve ark., (2006), ve Durna ve Eren (2005)'in araştırmalarını destekler niteliktedir. Benkhoff (1997)'nin yaptığı çalışmada evlilerin bekarlara göre örgüte daha bağlı oldukları bulunmuştur (Durna ve Eren, 2005).

Cohen (1992)'nin araştırmasında da evlilerin örgütsel bağlılıkları daha yüksek çıkmıştır. Literatürde, evli olan çalışanların, ailelerine karşı maddi sorumlulukları olduğu için yatırımlarını kaybetme ve işsiz kalma tehlikesini göze almak istemeyecekleri ve bu yüzden örgütsel bağlılığın artacağı belirtilmektedir (Gündoğan, 2009'dan aktaran: Kurşunoğlu ve arkadaşları, 2010: 111).

Çalışmamız da ise örgütsel bağlılık düzeyleri medeni durum değişkenine göre evli olan katılımcıların bağlılık düzeyine ilişkin ortalamaları bekar katılımcılara göre yüksek bulunmuş ancak anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p > .05$).

Demografik değişkenlere göre öğretim elemanlarında örgütsel sosyalleşmenin önemli bir boyutu olan örgütsel bağlılık düzeyinin $\bar{x} = 4.22 \pm 0.63$ olması tatmin edici, iyi bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Bu durum hiyerarşik sistemin sağlıklı bir şekilde işleminin bir yansıması aynı zamanda çalışmaya katılanların % 82,3'ünün 35 yaş ve altında olması ile % 66,7' sinin 4 yıl ve daha az hizmet süresine sahip olmasının bir ürünü olarak açıklanabilir (Tablo 4).

SONUÇ

Öğrenci merkezli bir eğitimde öğrenci memnuniyetini öğrenmeye-sorgulamaya yönelik uygulanan çok yönlü araştırmaların yanında, kurumdaki iş görenlerin de benzer bir yaklaşımla düşüncelerinin incelenmesi kurum yöneticilerinin vizyoner yaklaşımlarıyla doğrudan ilişkili bir durumdur. Araştırmamızda çalışanların örgütsel bağlılık düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Kurumun hizmet süresinin yeni ve çalışanlarının daha çok öğretim elemanlarından oluşması, ücret farklılığı ve kurum değişikliğindeki zorluklar etken

olarak görülebilir. Eğitim - öğretim kurumlarında çalışanların örgütsel sosyalleşme çatısı altında, örgütsel bağlılık düzeyinin tatmin edici bir seviyede olması ve bu yönde gerekli tedbirlerin alınmasının kurumsallaşma ve kaliteli bir eğitim - öğretim sürecine önemli katkılar sağlayacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

AL, A., (2007). Üniversitelerdeki Yabancı Diller Birimleri Yöneticilerinin Yönetmelik Yeterlilik Düzeyi ile İngilizce Öğretim Elemanlarının Örgütsel Bağlılık Düzeylerinin Araştırılması, Kocaeli Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

AYDEMİR, M., ve ERŞAN, C., (2011). Yeni Kurulan Üniversitelerde Örgütsel Bağlılık Sorunu. Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi C.X III, S I, s.64.

BLAU, G., (1985). The Measurement and Prediction of Career Commitment. Journal of Occupational Psychology, 58, s.280.

BOYLU Y., PELİT E., ve GÜÇER E., (2007). Akademisyenlerin Örgütsel Bağlılık Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, Cilt 44, Sayı 511, s.55-74.

CARSON, K. D., ve BEDİAN, A.G., (1994). Career Commitment: Construction of a Measure and Examination of Its Psychometric Properties. Journal of Vocational Behavior, 44, 237-262.

COŞKUN, R., BAYRAKTAROĞLU, S., ALTUNIŞIK R., ve YILDIRIM, E., (2005).

- Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamaları, Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- ÇIRPAN, H., (1999).** Örgütsel Öğrenme iklimi ve Örgüte Bağlılık ilişkisi: Bir Alan Araştırması, İstanbul Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- GÜMÜŞLÜOĞLU, L., ve KARAKITAPOĞLU, A. Z., (2010).** The Effects of Perceived Justice and Empowerment on Knowledge Worker's Organizational, Supervisory and Occupational Commitment, Turkish Journal of Psychology, December, 25 (66), s.37-41.
- İBİCİOĞLU, H., (2000).** Örgütsel Bağlılıkta Paradigmatik Uyumun Yeri, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 1, s.13- 22.
- KARTAL, S., (2003).** İlköğretim Okulu Yönetici ve Öğretmenlerinin Örgütsel Sosyalleşme Düzeyleri (Ankara Örneği). Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, s.191.
- KÖK, S. B., (2006).** İş Tatmini ve Örgütsel Bağlılığın İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, (20); 1, s.291-317.
- MOWDAY, R.T., STEERS, R., ve PORTER, L.W., (1979).** The Measurement of Organizational Commitment. Journal of Vocational Behavior, 14, s.224-247.
- ÖZDEN, Y., (1997).** Öğretmenlerde Okula Adanmışlık: Yönetici Davranışları İle İlişkili mi?. Milli Eğitim, 135, s.35-41.
- ÖZDEVECİOĞLU, M., (2003).** Algılanan Örgütsel Destek ile Örgütsel Bağlılık Arasındaki ilişkilerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 18 Sayı: 2, s.113- 130.
- ÖZMEN, T. Ö., ÖZER, S. P., ve SAATÇIOĞLU, Y. Ö., (2005).** Akademisyenlerde Örgütsel ve Mesleki Bağlılığın İncelenmesine İlişkin Bir Örnek Araştırma, İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt 6, Sayı 2, s.1-14.
- PULLANT, J., (2001).** SPSS Survival Manual. A Step-By-Step Guide to Data Analyses Using SPSS For Windows. Philadelphia, PA: Open University Press.
- ŞİMŞEK, Ş. M., (2005).** Akgeçici T, Çelik T. Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış. (4.baskı). Konya: Adım Matbaacılık ve Ofset.
- YÜCELER, A., (2009).** Örgütsel Bağlılık ve Örgüt iklimi ilişkisi: Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma, Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi, 22, s.445-458.
- STEERS, R., (1977).** Antecedents And Outcomes Of Organizational Commitment, Administrative Science Quarterly, (22), s.46-56.
- MOWDAY, R. T., STEERS, R. M., ve PORTER, L. W., (1982).** Employee-Organization Linkages: The Psychology of Commitment, Absenteeism and Turnover. New York, Academic Press. s.20.
- LUTHANS, F., (1995).** Organizational Behaviour, (7. Bs.), New York, McGraw-Hill.s.130.

- ROBBINS, S., (1998).** Organizational Behaviour (8. Bs.), New Jersey, Prentice Hall International Inc..s.143.
- SHELDON, M. E., (1971).** Investments and Involvements As Mechanisms Producing Commitment to the Organization, Administrative Science Quarterly, 16(2), s.143.
- WIENER, Y., (1982).** Commitment and Organizations: A Normative View, Academy of Management Review, 7 (3), s.421.
- GEARTNER, K. N., ve NOLLEN, S. D., (1989).** Career Experiences, Perceptions of Employment Practices and Psychological Commitment to The Organization, Human Relations, 42 (11), 975-991.s.446.
- YÜKSEL, Ö., (2000).** İnsan Kaynakları Yönetimi, Ankara, Gazi Kitapevi. s.76.
- NEWSTORM, J. W., ve DAVIS, K., (1993).** Organizational Behaviour: Human Behaviour at Work. (9. Bs.), New York, McGraw Hill.s. 198.
- SİĞRİ, Ü., (2007).** İş Görenlerin Örgütsel Bağlılıklarının Meyer ve Allen Tipolojisiyle Analizi: Kamu ve Özel Sektörde Karşılaştırmalı Bir Araştırma, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt/Vol.:7, Sayı/No: 2: s.262.
- PELİT, E., BOYLU, Y., ve GÜÇER, E., (2007).** Gazi Üniversitesi Ticaret Ve Turizm Eğitim Fakültesi Akademisyenlerinin Örgütsel Bağlılık Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi 1:86-114.
- YÜKSEL, İ., (2005).** İletişimin İş Tatmini Üzerindeki Etkileri: Bir İşletmede Yapılan Görgül Çalışma. Doğu Üniversitesi Dergisi, Cilt: 6, sayı: 2, s. 292.
- MATHIEU, J. E., ve ZAJAC, D. M., (1990).** A Review And Meta-Analysis Of The Antecedents, Correlates, And Consequences Of Organizational Commitment, Psychological Bulletin, 108(2): 171-194.
- KARAGÖZ, L., (2007).** İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Örgütsel Adanma İle Örgütsel Yurttaşlık Davranışları Arasındaki İlişki Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi (İstanbul) Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi Ve Denetimi Ana Bilim Dalı.
- KURŞUNOĞLU, A., BAKAY, E., ve TANRIÖĞEN, A., (2010).** İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Örgütsel Bağlılık Düzeyleri, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 28 s. 111.
- ANGLE, H. L., ve PERRY, J. L., (1981).** An Empirical Assesment of Organizational Commitment and Organizational Effectiveness. Administrative Science Quarterly, 26 (1), 1-14.
- DURNA, U., ve EREN, V., (2005).** Üç Bağlılık Unsuru Ekseninde Örgütsel Bağlılık. Doğu Üniversitesi Dergisi, 6 (2), s.210-219.
- SALAMI, S. O., (2008).** Demographic and Psychological Factors Predicting Organizational Commitment Among Industrial Workers. Anthropologist, 10 (1), s.31-38.
- MORRIS, J. H., ve SHERMAN J. D., (1981).** Generalizability of An Organizational Commitment Model. Academy of Management Journal, 24, s.512-526.

- COHEN, A., (1992).** Antecedents of Organizational Commitment Across Occupational Groups: A Meta-Analysis. *Journal of Organizational Behavior*, 13 (6), s.539-558.
- ÖZCAN, E. B., (2008).** Örgütsel Bağlılık ve İş Değerleri Arasındaki İlişki: Adana İlinde Bir İnceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- KARAHAN, A., (2008).** Çalışma Ortamındaki Statü Farklılıklarının Örgütsel Bağlılığa Etkisi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (3), s.231-246.
- DAVIS, K., (1988).** İşletmede İnsan Davranışı: Örgütsel Davranış.(Çev: K.Tosun vd.). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- KARATAŞ, S., ve GÜLEŞ, H., (2010).** İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin İş Tatmini İle Örgütsel Bağlılığı Arasındaki İlişki, *Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 3/2, s.86.
- ÖZKAYA, M. O., KOCAKOÇ, İ. D., ve KARA, E., (2006),** Yöneticilerin Örgütsel Bağlılıkları ve Demografik Özellikleri Arasındaki İlişkileri İncelemeye Yönelik Bir Alan Çalışması, *Yönetim ve Ekonomi*, 13 (2), s.77-96.
- BENKHOFF, B., (1997).** Disentangling Organizational Commitment. *Personnel Review*, 26 (1/2), s.114-131.
- GÜNDOĞAN, T., (2009).** Örgütsel Bağlılık: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Uygulaması. *Uzmanlık Yeterlilik Tezi*, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Ankara.
- YALÇIN, A., ve İPLİK, F. N., (2007).** A Grubu Seyahat Acentelerinde Çalışanların Örgütsel Bağlılıklarını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Adana İli Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, s.488.

CLAUDE DEBUSSY’NİN MÜZİĞİNE GENEL BİR BAKIŞ

AN OVERVIEW TO CLAUDE DEBUSSY’S MUSIC

Yüksel PİRGON

Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi

Özet: Yapıtlarının çoğunda doğa izlenimlerini müziğe aktaran C. Debussy, romantik dönem müziğinin anlatım ve üslubuna karşı çıkıp, yeni bir ifade biçimi bulma çabasına girmiştir. Kendi bulunduğu döneme kadar belli kalıplar içerisinde süregelen müziğin temel prensiplerini sınırlayıcı bulmuş, şekillendirmeye çalıştığı yeni müzik anlayışının ilk etkilerini izlenimci resim ve simgeci şiirden almıştır. Besteciliğinin merkezine piyanoyu alan C. Debussy, bu çalgıdan elde edebileceği tımsal renk spektrumlarını keşfetme konusunda oldukça çaba harcamış ve arzu ettiği sonuçlara ulaşmıştır. Bu çalışmada izlenimcilik ve sembolizm akımı hakkında kısaca bilgi verilirken, 20. yy. müziğinde yeni bir dönem başlatan C. Debussy’nin müziğe getirmiş olduğu üslup; ritim, melodi, tını ve armoni açısından irdelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Claude Debussy, Müzik, Empresyonizm, Sembolizm, Claude Debussy’nin Müziği.

Abstract: C. Debussy, who transferred impressions of nature to music in the most of the works, was not only object to period of romantic music’s expression and style but also try to new manner of expression. Until his period, he found restrictive to basic principle in ongoing music and adopted the first impacts, which he tried to shape the new manner of music, from impressionist painting and symbolist poem. C. Debussy, who took the piano the center of his composition, tried to discover the spectrum of tone’s colour, consequently he arrived the point where his desired. In this research, which has been not only informed to the style of impressionism and symbolism, but also examined to the style which was brought by C. Debussy, who started the new period in 20th. Century, in the terms of rhythm, melody, tone and harmony.

Keywords: Claude Debussy, Music, Impressionism, Symbolism, Claude Debussy’s Music.

1. GİRİŞ

Müziğin gelişimi, toplumsal ilişkilerin zenginliğine bağlıdır. İnsanlar toplumsal yaşamlarında birbirleriyle ve doğayla ilişkiye girerler. Bu ilişki çeşitlenip zenginleştikçe olaylar, olgular birden fazla boyutuyla algılanmaya başlar. Sesin kendine özgü özellikleri bu ilişki boyutunda keşfedilir ve zenginleşir. Sesin renk, tını ve yüksekliği gibi özellikleri, kullanıldığı formların çeşitliliği, anlatımı değişir, boyut kazanır, müziği oluşturan öğeler basitten karmaşığa doğru ilerler. Melodi, ritim, armoni ile bunların bileşimleri olan yapısı, yani formları karmaşık hale gelir (Barbur, 2008:1). Olayları algılamada süregelen bu çok boyutluluk, zenginlik ve farklı bakış açılarının, bu süreç içerisinde yaşayan besteci ve icracıların müziği yaratma, anlama ve yorumlama biçimlerinde kendisini göstermesi oldukça doğaldır. Her müzik döneminin sonu ve ardından gelen yeni döneme geçiş sürecinde, kırılma noktasında bulunan ve bu süreci sonlandırmada ateşleyici bir güç olarak varlık gösteren besteciler bulunmaktadır. Debussy, 20 yy. müziğine geçişte, bu rolü üstenen en önemli bestecilerden birisidir. Debussy’i hareketlendiren süreçlerin en önemlileri ise resim sanatında 19. yy. başlarında Fransa’da ortaya çıkan izlenimcilik akımı ve bu akımın şiirde karşılığı Sembolizm akımıdır.

İzlenimciliğin müzikteki yaratıcısı Debussy’dir. Debussy, klasik armoninin kurallarını yıkarak, eski modlar, tam-ton gamı, beşli akorlara eklenen ikili ve altılılar, paralel beşli ve oktavlarla müzikte yepyeni bir çığır açan bir anlatım, ritim anlayışı ve değişik bir armoni dili bulmuştur (Feridunoğlu, 2005:195). Bulmuş olduğu bu armoni dili ilk etapta oldukça tepki görmüştür. 1902

yılında bir dergiye verdiği röportajda, müziğin geleceği konusunda düşünceleri sorulduğunda, Debussy söze armoni ile ilişkin dilekleriyle başlar: “İnsanın Fransız müziği için dileyebileceği en iyi şey, armoni dersinin konservatuarlarda uygulanış biçiminin kaldırıldığını görmektir.” Bu cevap, Debussy’nin yazmış olduğu müziğin yeniliğinden kaynaklanan yaygın rahatsızlığın bir dışavurumu olarak değerlendirilebilir (Griffiths, çeviren: Spatar, 2010:212).

Bu çalışmada, Debussy’e ilham veren izlenimcilik ve Sembolizm akımının oluşum ve gelişim sürecine kısaca değinilmiş, sonrasında Debussy’nin müziğe getirmiş olduğu yeni üslup; ritim, melodi, tını ve armoni açısından incelenmiştir.

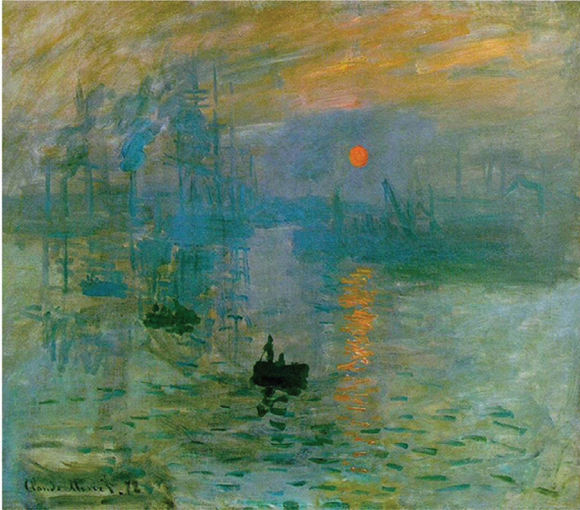
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. İzlenimcilik ve Sembolizm

Henüz 19. yüzyılın sonlarına doğru gelişen ve yaklaşık olarak bir çeyrek yüzyıl içinde etki alanını genişleterek bütün kıta Avrupası’na yayılan “İzlenimcilik” (empresyonizm), düşünsel olarak Ernst Mach (1838-1916)’ın felsefesine dayanan, görgül (ampirik) ve duyumcu bir sanat anlayışıdır. E. Mach, “duyum karmaşaları”nın kendi düşünsel dizgesi içindeki yerini ve önemini, 1883 yılında yazdığı ‘Mekanik’ adlı kitabında şöyle özetlemektedir: “Duyumlar, ‘şeylerin simgeleri’ değildir; ‘Şey’, tersine, görelî kararlılığın duyumlar karmaşasının zihni bir simgesidir. Dünyanın gerçek öğeleri, şeyler (cisimler) değil, renkler, sesler, basınçlar, uzaylar, zamanlardır ki bunlar, alışıldığı üzere, duyumlar dediğimiz şeylerdir.” Bu tanımlamada, duyumların, algının ve bunlarla bağlantılı olarak izlenimlerin oynadığı rol, açıkça görülmektedir (Kalkan, 2006:29).

İzlenimcilik akımı önce resimde Monet, Manet ve Cezanne'ın ilk bakışta izlenim bırakan, detay ve kesin çizgileri bulunmayan tablolarıyla başladı. Ressamlar bir nesneyi detaylarıyla göstermek yerine onu belli belirsiz ışık oyunlarıyla, değişik fırça darbeleriyle gizleyerek yapıyorlardı. Dış dünyayı çıplak göz yerine bir tül perde arkasından bakarcasına silik gösteren bu resimler, kişide izlenim bırakmaya yönelikti. Bu akım şiirde ise simbolizm olarak ortaya çıktı (Feridunoğlu, 2005:195). Debussy de oluşturmaya çalıştığı yeni müzik anlayışı çerçevesinde gerek armonik, gerek ritmik açıdan “belirsiz” bir yaklaşımı tercih etmiş, kesinlik, netlik ve kuralcılıktan kaçınarak müziği ile “izlenim” bırakmayı hedeflemiştir.

Şekil 1: Clauda Monet'in İzlenimcilik Akımı'na ismini Veren Soleil Levant (İzlenim: Gündoğumu) Tablosu

C. Debussy müziğine yön verirken, izlenimci resmin yanı sıra simbolist şiirden de etkilenmiştir. Simbolizm (simgecilik), gerçekçiliğe tepki olarak 1885 yılına doğru Fransa'da ortaya çıkan bir şiir, edebiyat ve sanat akımıdır. C. Baudelaire, Correspondances başlıklı şiirinde, dünyanın “semboller

ormanı “ olduğunu ifade ederek simbolizmin prensiplerini belirledi. P. Verlaine, A. Rimbaud ve S. Mallarme simbolizmi hazırlayan Fransız şairleridir. Fransa'da yaklaşık 1902 yılına kadar süren simbolist hareket, 1890 yılında yaratıcı gücünün doruğuna ulaşmıştır. Esasen, simbolist şiir, 1880 yılına doğru Fransa'da yayılmaya başlayan idealist felsefenin etkisinde kalmıştır, bu nedenle simbolizm prensip itibarıyla idealizmi benimsemiştir (Özkaya, 1990:411). Simbolist akım, sözcüklerin musikisi ve simgelerin yardımıyla duyguların en küçük parçalarına inmeye çalışan ve gerçeği simgelerle ifade etmeye çalışan bir edebiyat akımıdır. Simbolizm, şiirde bireysel duyguların ve yazarın eşyanın arkasında gerçeği araması yönüyle öznellik gösterdiğinden romantizmle benzerlik taşır. Diğer benzer yan her iki akımın da öznel oluşudur (Boyacıoğlu, 2012:26). Cahit Sıtkı Tarancı'nın Türkçe'ye çevirdiği, Paul Verlaine'ya ait “Gök Öyle Mavi” şiiri simbolist şiire bir örnektir.

GÖK ÖYLE MAVİ

*Gök öyle mavi, öyle durgun,
Damlar üzerinde!*

*Yeşil bir dal sallanadursun,
Damlar özerinde.*

*Ürpertip gökyüzünü birden,
Bir çan tın tın eder*

*Bir kuştur şu ağaçta öten
Türküsinü söyler*

İşte hayat! Aç gözünü gör,

Bak ne kadar sade.

*Her günkü sakın gürültüdür
Şehirden gelmekte.*

Ey sen ki durmadan ağlarsın

*Döversin dizini,
Gel söyle bakalım ne yaptın,
N’ettin gençliğini?*

İzlenimci ressam eseriyle, bir sis bulutunun ya da su damlacıklarının ardından anlık bir imaj ve bu imajın bıraktığı izlenimi vermeyi hedefler. Ressam ifade etmeyi istediği konuyu doğrudan betimlemek yerine, bellekte bırakılan izlenimi daha çok önemser. Tıpkı resimde olduğu gibi, izlenimci müzikte, hareket halindeki bir oluşumun kendisini değil, o hareketin neticesinde oluşan anlık olayları yakalamayı ve sunmayı hedefler. Ses renkleri bu bestecilerde tutku haline gelmiş, onların elinde yumuşak, uçucu renkler, doğadaki varlıkların sudaki yansıması gibi verilmiştir. Bu genel yaklaşım müzikte melodinin, biçimin, çok seslilik dokusunun, akor bağlantılarının umursanmayışı anlamına gelir (Say, 2005:174, cilt 2).

Her dönemin sosyo-ekonomik, kültürel ve hatta bilimsel yönelimleri/yapısı sanatta ifade biçimlerini de bir şekilde etkilemektedir. Etkilenen sanat dallarının çerçevesi içerisinde ortaya çıkmaya çalışan yeni ifade biçimi diğer sanat dallarında da yankı bulmaktadır. İzlenimci resimdeki imaj kırıntılarının bıraktığı belli belirsiz anlık izlenimler yavaş yavaş müzik sanatında da vücut bulma çabasına girmiştir. Bu çabanın ilk kıvılcımlarını yaratan besteci ise hiç kuşkusuz Debussy’dir.

2.2. Debussy’nin Müziğine Genel Bir Yaklaşım

19.yy.ın sonunda Fransız müziğinde Debussy yenilikçi tutumu ve ayrıcalıklı yapıtlarıyla öncü bir besteci idi. 20.yy. boyunca etkisini sürdüren yapıtları, geleneği, özellikle Alman müzik geleneğinin baskın karakterini sorguluyordu (Bo-

ran, Şenürkmez, 2007:226). Debussy her fırsatta belirttiği ve yapıtlarında da uyguladığı gibi öncülüğünü yapmış olduğu yeni müzik stiline gerek melodik ve armonik, gerek ritmik, gerekse form bakımından o ana kadar alışlagelmiş stili tamamen reddetmiş, sesin bıraktığı izlenimi önemsemiş ve bundan ötürü “tını” arayışı, yapıtlarının belki de en önemli unsuru olmuştur.

Debussy’nin stili 20.yy. müziğine yön veren en önemli etmenlerden biridir. Öğrenciyken geleneksel kurallara baş kaldırması, Mahler ve R. Strauss gibi post-“Wagnerciler”in armonik stillerine karşı koyması dikkati çeker. Tıpkı şairlerin ve ressamların başardığı gibi daha zarif öğelerin müziğe egemen olması gerektiğini savunur. Müziğinin sanki hiçbir zaman notalara dökülmemişçesine, doğaçtan bestelenmiş duygusunu yaratmasını ön görür (İlyasoğlu, 1999:202). Bu şekilde, müziğini belli kurallar cenderesi içerisine sıkıştırma gibi bir çabası olmadığı izlenimini yaratmaya çalışır.

Debussy, duygularını doğasal güdü ile açığa vurabilmede olağanüstü başarıya ulaşmış bir sanatçıdır. Müzik sanatının kesinlikle bir yeniliğe muhtaç olduğuna inanmış ve bunu, en önemli kolları olan senfoni, lied, oda müziği, piyano eserleri ve yazdığı bir tek opera ile sanat dünyasına baştan aşağı büyük bir yenilik getirerek kanıtlamıştır boşluk (Kargı, 2005:1).

Yüzyılın en önemli bestecilerinden Debussy, dönemine kadar süregelen armoni, biçim, ölçü ve ritm anlayışına gösterdiği farklı yaklaşımlarıyla, yirminci yüzyıl müziğine yeni kapılar açar. Eserlerinde izlenimci resamlardan, simgeci edebiyatçılardan, Uzakdoğu ve Ortaçağ kilise müziğinden, antik dönemin diyatonik dizilerinden, tonal sistem kurallarıyla çözümlenemeyen

kromatizm ve dizonsans kullanımından örneklere rastlanır (Sayarı, 2010:3). Devrimci bir kişiliğe sahip Debussy, müzik dilinin bu teknik alanlarda yenilenmesinin baş mimarlarından biri olmuştur. Tını renklerini öngören kendine özgü uyumsal anlayışla, geleneksel tartım ve düzüm alışkanlıklarını sarsan tutumuyla, kromatizmi tonal kurallarla çözümlenemeyecek biçimde kullanmasıyla Debussy, geleneksel müzik anlayışını geri dönülemeyecek bir teknik ve duyarlılıkla aşmış, 20. yüzyıl müziğinde önemli rol oynayan “tını” ve “kakişkan/disonans” gibi kavramların yolunu açarak, geçmiş çağlara ilişkin besteciliğin sayfalarını kapatmıştır (Gedikli, 2006:12).

2.3. Debussy'nin Başlıca Yapıtları

Opera: Pelleas ve Melisande (1902).

Bale: Oyunlar(Jeux) (1912); Khamma (1912).

Tiyatro Müziği: Aziz Sebastien'in Şehadeti (Le Martyre de Saint Sebastien) (1911); Kral Lear (1904).

Orkestra: İlkbahar (Printemps) (1887); Bir Kır Perisinin Öğleden Sonrasına Prelüd (Prelude al' Apres-midi d'un faune) (1894); Noktürnler (1899); Deniz (La Mer) (1905); imgeler (Ímages) (1912); Piyano ve Orkestra için Fantezi (1889); Saksofon ve Orkestra için Rapsodi (1905); Arp ve Yaylı Çalgılar için Dinsel Dans ve Din Dışı Dans (Danse Sacree et Danse Profane) (1904).

Piyano Parçaları: İki Arabesk (Arabesques) (1888); Suit (Suite) (1901); Bergamo Suiti (Suite Bergamasque) (1905); Estamplar (Estampes) (1903); Neşeli Ada (L'isle Joyeuse) (1904); İmgeler (Ímages) (1905-1907); Çocukların Köşesi (Child-

rens Corner) (1908); Prelüder-2 cilt (Preludes) (1910-1913); Etütler (Etudes) (1915).

İki Piyano ve Dört-el Parçaları: Küçük Suit (Petite Suite) (1889); İskoç Marşı (Marche Ecossaise) (1891); Lindaraja (1901); Epigraphes Antiques (1914); Siyah ve Beyaz (En Blanch et Noir) (1915).

Oda Müziği: Yaylı Çalgılar Kuvarteti (1893); Çello Sonatı (1915); Flüt, Viyola ve Arp için Sonat (1915); Keman Sonatı (1917).

Solo Çalgılar: Flüt için Syrinx (1912).

Şarkılar: Baudelaire'den Beş Şiir (1889); Unutulmuş Aryacıklar (Ariettes Oubliees) (1888); Soylu Şenlikler (Fetes Galantes) (1891-1904); Bilitis'in Şarkıları (Chansons de Bilitis) (1898); Mallarme'den Üç Blad (1913); 60 kadar diğer şarkıları.

Koro: Kutsanmış Genç Kız (La Damoiselle Elue) (1888); Harika Çocuk (L'Enfant Prodigue) (1884) (İlyasoğlu, 1999:203-204).

2.4. Çalışmanın Önemi

Bu çalışma, müzik eğitimi veren kurumlarda yürütülmekte olan Batı Müziği çalgılarının eğitimi sürecinin “19. ve 20. yüzyıl müziği” kesitinde oldukça büyük bir öneme sahip olan Claude Debussy'nin müziğinin ritmik, müzikal, tını ve armoni açısından anlaşılması sürecinde oldukça önemlidir. Ayrıca bu çalışma, Claude Debussy'nin kendi müziğini şekillendirme aşamasında, bu süreci etkileyen sanat akımlarının anlaşılması ve tanınması açısından da oldukça önemlidir.

3. YÖNTEM

Bu çalışma, kavramsal ve literatür çerçevesi içerisinde durum saptamaya yönelik betimsel

bir araştırmadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden genel tarama modeli kullanılmıştır. Böylece, temel veri toplama aracı olan yazılı kaynaklar taranmış ve elde edilen veriler vurgulanmak istenen konular çerçevesinde alt başlıklar oluşturularak, sistematik bir şekilde sunulmuştur.

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, Debussy'nin müziğinin uslubu; ritim, melodi, tını ve armoni başlıkları altında toparlanarak sunulmuştur.

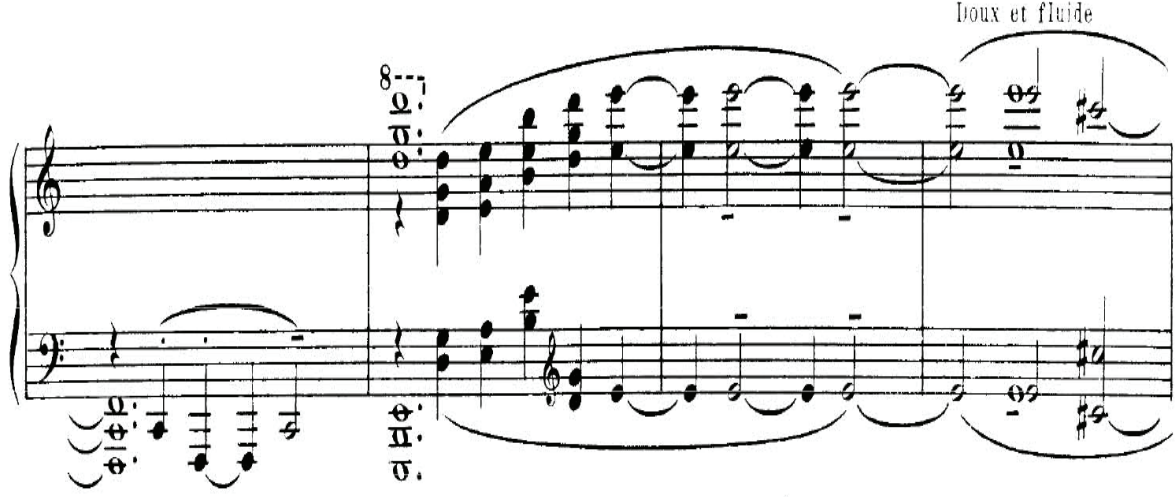
4.1. Ritim

Debussy'e göre geleneksel ritim kalıplarının sıradanlığı, müziğin düşsel akışkanlığını engellemektedir. Bu nedenle ritim, daha sürprizli ve karmaşık bir hale getirilmeliydi. Debussy, müziğin ritmik yapısını oluşturma aşamasında izlenimcilik akımının temel prensipleri doğrultusunda belirsiz bir yapıyı benimsemiştir. Fakat yinede bu belirsizlik kendi içerisinde ölçülülüğü barındırmaktadır. Bu şekilde Debussy, çoğunlukla Alman müzik geleneğinden gelen yaygın ritim anlayışını kabul etmez ve serbest bir ritim anlayışını benimser.

Yirminci yüzyılın müziğe getirdiği en önemli yeniliklerden biri de ölçü vurgularının değişikliğe uğramasıdır. Geç romantik dönemde başlayan ve Debussy'nin yaratılarında büyük bir ivme kazanan bu yeni yaklaşım, önceleri geleneksel

anlayış çerçevesinde ve çekingen bir biçimde, daha sonra ise çok daha çarpıcı bir açıklıkla uygulanmıştır. Türlü arayışlarla ileriye yönelen besteciler, vurgunun zayıf zamanlara getirildiği müzik tümceleri yazmak yoluyla, insan kulağının doğal karşıladığı akışı bozmuşlar ve beklenenin çok ötesinde bir etki yaratmışlardır. Yine de bu tür yaratıların partiturları incelendiğinde, söz konusu bu sıra dışı vurguların, geleneksel ölçüler içinde düşünülüp, yazıldığı görülecektir. Debussy'nin "La cathédrale englouti" adlı piyano yaratisının girişi, tam olarak bu etki düşünülerek tasarlanmıştır (Kalkan, 2006:23-24). Debussy'nin yapıtlarındaki ritmik ve tartımsal örgü, zaman zaman kurgulandığı biçimini yitirerek belirsiz bir hal alır ve gittikçe tekrar belirginleşmeye, kurgulandığı biçimine ulaşmaya başlar. Ritimlerdeki kalıpsallık ve ölçülülük düzenli olmayan aralıklarda oluşur, fakat bu düzensiz dizilim geçicidir. Debussy bu şekilde, serbest bir ölçüm dizgesini elde etmeyi hedeflemiştir. Debussy, senkop kullanarak, ölçünün zayıf ve kuvvetli zamanlarının duyuşlarını engellemek ister. Bu şekilde "ölçü konturları" duyuşunu ortadan kaldırmayı hedefler. Debussy, armoni değişimleri senkop kullanımıyla belirsiz ya da sürprizli bir şekle sokmayı hedeflemiştir. Debussy senkopu, ritmin olağan ve alışlagelmiş döngüsel akışını engellemek için kullanmayı tercih etmiştir.

**Şekil 2: “La Cathédrale Englouti” Adlı Piyano Prelüdünden Bir Bölüm
(4. Ölçüden 7. Ölçüye Kadar)**

“La Cathédrale Englouti” adlı prelüde de görüldüğü gibi, senkopların kullanıldığı noktalarda, belirgin bir armonik vurgulamalara rastlanmamakla beraber amacın, ritim döngüsünü belirsizleştirmeye ve yumuşatmaya yönelik bir kullanımın olduğu görülmektedir. Senkoplu notalarda armonik yapının nadiren ve çarpıcı olmamak koşulu ile değiştiği görülebilir. Debussy’nin egzotik olana düşkünlüğü ve üstün incelikteki duyarlılığı O’nu her zaman alışlagelmişin dışına itmiştir. O’nun bu özelliği, elbette müziğinin tartım ve düzümsel yapısını da

etkilemiştir. Geleneksel tartımsal (metrum) yapının Debussy’de biraz sarsıldığı görülür. Eserlerinde metrik bir saplantı yoktur. “senkop ve ostinato motif” kullanımında da yine belirli bir anlamı amaçladığı görülür (Gedikli, 2006:17).

“Debussy’nin birçok eserinde “senkop ve ostinato” nun bir arada kullanıldığı motiflere rastlamak mümkündür. “Des Pas Sur La Deige” adlı prelüdünün sol el partiyonunda da “senkop ve ostinato” motif yapılarının yoğun bir şekilde kullanımı dikkat çekmektedir.

Şekil 3: “Des Pas Sur La Deige” Adlı Piyano Prelüdünden Bir Bölüm(1. Ölçüden 7. Ölçüye Kadar)

4.2. Melodi

Debussy'nin müziğinde ezgiler belli form kuralları çerçevesinde belli kararlara ulaşmak ya da belli bir sese çözüme ve ya yürüme gibi bir zorunluluk hissetmezler. Kullanmayı tercih ettiği ezgi biçimlerinin doğal gelişim ve yürüyüş süreçlerinden ve Debussy'nin bu yapıları ustalıklı işleyebilme becerilerinden ötürü, bu durum duyuşta rahatsızlık verici değildir. Debussy ile ezgi yapısı, kuralların sınırlayıcı baskısında kendisini kurtarmış ve özgürleşmiştir.

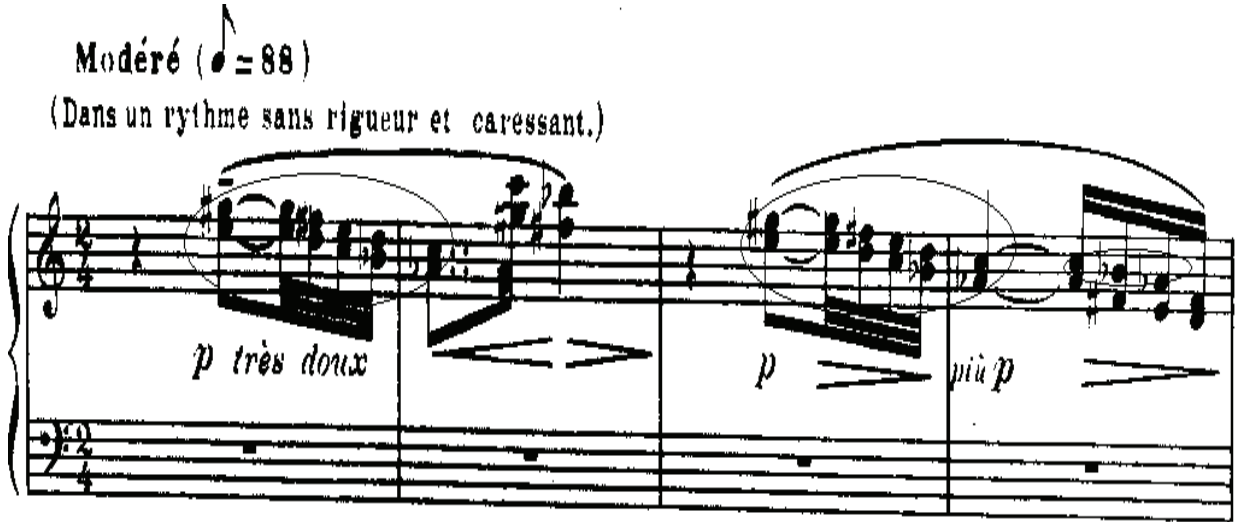
Ezginin evrim çizgisindeki ilerlemeyi en somut biçimde gözleyebileceğimiz besteci, hiç kuskusuz C. A. Debussy'dir (Kalkan, 2006:18). Oysa yine de onu en çok etkileyen olay, 1889 yılında Paris'te açılan Dünya Fuarı'nda dinlediği Java'nın "Gamelan Müziği"dir. Bu Uzakdoğu ülkesinin halk müziğinde, yarım seslerin bulunmadığı, tam sesli bir dizi kullanılıyordu: "Burada dizi sadece büyük ikililerden kurulur; Do, Re, Mi, Fa diyez, Sol diyez, La diyez gibi. Böylece her ses özgürce kullanılabilir, yeden sesi de yoktur. Besteci, piyano

için prelüdlerin birinci cildindeki “Tüller” adlı İkinci Prelüd’ün büyük bir bölümünü bu dizi ile

yazmış, öbür eserlerinde de diziyi zaman zaman kullanmıştır” (Kütahyalı, 1981: 26).

Şekil 4: “Voiles” Adlı Piyano Prelüdünden Bir Bölüm (1. Ölçüden 4. Ölçüye Kadar)

“Voiles” adlı prelüdde, sağ elin 1. ve 2. ölçülerinin tiz yürüyüşlerinde “sol#-fa#-mi-re-do” notaları ile inici; 3. ve 4. ölçülerinin tiz yürüyüşlerinde ise “sol#-fa#-mi-re-do” notaları ile inici ve “do-sib-lab” notaları ile inici, artık 5’li ve büyük 3’lü aralıkları içerisinde tam sesli dizi kullanımı dikkat çekmektedir.

Aynı zamanda, sağ elin 1. 2. 3. ve 4. ölçülerinin pest yürüyüşlerinde ise, “sol#-fa#-mi-re-do” notalarına 3’lü paralel oluşturacak şekilde, “mi-re-do-sib-lab” notaları ile inici, artık 5’li aralığı içerisinde tam sesli dizi kullanımı dikkat çekmektedir.

Debussy’nin ezgileri genellikle uzun değildir. Beşli ve dörtlülerin sıralanmasından doğan ince ezgiler, tam ton gamları ile ezgi ancak küçük parçacıklar halinde duyurulur (Pamir, t.y. 144). O’nun elinde “tema”, çoğunlukla bir takım ezgi parçacıkları ya da ses renkleri özelliğine indirgenmiştir (Say, 2005:175, cilt.2).

Ezgi yapılarında yoğun bir pentatonizm dikkat çeker. Pentatonik doku ile “Estampes” adındaki piyano koleksiyonunun içerisindeki “pagodes” adlı eserde karşılaşmak mümkündür.

Şekil 5: “Estampes” Adındaki Piyano Koleksiyonundan “Pagodes” Adlı Eser
(1. Ölçüden 9. Ölçüye Kadar)

Estampes
I. Pagodes

délicatement et presque sans nuances

Modérément animé

m.g.

pp m.d.

2 $\frac{2}{4}$

a Tempo

Rit.

a Tempo

Rit.

a Tempo

Rit.

“Pagodes” adlı eserinin sağ el partiyonunun tiz ezgi çizgisinde genel olarak 8’li oktav aralık içerisinde, “sol#-do#-re#-fa#-sol#” notaları ile çıkıcı pentatonik dizi kullanımı dikkat çekmektedir. Aynı zamanda sol el partiyonunun 7. 8. ve 9. ölçülerinde de, yine hemen hemen aynı notalar ile inici ve çıkıcı olmak koşulu ile pentatonik dizi kullanımı dikkat çekmektedir.

Debussy’nin ses çizgilerindeki dikey ve yatay ayrımların ortadan kalkmasıyla, homofoni (tek ses) ve polifoni (çok ses) ayrımı da ortadan kalkar. Debussy, bu yeni tını dilinin duyarlılığını ve tını renklerini yaratma amacıyla bir renk gereci olarak diziselliğin ilk adımını atmıştır (Barbur 2008:22).

4.3. Tını ve Armoni

Debussy müziğinde, diyatonik dizinin kurallaşmış ve iyice oturmuş armoni yazısını yıkıp yerine daha özgür bir armoni anlayışı getirmiştir. Eserlerinde sıklıkla blok ve modal akor kullanımını tercih etmiştir. Debussy’nin yapıtlarındaki disonansların serbestçe çözümleri ya da çözülmeyen tek başına durmaları, tonalite dışı sıralanan akor paralelleri, ölçü içindeki ritimlerin sürekli değişkenliği, vurgusuz senkoplar, belirli bir ilke ve mantığa dayanmaz (Pamir, t.y. 144). Debussy’de her akor, kendine özgü tınısı dolayısıyla yer alır, bir önceki ya da sonraki akorla bağlantılı değildir. Böylece tonik ve dominant gibi çatkılar silinmiştir. Dominant yedili akorunun çözümlenmesi zorunluluğu da yoktur. Bu akorun yanı sıra yedili, dokuzlu, onbirli akorlar çözümlenmeye sırt çevirerek peş peşe kullanılmıştır (Say, 2005:175, cilt.2).

Debussy, Fransız Ekolünün katı armonik kurallarını reddetmiştir. “Pelleas et Melisande” adlı operasında, 5’li aralıkları kullanım biçimiyle

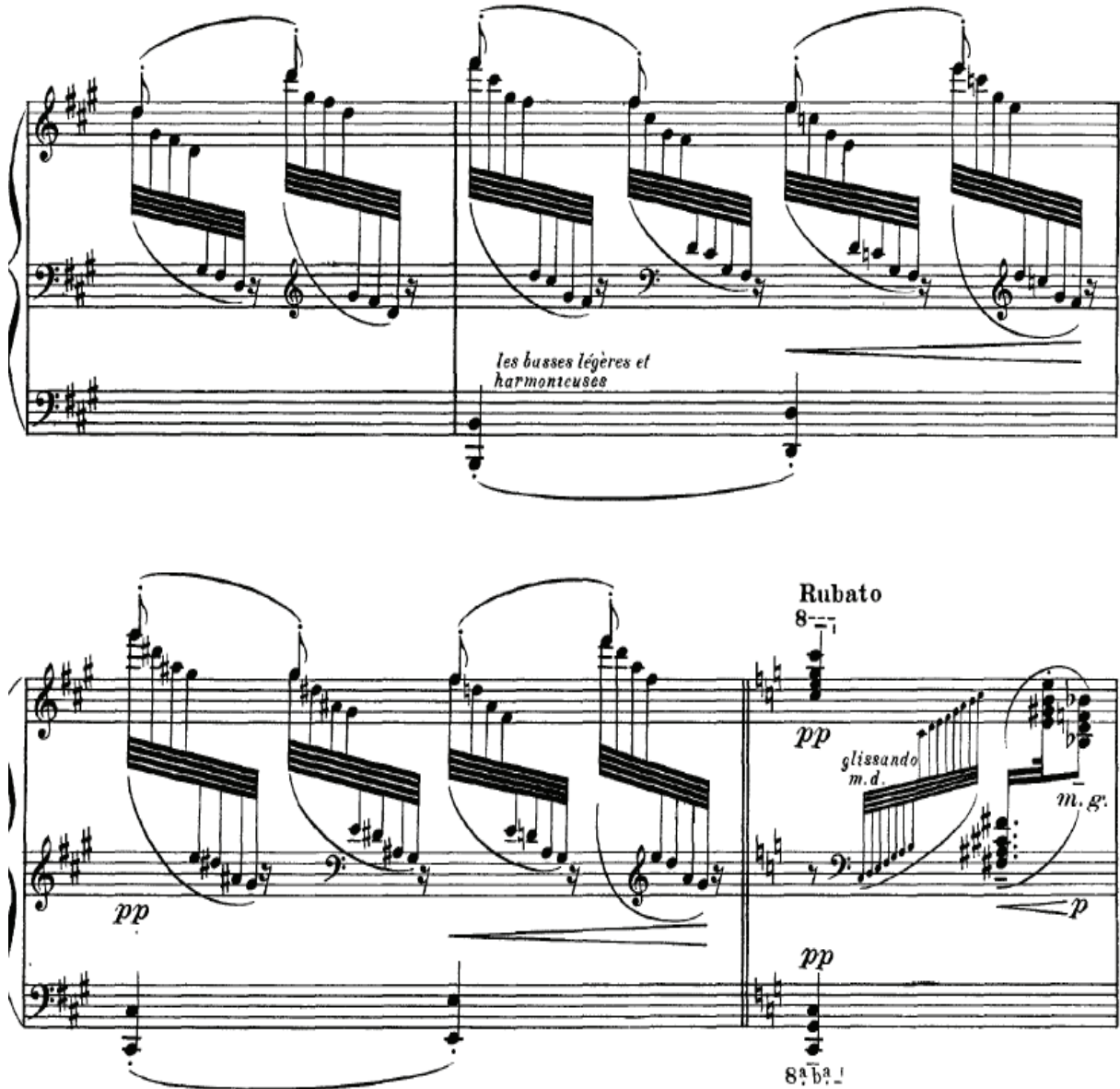
büyük ilgi çekmiştir. 5’li aralıkları paralel olarak kullanmak yasak olduğundan öğrenciyken az daha konservatuardan kovulacak olan sanatçı, operasını izledikten sonra “*üstadım, zafer kazandınız! Paralel 5’lileriniz baş döndürücü güzellikteydi*” diyen genç bir müzisyene, “*aman evladım, öğrenciyken bunları böyle kullanma yoksa konservatuardan kovulursun. Önce mezun ol sonra ne istersen yap*” diye cevap vermiştir (Hürel, 2008:202). Debussy’nin bu ifadesinde, süregelen armoni yapısına ve bu yapısallığı savunan, koruyan ve kollayan kurum ya da kişilere karşı tepkisi ironik bir biçimde hissedilebilmektedir.

Debussy, özellikle yeni pedal kullanımı ile kendi müzik diline uygun bir tınılar evreni yaratmakta olağanüstü başarılı olmuştur. Debussy, tınıyı en önde gelen amaç olarak değerlendirmektedir. Elbette ki, tını kavramının ele alınmasında gözlenen ve gerçek bir devrim niteliğinde bulunan gelişmeler sadece piyano yazınında gerçekleşmemiş, orkestra müziğinde de ondan daha çarpıcı birtakım tını arayışları yaşanmıştır. Örneğin, Debussy’nin, tınısal bir homojenlik yakalayabilmek ve yaylı çalgılar ile üfleme çalgıların ses renklerinin daha dengeli karışmasını sağlayabilmek için, orkestrada farklı oturumlar denediği bilinmektedir. Özellikle ‘La Mer’ ve “Prélude à l’après-midi d’un faune” adlı orkestra yapıtlarında, bu çabanın izlerini görmek mümkündür. Oda müziğinde de yeni tınısal deneyler peşinde olan besteci, yaylı çalgılar için yazmış olduğu ünlü kuartetinin üçüncü bölümünde baştan sona kadar pizzicato etkisini kullanarak, bir ilki gerçekleştirmiştir (Kalkan, 2006:26).

Debussy müziğinde polifoniye, tınılar üzerinde düşünerek oluşturmuş, tınıların birbiri ile uyumu Debussy için polifoniye elde etmede en önemli

koşul olmuştur. Tını kümelerine oldukça önem veren Debussy'den sonra, “akor” için; tını bile- şimleri, tını kümeleri gibi deyimleri kullanılmaya başlanmıştır.

Şekil 6: “Feux d’Artifice” Adlı Piyano Prelüdü (57. Ölçüden 60. Ölçüye Kadar)

les busses légères et harmonieuses

Rubato
8

pp
glissando
m.d.
m.g.
p
pp
8

“Feux d’Artifice” adlı prelüdünde, Debussy’nin müziğiyle 19. yüzyılda yeni yeni oluşmaya başlamış yoğun armonik doku ve bu dokulardan

oluşturulmuş “tını kümeleri”nin kullanımı dikkat çekmektedir.

Müzikte tının yenilenmesini amaçlayan bu değişim nasıl gerçekleşti? Önce, “temel ses” (tonallığın karar sesi) yerine sık sık “yeden ses” getirilmeye başlanmıştır. Öyle ki, güçlendirilmiş bir ezgisel gerilim ögesi, bir karar sesle ilişkisi kalmayan ve çözüm de gerekmeyen, yalnızca bir renk değeri olarak algılanan tınlar haline gelmiştir. Örneğin büyük 3’lülere dayalı tınlar (Do-Mi_Sol# gibi) (Gedikli, 2006:5-6).

Debussy tını arayışını şu cümleleri ile ifade etmiştir: “Müzisyenler tını ayrışımı bilmiyorlar. Tının safiyetini unutuyorlar. Bense her rengi en saf haliyle vermeyi amaçlıyorum. Wagner bu konuda çok ileri gitti. Çalgıları çiftledi, üçledi. Bunların en kötüsünü de Richard Strauss yaptı. Trombonla flütü birleştirdi. Orkestrayı, bir kokteyl orkestrasına çevirdi. Bense tının öz rengini ve safiyetini korumaya çalışıyorum” (Pamir,1989:191).

5. SONUÇ

Resim sanatında Monet, Manet ve Cezanne’ın öncülük ettiği izlenimcilik akımının ve P. Verlain, A. Rimbaud ve S. Mallarme gibi Fransız şairlerin öncülüğünü yaptığı sembolizm akımının müziğe ilk yansması Debussy aracılığı ile olmuştur. Debussy’nin müziğinde, izlenimci resmin yanı sıra sembolist şiirin de etkileri görülmüştür. 20. yüzyılın en önemli bestecilerinden Debussy, dönemine kadar süregelen armoni, biçim, ölçü ve ritim anlayışına gösterdiği farklı yaklaşımlarıyla, 20. yüzyıl müziğine yeni kapılar açmıştır.

Debussy, Mahler ve Strauss gibi bestecilerin armonik stillerine karşı daha zarif öğelerin müziğe egemen olması gereğini savunmuş ve eserlerini bu düşüncelerine yönelik şekillendirmiştir.

Debussy, eserlerinde sıklıkla blok ve modal akor kullanımını benimsemiş, kullanmış olduğu her akoru, kendine özgü tınası dolayısıyla tercih etmiş ve bir önceki ya da sonraki akorla bağlantılı olmasını hiçbir şekilde önemsememiştir. Debussy, böylece tonik ve dominant gibi kuralcı akor anlayışlarını sonlandırmış, dominant yedili akorunun çözülme zorunluluğunu ortadan kaldırmış ve hatta daha da ileri giderek bu akorun yanı sıra, dokuzlu, onbirli akorların çözülümüne sırt çevirmiştir. Hemen hemen bütün eserlerinde bu akorları peşpeşe çözüme ulaştırmadan sıralamıştır.

Debussy müziğinde, o ana kadar mevcut olan tını renklerinin spektrumunu genişletmeye çalışmış ve daha da ileri giderek tınıyı, müzikte ifade edilmesi istenen duyguların takdiminde en önde gelen araç olarak değerlendirmiştir. Debussy müziğinde polifoniye, tınlar üzerinde düşünerek oluşturmuş, tınların birbiri ile uyumu Debussy için müzikte en vazgeçilmez koşul olmuştur.

Debussy, eserlerinin ritmik yapısında geleneksel tartım ve düzum alışkanlıklarının yerine farklı bir ritim anlayışı kurgulamaya çalışmıştır. Debussy’nin anlayışına göre geleneksel ritim kalıplarının sıradanlığı, müziğin özgürce ifade edilmesinin önünü kesmiştir. Debussy bu nedenle, müziğin ritmik yapısını oluşturma aşamasında izlenimcilik akımının temel prensipleri doğrultusunda “belirsiz” bir yapıyı benimsemiştir.

Debussy’yi müziğinin ezgisel yapısını şekillendirme aşamasında en çok etkileyen olayın, 1889 yılında Paris’te açılan Dünya Fuarı’nda dinlediği Java’nın “Gamelan Müziği” olduğu bilinmektedir. Bu uzakdoğu ülkesinin halk müziğinde, yarım seslerin bulunmadığı, tam sesli bir dizi kullanılmaktaydı ve Debussy bu dizi yapısını

birçok eserinde kullanmıştır. Bu şekilde Debussy müziğinde her sesi özgürce kullanılabilmiş ve yapıtlarında mevcut dizinin yapısından ötürü “yeden ses” kavramını da doğal olarak ortadan kaldırmıştır. Debussy’nin ezgi yapılarında en dikkat çekici unsurlardan bazıları da yoğun bir pentatonik ve kromatik dokudur. Debussy, tam ses dizi yapısına verdiği önemi pentatonizm ve kromatizme de vermiştir.

Tüm bu anlatılanlar çerçevesinde, Debussy’nin geleneksel müzik anlayışında geri dönülemeyecek bir teknik ve duyarlılık devrimi yaratmış olduğu, bu şekilde yeni bir döneme öncülük ettiği, 20. yüzyıl müziğinde önemli rol oynayan “tını” ve “kakişkan/disonans” gibi kavramların yolunu açarak, geçmiş çağlara ilişkin bestecilik anlayışını sonlandırdığı görülmüştür.

KAYNAKLAR

BARBUR, S. ,(2008). “İzlenimcilik Akımının Müziğe Yansıması Ve Bu Akımdan Etkilenmiş Bestecilerin İncelenmesi” Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Anasanat Dalı Yüksek Lisans Tezi, 1-48.

BORAN, İ. ve ŞENÜRKMEZ, K.Y. ,(2007). “Kültürel Tarih Işığında Çok Sesli Batı Müziği” Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 220-226.

BOYACIOĞLU, F. ,(2012). “Albert Camus’nün Söylence-Romanı (Roman- Mythe) Veba: Esinlendiği Kaynaklar ve Çağrıştırdığı Semboller” Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 31(2), 21- 33

FERİDUNOĞLU, L. ,(2005). “İz Bırakan Besteciler Yaşamları ve Yapıtları” İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 195.

GEDİKLİ, S.A. ,(2006). “Debussy Prelüd’lerin 20. Yüzyıl Piyano Müziği’ndeki Yeri ve Önemi” Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Müzik Anasanat Dalı Sanatta Yeterlik Tezi, 1-82.

GRIFFITHS, P. (ÇEV: M. HALİM SPATAR) (2010). Özgün Adı: “A Consice History of Western Music” (Batı Müziğinin Kısa Tarihi). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 210-218.

HÜREL, F. ,(2008). “Klasik Müzik Rehberi” Say Yayınları, İstanbul, 202-203.

İLYASOĞLU, E. ,(1999). “Zaman İçinde Müzik” Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi AŞ. İstanbul, 5. Baskı, 201-204.

KALKAN, Ş. ,(2006).“Dizisel Müziğe Giden Yol” Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Müzik Anasanat Dalı Yüksek Lisans Tezi, 1-74.

KARGI, I. ,(2005). “C. Debussy’nin Prelüdlерinin İncelenmesi” Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1-71.

KÜTAHYALI, Ö. ,(1981). “Çağdaş Müzik Tarihi” Başkent Müzikevi, Ankara, 21-30.

ÖZKAYA, T. ,(1990). “Rus Edebiyatında Sembolizm” Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi Cilt: 33 Sayı: 1.2, 411-425.

PAMİR, L., (t.y.). “Çağdaş Piyano Eğitimi” Beyaz Köşk Müzik Sarayı Yayınları, İstanbul, 143-144.

PAMİR, L., (1989). “Müzikte Geniş Soluklar” Ada Yayınları, İstanbul, 187-194.

SAY, A., (2005). “Müzik ansiklopedisi” Ahmet Sözkese Matbaası, Ankara, cilt:2, 174.

SAYARI, E., T., (2010).“Performans Tekniği Açısından Debussy Etütleri: II. Defter” Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Müzik Anasanat Dalı Sanatta Yeterlik Tezi, 1-57.

NİTELİKLİ BİR KORO ŞEFİNDE BULUNMASI GEREKEN YETERLİLİKLER¹

NECESSARY REQUIRES FOR BEING A QUALIFIED CHORISTER

Mustafa USLU

Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Eğitimi Bölümü

Özet: Koro çalışmaları, müzik eğitimi ve öğretimi kapsamında gerçekleştirilen en uygun ve etkili ortamlardır. İnsan sesi kullanılarak yapılan koro çalışmaları, doğru ve etkili bir öğretim ortamında, kısa sürede ürün elde edilmesinden ve toplu ortamda yapılmasından dolayı, kullanışlı ve cazip bir eğitim biçimidir. Koro çalışmalarının amaca uygun yürütülmesinde en belirleyici unsur, koro şefinin niteliğidir. Koro şefinin kapasitesi, eğitim ve öğretim uygulamaları ile çalışmaları etkileyen diğer konulardaki tutum ve davranışları, koronun başarısında oldukça etkilidir. Koroların, müzik eğitiminin yapıldığı ortama ve kullanılan müzik türüne göre farklı çeşitleri bulunmaktadır. Klasik müzik eğitimi ortamlarındaki çok sesli korolar, geleneksel korolar, çeşitli kurum ve kuruluşlara bağlı çocuk ve gençlik koroları, temel eğitimdeki okul koroları ve karma korolar bu kapsamda değerlendirilebilir. Örgün ve yaygın eğitim ortamlarına göre ve koroların kapasiteleri ve amaçları doğrultusunda, profesyonel ve amatör koroların varlığından ve işlevselliğinden söz edilebilir. Bu koroların işlevlerinde ve başarılarında, en uygun koro şefinin görev başında olması oldukça belirleyicidir. Koro çalışmalarının ve etkinliklerinin en sık yapıldığı yerler, temel eğitimin verildiği, ilköğretim, lise ortamlarıdır. Bu kurumlarda görev alan müzik öğretmenlerinin tümünde, ortalama bir koro şefi kalitesi bulunmaktadır. Çeşitli törenlerde ve kutlamalarda müzik öğretmenlerinin konumu ve görevi itibarıyla bir koro şefi kimliği bulunmaktadır. Bu yüzden, müzik öğretmenlerinin, okul döneminde koro şefliği yapabilecek kriterlerde yetişmeleri sağlanmalıdır. Çalıştırılan koronun kapasitesi ile koro şefinin yetkinliği arasında bir uygunluk ve uyumluluk bulunması gereğine karşın, nitelikli bir koro şefinde olması gereken bazı temel özelliklerden söz edilebilir. Bunlar arasında; iyi bir koro eğitimi almış olma, sesini doğru ve etkili kullanabilme, iyi bir ritim duygusuna ve armoni bilgisine sahip bulunma, piyanoyu derste yararlanabilecek düzeyde çalabilme, koronun doğru ve temiz söylemesini önemseme, müzikalite unsurlarını çalışmalarına yansıtma, yorum aşamasını mutlaka değerlendirme, okul içi ve okul dışı konser etkinliklerini planlayabilme ve gerçekleştirme, ayrıca, yüksek sahne performansına ulaşmayı hedefleme gibi özellikler sayılabilir. İdeal bir koro şefi öncelikle, işini ve öğrencilerini seven, canlı, enerjik, yenilikçi, yaratıcı ve üretken, teknolojikten yararlanan, zamanı etkili ve verimli kullanan, öğrenci motivasyonunu yüksek tutabilen, koroya hakimiyeti bulunan, repertuarda çeşitliliği önemseyen, çalışmalarda zevklilik yaratabilen, eğitimci ve sanatçı bir kişilik olmalıdır.

Anahtar kelimeler: Koro Şefi, Koro, Nitelik, Yeterlilik.

Abstract: Choir works are the most proper and effective field in the manner of music education and training. Choir works including human voice, give fruits in short period of time with a appropriate and effective education atmosphere and are very appealing and useful because of being a collective study. The qualifications of the chorister are the determining subject of propriety of choir works. Capacity of the chorister, behaviours and attitudes about the applications of education and training and all the other manners that affect studies will be quite effective about the success of the choir. There are different types of choirs according to their training atmosphere and music style that is used. Polyphonic choirs, traditional choirs, children and youth choirs belong to several private institutions, school choirs and mixed choirs can be considered in these manners. It can be mentioned about the existence of professional and amateur choirs and their functions in terms of formal training atmosphere and their capacities and goals. About the functions and the successes of these choirs, authorizing the most proper chorister is quite determining. Primary and high schools are places where the most frequent choir works and activities occur. So that the music teachers that are working in these institutions must have the quality of a average chorister. These teachers would carry a chorister identity due to their positions and duty in the several celebrations and ceremonies. That's why music teachers must be given the education of ability to lead a choir during their trainings. It is expected to have a coherence and parallelism between the capacity of the choir being trained and the qualifications of chorister. In addition to this it can be mentioned some qualities of a qualified chorister. Some of these are being well-educated about choirs, being able to use voice correctly and effectively, having a good sense of rhythm and knowledge of harmony, knowing how to play piano as much as required in the lectures, caring how clean and right the choir sings, considering the interpretations, being able to plan and organise the school and after-school concerts, and aiming high level of stage performances. Above all, a chorister must preserve the characteristics of loving the job and students, lively, energetic, revolutionary, creative and productive, making the use of technology, effective time user, keeping the motivation of the student high, having the control of choir, caring about the variety of repertoire, keeping the joy factor maximum in the training and being both trainer and artist at the same time.

Keywords: Chorister, Choir, quality, qualification.

1 Bu makale, 02 Ekim 2012 tarihinde, Sinop Üniversitesi Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Eğitim Bilimleri Araştırmaları Sempozyumu'nda, sunulmuştur.

GİRİŞ

Koro şefi, korosunun hazırlayıcısı, yöneticisi, yönlendiricisi, eğiticisi kısaca sorumlu kişisi, lideridir. Koro kalabalık bir müzik topluluğu olduğu için, bu topluluğu iyi eğitmek, etkinlik aşamasına getirip yönetmek ve başarılı kılmak, beceri ve ustalık gerektirmektedir. Nitelikli bir koro şefi, o mesleğin gerektirdiği tüm koşulları sağlamış, aldığı eğitimle donatılmış ve yetkinleşmiş, mesleki yeterlikleri karşılayabilen düzeye sahip olmalıdır.

Koro şefi, yönettiği koronun özelliklerini bilen, çalışma ve etkinlik öncesini, etkinlik anını ve sonrasını iyi planlayan ve önemseyen bir anlayışta olmalıdır. İyi ses eğitimi almış, bilgi ve donanımı yüksek, bunları öğrencilerine ve çevresine yansıtabilen, beden dilini iyi kullanabilen, repertuarı korosuna uygun oluşturabilen, çalışma ve ders zamanını bölümlenmede usta, öğrencilerin ve izleyicilerin zevk almalarını önemseyen, öğrenme ve öğretme yöntem ve tekniklerinden haberdar, mesleki gelişmeleri yakından takip eden, etkinlik yapmayı amaçlayan, mesleğini ve öğrencilerini seven bir kişilik olmalıdır.

Koro çalışmalarında ve sahnede dinamik, etki-leyici, güdüleyici ve doğru yönetim gösteren, bilgi aktarımında başarılı, müzikal özelliklere sahip, korosunda yorumlama konusunu önemseyen, teknolojik olanakları kullanabilen, ilgili tüm çevrelerle işbirliği ve paylaşımında becerileri bulunan, öğrenci motivasyonunu sağlamada üstünlüğü olan, lider, öngörülerini yüksek, sosyal, öz güvenli, yaratıcı, uzak görüşlü, ulusal ve uluslararası kültürel unsurları önemseyen koro şefleri, öz yeterliliklere sahip, nitelikli şef olarak tanımlanabilir.

1-Koro Kavramı ve İçeriği

“Yunanca “Khoros”, Lâtince “Chorus”, İtalyanca “Coro” sözcükleriyle ifade edilen ve dilimize de “Koro” olarak yerleşen bu terim, tek ve çok sesli müzik yapıtlarını seslendirmek üzere bir araya gelen seslendirici-yorumcu (icracı) topluluğu anlamında kullanılmaktadır. Bu topluluğun söylediği söz ve şarkı, seslendirdiği vokal müziğe de koro denir. Eskiden bazı törenlerde dans eden ve düzenli adımlarla yürüyenlerin oluşturduğu topluluk anlamına gelmekteydi. “Koro halinde” deyimini ise, bir arada, hep birlikte yapılan, anlamını içermektedir.” (Emnalar, 1997:10)

“Koro deyimini, insanoğlunun topluluklar halinde şarkı söyleme isteklerinden ortaya çıkmıştır. MÖ 3000 yıllarında Sümerler ve Akatlar’da koro denilebilecek müzik heyetlerinin olduğu bilinmektedir. Ancak, gerçek anlamda koro deyimini ilk defa MÖ 500’lü yıllarda eski Yunan kültüründe ortaya çıkmıştır” (Yener, 2001, s. 83). Daha sonra gelişerek Rönesans ve Barok Dönemlerinde dinsel yapıtlarda kullanılmıştır. 19.yy.da koro müziği din dışı yapıtlarla zirveye ulaşmıştır. 20.yy.da ise koro edebiyatının büyük ölçüde geliştiği görülmektedir. (Gözen, 2010:27)

“Topluluk ve koro kavramları; kelime anlamı itibariyle bütünlük ihtiva eder. Bu tanımı yapabilmek ancak birden fazla kişinin varlığıyla söz konusu olur. Günümüzde koro denilince, kadın, erkek veya karma şekillerde, erişkin veya çocuk topluluklarının çalgı eslikli veya esliksiz, tek veya çok sesli topluca şarkı-türkü okumaları anlaşılmaktadır. Yani topluluk ve koro müzikal anlamda aynı amaç için bir araya gelmiş insanların oluşturduğu bir bütünlüktür.” (Emnalar,1997:8).

“Kültür oluşturabilen canlılar olarak insanlar, bu oluşumdaki en etkili araç olan şarkı söylemeyi hem birey hem de toplu olarak bir arada ve birlikte yapabilmektedirler. Koro, tek tek değil de, topluca şarkı söylemek için oluşturulan topluluk şeklinde de tanımlanmaktadır” (Apaydın, 2006).

Uçan’a göre de “çok sayıda insanın bir araya gelerek kendi sesleriyle, birlikte seslenmek, birlikte söz ve şarkı söylemek üzere oluşturdukları organize bir müziksel topluluk” şeklinde dile getirilmiştir (Uçan, 2001:50).

Koro Türleri; 1. Karma korolar 2. Kadın koroları 3. Erkek koroları 4. Çocuk koroları olmak üzere 4 kategoride toplanabilir. Buna göre;

1. Sayısal oluşumlarına göre: Oda koroları ve büyük korolar.
2. Müzik türlerine göre: Geleneksel Türk Halk Müziği koroları, Geleneksel Türk Sanat Müziği koroları, Tasavvuf Müziği koroları, Çok sesli korolar, Kilise koroları, Opera koroları.
3. Kuruluş amaçlarına göre: Profesyonel korolar, mesleki korolar, amatör korolar.
4. Yaş gruplarına göre: Çocuk koroları, gençlik koroları, yetişkin koroları, şeklinde ayrılırlar (Çevik, 1997: 48).

Amaçları Bakımından Farklı Yapılanmış Korolar

Profesyonel Korolar

Koro üyeliğini meslek olarak seçmiş profesyonel sanatçılardan oluşan korolardır. Koroların kuruluşu ve yönetimi ile sanatçıların atanma, adaylık, sınav, çalışma usul ve esaslarına ilişkin konular devlet tarafından belirlenir ve koronun sanatsal yönden

yönetimi şef, şef yardımcısı ve müdürden oluşan sanat kurulu tarafından sağlanır.

Koronun sanatsal ve teknik işlerinden genel müdüre karşı sorumlu olan şef; bu düzeyi yükseltmek için gerekli her türlü çalışmayı yapmak, çalışma, prova, konser ve gösterilerin tam bir disiplin içinde ve verimli bir şekilde gerçekleşmesini sağlamakla görevlidir. Ayrıca şef, en az beş yıl sanatçı olarak görev yapmış olanlarla, en az üç yıl şef ya da şef yardımcısı olarak görev yapmış adaylar arasından veya müzik eğitimi yüksekokullarından mezun olup, aynı statüdeki benzer resmi kuruluşlarda en az on yıl sanatçı olarak görev yapmış ya da yurt içindeki ya da yurt dışındaki konservatuvarların şeflik bölümünü bitirmiş ve en az üç yıl korolarda çalışmış adaylar arasından atanır. Etkinliklerde ihtiyaç duyulması halinde, sanat kurulunun görüşü ve genel müdürün onayı ile koroya, yerli ya da yabancı uyruklu şef de görevlendirilebilir (Gözen, 2010: 28).

Profesyonel koroların kalitesi yüksek olmalıdır. Bu yüzden, bu koroları çalıştıran şeflerin görev ve sorumlulukları da artmaktadır.

Amatör Korolar

Amatör korolar, bu işi para kazanmak için değil yalnızca zevk için yapan özengen ve hevesli kişilerden oluşur. Koristler özengen ve hevesli olarak kendi özverileriyle bu korolara katılmak isterler ve yine kendi özverileri ve hevesleri doğrultusunda devam ederler. Bu yapıda kurulmuş korolar, farklı meslek sahibi kişilerden de oluşabilir.

Koro üyelerini yetenekli müzikseverlerden oluşturan korolardır. Bu korolar müzik okulu gibidir. Yapılan çalışmalarla koro üyelerinin sesleri eğiti-

lir, müzikal donanımları ve beğenileri geliştirilir (Gözen, 2010: 28).

Nitelikli bir koro şefinin amatör korolara bakış açısı bu doğrultuda olmalıdır.

Eğitim Koroları

Müzik eğitimi veren okullarda öğrencilerden oluşturulan korolardır. Profesyonel ve amatör korolardan farklı eğitim yöntemleriyle çalışırlar. Bu koroların öğrenci koristleri müfredat programı çerçevesi kapsamında yıllık ya da yarıyillik olarak koro eğitimi derslerine devam ederler ve eğitim süreci sonunda yarıyillik vize ve final sınavlarıyla değerlendirilirler. Etkinlikleri koronun gelişimine göre konserler, törenler, ulusal ya da uluslararası festivaller ve yarışmalar şeklinde olabilir (Gözen, 2010: 28).

Bu kurumlarda görev yapan şeflerin yeterliklerinin yanı sıra beklentileri karşılayabilecek yapıda olmaları oldukça önemlidir.

2-Koro Şefi Tanımı

Yabancı dillerde Chef de Choeur (Fransızca), Chormeister Almanca, Dirigent, Kapilmeister, Conductor, Maestro... gibi kelimelerle ifade edilen koro yöneticisine, Türkçe de , koro sefi veya yöneticisi adı verilmektedir. Batıda gerçek anlamda koro ve orkestra yöneticiliği 18. yüzyılda bir meslek olarak gelişmeye başlamıştır. Margburg'lu müzisyen bir aileden olan J.Stamiiz (1750- 1820), müzik tarihinde modern yönetim tekniğinin kurucusu olarak kabul edilir.

Daha sonraki yıllarda batıda pek çok koro şefi yetişmiştir. Türk müziğindeki koroların oluşmaya başlaması ile THM ve TSM de de özellikle son

yıllarda gerçek anlamda koro şeflerinin yetiştiğini ve yetişmekte olduğunu görmekteyiz.

Herhangi bir enstrümanı virtüöz seviyesinde çalan bir kişi tekniği ve müzik kültürü ile bir eseri yorumlarken nasıl o enstrümana bir canlılık ve güzellik getiriyorsa, bir koro şefi de korosuna bir yorum ve güzellik getirmek durumundadır.

Koroyu oluşturan elemanlar, düşünen, duyan, hissedilen canlı varlıklardır ve kalabalık bir topluluktur. Koro şefi bu topluluğu kendi irade ve idaresi ile yönlendirmek ve ona ses vermek zorundadır. Bu zor işi başarabilmek için koro şeflerinin birçok özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu nedenle iyi bir koro şefinin, mükemmel bir müzik kültürüne, koroyu her bakımdan eğitebilecek bilgi, teknik ve beceriye sahip ve koro elemanlarının sevgi ve güvenini kazanmış olması lazımdır (Kul, 2006: 59).

2.1- Koro Şefinin Okuldaki Eğitimi

Koro şefinin iyi yetişmesinde, okul döneminde aldığı eğitimin düzeyi oldukça belirleyicidir. Mesleki müzik eğitiminin yapıldığı, müzik eğitimi ağırlıklı yüksek öğretim kurumlarında, koro şefliğine yönelik farklı düzeylerde ve biçimlerde öğretim yapılmaktadır.

Bazı konservatuvarlarda, orkestra ve koro şefliği programları mevcuttur. Bu programlardan yetişenler, sıkı bir orkestra ve koro şefliği eğitiminden geçerek, ileride bu işi meslek olarak yapmaya kendilerini hazırlamaktadırlar. Üniversitelerin eğitim fakültelerine bağlı müzik öğretmenleri yetiştiren birimlerin programlarında yer alan koro ve toplu ses eğitimi gibi derslerden edinilen bilgi birikimi ve deneyimlerle, müzik öğretmenleri koro şefliği konusunda yetkinleşmeye çalışılmaktadır. Güzel sanatlar fakültelerine bağlı müzik bölümlerinde

de toplu ses eğitimi, koro yönetimi dersleriyle öğrenciler, koro yönetimiyle ilgili belli düzeyde bir eğitimden geçmektedirler. Tasarım Fakültesi Müzik Bölümü kapsamında da benzeri ders programına rastlamak mümkündür.

Koro şefliğine yönelik öğretim, hangi düzeyde yapılırsa yapılsın, öncelikle okuldaki ders programının içeriğinin iyi saptanması ve uygulamaya konulması oldukça önemlidir. Bu bağlamda, üniversite düzeyinde ders veren koro şefi yetiştirmeye çalışan öğretim elemanlarının yeterliliklerinin gereği bulunmaktadır. Öğretim elemanlarının kapasite ve yetkinliklerinin yanı sıra, öğrencilerin ilgi ve yetenekleri ile anlama, kavrama ve öğrenmeye yönelik durumları da eğitimin başarısını etkileyen unsurlardır.

Ülkemizde koro yöneticisi denildiği zaman, akla koroyu yöneten kişi gelmekte ve bu anlayışın da yaygın olduğu görülmektedir.

Halbuki koro çalışmalarında eğitimle yönetimi birbirinden soyutlamak olanaksızdır (Egüz, 1981: 86).

Bu görüş göz önüne alınarak, öğrencilerini koro şefliğine hazırlayan eğitimcinin örnek bir koro şefi modeli olabilmesi ve bunu derste ya da çalışmalarda yansıtabilmesi, öğrenciler üzerinde olumlu etkiler yapacaktır. Koro şefliğine aday öğrencilerin de sunulan eğitime katkı sağlama-ları, derslerden yararlanarak kendilerini bilgili ve donanımlı kılmaları gerekmektedir. Bu öğrenciler, iyi bir koro şefi olabilmek amacıyla kendilerini mesleğe hazırlamalı ve bu mesleğin gerektirdiği ön hazırlığı eksiksiz yapmalıdırlar. Öğrenmeye ve uygulamaya dönük her türlü çalışma ve etkinliği bir fırsat olarak değerlendirip, aktif, enerjik ve katılımcı bir şef adayı özelliği taşımalıdır. Mesleğe

başladığı zaman sorumluluğu oldukça yüksek olan koro şeflerinin, en önemli deneyimleri okul döneminde edinecekleri unutulmamalı ve bu dönem oldukça iyi değerlendirilmelidir. Koro şefinin başarısında, iyi bir sese sahip olmasının yanı sıra, konuşurken ve şarkı söylerken sesini iyi kullanmasının önemi vardır. Bu yüzden, okuldaki eğitimde şef adayları sesini doğru ve etkili kullanmayı öğrenmeli, ayrıca sesini korumayı ve dayanıklı kılmayı bilmelidir. Bunu başarabilmek açısından, iyi bir ses eğitiminden geçilmesi, sesi kullanma ve öğretme tekniklerinin kavranmış olması gerekmektedir.

Koro şefliğinde vücut dilinden yararlanılması, sahne hakimiyetinin kurulması, koroyla ve izleyicilerle iyi iletişim oluşturulması çok önemlidir.

Koroda ses eğitimi çalışmaları süreci içinde veya bir koro yapıtının seslendirilip yorumlanması sırasında, yöneticinin müziksel düşüncelerini eller, kollar, (jest) gözler, yüz ifadeleri (mimik) ve bedensel devinimlerle koroya aktarma ve topluluğu bütünleştirme, yönlendirme, yoruma estetik bir boyut kazandırma amacına yönelik olarak gerekli iletişim araçlarını kullanması (Çevik, 1997: 147).

Bu konulardaki uzmanlaşmada, okul dönemindeki ön hazırlıklardan yararlanılması belirleyici olacaktır. Koro şefinin aldığı eğitim doğrultusunda iyi bir dağar oluşturması, onu güçlü kılacak unsurlardandır. Okul dönemindeyken, öncelikle okulda öğretilen parçaların iyi öğrenilmesine ve ileride kullanılabilecek bir dağar oluşturulmasına özen gösterilmelidir.

Koro şefliği eğitimi alarak, belli bir deneyim sonrası seçilerek ya da sınavla profesyonel koro-ları yöneten şeflerin varlığı bilinmektedir. Bir de

müzik öğretmeni olarak yetişenlerin koro şefliği yaptıkları görülmektedir. Çeşitli anma törenlerinde, toplantılarda, okul ortamlarında, müzik öğretmenlerinin koro şefliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kişiler okul döneminde gördükleri koro ve koro yönetimi gibi derslerde, şeflikle ilgili becerileri kazanmaktadırlar.

Müzik öğretmenlerinin böyle beceriler kazanmalarına büyük gereksinim bulunmaktadır. Öğrencilerin toplu halde söyledikleri okul şarkıları, hele kanonlar ve çoksesliler, özellikle polifonik bir karakter gösterenler, müzik öğretmeni tarafından gereği gibi yönetilmek zorundadır. Müzik öğretmeni koro şefliği yapmazsa, istenen verimi alması güçleşir.

Eserin nüanslarını belirtmek, onu gereğince fraze etmek, iyi bir diksiyon ve yorum getirmek, eseri yöneten şefin, yani müzik öğretmenin temel görevidir. Bunun için müzik öğretmeni, her şeyden önce, çeşitli biçimleri içinde, tam, eksik, bütün ölçüleri, ağır ve hızlı tempolarda vurma tekniğini öğrenmek, puandorg yönetimini, crescendo, decrescendo, bütün nüansları, legato ve staccato'ları yönetmeyi öğrenmek, eserin ifadesini belirtmek, eserin karakterini tam ve doğru biçimde ortaya koymak, eseri doğru bir yorumla söyletmek göreviyle baş başadır.

Yönetiminde içten ve doğal olmak koşuldur. Eserin gerektirmediği yapay hareket ve jestler, seyircide, hatta çocuklar üzerinde gülünç etki yaratacağından, bundan kaçınmak gerekir.

Müzik öğretmeni ister koro, ister bir çalgısal topluluğu yönetsin, onu mutlaka müzikal eşlikte, müzik, bilim ve sanatın gerektirdiği biçimde doğru,

doğal ve içten olarak yönetmekle yükümlüdür (Yönetken:1993: 42).

Bazen koro ve orkestranın birlikte yaptığı etkinliklerden söz edilebilir. Böyle karmaşık ve güç çalışmaların en iyi hazırlıkla ve en iyi şefle, gerçekleştirilmesi önemsenmelidir. Bu tür etkinlikleri genellikle orkestra şefi yönetir, bazen de paylaşarak ya da koro şefinin yönettiği ortamlar olabilir. Orkestra ve koro şefliği eğitimi bulunan ya da bu deneyi kazanan kişilerin böyle çalışmalarda başarılı olacağı belirtilebilir.

3- Koro Şefinde Bulunması Gereken Müzikal Unsurlar

Koro şefi göz önünde olan ve söylediği her sözü, yaptığı her hareketi, davranışı gözlemlenen birisidir. Koro şefi, bu işi meslek olarak seçmeyi düşündüğü andan itibaren, müzikal unsurları mutlaka önemsemelidir. Koro çalışmaları, hem göze hem de kulağa hitap eden bir sanatsal çalışmadır. Nitelikli bir koroda tempoların doğru olması, seslerin doğru ve temiz duyulması, homojen bir ses bütünlüğünün bulunması, müziksel yorumlamaların uygun biçimde yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla iyi bir koro şefinin bu konulara önem vermesi, kendisinin doğru örnekler sunması, korosundan da bunları beklemesi yararlı olacaktır. Koro şefinin diksiyonu mutlaka düzgün olmalıdır. Öğretilen parçalarda kendisinin ve korosunun entonasyonunu, ritmik bölümlenmeleri, hızları, nüansları önemseyerek bir ayrıcalık yaratma çabasında olmalıdır.

Müzikalitenin son aşaması yorumlama olduğu için, korosunda seslendirilen parçalara iyi yorum yaptırabilen şef, bu yolla hem kendisinin, hem koro elemanlarının bir konser ortamında

iseler izleyicilerin bu durumdan zevk almalarını sağlayacaktır.

Şef, çalıştırdığı koronun içeriği ve amaçları doğrultusunda, müziksel bilgi birikimini ve müzikalitesini kullanabilmelidir. Geleneksel koro şefi ise o alanın müziksel özelliklerini, üslubunu, tavrını, yorumunu doğru örnekleyebilmeli ve öğretmelidir. Çoksesli bir koroda ise mutlaka çokseslilik kavramlarından haberdar olmalı, belli düzeyde armoni bilmeli, çoksesli partileri rahat takip edebilmeli ve korosuna doğru aktarmalı, yanlışlıklar varsa çabuk fark etmeli ve düzeltilmelidir.

Koro şefi, öğretme ve yönetme anında, vuruşlar ve hareketler yoluyla yorumlamayı sağlayıcı özelliklerden (hareketlerden, vurgulardan, nüanslardan vb.) yararlanarak, korosunun müzikalitesini yükseltebilmelidir. Doğru yönetimle, enerjiyi yerinde kullanarak, iyi eğitilmiş, yetenekli bir korodan en üst düzeyde verim alınacağı da unutulmamalıdır.

Bu yaklaşımın çocuk korolarında ve amatör korolarda da oldukça etkili olduğu bilinmektedir. Tüm koro çalışmalarında, iyi konsantrasyon oluşturabilmenin koro düzeyini yükselteceği bilinerek, mutlaka önemsenmelidir.

4. Mesleki Ortamda Koro Şefliği

Bir koronun başarısı, şefin yetkinliği ve başarısı ile doğru orantılıdır. Korolar, insan sesiyle toplu müzik yapılan ve hızlı ürün ve sürekli başarı isteyen gruplardır. Dolayısıyla, mesleki ortamda koro şefinden ilgili çevrenin beklentilerinin yüksek olduğu belirtilebilir.

Şef, koro üyeleri karşısında, öncelikle davranışlarıyla güven veren, sevilen, sayılan, örnek alınan liderlik vasfı bulunan ve yeterliği konusunda en

küçük bir kuşku yaratmayan bir kişiliğe sahip olmalıdır. Birlikte güzel bir maceraya doğru yelken açan teknedeki tayfanın kaptanı gibi, koroya heyecan aşılamalıdır. Bu heyecanı sürdürebilen topluluğuna takım ruhunu aşılamalı, başarıdaki güzelliğin disiplinli çalışmayla mümkün olabileceğini göstererek harekete geçirebilen şef, ideal başarı ve kaliteye, ulaşacak yolu açmış olacaktır (Öztürk, 2010: 27).

Koro şefinin başarısında, mesleğini ve öğrencilerini sevmesi oldukça belirleyicidir. Onun canlı, neşeli, enerjik, sosyal yönü gelişmiş, paylaşımcı bir yapıda olması da aynı derecede önemlidir. Koro şefinin, hem ders veya çalışma içerisindeki uygulamaları, hem de ders dışı ilişki, iletişim ve paylaşımları düzenlemesi ve yürütmesi gerekmektedir.

Şef, bir müzisyen grubunun lideri olarak otoriteyi sorumluluğu temsil eder. Şefin enstrümanları orkestra ve korolardır. Şef, icracıları bir arada tutar ve bir müzik eserini anlamlı bir bütüne dönüştürür (Kamien, 1996: 80).

Koro şefi çalışmalarda doğru nefes ve doğru konuşmayı öncelikle önemseyen çalıştırdığı koronun kapasitesine uygun eğitim sunabilen, repertuarı bu doğrultuda oluşturan biri olmalıdır. Şef, koroya etkili bir hakimiyet kurarak, motivasyonu yüksek tutabilen, çalışma zamanlamasını iyi planlayarak ve çeşitlendirerek dersi zevkli ve verimli hale getirebilen, bilgi ve donanımını öğrencilere yansıtabilen ve onlarla paylaşabilen, eğitimci ve sanatçı yapısını şefliğiyle bütünleştirebilen örnek bir model olmaya çalışmalıdır. Derste veya ders dışındaki çalışmalarda teknolojik olanaklardan yararlanarak, yeniliklere açık, onları takip eden ve dersinde kullanan çağdaş bir eğitimci olduğunu gösterebilen bir kişilik olabilmelidir.

Şef, koro ile ilgili üretime yönelik beste ve düzenleme yapabilecek kapasitedeyse, üretime dönük çalışmalara yönelmeli, bu çalışmaları koro literatürüne kazandırmalıdır. Çevresindeki yetenekli ve istekli kişileri yönlendirerek de bu tür katkılar sağlamaya eğilmelidir. Şefin yakın ve uzak çevredeki koro ve çalgı topluluklarının şefleriyle işbirliğine giderek kaliteli ve etkileyici konser etkinlikleri gerçekleştirmeye yönelmesinde fayda olacaktır.

Koro şefi, çalışmalarına ve etkinliklerine katkı sağlayabilecek konumları ve özellikleri olan yetkililerden ve kişilerden yararlanmayı bilmelidir. Kurum içi ve kurum dışı ilişkileri, etkileşimleri ve paylaşımları önemseyerek korosunun ve kendisinin yararlanmasını sağlayacak fırsatlar yaratmalı ve bunları değerlendirmelidir. Koro elemanlarıyla çalışma dışındaki diyaloglarını iyi tutmalı, onlarla sevgiye ve saygıya dayalı birlikteliği sağlamalıdır.

5. Koro Şefinin Başarısını Arttıran Uygulamalar

Koro şefinin kendisinde var olan kapasiteyi etkili ve verimli biçimde kullanması, onun başarısında öncelikle önemlidir. Bilgi birikimlerini, deneyimlerini, eğitime dönük hizmet anlayışını, sanatçı kişiliğini, koro çalışmalarına yansıtan, istekli ve arzulu biçimde mesleğini icra ederek korosuyla güçlü bir bağ kuran şef, bunun karşılığını olumlu biçimde alacaktır.

Şef her eser için koro ile kendi arasında, alışılmıyşın dışında özel bir takım işaret, sembol veya şifre kullanabilir (Bastian, 2006: 234). Önemli olan şefin jest, mimik, sembol, şifre ve diğer iletişimsel davranışlarının kendi içinde tutarlılık göstererek, koro üyelerinin hatasız olarak, doğru algılamasının sağlanmasıdır. Şef, koronun duygu

ve düşüncelerini okumak, hissetmek konusunda duyarlılık göstermelidir. Vücut dili ve ifadesi konusundan haberdar olmalı, koro üyeleri ile bu konuda uygun eserler üzerinde alıştırmalar yaparak, doğru adımlarla koro-şef iletişimini oluşturmalıdır.

İnsanların günlük yaşamda birbirleriyle iletişim kurmak için gerek bireysel gerek toplu olarak sık olarak kullandıkları vücut hareketleri, kısaca jest ve mimik olarak tanımlanır. Bu davranışlar el, kol, yüz, göz gibi vücudun birçok organı kullanılarak gerçekleştirilir. Jest ve mimikler, insanın düşüncesini karşısına istediği gibi anlatabilmesi için yardımcı olur. Korolarda şef, karşısındaki topluluktan şarkıyı istediği gibi yorumlayabilmesi için, koronun şarkıyı söylediği esnada sessizce el, kol, yüz, göz gibi vücudun birçok organını mimikler kullanılarak topluluğu yönlendirir. Farklı bir yaklaşımla koro olgusu, şefin müzik yapıtını sesiyle icra eden koro ile seslenme dışında başka araçlar kullanarak (jest ve mimikler) kurduğu iletişimle, eserin ortaklaşa yorumlaması şeklinde açıklanabilir. Şef, jest ve mimiklerini göz, el, kol, vücut hareketleriyle destekleyerek koro üyeleri ile özel bir iletişim ağı oluşturmalıdır.

En etkili iletişim, gözler arasında olanıdır (Garner, 1985:119). Koroların temel malzemesi ses olduğuna göre, şef - koro iletişiminde doğal olarak, ses dışında başka araçlar kullanılmasına önemli ihtiyaç vardır. İnsana iletişimde önemli avantaj sağlayan gözlerin, şef - koro ilişkisine de katkısı olacaktır. Konuşarak veya sesini kullanarak koroyu yönetmesi mümkün olmayan olan şef, duyguların belki de en güzel ifade edilebildiği gözleriyle sağlayabilmelidir (Öztürk, 2010: 27).

Koro çalışmalarını hızla etkinliğe dönüştürme hedefi bulunan koro şefleri, bu yolla hem kendisinin hem de korosunun motivasyonunu yükseltebilir. Ayrıca, disiplinli ve üretken çalışmaların gerçekleşmesini sağlayabilir. Küçük dinletilerin kazandıracağı tecrübelerle, büyük konserlere hazırlanma gibi yöntemlerden yararlanma, periyodik konserler planlama ve gerçekleştirme de şefi ve koroyu başarılı kılan uygulamalardır. Korosunun kalitesini yükselten şeflerin konser etkinliklerinin yanı sıra, korosuyla çeşitli koro festivallerine, yarışmalara ve şenliklere katılması onun başarısını yükseltecektir.

Başarılı bir koro çalışması için koro şefinin kişiliği, etkileme gücü, görüntüsü, pedagojik bilgisi, müzikal bilgisi ve yeteneği, birikimi belirleyici faktör olacaktır (Bastian, 2006:186). Koro şefinin mesleğindeki bilimsel çalışmaları takip etmesi ve katılması, gelişmelerden yararlanmasına ve kendisini sürekli yenilemesine katkıda bulunacaktır. Koro şefinin, yeni koro şeflerinin yetiştirildiği ortamlarda eğitimci ve şef olarak göstereceği isteklilik ve yüksek performans, onun mevcut başarısını daha da yükseltecektir. Öğrencilerine öğrenmeyi ve öğretmeyi öğreten şef, hem kendi yetkinliğini arttıracak hem de öğrencilerinin mesleki yeterliliklerine önemli katkılar sağlayacaktır.

Koro şefinin, kendinden daha tecrübeli olan şeflerinden yararlanması, kendisiyle ilgili oluşabilecek uluslararası düzeydeki eğitim fırsatlarını değerlendirmesi, koro alanındaki yeni yayınları ve ses kayıtlarını takip etmesi de onun mesleki başarısında ve gelişiminde etkili olacaktır. Koro şefinin kendi çalışmalarını ve etkinliklerini ses ve görüntülü olarak kayıt altına alıp değerlendirmesi, başka yerlerde gerçekleşen koro aktivitelerine ulaşarak

onları incelemesi ve yararlanması da önemsenmesi gereken konulardandır. Korosu ile yaptığı etkinliklerin yanı sıra yakın ve uzak çevredeki korolarla ve çalgı topluluklarıyla, solistlerle birlikte etkinlikler gerçekleştirilmesi de koro şefinin dinamizmini ve enerjisini yükseltecek, motivasyonunu arttıracak, daha başarılı olmasına katkı sağlayacaktır.

Koro şefinin başarılı olmasında ve başarısını arttırmasında, çalıştırılan koronun türüne ve amaçlarına göre yetkinleşmiş olmak ve davranışta bulunmak önemli bir unsurdur. Bazı şefler, eğitimin yanı sıra sonradan kendilerini yetiştirerek farklı özellikteki birden fazla koroyu yönetebilirler. Fakat her şefin her koroyu yönetebileceği düşünülmemelidir. Gerek profesyonel ya da amatör, gerekse eğitimsel ortamdaki korolarda olsun, şefin yeterli bilgi ve donanımına sahip bulunması, mutlaka gereklidir.

Çok sesli koroyu yöneten şefin çok sesliliği bilen ve uygulayan yeterli bir armoni bilgisine sahip, çok sesli partitür okuyabilen, çok sesli koro tecrübesi bulunan biri olması oldukça önemlidir. Geleneksel koroda, diziler, makamlar, yöreler, tavırlar, çalgı bilgisi, ton bilgisi gibi müzikal unsurlarla, yeterli derece kuramsal bilgiye sahip koro şefi görev almalıdır.

Çocuk korosunda, yaş gruplarına uygun olarak çocukların seviyesine hitap edebilen, çocukların öğrenmesini ve zevk almasını sağlayabilecek repertuarın, tekerlemelerin, oyunlu şarkıların seçimini yapabilen şef görevlendirilmelidir. Karma koroda, hem beklentilerin karşılanmasını sağlayabilecek hem de verimli çalışmaları gerçekleştirebilecek şefin seçimine özen gösterilmelidir.

Bu tür koşulları sağlayabilecek nitelikteki şefler, yetkin ve etkili çalışmalarla mutlaka başarılarını daha ileri noktalar taşıyabileceklerdir.

SONUÇ

Hangi koroyu yönetirse yönetsin nitelikli bir koro şefi, öncelikle iyi bir eğitimden geçmeli ve bu eğitimini mesleğinde kullanabilecek donanıma ve deneyime sahip olmalıdır. Koro şefi, koroyu eğitime, yönetme ve ortaya koyduğu ürünler ve performansıyla ölçülür. Farklı düzeylerdeki çeşitli korolarda, tüm sorumluluk neredeyse koro şefine aittir. Koronun eğitimi ve yönetimi olan şef, mutlaka iyi bir ses kalitesine, üstün bir kulağa ve müzikaliteye, etkili bir davranış kapasitesine sahip olmalıdır. Sanatsal ışığı olan, öğretim esnasındaki örneklemeleri iyi yapabilen ve aktarabilen şef, korosunun ilgi ve motivasyonunu yükseltecek, hızlı ve sürekliliği olan bir başarı grafiğine ulaşacaktır. Çalışmaların tüm aşamalarını iyi yapabilen bir yapıya sahip olması, öğreteceği repertuarı çok iyi bilen ve öğreten eğitimci olması koro şefinde aranan yeterliklerdir. Her çalışmayı tatlı bir disiplinle zevkli kılmak ve koroya olan ilgi ve yönelimi arttırabilmek şefin amaçlarından olmalıdır. Öğrenilenlerin ürün olarak paylaşılması eğitimin önemli bir göstergesi olduğu için, konser, yarışma, festival, şenlik gibi iyi organizasyonlarda bulunarak seviyeyi yükseltmek de nitelikli koro şefinin amaçlarından olmalıdır.

Müzik öğretmenlerinin koro şefliği mutlaka önemsenmeli, müzik öğretmeni yetiştiren okullardaki koro dersleri ve çalışmaları ciddiyetle yapılmalıdır.

Profesyonel koro şefleri, en yetkin kişilerden seçilmeli ve en üst düzey çalışmalarla kitlelere ulaşmalıdırlar.

Amatör düzeydeki koroların şeflerin, bu korolara gelenlerin öncelikle müzik yapma yoluyla zevk almak ve mutlu olmak istediklerini unutmamalı ve çalışmalarını koronun seviyesine uygun ve özenle yapmalıdır.

Çok sesli koro ya da geleneksel koro şefleri mutlak o koroyu en iyi biçimde eğitip yönetebilecek bilgi, tecrübe ve kapasiteye sahip olanlardan seçilmelidir.

Koro şefi yetiştiren konservatuvarlardan yetişen şeflere istihdam yaratmalı, koro şefliği özendirilmeli, yeni koroların kurulmasına destek olunmalıdır.

ÖNERİLER

- Koro şefi olacakların okul dönemindeki eğitimi iyi planlanmalı ve uygulanmalıdır.
- Bir koro şefi, kendisine gerekli olan öğretim yöntem ve tekniklerini kavramış olmalıdır.
- Koro şefinin güzel ve kullanışlı bir sese sahip olması mutlaka önemsenmelidir.
- Koro şefinin niteliği açısından, iyi bir ses eğitiminden geçmesi, sesini iyi ve etkili kullanması sağlanmalıdır.
- Koro şefi, yönettiği koronun içeriğine, yaş ve seviye durumuna uygun parça seçimi (dağar) yapma konusunda yetkin olmalıdır.
- Koro şeflerinin, yönetecekleri koronun iyi yetişmesini sağlayacak teknik ve bilgi düzeyine sahip olmaları gerekmektedir.
- Nitelikli bir koro şefi, korosunda müzikalite unsurlarını önemsemeli, eserlerin yorumlanmasına özen göstermelidir.
- Nitelikli bir koro şefi, nefes ve artikülasyon (boğumlanma çalışmalarına ağırlık vermeli,

doğru ve temiz söyleme tekniklerini sürekli önemsemelidir.

- Koro şefi, koronun sahne dizilişine mutlaka önem vermeli, çok sesli koro dizilişlerindeki kuralları bilmeli ve uygulamalıdır. Ayrıca, koro elemanlarının sayısına göre ses oranlarını ve dengelerini bilmeli ve ayarlamalıdır.
- Koro şefi, sahne kullanımı konusunda bilgili olmalı, sahne büyüklüğüne göre, konserlerde koro dizilimini dengeli bir biçimde oluşturmalıdır.
- Koro şefi, etkinliklerde korosunun motivasyonunu ve performansını yükseltmek açısından, sahne üzerinde podyum kullanmaya özen göstermelidir.
- Koro şefi, konserlerin türüne ve yapısına göre koroların, kapalı salon ya da açık hava konserleri ve farklı mekan konser salonlarına göre, seslendirmede en iyi başarıyı elde edecek dizilişleri yapmalıdır.
- Koro şefi, çalışmalarda, konserlerde kendisiyle korosu arasındaki iletişimi iyi kurmalı, vücut ve his dilini kullanmalıdır.
- Korosuyla ciddi çalışmalar yapan şefler, çeşitli koro festivalleri, yarışmalar ve şenliklere katılarak, kendisinin ve korosunun başarısına ortam sağlamalıdır.
- Koro şefi alanıyla ilgili yapılan bilimsel nitelikli çalışmalara (kongre, sempozyum, çalıştay vb.) katılmalı ve kendisini geliştirmelidir.

KAYNAKLAR

BASTIAN, H.G., FISHER, W., (2006). Handbuch Der Chorleitung, Mainz: Schott Music Gmb&co. KG, Germany.

ÇEVİK, S., (1997). Koro Eğitimi ve Yönetim Teknikleri (1. Baskı). Ankara: Doruk Yayıncılık.

EGÜZ, S., (1981). Koro Eğitimi ve Yönetimi. Ankara: Ayyıldız Matbaası

EMNALAR, A., (1997). Türk Müziğinde Koro. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları

GARNER, P., (1985). Body – Talk Language, Simon and Schuster, Hd, London.

GÖZEN, G. A., (2010). Amaçları Bakımından Farklı Yapılanmış Çok Sesli Korolarda Koristlerle Koro Şefi Arasındaki İletişimin İncelenmesi. Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

KAMIEN, R., (1996). Music an Appreciation, North U.S.A: The McGraw-Hill companies, Inc.

KUL, B., (2006). Mesleki Müzik Eğitimi Veren Konservatuvarlarımızın Klasik Türk Müziği Bölümlerinde Verilmekte Olan Koro(topluluk) Yönetim Dersinin Niteliği. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

ÖZTÜRK, O., (2010). Şefin koro ile iletişimi ve şef davranışlarının koro üyesi Algılarına göre değerlendirilmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

YENER, S., (2001). Türkiye'deki Koro Çeşitleri ve Müzik Toplum Etkileşiminde Koro Müziğinin Rolü. I.Ulusal Koro Eğitimi ve Yönetimi Sempozyumunda sunuldu. Ankara: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi.

YÖNETKEN, H.B., (1993). Müzik Eğitimi. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARIN BESLENMESİ KONUSUNDA EBEVEYN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ

DETERMINING THE VIEWS OF PARENTS ON NUTRITION AT PRESCHOOLERS

Arzu ÖZYÜREK¹, Zuhale BEGDE², İsa ÖZKAN³

¹Karabük Üniversitesi SağlıkYüksekokulu, Çocuk Gelişimi Bölümü

^{2,3}Karabük Üniversitesi Safranbolu Meslek Yüksekokulu

Özet: Çocukluk döneminde beslenme ve beslenmeye ilişkin problemler, hem ailede hem de okul öncesi eğitim kurumlarında üzerinde önemle durulan bir konudur. Bu çalışmada; beş-altı yaş grubu çocuğa sahip ebeveynlerin okul öncesi dönem çocuklarda beslenme konusuyla ilgili bilgi ve görüşlerini değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu amaçla, nitel araştırma yöntemlerinden Odak (Focus) grup görüşmesi tekniği kullanılmıştır. Çalışma grubunu, beş-altı yaşındaki çocuğu bir okul öncesi eğitim kurumuna devam eden alt sosyo ekonomik düzeyden yedi, üst sosyo ekonomik düzeyden altı anne olmak üzere toplam 13 anne oluşturmuştur. Alt ve üst sosyo ekonomik düzeyden annelerle yapılan görüşmeler 50'şer dakikalık iki ayrı oturumda gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak, öğrenim düzeyi veya sosyo-ekonomik durumu ne olursa olsun annelerin okul öncesi çocuklarının beslenmesi ve karşılaşılan beslenme problemlerinin çözümü konusunda desteğe gereksinim duydukları görülmüştür. Bulgular, literatür bilgileri ışığında tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Çocuk Beslenmesi, Okul Öncesi Dönem, Odak Grup Görüşmesi.

Abstract: Child Nutrition and the nutrition related problems are a major issue in both family and preschool institutions. In the current study, it was aimed to examine knowledge and attitudes of the parents with the children aged five and six years. In this purpose, Focus group interview technique, which is one of the descriptive methods. Working group comprised of 13 mothers whose children continue to education. Of the seven of them are from low socio-economic background and of six of them from high socio-economic background. The interviews were carried out as two sessions of 50 each with two groups. The results of the study shows that the mothers needs further assistance and support for child nutrition and meeting the needs of children regardless of the mothers level of education and their socio-economic background. The findings has been discussed with the light of related literature.

Keywords: Child Nutrition, Preschool Period, Focus Group Interview.

1. GİRİŞ

Bireyin, ailenin ve toplumun birinci amacı sağlıklı ve üretken olmaktır. Sağlıklı ve üretken olmanın simgesi; bedensel, zihinsel, ruhsal, sosyal yönden iyi gelişmiş bir vücut yapısına sahip olunması ve bu yapının sürdürülebilmesidir. İnsan sağlığı beslenme, kalıtım ve çevre koşulları gibi birçok etmenin etkisi altındadır. İnsan sağlığının temelini oluşturan en önemli faktörlerden biri olan beslenme; insanın büyümesi, gelişmesi, sağlıklı ve üretken olarak uzun süre yaşaması için gerekli besin öğelerinin sindirim yolu ile vücuda alınıp kullanılması olarak tanımlanabilir (Akar, 2006:1; Eraktan, vd., 2007:81; Osmanoğlu, 2011:13; Acar, 2012:2).

Beslenmenin nicelik ve nitelik bakımından eksikliği, gelişmeyi olumsuz etkiler. Çocuk sağlığı ve gelişimi üzerinde yapılan birçok araştırma, yeterli beslenme ile büyüme arasında önemli bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur (Tepeli, 2010:55). Çocuğun büyüme ve gelişimini sağlıklı bir şekilde tamamlaması ve hastalıklara karşı direnç kazanabilmesi için yeterli ve dengeli beslenmesi gerekmektedir (Kırkinciöğlü, 2003:146; Hunter, 2011). Yeterli ve dengeli beslenme; büyüme, gelişme ve sağlıklı olarak bir yaşam sürdürülebilmek için gerekli olan besin öğelerinin her birinin yeterli miktarlarda alınması ve vücutta uygun şekilde kullanılması olarak tanımlanır (Şanlıer ve Yabancı, 2002:82).

Bireyin gelişimini doğrudan etkileyen en önemli faktörlerden biri yaşı, cinsiyeti ve aktivitesine uygun olarak yeterli ve dengeli beslenmesidir (Sütücü, 2006:16). Beslenme sorunları, gelişmekte olan ülkeler için daha fazla önem taşıyan toplumsal bir sorundur. Özellikle okul öncesi dönemdeki çocuklar, sürekli büyüme ve gelişme

içinde olduklarından beslenme yetersizliklerinden en fazla etkilenen gruptur. Sağlıklı bireyler yetiştirebilmek için, çocukluk dönemi beslenmesine önem verilmelidir. Çocuğu beslerken amaç, onun normal ve sağlıklı büyüme gelişmesini sağlamak olmalıdır (Akar, 2006:3).

Çocukların beslenme alışkanlıkları aileye ait çeşitli özellikler, sosyal ve kültürel faktörler, ekonomik durum, medya ve öğretmen faktörlerinden etkilenmektedir (Osmanoğlu, 2011:106-110). Erken çocukluk dönemindeki çocuklar, beslenme yönünden aileye bağımlıdır. Bu dönemde ailelerin kazandıracığı doğru beslenme alışkanlıkları, çocukların ileriki yaşamlarını sağlıklı bir biçimde yürütebilmelerinde önemli bir temel oluşturur (Bulduk ve Demircioğlu, 2002:75; Matheson vd., 2002:85; Osmanoğlu, 2011:107). Aileler, çocuklarının günlük besin ihtiyaçlarını bilmediklerinden ve beslenmeyi karın doyurma olarak düşündüklerinden, çocuğu genellikle tek tip besinlerle beslemekte veya besin değeri düşük olan yiyecekleri vererek çocuğun günlük enerji gereksinimini karşılayamamasına neden olabilmektedirler. Bunun sonucunda büyüme ve gelişme yavaşlamakta, durmakta ve çocuk kilo kaybedebilmektedir. Küçük yaşlarda yetersiz ve dengesiz beslenme durumunda, fiziksel gelişimin yanı sıra zeka gelişimi ve öğrenme yeteneklerinin de olumsuz yönde etkilendiği görülmektedir. Daha sonra çocukların fiziksel gelişimleri beslenme durumlarının iyileştirilmesi ile bir dereceye kadar düzelebildiği halde, zihinsel gelişimlerdeki bozukluğun yeterli ve dengeli beslenen çocukların düzeyine erişemediği görülmekte ve bu durum okul çağında kendini göstermektedir (Kırkinciöğlü, 2003:160).

Okul öncesi yaş grubu çocuklarda yemek seçme, aşırı yemek yeme, demir eksikliği anemisi, kabızlık, besin alerjileri ve besin zehirlenmesi sık karşılaşılan beslenme problemleridir (Sütcü, 2006:20). Bu dönem, çocukların yeni besinleri tatma ve keşfetme, hoşlandığı ve hoşlanmadığı gıdaları belirleme, beslenme menüsüyle ilgili tercihler yapma dönemidir. Çocuğun okul öncesi dönemde edindiği yemek yeme alışkanlığı, gelecek yaşantısında ortaya çıkabilecek beslenme sorunlarının temelini oluşturabilir (Akar, 2006:24). Bu süreçte, çocukları istenilen tercihleri yapması konusunda zorlamak yerine onları yönlendirmek doğru bir davranış olacaktır (Osmanoğlu, 2011:103). Ailenin kendi çocuğunu başka çocuklarla karşılaştırarak ihtiyacından fazla besin vermesi şişmanlık sorununun ortaya çıkmasına veya çocuğun besinlere isteksizlik duymasına ve yemek istememesine yol açmaktadır. Ailelerin çocuk beslenmesi, besinler konusundaki yanlış inançları ve sosyal adetler, çocuğun yetersiz ve dengesiz beslenmesinin ve bazı besinlere alışamamasının bir diğer nedeni olmaktadır. Ailelerin ve öğretmenlerin, çocuğu şeker ve çikolatalarla ödüllendirmesi de yanlış beslenme tarzlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu tarz yanlış tutumlar çocuğun gelişimi için olumsuz bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Tepe, 2010:16).

Sosyal bilişsel kuramın öncüsü Bandura'ya göre, çocuklar başka insanların eylemlerini gözlemleyerek ya da duyarak öğrenebilmektedir. Buna göre çocuklar, başkalarını izleyerek yemek yemeyi öğrenebilirler (İnci, 2010:206). Çocuklar evde anne, baba, bakıcı veya diğer aile büyüklerini, okulda ise öğretmenlerini taklit ederler. Çocukların doğru beslenme alışkanlıkları edinmesi zamanla oluşur (Sütcü, 2006:20). Yetişkinler olarak anne

baba ve öğretmenlerin yemeğe çocuklarla birlikte oturması, onlara sofr kuralları konusunda bilgi vermesi ve model olması gerekmektedir. Çocuklara yemekten önce ve sonra ellerin yıkanması, ağız ve ellerin peçeteye silinmesi, yiyebileceği kadar yemek alması ve tabağındaki yemeği bitirmesi, yemek yerken ağızının kapalı olması gerektiği, sofradaki bir şeyi isterken rica etmesi, kaşık ve çatalın nasıl tutulacağı gibi sofrada adabı öğretilmelidir (Yılmaz, 1999:202).

Türkiye'de halkın beslenme durumu bölgelere, mevsimlere, sosyo-ekonomik düzeye, kentsel-kırsal yerleşim yerlerine göre önemli farklılıklar göstermektedir. Eraktan ve arkadaşları (2007), bireylerin günlük beslenme düzeyleri ile sosyo-demografik ilişkilerini araştırdıkları çalışmada kişi başına enerji alımının düşük olduğunu, düşük ve orta gelir grubundan bireylerin yüksek gelir grubuna göre protein tüketiminin düşük ve karbonhidrat tüketiminin daha fazla olduğunu bulmuşlardır. Çalışma grubunun gelir düzeyine bakılmaksızın vitamin tüketimlerinin eksik olduğu da dikkat çekmiştir. Beslenme konusundaki bilgisizlik, hatalı gıda seçimi ile yanlış hazırlama, pişirme ve saklama yöntemlerinin uygulanmasına neden olmakta, beslenme sorunlarının büyümesine yol açmaktadır.

Büyüme ve gelişme açısından insan gelişiminin en kritik dönemi olan erken çocukluk dönemi, aynı zamanda beslenme alışkanlıklarının kazanılması ve ileriki yaşamı için temel oluşturacak alışkanlıkların geliştirildiği önemli bir dönemdir. Çocukların sağlıklı bireyler olarak yetişebilmesi, doğum öncesinden başlayarak sağlıklı bir ortamda yetişmelerine bağlıdır (Şanlıer ve Yabancı, 2002:82; Osmanoğlu, 2011:101). Çalışmada okul öncesi

yaş grubu çocuğa sahip ebeveynlerin, çocuk beslenmesi konusundaki görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Okul öncesi çocuğa sahip ebeveynlerin, okul öncesi yaş çocukların beslenmesi konusundaki bilgileri nasıldır?
2. Ebeveynlerin, çocuklarında problem olarak gördükleri beslenme sorunları nelerdir?
3. Ebeveynlerin çocuklarında karşılaştıkları beslenme sorunlarıyla başetmeye yönelik uygulamaları nasıldır?
4. Ebeveynler, okul öncesi çocuklarda olumlu beslenme alışkanlıkları geliştirme konusunda eğitim gereksinimi duymakta mıdır?

2. YÖNTEM

Bu çalışmada odak (focus) grup görüşmesi tekniği kullanılmıştır. Nitel bir veri toplama yöntemi olan odak grup görüşmeleri, derinlemesine ve detaylı bilgi elde edilmesinde kullanılabilecek bir görüşme yöntemidir. Odak grup görüşmeleri katılımcıların duygu, düşünce, tecrübe, eğilim gibi kişisel özelliklerini yansıtabilecekleri bir görüşme yöntemidir. Odak grup görüşmelerinde elde edilen bilgilerin genellenmesi gibi bir amaç söz konusu olmadığından, katılımcıların kendi değerlendirmeleri önemlidir. Amaç genellemelere ulaşmak değil, görüşleri ortaya çıkarmaktır. Odak grup görüşmelerinin katılımcılar arasındaki etkileşimi artıracak bir özelliğe sahip olması, elde edilecek bilgileri daha da önemli hale getirmektedir. Çünkü birbirlerinden etkilenen katılımcılar farklı görüşlerin ortaya çıkmasını sağlayabilmektedir (Çokluk, Yılmaz ve Oğuz, 2011:98).

2.1.Çalışma Grubu

Çalışma grubunu, okul öncesi yaş grubunda çocuğa sahip anneler oluşturmuştur. Karabük Üniversitesi Demir Çocuk Anakolu ve Karabük ili Safranbolu İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Misak-ı Milli İlköğretim Okulu anasınıfına devam eden çocukların ebeveynleri ile çocuklarını almaya geldiklerinde görüşülmüş ve çocukların beslenmesi konusunda yapılacak bilgi alışverişine yönelik bir toplantıya katılıp katılamayacakları sorulmuştur. Her iki okulda da gönüllü olan anneler çalışma grubuna alınmıştır. Anneler, öğrenim durumu ve ailenin aylık gelirleri dikkate alınarak üst ve alt sosyoekonomik düzey olarak değerlendirilmiştir. Buna göre çocuğu üniversite anaokuluna giden anneler üst sosyo ekonomik düzey (SED) (n=6), ilköğretim anasınıfına giden anneler alt SED (n=7)grupta yer almıştır.

Üst SED katılımcı annelerin yaşları 29-44 arasında, biri lise, üçü üniversite ve ikisi doktora düzeyinde öğrenime sahiptir. Annelerin biri işçi, ikisi memur, biri öğretim görevlisi ve ikisi de öğretim üyesi olarak çalışmaktadırlar. Anaokuluna giden çocuklarının yaşları ise 3-6 yaş arasında değişmektedir. Çocukların babalarının ikisi lise mezunu ve işçi, üçü üniversite mezunu mühendis, serbest meslek çalışanı ve öğretmen, biri ise doktorasını tamamlamış ve öğretim üyesidir. Ailelerin üçünün bir, ikisinin iki ve birinin üç çocuğu vardır. Alt SED katılımcı annelerin yaşı 26-37 arasındadır, dördü ilköğretim ve üçü ortaokul düzeyinde öğrenime sahiptir. Annelerin tümü ev hanımıdır, anasınıfına giden çocukları, 5-6 yaş grubundadır. Çocukların babalarının altısı lise mezunu, biri ilköğretim mezunudur ve tüm babalar asgari ücretli olarak çalışmaktadırlar. Ailenin

toplam çocuk sayısına bakıldığında ikisinin bir, dördünün iki ve birinin dört çocuğu vardır.

2.2.Verilerin Toplanması

Odak grup görüşmeleri, annelerin uygun oldukları ortak bir zaman dilimi dikkate alınarak sınıf ortamından farklı bir odada 50'şer dakikalık oturumlar şeklinde gerçekleştirilmiştir. Görüşme esnasında bir araştırmacı moderatör olmuş, bir araştırmacı görüşmeyi kayıt etmiş, bir diğer araştırmacı ise gerektiğinde ilave sorularla görüşmeye katkı sağlamıştır. Görüşmelerde tüm katılımcıların ve araştırmacıların birbirlerini görecektir şekilde oturmalarına özen gösterilmiştir. Araştırmacıların kendilerini tanıtmaları, görüşmenin amacı ve süresinin belirtilmesinden sonra, katılımcılara görüşmelerin kameraya kayıt edileceği ve bu kayıtların yalnızca araştırmanın amacına uygun kullanılacağı söylenerek izinleri alınmıştır. Daha sonra, katılımcıların kendilerini tanıtmaları istenmiş ve her katılımcının önüne adının yazılı olduğu bir kart konmuştur. Görüşmede katılımcılara “Çocuğunuzun boy ve kilosunu nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce çocuğunuz iyi besleniyor mu, buna nasıl karar verirsiniz? Çocuğunuz evde nasıl beslenir? Menüü belirlemede nelere dikkat edersiniz? Evde yemek yeme kurallarımız var mı, neler? Yemek yeme alışkanlıklarını nelerin etkilediğini düşünüyorsunuz? Okul öncesi yaş grubundaki çocuklar neler yemelidir? Çocuğunuzun yemek yeme ile ilgili problemleri var mı, nelerdir? Yemek yeme ile ilgili problemlerle karşılaştığınızda neler yapıyorsunuz? Uyguladığınız yöntemler işe yarıyor mu? Televizyonun ve okulun yemek yeme alışkanlıkları üzerinde etkisi olduğunu düşünüyor musunuz, nasıl? Okul öncesi çocukların beslenmesi ile ilgili, yetişkinle-

rin nasıl bir tutum sergilemesi gerekir? Konuyla ilgili eğitim gereksinimiz olduğunu düşünüyor musunuz?” gibi açık uçlu sorular sorulmuş ve gerektiğinde konuşmanın akışına göre ilave sorulara yer verilmiştir. Katılımcıların konuyla ilgili görüşlerinin alınmasına ve her birinin aktif katılımına özen gösterilmiştir.

2.3.Verilerin Analizi

Odak grup görüşmelerinin çözümlenmesi, nicel çalışmalara göre daha az yapılandırılmış, daha çok açıcıdır. Sayısal veriden çok, bireysel düşüncelerin farklılıklarının nasıl verildiği ve araştırmacının öne sürdüğünün aksine, ortaya çıkan farklılıkları sunmak çok önemlidir. Verilerin analizinde içerik analizi en uygun yöntemdir. Veri analizinde en iyi yol, kayıt sırasında ya da sonrasında çözümlenme yapılırken, belli başlıklar altında anahtar temaları belirlemektir. Odak grup görüşmesinin raporlaştırılmasında önemli olan sayılar değil katılımcıların ne söylediğidir. Raporda genel olarak temalara göre belirlenen algılar yer almalıdır. Araştırmacılar, analiz yaparken ve raporlaştırırken konuşma dilinin olduğu gibi kalmasına dikkat etmelidir (Kitzinger, 1995; Kitzinger ve Farquhar, 1999; Creswell, 1998'den Akt.:Çokluk, Yılmaz ve Oğuz, 2011:98).

Çalışmada elde edilen verilerin analizinde, kameraya çekilen görüşme kayıtları araştırmacılar tarafından incelenip metin halinde yazılarak kaydedilmiştir. Kayıtlı bilgiler daha sonra gözden geçirilerek içerik analizi yaklaşımı kullanılmıştır. Temalar açıklanırken katılımcılardan alınan genel cevaplar birlikte değerlendirilerek yorumlanmış, en belirgin ifadeleri kullanan annelerin görüşlerine yer verilmiştir.

3.BULGULAR

Odak (Focus) grup görüşmesi sonrası yapılan içerik analizinde ortaya çıkan temalar “Çocuğun beslenmesini değerlendirme, yemek yeme alışkanlıkları, yeme problemleri ve uygulamalar, anne baba tutumları, eğitim gereksinimleri” olmak üzere beş grupta toplanmıştır. Bu temalarla ilgili elde edilen bilgiler, alt başlıklar halinde verilerek yorumlanmıştır.

Tema 1: Çocuğun Beslenmesini Değerlendirme

Üst SED annelerin dördü, çocuklarının boy ve kilosunu normal olarak değerlendirirken bir anne “Hekimler standartlara göre normal olduğunu söylüyor, ama bana göre zayıf.”, bir anne ise “Yaşıtlarına bakıyorum, benim çocuğum daha iri görünüyor.” Diye değerlendirmiştir. Anneler çocuklarının iyi beslenip beslenmediği sorusuna “Yemek seçtiği için, iyi beslenmediğini düşünüyorum.”, “Her şeyi seçiyor, ama ben yediriyorum ve dengeli beslediğime inanıyorum.” “Düzenli ve dengeli beslediğimi düşünmüyorum, çok vakit de ayıramıyorum. Ama, et yemez.” “İyi besleniyor diyebilirim, ama sebze-meyve açısından sıkıntı var.” Şeklinde cevaplar vermişlerdir. Üst SED annelerin dördü yemek seçtiği için çocuklarının iyi beslenmediğini, ikisi ise dengeli beslendiğini ve çocuklarının beslenmesinde bir sorun olmadığını ifade etmişlerdir.

Alt SED annelerin beşi çocuklarını zayıf olarak, biri kilolu ve biri normal olarak değerlendirirken “Boyu iyi, kilosuz az.”, “Boyuna göre kilolu.” Şeklinde ifadeler kullanmışlardır. Çocuklarının iyi beslenip beslenmediğine ilişkin soruya annelerin beşi “Yemek seçtiği için iyi beslendiğini düşünmüyorum.” İkisi ise “Her şeyi yiyip yemek

seçmediği için iyi beslendiğini düşünüyorum.” Şeklinde cevap vermişlerdir.

Buna göre; üst SED anneler çocuklarını boy ve kilo açısından daha fazla normal (n=4) olarak görürken alt SED anneler çocuklarını boyuna göre normal olmayıp genellikle zayıf (n=4) olarak değerlendirmişlerdir. Annelerin üst ya da alt SED fark etmeksizin, yemek seçen çocukların iyi beslenmediği, yemek seçmeyip her şeyden yiyen çocukların ise iyi beslendiği görüşünde oldukları söylenebilir.

Tema 2: Yemek Yeme Alışkanlıkları

Üst SED annelerin beşi evde en az üç öğün, biri ise iki öğün düzenli yemek yendiğini, ara öğünlerde ise çocuklarına meyve, yoğurt, fındık veya ceviz verdiklerini belirtmişlerdir. Anneler, evdeki yemek menüsünü kendilerinin belirlediğini ifade etmişler, yalnızca bir anne “Ben belirliyorum, ama çocuklara da tercih etme şansı veriyorum.” Demiştir. Menüü belirlerken nelere dikkat ettikleri ile ilgili soruya, iki anne “Daha çok çocuğun sevdiği yemekleri tercih ediyorum.” Şeklinde ve tüm anneler “Peş peşe aynı yemekler olmamasına dikkat ediyorum.” Şeklinde cevap vermişlerdir.

Yemek yeme ile ilgili herkesin uyması gereken kurallar olup olmadığı ve bu kuralların neler olduğu sorusuna annelerden biri “Yemekten önce ve sonra el yıkama, yemekten sonra diş fırçalama”, iki anne “Televizyonu kapatıp yemeği birlikte yeme” ve üç anne “Yemeğini bitirme” kuralları olduğunu ifade etmişlerdir. Çocukların yemek yeme alışkanlıklarını etkileyen faktörlerin neler olduğu sorusuna bir anne “Genetik olduğunu düşünüyorum. Biz yemek seçmeyiz, çocuğumuz da seçmez. Yemeğe katılan baharatlar da önem-

li.” beş anne ise “Çocuğa birinin örnek olması gerekir.” Diye cevap vermişlerdir. Model olma konusunu ise bu anneler “Anneanesi bir yıl ona baktığı için, anneannesini örnek alıyor.” “Okulda öğretmeni örnek oluyor, evde örnek olan biri yok. Dışardakiler daha çok örnek oluyor.” “Ben çocuklarımı kendime benzetiyorum, bazen de babadan etkileniyor.” şeklinde ifade etmişlerdir.

Alt SED annelerin tümü evde düzenli olarak üç öğün yemek yendiğini, ara öğünlerde çocuklarına hazır kek, süt, meyve, meyve suyu ve yoğurt verdiklerini belirtmişlerdir. Üç anne ara öğünler konusunda fikir beyan etmemiş, bir anne “Çikolata fazla vermek istemiyor, hazır kek yer.” Demiştir. Anneler evdeki yemek menüsünü genellikle kendilerinin belirlediğini ifade etmişler, üç anne “Çocuklara ne yemek istediklerini soruyorum.” bir anne ise “Bazen çocuklara sorarım, bazen de kendim karar veririm.” Demiştir. Annelerin tümü menüyü belirlemede dikkat edilenlerle ilgili soruya “Mevsimine göre, pazarda hangi sebze varsa onu pişiriyoruz. Yanında da pilav ya da makarna olur.” Şeklinde cevap vermişlerdir. Yemek yeme ile ilgili kuralları, dört anne “Yemekten önce ve sonra el yıkanır.”, bir anne “Akşam yemeği hep beraber yenir.”, bir anne “Akşam 19.00’den sonra yemek yenmez.”, bir anne ise “Bizde acıkan yiyor.” Şeklinde ifade etmiştir. Çocukların yemek yeme alışkanlıklarını etkileyen faktörlerin neler olduğu sorusuna; dört anne “Okulun olumlu etkileri var.”, bir anne “Büyükler etkiliyor.”, iki anne “Görerek öğreniyorlar. Ablası/abisi yemeyince küçük de yemiyor.”, bir anne ise “Bizden kaynaklanıyor. Ne isterse verelim dediğimiz için istekleri bitmiyor.” Şeklinde cevap vermiştir.

Üst SED annelerin tümünün çalışıyor olması, ailenin sabah-öğle-akşam öğünlerinde bir arada olmalarını engelleyecektir. Ancak hafta sonu ve resmi tatillerde bu kurala uyulması muhtemeldir. Çocukların okul öncesi eğitim kurumuna devam etmeleri dikkate alındığında, aile bireylerinin bir arada iki ana öğün geçirdikleri söylenebilir. Hem üst hem de alt SED ailelerde en az üç öğün (n=5) yemek yendiği; üst SED ailelerde çocuklara ara öğünlerde meyve, yoğurt, fındık ya da ceviz verildiği, alt SED ailelerde meyve, yoğurt, kek, süt ve meyve suyu verildiği görülmektedir. Annelerin menüye kendilerinin karar verdiği ve menü belirlemede çocukların sevdiği (üst SED n=2, alt SED n=3) yemekler olması ve üst SED annelerin her gün peş peşe aynı yemekler olmamasına (n=6) dikkat ettiklerini, alt SED annelerin tümünün mevsimine göre sebze pişirdikleri, bunun yanında pilav ya da makarna pişirildiği görülmektedir.

Ailede yemek yeme ile ilgili kuralların üst SED ailelerde yemekten önce ve sonra el yıkama (n=1), birlikte yeme (n=2) ve tabağındaki yemeği bitirme (n=3) olduğu, alt SED ailelerde yemekten önce ve sonra elini yıkama (n=4), birlikte yeme (n=1), belli saatten sonra yememe (n=1), acıkanın yemek yemesi (n=1) olduğu görülmektedir. Çocuğun yemek yeme alışkanlığını üst SED ailelerde anne, baba, büyükanne ve öğretmen gibi yetişkin modellerin etkilediği görüşünün hakim olduğu, alt SED ailelerde ise özellikle okulun (n=4) etkili olduğu ve çocukların görerek öğrendikleri (n=2) görüşünün hakim olduğu görülmektedir.

Tema 3: Yeme Problemleri ve Uygulamalar

Okul öncesi dönem çocuklarının ne yemesi gerektiğine ilişkin soruya üst SED anneler “köfte,

patates, makarna, balık, et”, alt SED anneler ise “sebze, et, balık” şeklinde cevap vermişlerdir. Alt SED’den beş anne “Her şeyden yeteri kadar yesin.” demişlerdir. Çocuklarda, yemek yeme ile ilgili karşılaştıkları problemlerin neler olduğu sorusuna hem alt hem de üst SED annelerin tümü “Yemek seçme problemi var.” şeklinde cevap vermişler, ayrıca alt SED annelerin tümü “Abur cubur şeyler atıştırma” problemleri olduğunu eklemiştir. Çocukların yemek istemediği zaman neler yaptıklarına ilişkin soruya üst SED bir anne “İspanağın sağlıklı olduğunu anlatıyorum.”, bir anne “Yarı oyun şeklinde yediyorum. ‘Bunu yersen çok güçlü olursun, öğretmenin parka götüreceğ’ diyorum. Kerevizli kek yaparak veriyorum.”, bir anne “Sütlaç yapıyorum.”, bir anne “İkna edemezsem oyuna döndürüyorum, ödül işe yarıyor ve sabır gerekiyor.” demiştir. Alt SED bir anne “Ne yapsam yemiyor.”, bir anne “Pırasa pişirdiğim zaman limonunu bol sıkarsam yiyor.”, bir anne “İspanak yemezse sarmısaklı yoğurt katıyorum.” demiştir. Çocukların yeme alışkanlıkları üzerinde televizyonun etkisinin olup olmadığı sorusuna üst SED iki anne “Televizyon kullanmıyoruz. Vaktimizi etkinlik yaparak ve çocuklarla oynayarak geçiriyoruz.”, üç anne “Gördüğü her şeyi istiyor. Televizyon seyredirken daha çok yemek yer.” demişlerdir. Alt SED bir anne “Reklamlardan gördüğünü istiyor.”, bir anne “Televizyona dalıp gidiyor, yemeyi unutuyor.”, bir anne “Arada TV izliyor, arada yiyor.” Bir anne ise “TV seyredirken dalıp gidiyor, ne kadar yediğini bilmiyor.” demişlerdir. Okulun yeme alışkanlığı üzerindeki etkisiyle ilgili soruya alt ve üst SED annelerin tümü okulun olumlu etkisi olduğunu ifade etmişlerdir. Üst SED annelerin beşi “Okul yemeğini bitirme, birlikte başlama,

sütü şekersiz içme gibi kurallara alıştırtıyor.”, biri ise “Okulda benim tattıramadığım yiyecekleri tadıyor ve yiyor.” demiştir.

Anneler, okul öncesi çocukların et, balık, sebze, makarna gibi yiyecekleri yemeleri gerektiğini; çocuklarının yemek seçme problemi olduğunu, alt SED anneler ise ilaveten çocuklarının abur cubur yiyecekler yeme problemi olduğunu ifade etmişlerdir. Annelerin çocuklarının yemek seçme problemleriyle başetmede ikna etme, ödül verme ve yemeği farklı şekillerde sunma yolunu denedikleri; televizyonun kullanılmadığı üst SED iki aile dışında, annelerin televizyonun çocukların yeme alışkanlıkları üzerinde etkili olduğunu düşündükleri görülmektedir. Ayrıca, annelerinin tümünün okulun çocukların beslenme alışkanlıkları üzerinde olumlu etkisi olduğunu düşündükleri ve bundan memnun oldukları söylenebilir.

Tema 4: Anne Baba Tutumları

Yemek yeme ile ilgili kurallara uyulmadığında veya çocuk yemeğini yemediğinde, anne baba olarak nasıl davranıldığı sorusuna Üst SED anneler, “Çok ısrar etmem. Ceza vermem, pikniğe gitme gibi ödül olabilir.”, “Ödül verdiğim zaman pazarlık yaptığı için etkili olmuyor, ödül vermiyorum.”, “Yemek yemediğinde parka gitmeme cezası alabiliyor.” şeklinde cevaplar vermişlerdir. Pikniğe gitme veya yemek yediğinde parka gitmesine izin vermeyi uygulayan anneler, problemin çözümünde bunun işe yaradığını belirtmişlerdir. Alt SED anneler “Yemeğini yemezse bilgisayarla oynamasına izin vermiyoruz.”, “Bizim yemek pazarlığa dönüşüyor. ‘Bunu yersen şunu yapmam’ gibi.”, “‘Yemeğini yemezsen dışarıya çıkamazsın’ diyoruz.”, “Ne dersem umursamaz. ‘Yemezsen şunu yapmam’ diyorum, o da ‘Yapmazsan yapma’ diyor.”, “Ye-

mek saatinde yer, yemek saati dışında yemek yok.” Şeklinde cevaplar vermişlerdir. Pazarlık yönteminde çocuğun aynı şeyi anne babaya uyguladığı, yemezse istediğini yapmayacağını ve yemek saati dışında yemek vermeyeceğini söyleyen anneler, daha sonra çocuk ‘yeter ki yesin’ diye istediği yiyeceği verdiklerini söylemişlerdir. Yememe problemiyle başa çıkmada üst SED bir anne, alt SED iki anne iştah şurubu ve balık yağı kullandıklarını söylemişlerdir. Ayrıca üst SED iki anne “Bizim koyduğumuz kurallar, aile büyükleri gelince alt üst oluyor. Onlar torunlarına kıyamıyorlar.” Şeklinde aile büyüklerinin olumsuz etkisini dile getirmişlerdir. Annelere “Çocuğunuzu başka çocuklarla kıyasladığınız oluyor mu?” sorusu sorulduğunda üst SED bir anne “Kıyaslama değil, örnek gösterme şeklinde oluyor.”, bir anne “Arkadaşının çok fazla yemediği için sık hastalandığını söylüyorum. ‘Sen yediğin için hasta olmuyorsun’ diye teşvik ediyorum.” demiştir. Alt SED annelerin biri bazen kıyasladığını belirtmiş, biri ise “Ablan yiyor, sen neden yemiyorsun? Diyorum.” demiştir.

Üst ve alt SED annelerden dördü, çocuklarının yemek seçme veya yememe durumlarında ödül ve cezanın işe yaradığını ifade etmişlerdir. Genellikle çocuk yemeğini yemediği takdirde, sevdiği bir etkinlikten mahrum bırakılacağını söylediği dikkat çekmektedir. Bu yöntemi uygulayan alt SED iki anne, uygulamanın problemin çözümünde etkili olmadığı görüşündedir. Annelerin, yeme problemlerinin çözümünde çocukların yemek yemeleri için ödül ve cezalardan yararlandıkları, bunun yanında ‘çocuk yeter ki yesin’ anlayışıyla koydukları kuralları göz ardı etme eğilimi olduğu söylenebilir. Annelerin bazılarının (n=2) aile büyüklerinin yeme alışkanlıkları üzerinde etkili

olduğunu düşündükleri, genel olarak her iki SED annelerde yemek yeme konusunda çocuklarını sürekli başka çocuklarla kıyaslama olmadığı (n=10) görülmüştür.

Tema 5: Eğitim Gereksinimleri

Okul öncesi çocukların beslenmesi konusunda, yeterli bilgiye sahip olup olmadıkları konusundaki soruya üst SED anneler “Yeterli değiliz, hiçbir zaman da yeterli olmayacağız.”, “Neyi neyle yemeli? Ölçülerle örnek menüler nasıl olmalı? Bize göre az yiyor, ama belki de yedikleri yeterli.”, alt SED anneler ise “Okulda bir sorun olmuyor, evde sorun oluyor.” “Buraya gelip konuşmamız bile iyi oldu.” Şeklinde cevaplar vermişlerdir. Hem üst hem de alt SED annelerin, okul öncesi çocukların beslenmesi konusunda eğitim gereksinimleri olduğunu düşündükleri ve bu konuda desteğe ihtiyaçları olduğu söylenebilir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Okul öncesi dönem çocuğa sahip alt ve üst sosyo ekonomik düzeyden annelerle odak grup görüşme tekniğinden yararlanılarak yapılan bu çalışmada, annelerin çocuk beslenmesi konusundaki bilgi ve uygulamaları değerlendirilmiştir. Odak grup görüşmeleri sonucunda, “Çocuğun beslenmesini değerlendirme, yemek yeme alışkanlıkları, yeme problemleri ve uygulamalar, anne baba tutumları, konuyla ilgili eğitim gereksinimleri” temaları ortaya çıkmıştır. annelerin bu temalardaki görüşleri analiz edilerek yorumlanmıştır.

Birinci tema olan çocukların beslenmesini değerlendirmede, annelerin genel olarak yemek seçmeyip her şeyden yiyen çocukların iyi beslendiği görüşünde oldukları dikkat çekmiştir. Sağlıklı gelişmenin ilk şartı yeterli ve dengeli

beslenmedir. Çocuğun sağlıklı büyümesinde ve hastalıklara karşı korunmasında düzenli beslenmenin rolü büyüktür (Hunter, 2011). Yemek konusunda sorun yaratmayan çocuk iyi gelişir, ailesi tarafından kolay çocuk olarak nitelendirilir. Yeterli gıda alamayan, düzenli yemeyen, yemek seçen, yemeklerden sonra kusma nöbeti geçiren çocuklar sağlıklı gelişemez, ailesi tarafından problem çocuk olarak değerlendirilir (Razon, 2013). Normal ağırlıktaki çocuklar büyümelerinin her aşamasında, bünyelerinde yiyecek alımını düzenlemek için açıklıklarını ayarlayan bir beslenme mekanizmasına sahiptirler. Eğer bir çocuk normal olarak gelişiyor ve büyüyorsa, bakıcısı ona çeşitli sağlıklı yiyecekler veriyorsa her şey güvenlidir (Akar, 2006:26). İki-beş yaş arası dönemde anne babaların en büyük şikayeti, çocuğun yemek konusunda seçici olmasıdır. Oysa okul öncesi dönemdeki çocukların şiddetle sevdikleri ve sevmedikleri şeylerin olması normaldir. Çocuk bir yiyeceği reddettiğinde zorlanmamalı ve bir dahaki sefere deneneceği söylenerek önünden alınmalı, bu yiyecek daha sonra yeniden sunulmalıdır. Sofraya tüm aile bireyleri için aynı yiyecekler konmalı, fakat bu yemekler arasında çocuğun sevdiği bir seçeneğin bulunmasına özen gösterilmelidir. Çocuğun her öğünde ne yediğinden çok haftalık süre içerisinde genel olarak dengeli ve sağlıklı beslenip beslenmediğine dikkat edilmelidir. Okul öncesi çocukları, ilk yıllarda olduğu kadar hızlı büyümedikleri için daha az kaloriye ihtiyaç duymaları nedeniyle iştahlarında azalma olması normaldir. Çocuk yeterince yemiyor, hiç acıkıyor ya da yedirmedikçe yemiyor gibi gelebilir. Ancak çocuğun enerji düzeyi normale ve normal bir şekilde büyüyorsa, iştahının doğal olarak azalmış olma olasılığı yüksektir. Çocuk büyüdükçe iştahı

da düzelecek ve daha fazla yiyecektir (Durmuşoğlu, 2008). Shoerps ve arkadaşları (2011), düşük gelirli ailelerin okul öncesi çocuklarıyla yaptıkları çalışmada, fazla kilolu olma oranının yüksek olduğunu bulmuşlardır. Bu çalışmada, yalnızca alt sosyo-ekonomik düzeyden bir anne çocuğunu boyuna göre kilolu olarak derlendirmiştir. Genel bir görüşten ziyade, çocuğun boy ve kilosunun birbirine oranı, beden kitle indeksi, ailedeki diğer bireylerin vücut yapısı ve genel olarak çocuğun hastalıklara karşı direnci dikkate alınarak yeterli ve dengeli beslenip beslenmediği hakkında bir fikir edinilebilir.

İkinci tema olarak yemek yeme alışkanlıkları ele alınmıştır. Annelerin günde üç öğün yemek yenilmesine dikkat ettikleri, ara öğünlerde çocuklarına meyve, yoğurt, kek, süt gibi besinler verdikleri, menüyü annelerin belirlediği ve bunu yaparken yalnızca her gün aynı yemeklerin olmamasına özen gösterdikleri dikkat çekmiştir. Erken çocukluk dönemindeki çocukların enerji ihtiyacı yanında büyüme ve gelişmesi için dengeli ve sağlıklı bir diyet ihtiyaçları vardır (Oswalt, Staats Reiss and Dombeck, 2008; Hunter, 2011). Çocuğun büyüme ve gelişmesini tamamlayabilmesi, doğru beslenme alışkanlığı kazanması ve sağlıklı bir birey olabilmesi için kendisine tüm besin gruplarından besinlerin uygun pişirme yöntemleri ile sunulması gerekmektedir (Küçükkömürler, Şeren ve Boran, 2002:93). Besinler, besleyici değerleri yönünden 1) Süt ve süt ürünleri, 2) Et, yumurta ve kuru baklagiller, 3) Taze sebze ve meyveler, 4) Tahıllar, olmak üzere dört ana grup altında toplanırlar. Bir gruptaki yiyeceklerden çok fazla alıp diğer gruptakilerden çok az alan veya hiç almayan kişiler, dengesiz besleniyor demektir. Çeşitli besinlerin tüketimi, enerji sağlamanın yanında

çocukların ihtiyaç duydukları protein, karbonhidrat, yağ, vitamin ve mineralleri de almalarını sağlar (Akar, 2006:4, 25). İyi ya da kötü, iki yaşından sonra çocuklar yetişkinlerin yediği birçok yiyeceği yerler. Sonuç olarak, çocuğa bakan kişilerin tüm besin gruplarından çeşitli seçeneklerin yer aldığı bir menü hazırlamaları önemlidir. Çocukların düşük besin değeri ve yüksek şeker, yağ ve tuz içeren önemsiz gıdalara erişimini en aza indirmek için dikkatli olunmalıdır. Yetişkinlerin ve iki yaşından sonraki çocukların günlük diyetlerinin tahıllar, sebze, meyve, protein, kalsiyum açısından zengin süt ürünleri ve biraz yağ içermesi gereklidir. Besinlerin sağlıklı hazırlanması da önemlidir. Çok fazla ısı, bazı besinlerin besin değerini düşürebilir. Çiğ ya da hafif buharda pişmiş sebzeler kızarmış sebzelerden daha fazla besin ögesi içerir. Ayrıca kızarmış besinler daha fazla yağ ve kalori içerir (Oswalt, Staats Reiss and Dombeck, 2008). Çocuklarda beslenme çocuğun yaşına, cinsiyetine, vücut ağırlığına fiziksel aktivitesine göre düzenlenmelidir (Acar, 2012:87). Çocuklar düzenli ve öğün atlamadan beslenmelidir. Özellikle kahvaltı, temel besin maddelerinin sağlanabileceği önemli bir öğündür. Meyve veya taze meyve suları, yoğurt, yumurta, vb. alternatif olarak sunulabilir (Hunter, 2011). Öğünler dışında abur cubur tabir edilen bisküvi, simit, kola, çikolata gibi besinlerin yenmesine izin vermemek gibi önlemlerle, çocuk düzenli bir beslenme programına alıştırmalıdır. Çocuğun tabağına gereksinimi kadar yiyecek konmalı, gelişimi için kendi kendine yemek yeme alışkanlığı kazandırılmalıdır (Sütcü, 2006:22).

Çalışmada, annelerin yemek yeme ile ilgili olarak el yıkama, tabağındaki yemeği bitirme, birlikte yeme gibi kurallar koydukları; çocuğun yeme

alışkanlıklarında yetişkinlerin ve okulun etkili olduğu düşüncesinde oldukları görülmüştür. Aile, çocuğun yemek alışkanlığı geliştirilmesinde en etkili ortamdır. Çocukta ilk öğrenme yakın çevresindeki bireyleri taklit etme biçimindedir. Anne, baba ve kardeşler, bu yaş grubu çocuklar için en iyi birer modeldir. Yemek yeme adetleri aile sofrasında edinilir (Sütcü, 2006:21). Okul öncesi eğitim kurumlarında öğretmen, çocuğun olumlu davranışlar geliştirmesine ve varsa davranış problemlerinin çözümüne yönelik uygulamaları planlar, çocuğun ailesi ve yakın çevresindeki yetişkinlerle işbirliği yapar (MEGEP, 2013). Ailesinden ayrılıp ilk kez okula başlayan çocuk için öğretmen, çocuğun anne babasından sonra yaşantısında önemli bir rol oynayan yetişkindir. Okul öncesi öğretmeni çocukların gelişimini destekleme ve olumlu alışkanlıklar kazanmasında eğitim programını planlayıp uygulayan, ailelerle işbirliği yapan ve örnek davranışlarıyla model olan etkin kişidir (Koçyiğit, 2010:192, 193). Yemek yeme ile ilgili kuralların yalnızca okulda uygulanmayıp bu kuralların evde de devam ettirilmesi, bununla ilgili olarak öğretmen-aile iletişimi ve okul-aile bilgi paylaşımının sağlanması gerekir.

Üçüncü temada, yeme problemleri ele alınmıştır. Katılımcı anneler, çocukların yemek seçme ve abur cubur yeme problemleri olduğunu, bu problemlerle başa çıkmada çeşitli ödül ve cezaları denediklerini, televizyon ve okulun beslenme alışkanlıkları üzerinde etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Okul öncesi çocuklar çok fazla yemiyor gibi görünmelerine rağmen, onların normalde istedikleri kadar yiyebildikleri unutulmamalıdır (Hunter, 2011). İştah, aktivite düzeyi ve genel sağlık durumuna bağlı olarak değişir. Hasta bir çocuğun ilk belirtisi iştahsızlıktır. Yemek yemede

titizlik, çocuğun özgürlüğüne karşı bir uğraşın veya adetleri yerleştirme için kuvvetli bir arzunun da belirtisidir. Çocuklar eğer aç değillerse, ebeveynler olarak çok fazla ısrar etmek kaybedilecek bir savaşa girmek anlamına gelir ve durum daha kötüye gidebilir (Akar, 2006:26; Hunter, 2011). Yapılan araştırmalar, yemek sorununun çok nadir hallerde bedensel bir nedene bağlanabildiğini göstermektedir. Genellikle üzerine fazla düşülen, yemek olayına aşırı hassasiyet gösterilen ve çocuğun sağlığı ile gereğinden çok ilgilenilen ailelerde, çocuğun yemek yememesi yaygın bir sorundur. Yine yemek konusunda aşırı katı davranılan evlerde, endişeli ve huzursuz annelerin çocuklarında, yemek sorununa çok sık rastlanmaktadır. Kararlı bir disiplin uygulamayı başaramayan, şantaj ve tehdidi eğitim aracı olarak kullanan ailelerde de beslenme olayı başlı başına bir sorundur. Çocuğuna aşırı derecede düşkün olan anneler, çocuğunun büyüdüğünü dikkate almaz, bebek muamelesi yapar ve kendi kendine yemesini engeller. Burada yapılması gereken; öncelikle çocukta bir sağlık sorununun olup olmadığını araştırmak, fizyolojik bir bozukluk olmadığı takdirde, bu sorunun nedenini ailede veya çocuğun yakın çevresinde aramaktır. Sorunun nedenini keşfettikten sonra da nedeni ve sorunu ortadan kaldırmaktır (Razon, 2013).

Çocukların arkadaşları ve medya, abur cubura düşkünlüklerini körükler. Anne baba olarak çocukla bu konuyla konuşmak, bu yiyeceklerin zararlarını anlatmak, reklamların yiyecekleri sunuş biçimini açıklamak gerekir. Yasaklamak, abur cubur yemeyi önlemek için etkili bir yöntem olmayıp o yiyeceğe karşı daha fazla istek duyulmasına neden olabilir. Bu nedenle abur cubur tabir edilen yiyecekleri evde bulundurmamak ve sürekli

değil de arada sırada yenmesi gereken yiyecekler olarak zaman zaman çocuğa vermek daha doğru olacaktır. Bu konuda anne babanın örnek olması önemlidir (Durmuşoğlu, 2008). Çocukların okul öncesi dönemde yiyecek tüketimleri günlük olarak değişmektedir ve bazı günler az, bazı günler fazla yemeleri bu yaş grubunun özellikleri arasında bulunmaktadır. Ayrıca, okul öncesi yaş grubu çocuklarda tek besin türüne bağımlı kalma, yaygın bir uygulamadır. Çocuğun beslenmesinde besin çeşitliliği sağlanmalıdır. Çocuk zorlanmadan değişik yemek çeşitlerine alıştırmalı ve bu konuda anne babalar model olmalıdır. İleri yaşlara uzanan doğru yemek seçme alışkanlığı edinilmesine çalışılmalıdır (Sütcü, 2006:20). Okul öncesi çağıdaki çocukların iştahlarının azalması ve besin tüketimindeki düzensizlikler, yemeklerin daha iyi hazırlanması ve daha çekici servis edilmesiyle engellenebilir. Ayrıca yiyeceklerin ne sıcak ne de soğuk olmaması gerekir. Yeni bir yiyecek yenecekse, bunun az alışılmış ancak popüler besinler olmasında yarar vardır. Çünkü çocuklar yeni bir besinin kokusu, görünüşü veya yumuşak, sert, elastik vb. dokusu ile ilgilenirler. Çocuklukta sevilen ve nefret edilen yemekler sıklıkla değişir ve çocuklar yemeğin sıcaklığı, görünüşü, kıvamı ve tadından etkilenirler. Aynı ayrı olduğunda severek yedikleri bir yemeği, güveç gibi karışmış yemekler halindeyken yemek istemeyebilirler. Bu dönemde, çocuk için etrafi incelemek ve araştırma yapmak, yemek yemekten daha çekici gelebilir. Çocukların, arada sırada bir veya iki öğünün atlanması gibi hoşgörüyü ihtiyaçları vardır. Yetişkinlerin çocuklara öğrenme fırsatı sunması, araştırmaları için desteklemesi ve uygun olmayan alışkanlıklarını sınırlandırması,

çocukların yeme sorununun üstesinden gelmelerine yardım edecektir (Akar, 2006:26).

Dördüncü tema, anne baba tutumları olarak ele alınmıştır. Annelerin, genellikle çocuğun yemek istemediği durumlarda sevdiği bir etkinlikten mahrum bırakma yolunu tercih ettikleri, fakat problemin çözümünde her zaman etkili olmadığı düşüncesinde oldukları görülmüştür. Yemekle ilgili karar ve kurallarda ise çocuğun yemek istemediği bir yiyecek yerine başka bir yiyeceği yemeyi tercih etmesiyle alınan kararların gözardı edilerek tutarlı davranılmadığı dikkat çekmiştir. Bazı anneler ise, ailedeki anne baba dışındaki diğer bireylerin de çocukların yeme alışkanlıkları üzerinde etkili olduğu düşüncesindedirler. Çocukların beslenme alışkanlıkları edinmesi her ailenin ve öğretmenin eğitim sorumluluğudur (Tepe, 2010: 16). Ebeveynlerin yemek yeme konusundaki ısrarları, yemek bitirme zamanı için baskı uygulamaları, ödüllendirme ve ceza vermeleri yemek yeme davranışlarını olumsuz olarak etkiler (Sütcü, 2006:20).

Davranışçı kuramcılardan Guthrie'ye göre, istenmeyen davranışların önlenmesi için asıl yapılması gerekli olan istenmeyen davranışa neden olan uyarıcıyı ortadan kaldırmaktır. Uygulanan ceza, bu amaca hizmet etmiyorsa etkili bir yöntem olamaz. Çocuğun olumsuz duygular yaşamamasına neden olabilecek cezalar vermekten ise kaçınmak gerekir (Uz Baş, 2007:321). Buna göre, çocuğun yememe alışkanlığını düzeltmek için öncelikle hangi durumlarda bu davranışın ortaya çıktığını gözlemek gerekir. Neyin yemeye neden olduğunu belirledikten sonra, aynı durumda farklı tepkiler vermesinin yollarını aramak gerektiği söylenebilir. Yine, çocuğun bir

yiyeceği yememesi koşullanma sonucunda olabilir. Örneğin, daha önce yediği bir yiyecek mide bulantısına neden olmuşsa uzun süre bu yemeği yemeyi reddedebilir. Çocuğun bu yiyeceklerle mide bulantısı arasında kurduğu ilişki bir koşullanma örneğidir ve Garcia etkisi olarak bilinmektedir (Uz Baş, 2007:305). Bu durumda çocukların yemeyi reddettiği yiyeceklerin daha fazla yemeyi tercih ettiği yiyeceklerle birlikte sunulması önerilebilir. Ayrıca, çocuğa yemek miktarını ayarlama fırsatı vermek, yemediği zaman görmezden gelip yediği zaman fark etmek ve kendisine hissettirmek, yiyeceklerin faydaları ve sağlık üzerindeki olumlu etkileri hakkında konuşmak, çocuğun kendini ifade edebileceği fırsatlar sunmak olumlu sonuç verebilir. Bunun yanında çocuğa fazla yemesi için ısrarcı olmak, yemek konusunda katı ve acımasız davranmak, oyun ve masalla yemek yedirmek ve iştahsız çocuğa anlayışsız şekilde davranmaktan kaçınılmalıdır (Razon, 2013).

Beşinci tema, annelerin çocukların beslenmesi konusundaki eğitim gereksinimleri olarak ele alınmıştır. Çalışma grubunu oluşturan tüm annelerin okul öncesi çocukların beslenmesi konusunda, yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Annelerin çocukların neleri ne kadar yemesi gerektiği, menü belirleme ve yeme problemleriyle başetme konusunda desteğe gereksinim duydukları dikkat çekmiştir. Küçükkömürler ve arkadaşları (2002), Ankara il merkezindeki 5-6 yaş çocuklarının beslenme alışkanlıkları ve anne ile çocukların beslenme bilgi düzeylerini araştırdıkları çalışmalarında genelde çocukların kemik ve diş sağlığı ile ilgili sorunları bildiklerini, sebze ve meyvelerin yararlarını bilmediklerini; annelerin ise beslenme bilgi düzeylerinin yüksek olduğunu saptamışlardır. Bu çalışmada, annelerin

beslenme konusunda bilgi gereksinimleri kendi görüşlerine göre değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak, öğrenim düzeyi veya sosyo-ekonomik durumu ne olursa olsun okul öncesi dönem çocuğa sahip annelerin çocuklarının iyi beslenmediğini düşündükleri, menünün belirlenmesinde besin değerine uygun bir kriterlerinin bulunmadığı, çocukların beslenmesi konusunda bilgi gereksinimleri olduğu ve karşılaştıkları problemlerin çözümünde desteğe gereksinim duydukları olduğu görülmüştür. Çalışmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda, odak grup görüşmeleri verilerinden yararlanılarak kapsamlı bir ihtiyaç analizi çalışması gerçekleştirilmesi, böylece düşük ve yüksek sosyo ekonomik düzeyden ebeveynlerin çocuklarda beslenme konusundaki gereksinimlerinin ortaya konması gerektiği söylenebilir. Ayrıca, başta okul öncesi dönem çocukları olmak üzere, konuyla ilgili yapılacak aile eğitim çalışmalarına annelerin yanında çocuğun bakımında sorumluluk sahibi olan babalar ve ailede yaşayan diğer bireylerin de katılımının sağlanması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- ACAR, A. (2012).** Sağlıklı Anne ve Çocuk Beslenmesi, Ankara: Eğiten Kitap
- AKAR, A. S. (2006).** Özel ve Resmi Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Dört-Altı Yaş Grubu Çocukların Beslenme Alışkanlıklarının Karşılaştırılması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- BULDUK, S. ve DEMİRCİOĞLU, Y. (2002).** “Ailelerin Çocuklarına Doğru Beslenme Alışkanlıkları Kazandırmaya Yönelik Dav-

ranışlarının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma”, Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi Sempozyumu. 17-18 Ekim 2002-Ankara: Bildiriler(s.74-80). Ankara: Kök Yayıncılık.

ÇOKLUK, Ö., YILMAZ, K. ve OĞUZ, E. (2011). “Nitel Bir Görüşme Yöntemi: Odak Grup Görüşmesi”, Kuramsal Eğitimbilim, 4(1):95-107. www.keg.aku.edu.tr.

DURMUŞOĞLU, A. (2008). Yaşlara Göre Beslenme Sorunları ve Çözüm Önerileri. Website. http://www.aile.org/index.php?bolum_yazi=2628, Erişim Tarihi:12.02.2013.

ERAKTAN, S., GÜMÜŞ, H., KÖSE, N. ve KUTLAR, İ. (2007). “Ailelerin Enerji ve Besin Öğeleri Tüketim Miktarlarına Gelir Farklılığının Etkisi”, Mesleki Eğitim Dergisi 9 (18): 80-97.

HUNTER, F. (2011). *Healty Eating for Pre-school Children*, Website.http://www.bbc.co.uk/health/treatments/healthy_living/nutrition/life_toddlers.shtml, Erişim Tarihi:26.02.2013.

İNÇİ, E. (2010). “Kişilik Gelişimi”, Erken Çocukluk Döneminde Gelişim (Ed.: E. Deniz), Ankara: Maya Akademi

KIRKINCIOĞLU, M. (2003). Çocuk Beslenmesi, Ankara: Ya-Pa Yayınları.

KOÇYİĞİT, S. (2010). “Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Personel”, Okul Öncesi Eğitime Giriş (Ed.: Gülden Uyanık Balat), Ankara: Pegem Akademi.

KÜÇÜKKÖMÜRLER, S., ŞEREN, S. ve ŞİR-VAN BORAN, N. (2002). “Anaokullarındaki Mönülerin Çocukların Gereksinimlerini

- Karşılama Derecesinin Değerlendirilmesi”, Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi Sempozyumu. 17-18 Ekim 2002-Ankara: Bildiriler (s.93-105) Ankara: Kök Yayıncılık.
- MATHESON, D., SPRANGER, K. and SAXE, A. (2002).** “Preschool Children’s Perceptions of Food and Their Food Experiences”, Journal of Nutrition Education and Behavior, 34: 85-92.
- MEGEP .(2013).** T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü 0-36 Aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı, Website. http://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_08/03023019_036aylkocuklarineitimpogram.pdf, Erişim Tarihi: 25.02.2013.
- ŞANLIER, N. ve YABANCI, N. (2002).** “5-6 Yaş Çocukların Beslenme Alışkanlıkları ve Anne İle Çocukların Beslenme Bilgi Düzeylerinin Saptanması”, Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi Sempozyumu. 17-18 Ekim 2002-Ankara: Bildiriler(s.81-91) Ankara: Kök Yayıncılık.
- OSMANOĞLU, N. (2011).** Anne ve Çocuk Beslenmesi, Ankara: Vize Basın Yayın.
- OSWALT, A., STAATS REISS, N. and DOMBECK, M. (2008).** “Early Childhood Feeding and Nutrition”, Child Development and Parenting: Early Childhood. Website. http://www.mentalhelp.net/poc/view_doc.php?type=doc&id=14291&cn=46, Erişim Tarihi: 12.02.2013.
- RAZON, N. (2013).** Okul Öncesi Çocukta Uyum Sorunları, Website.<http://www.ekipnorma-razon.com/makaleler/5-okul-ve-cocuk/26-okul-oncesi-cocukta-uyum-sorunlari>, Erişim Tarihi: 25.02.2013.
- SHOERPS, D. ET AL.(2011).** “Nutritional Status of Pre-school Children from Low Income Families”, Nutritional Journal, Website. <http://www.nutritionj.com/content/10/1/43>, Erişim Tarihi: 26.02.2013.
- SÜTCÜ, Z. (2006).** Drama Eğitiminin Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Altı Yaş Grubundaki Çocukların Beslenme Alışkanlıklarına Etkisinin Analizi, Yay. Yüksek lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TEPE, E. (2010).** Okul Öncesi Kurumlarındaki Çocukların Annelerinin ve Öğretmenlerinin Çocuk Beslenmesine İlişkin Görüşleri, Yay. Yüksek lisans Tezi. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TEPELİ, K. (2010).** Fiziksel Gelişim, Erken Çocukluk Döneminde Gelişim (Ed.: E. Deniz), Ankara: Maya Akademi
- UZ BAŞ, A. (2007).** Öğrenmede Davranışçı Kuramlar Klasik Koşullanma ve Bitişiklik Kuramları, Eğitim Psikolojisi (Ed.: A. Kaya), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- YILMAZ, N. (1999).** Anaokulu Öğretmeninin Rehber Kitabı (Geliştirilmiş 3.Baskı), İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

HAKEM KURULU		
ÜNVANI	ADI SOYADI	BAĞLI OLDUĞU KURUM
DR.	A. Hamit GÜMÜŞLÜ	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Abdulkadir YUVALI	ERCİYET ÜNİVERSİTESİ
DR.	Adalet KANDIR	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Adülkadir OĞRAK	BARTIN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ahmet ACAR	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ahmet ÜSTÜN	AMASYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Akartürk KARAHAN	YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ali GÜREŞ	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ali KIZILET	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ali Serdar YÜCEL	FIRAT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ali Volkan ERDEMİR	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ali ÖZARBOY	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Alper ASLAN	NEVŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ani AGOPYAN	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Arslan TOPAKKAYA	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Arzu ÖZYÜREK	KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Aslı SAĞIROĞLU ARSLAN	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Aslı Özlem TARAKÇIOĞLU	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Atabey KILIÇ	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayfer ONAN	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Aygül ALAN ERNEK	MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayhan HELVACI	ULUDAĞ UNIVERSITY
DR.	Aylin ZEKİOĞLU	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Aysel PEHLİVAN	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Aytekin ALPULLU	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşe ATALAY	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşe KARADUMAN	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşe N. YARELİ	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşe TÜRKSOY	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşen CANDAŞ	BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Bahri ÖZTÜRK	İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Banu AYÇA	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Belkız Ayhan TARHAN	LEFKE AVRUPA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Berna YAVUZ	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Birsen KOLDEMİR	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Burak KARTAL	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Burçak KAYA	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Canan ALBAYRAK	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Celil ARSLAN	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Cem ÖZEN	KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Cemal YILMAZ	FIRAT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Cevdet Alptekin KAYALI	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ

DR.	Çiğdem GÜLER	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Derya AYDIN OKUR	İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Dilek ANUK	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ
DR.	Durmuş TEZCAN	İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Dursun ARIKBOĞA	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Duygu SÖKEZOĞLU	AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ekrem ALBAYRAK	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Elnur Hasan MİKAİL	KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Emel Funda TÜRKMEN	AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Emine DEMİRAY	ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
DR.	Emre YANIKKEREM	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Erdoğan ALTAY	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ergun YOLCU	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Erol SOLMAZ	MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Esin KUMLU	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Evrin ÖNEM	ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Fatma ÇELİK KARAPINAR	MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
DR.	Fatma TEZEL ŞAHİN	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Feryal ÇUBUKÇU	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Filiz ERBAY	MEVLANA UNIVERSITY
DR.	Filiz GÖLPEK	GAZİKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Güliden ERTUĞRUL	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Gökhan BOLAT	ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Gökhan DELİCEOĞLU	KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Habib YILDIZ	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hacı Ömer KARPUZ	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hakan CAVLAK	DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hakan KOLAYIŞ	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Halil KALABALIK	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Halil TEKİN	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Halil İbrahim BAHAR	POLİS AKADEMİSİ GÜVENLİK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ
DR.	Haluk ÖZSARI	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hanifi ASLAN	GAZİKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Harun ÖĞMÜŞ	SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hasan ABDİOĞLU	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hasan BAKTIR	ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hatice ANIL DEĞERMEN	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hatice YALÇIN	KAMANANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
DR.	Havva YAMAN	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hülya GÜLAY	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hüseyin AKTAŞ	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Işık BAYRAKTAR	GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI
DR.	Kadim ÖZTÜRK	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Kerim TÜRKMEN	ERCIYES ÜNİVERSİTESİ

DR.	Kurtuluş Yılmaz GENÇ	GİRESUN UNIVERSITY
DR.	Kürşad GÜLBEYAZ	DİCLE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Kürşad SERTBAŞ	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Kürşad ZORLU	AHİEVİRAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Levent BAYRAKTAR	ATAKENT VETERINARY MEDICINE
DR.	Lütfiye OKTAR	İZMİR EKONOMİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Macide ŞOĞUR	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mahmut HIZIROĞLU	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet ANIK	BARTIN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet BULUT	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet GÜNAY	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet Hayrullah AKYILDIZ	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet Metin HÜLAGÜ	ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet Yalçın TAŞMEKTEPLİGİL	19 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet İNBAŞI	ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet YORULMAZ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet ÖCAL ÖZBİLGİN	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet ÖZDEMİR	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Melike Lale GÜLER	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Menderes KABADAYI	19 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mesut İDRİZ	GAZİKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Metin AYCIL	GAZİKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Metin AYCIL	GAZİKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Metin SAYIN	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Metin YILMAZ	AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mustafa ARGUNŞAH	ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mustafa ÇOLAK	ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mustafa KESKİN	ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mustafa UĞURLU	MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mustafa ÖNER UZUN	AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mustafa ŞANAL	ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mutlu TÜRKMEN	TÜRKİYE HERKEZ İÇİN SPOR FEDERASYONU
DR.	Mümtaz SARIÇİÇEK	ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Naim DENİZ	ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nalan TÜRKMEN	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Natık RAZADE	AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Necdet AYSAL	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nejla GÜNAY	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Neylan ZİYALAR	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nilah YETKİN	İZMİR EKONOMİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nilay KARAKAYA	ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nur DİLBAZ ALACAĞAN	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nuray EKŞİ	İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nurgül ÖZDEMİR	ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ

DR.	Nurhan TEKEREK	ULUDAĞ UNIVERSITY
DR.	Nusret RAMAZANOĞLU	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Okan TUNA	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Osman KABAKÇILI	MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
DR.	Osman TİTREK	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Osman YILDIZ	SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Osman İMAMOĞLU	ON DOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Pelin AVŞAR	DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ramazan ERDEM	SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ramazan GÖKBUNAR	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
ÖĞR.GÖRV.	Ranamarcella ÖZENÇ	HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Recai COŞKUN	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Recep KAYMAKCAN	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Recep TARI	KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sacit ADALI	TURGUT ÖZEL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Salih Zeki İMAMOĞLU	GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
DR.	Salih ÖZTÜRK	GAZİKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sami MENGÜTAY	HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Selahattin KARABINAR	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Selami GÜNEY	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Selami GÜNEY	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Selçuk Bora ÇAVUŞOĞLU	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Semih YILMAZ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Semih YILMAZ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Serap MUNGAN AY	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Serdar AYAN	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Serdar ERDURMAZ	GAZİKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Serdar TOK	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Servet YAŞAR	AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Seviç KÖSE	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sevinç GÜNEL	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sibel ARSLAN	KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sibel KARGIN	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sinan BOZKURT	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sinem TUNA	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Soner ESMER	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Suat CANOĞLU	MARMARA UNIVERSITY
DR.	Sultan Bilge KESKİNKILIÇ KARA	MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
DR.	Suzan Suzi TOKATLI	ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Süleyman DEMİRCİ	ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Süleyman ÖZDEMİR	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Süphan NASIR	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Süreyya SAKINÇ	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Tarkan KAÇMAZ	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

DR.	Tunç ÖZBEN	BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ
DR.	Turgay BİÇER	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Türkay BULUT	HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Uğur TÜRKMEN	AYFON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ufuk ALPKAYA	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Vahit CELAL	AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Vedat BAL	GAZİKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Veysel KÜÇÜK	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yalçın TAŞMEKTEPLİGİL	ON DOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yavuz YILDIZ	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yaşar TATAR	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	İbrahim ÇAM	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	İbrahim EROL	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yener ÖZEN	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yeşim Bektaş ÇETİNKAYA	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	İlhami YÜCEL	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	İlknur TÜTÜNCÜ	KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
DR.	İlyas YAZAR	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	İrfan GÜLMEZ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	İrfan GÜNSEL	YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
DR.	İsmail AYDOĞAN	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	İsmail GÜLEÇ	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	İsmet EMRE	BARTIN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yusuf MİRİŞLİ	AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yılmaz KARADENİZ	MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Zahit SERARSLAN	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Zeki KAYA	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Zeynep Çiğdem UYSAL ÜREY	ÇANKAYA UNIVERSITY
DR.	Özay ÖZPENÇE	PAMUKKALE UNIVERSITY
DR.	Özbay GÜVEN	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Özgür AY	AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Özgür Kasım AYDEMİR	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Özlem GÖRÜMLÜ	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şaban KAYIHAN	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şahika KARACA	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şakir BATMAZ	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şebnem ARIKBOĞA	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şerif Ali BOZKAPLAN	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şükran Güzin ILICAK AYDINALP	KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
DR.	A. Gamze Yücel İŞILDAR	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	A.Evren ERGİNAL	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Adem ÇABUK	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ahmet AKIN	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ahmet AKŞİT	NİĞDE ÜNİVERSİTESİ

DR.	Ahmet ERGÜLEN	NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ahmet İMANÇER	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ahmet İNAM	ODTÜ
DR.	Ahmet Burçin YERELİ	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ahmet Ercan GEGEZ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ahmet Faruk AYSAN	BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ahmet Faruk DOĞAN	BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ahmet GÜNEY	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Alev FATOŞ FARSA	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Alev Fatoş PARSA	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ali HALICI	BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ali Osman UYSAL	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ali PULAT	UŞAK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Alptekin YAVAŞ	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Arif TUNÇEZ	SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Aslı ERİM ÖZDOĞAN	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Atik KULAKLI	BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayda ÇELEBİOĞLU	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayfer BUDAK	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayfer TANRIVERDİ	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayhan AYTAÇ	TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayhan ÖZŞAHİN	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Aykut LENGER	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Aykut GÜL	OSMANİYE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayla ALTINTEN	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Aylin NAZLI	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşe Sezen BAYOĞLU	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Aytekin ALBUZ	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayten AKATAY	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşe ÇAYLAK TÜRKER	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşe OKANLI	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşe Meral TÖREYİN	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşe MURATHAN	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşen HİÇ GENÇER	BOSTON ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşen KORUKOĞLU	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşen TEMEL EĞİNLİ	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşen TOKOL	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşen Altun ADA	DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Banu KEMALOĞLU	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Barış KARAELEMA	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Barış KAYA	ZONGULDAK KARAELEMAS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Belgin AYDINTAN	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Belgin GÖKYÜREK	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Belma FIRLAR	EGE ÜNİVERSİTESİ

DR.	Besim AKIN	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Beyhan ÖZTÜRK	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Bilgehan GÜVEN	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Birol DOĞAN	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Burcu ARACIOĞLU	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Burhanettin FARIZOĞLU	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Bülent GÜLÇUBUK	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Cahit AYDEMİR	DİCLE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Cahit GÜNGÖR	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Cemal ZEHİR	GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
DR.	Cengiz AKBULAK	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Cengiz ÖZMETİN	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Cevat BİLGİN	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Cumhur ASLAN	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Çağlan Karasu BENLİ	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Çetin BEKTAŞ	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Çetin YAMAN	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Çiller HATİPOĞLU	ODTÜ
DR.	Dilek DEMİRHAN	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Dizar ERCİVAN ZENCİRCİ	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Doğan BIÇKI	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Durmuş Ali BAL	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ebru Özgül ÇETİN	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ebru Özgül GÜREL	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Eda PURUTÇUOĞLU	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Efsun Ezel ESATOĞLU	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ela Ayşe KÖKSAL	NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Elçin MACAR	YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Elif ÇEKİCİ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Elif ÖZMETİN	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Emine ÖZMETE	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Erdal EKİCİ	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Erdal ZORBA	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Erdemir GÜNDOĞMUŞ	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Erdinç KARADENİZ	MERSİN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Erdoğan GÜNEŞ	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Erhan IŞIKLAR	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ertuğrul GELEN	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Esin ÖZKAN	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Esmâ Görkem KAYAALP ERSOY	BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Eva ŞARLAK	IŞIK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Faruk KARACA	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Fatih KILIÇ	SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Fatma Ali SİNANOĞLU	GAZİ ÜNİVERSİTESİ

DR.	Fatma PAKDİL	BAŞKEN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Fatoş GERMİRLİ BABUNA	İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Fehmi TUNCEL	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Feriha YILDIRIM	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Figen GÜRSOY	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Fikret GÜLAÇTI	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Filiz GİRAY	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Fusun TOPSÜMER	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Gaye ÖZDEMİR	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Göğçe UYSAL	BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Görkem MERGEN	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Gülcan ERAKTAN	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Güldeniz EKMEK	MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Gülşen KIRLA	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Gülten BULDUKER	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Gülten HERGÜNER	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Gülşen ERYILMAZ	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Güran YAHYAOĞLU	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Gürbüz GÖKÇEN	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hacer ÖZGEN	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hadiye ÖZER	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hakan SARIBAŞ	ZONGULDAK KARAEKİMLER ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hakan YILDIRIM	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Halil TANIL	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Halil FİDAN	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Halil İbrahim SAĞLAM	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Halil İbrahim TANÇ	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hamdi GÜLEÇ	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hanifi KURT	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Harun ÜRER	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hasan TATLI	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hasan İlhan TUTALAR	DİCLE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Havva ÖZKAN	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hidaye Aydan SİLKÜ	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hilmi SÜNGÜ	BOZOK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hülya İZ BÖLÜKOĞLU	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hüseyin AĞIR	KAHRAMAN MARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hüsnü ERKAN	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	İşıl AKGÜL	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	İbrahim BUDAK	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	İbrahim YILMAZ	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	İlyas KARABIYIK	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	İlyas SÖZEN	BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	İnci KAYHAN KUZGUN	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ

DR.	İnci Kuyulu ERSOY	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	İsa ÇELİK	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Kağan ÖĞÜT	BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Kazım GÜNER	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Kerime ÜSTÜNOVA	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Kürşat YILMAZ	DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Lale GÜREMEN	AMASYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Lale ORTA	OKAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Lokman Hakan TECER	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mahir GÜMÜŞ	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mahmut AKBOLAT	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet KAYA	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet METE	DİCLE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet ÖZBAŞ	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet TANYAŞ	MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet YÜCE	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet Ali HAMATOĞLU	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet Barış HORZUM	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet Devrim TOPSES	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet TOP	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Meltem GÜRÜNLÜ	MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Meltem DOĞAN	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Meltem Kutlu GÜRSEL	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Meltem YILMAZ	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Meneviş Uzbay PİRİLİ	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Merih Tekin BENDER	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mesut TEKSAN	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet GÜÇLÜ	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Metin KAYA	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Metin SABAN	ZONGULDAK KARAEMLAS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Metin UYAR	BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Metin YAMAN	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mevhibe ALBAYRAK	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mine SARAN	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mirza TOKPUNAR	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Muhammet Fatih KESLER	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Muhammet Hanefi PALABIYIK	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Murat AYDOĞDU	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Murat ERCAN	BİLECİK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Murat KUL	BARTIN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Murat NİŞANCI	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Murat ÜNAL	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Musa BİLGİZ	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mustafa AKSOY	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ

DR.	Mustafa BAYRAKÇI	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mustafa KAYA	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mustafa KOÇ	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mutlu TÜRKMEN	TÜRKİYE BOCCE BOWLING FEDERASYONU
DR.	Muzaffer ERCAN YILMAZ	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Müjde KER DİNÇER	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mümin KARABULUT	BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Münevver YALÇINKAYA	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Münir ÖZTÜRK	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Münir ŞAKRAK	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	N.Oğuzhan ALTAY	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nalan AKDOĞAN	BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nazan GÜNAY	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nergiz ÖZKURAL	BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nesrin ADA	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nesrin BAYRAKTAR ERTEN	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nevin YILDIRIM KOYUNCU	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nezahat GÜÇLÜ	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nezih ŞENTÜRK	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Neşet AYDIN	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nihal ARIOĞLU	İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nilgün AÇIK ÖNKAŞ	MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nilgün TOKER KILINÇ	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nilgün TUTAL CHEVİRON	GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nilüfer DALKILIÇ	DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nimet ÖNÜR	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Niyazi KURNAZ	DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nuray ALTUĞ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nurdan KALAYCI	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nurdan SARAÇOĞLU	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nurettin ARSLAN	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nurettin BİROL	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nuri BİLGİN	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nurşin ATEŞOĞLU GÜNEY	YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Oğuz BAL	GEBZE MESLEK YÜKSEK OKULU İKTİSAT BÖLÜMÜ
DR.	Oğuz ÇETİN	NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ömer TURAN	ODTÜ
DR.	Ömer İSKENDEROĞLU	NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ömer Faruk ÇETİN	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ömer Rifki ÖNDER	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Özcan SEZER	ZONGULDAK KARAEMLAS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Özlem CANKURTARAN ÖNTAŞ	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Paşa YALÇIN	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Pınar TINAZ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ

DR.	Rahmi YAĞBASAN	BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ramazan ABACI	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ramazan AKSOY	ZONGULDAK KARAEMLAS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Özcan GÜNGÖR	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Rasim KALE	KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Recep BOZTEMUR	ODTÜ
DR.	Recep ÖZKAN	NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Remzi ALTUNIŞIK	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Rezzan TATLIDİL	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ruhettin YAZOĞLU	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ruhet GENÇ	BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sabiha SEVİNÇ ALTAŞ	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sadık KILIÇ	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Safiye AKDENİZ	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sahavet GURDAL	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sayın DALKIRAN	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sebahat ERDOĞAN	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Seda ŞENGÜL	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Selahattin GÜRİŞ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Selçuk BİLGİN	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Selçuk KENDİRLİ	HİTİT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Selçuk YALÇIN	DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Selçuk ÖZTEK	MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Selman CAN	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Selver ÖZÖZEN KAHRAMAN	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Selver YILDIZ	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sema BUZ	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sema Altun YALÇIN	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Semiyha DOLAŞIR TUNCER	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Semra DAŞÇI	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Serap ALTUNTAŞ	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Serap ÇABUK	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Serap SÖKMEN	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Serdar PİRTİNİ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Serkan BENK	ZONGULDAK KARAEMLAS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Serkan EKİZ	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sevim BUDAK	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sevinç ÖZER	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sevinç ÜREten	BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sibel SÖNMEZ	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Siret HÜRsoy	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Solmaz ZELYUT	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Soner AKKOÇ	DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Soner YAĞLI	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Suat UĞUR	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ

DR.	Sudi APAK	BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Süleyman ÖVEZ	İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ş.Emet GÜREL	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şafak Ertan ÇOMAKLI	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şahamet BÜLBÜL	MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şebnem BURNAZ	İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şebnem TOPLU	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şehnaz ERTEM	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şengül HABLEMİTOĞLU	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şeref ULUOCAK	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şinasi SÖNMEZ	ZONGULDAK KARAEMLAS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şule YÜKSEL YİĞİTER	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Tamer BUDAK	ZONGULDAK KARAEMLAS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Tevhit AYENGİN	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Timur Han GÜR	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Tuççe TUNA	MİMAR SİNAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Tuncay AYAŞ	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Turhan KORKMAZ	ZONGULDAK KARAEMLAS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Tülin SÖYLEMEZOĞLU	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Uğur BATI	YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ülkü GÜNEY	MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ümit GÜNER	DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ünal BİLİR	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Valide PAŞEYEV	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Vasıf NABİYEV	KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Veli DUYAN	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Veli Özer ÖZBEK	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Volkan ÖNGEL	BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yakup HACI	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yasemin KÖSE	ZONGULDAK KARAEMLAS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yasemin YAVUZER	NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yasemin İNCEOĞLU	GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yavuz SOYKAN	DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yaşar ÖZBAY	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yener ATASEVEN	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yusuf ÇELİK	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yusuf GÜMÜŞ	DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yücel BAŞEĞİT	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Zafer AKBAŞ	DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Zafer ÖNLER	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Zeki PARLAK	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Zekiye UYSAL	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Zeliha KAYAALTI	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Zeynep ZAFER	ANKARA ÜNİVERSİTESİ

UHBAB Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi

Adres : Atakent Mah. Akasya 1 Evleri C2-23 Blok Kat 4 Daire 17 Halkalı Küçükçekmece İstanbul

UHBAB

<http://www.uhbabdergisi.com>

<http://www.uhbabdergisi.net>

<http://www.uhbabdergisi.org>

<http://www.uhbabdergisi.info>

<http://www.uhbabdergisi.biz>